

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΣΤ! Δημοτικού

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΑΤΩΝ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ
ΕΚΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ
Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ—Θ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

Ἑκτης Δημοτικοῦ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1950

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞΗ ΔΗΜΑΡΑ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Α΄. ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Η ΚΑΜΠΑΝΑ

‘Ο ήλιος γέρνει στὸ βουνὸ καὶ χάνεται καὶ σβήνει
κι ὀπίσω του τ’ ὀλόχρυσο τὸ πέρασμά του ἀφήνει.
Χτυπάει ἡ καμπάνα τοῦ χοριοῦ ἀπ’ τοῦ βουνοῦ τὰ πόδια,
ὁ ξευγολάτης στάθηκε καὶ σαλαγáει τὰ βόδια.
Γυρῖζει, ἀκούει τὸν ἀχό, τρεμουλιαστὰ ποὺ φθάνει,
στέκει... κοιτάζει τὸ χοριὸ καὶ τὸ σταυρὸ του κάνει.

Ἄγγελος Φοιταδης

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ

Προφυλακές 'Ολύτσια 'Ηπείρου, 24 Δεκεμβρίου 1912.

“Ολοι υπερέφανοι. Ξαστεριά· κλαράκι δὲν κουνιέται. Τὸ φεγγάρι φωτίζει καθαρά, κατακάθα-
ρα τὰ βουνὰ τῆς Μανωλιάσας καὶ τοῦ 'Ολύτσια, πὺν τέτοια ὥρα μᾶς φαίνονται διπλὰ στὸν ὄγκο καὶ στὸ ὕψος. Μπορεῖ κανεῖς νὰ διακρίνῃ τὶς προφυλακὲς μᾶς ἐπάνω σ' αὐτά, σω-
ροὺς ἀπὸ φαντάρους ριγμένους τὸν ἕνα ἐπάνω στὸν ἄλλο, νὰ ξεκουράζονται στὴν ἀστροφεγγιά, πὺν εἶναι γι' αὐτοὺς πολύ-
τιμη· γιατί δὲν ἀφήνει τοὺς 'Αρβανίτες νὰ μεταχειρισθοῦν ἕναν ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς τρόπους πὺν ξέρουν, τὸν αἰφνιδιασμό, γιὰ νὰ φθάσουν στὴ γραμμὴ καὶ νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν. Θ' ἀναπαυ-
θοῦν ἀπόψε.

Ποῦ καὶ ποῦ κανέναν ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες μᾶς πετιέται ξαφνικὰ καὶ δὸς του ἐπάνω κάτω νὰ ζεστάνῃ λίγο τὸ παγω-
μένο του κορμί.

Τὸ δυνατὸ κρῦο μᾶς περονιάζει τὰ κόκκαλα καὶ κάνει τὴ μέση μᾶς καὶ τὶς πλάτες νὰ πονοῦν.

— Μιὰ βραδυὰ εἶναι καὶ αὐτὴ καὶ θὰ περάσῃ, βρὲ παιδιά· ὅλοι ὑποφέρουν σήμερα γιὰ τὴν πατρίδα· ὅλα θὰ περάσουν, εἶπα. Οὐτε κουβέντα πιά...

Ἐγύριζα καὶ δὲν μποροῦσα νὰ βγάλω ἀπὸ τὸ μυαλό μου, ὅτι ἡ βραδυὰ ἐκείνη ἦταν Χριστουγεννιάτικη. Ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες μου κανένας δὲν τὸ εἶχε σκεφθῇ.

Ἦμουν νευρικός καὶ προσπαθοῦσα νὰ συνηθίσω τὸν ἑαυτό μου στὴ συγκίνηση, ποὺ θὰ δοκίμαζα μὲ τὴ χαρὰ τῶν στρατιωτῶν μου γιὰ κάτι ἔκτακτο, ποὺ τοὺς προετοίμαζα.

Βρισκόμουν ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλυβάκι μας, ὅταν ἄκουσα τὸ στρατιώτη, ποὺ ἔγραφε ἓνα γράμμα, νὰ ρωτᾷ πόσες τοῦ μηνὸς εἶχαμε.

— Πῶτα τὸν κύρ λοχία, τοῦ εἶπε ἓνας.

— Εἴκοσι τέσσερες, τοῦ φώναξα κι ἀποτραβήχθηκα βιαστικός.

— Βρὲ παιδιά, εἴκοσι τέσσερες! Παραμονὴ Χριστούγεννα σήμερα καὶ δὲν τὸ σκεφθήκαμε... Γιὰ σκεφθῇτε, βρὲ παιδιά... Ἐφθασαν στ' αὐτιά μου τὰ λόγια αὐτὰ ἀπὸ δέκα στόματα.

Εἶχα ἀρκετὰ τραβηχθῇ ἀπὸ τὸ φυλάκιο, ὅταν εἶδα τοὺς φαντάρους μου ἓνα ἓνα νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ καλυβάκι καὶ νὰ μὲ πλησιάζουν· σὲ λίγο ἦταν ὅλοι γύρω μου.

— Ἀκοῦς, Χριστούγεννα, κύρ λοχία, καὶ νὰ μὴν τὸ καταλάβωμε καθόλου. Πῶς θὰ τὴν περάσουν τὴν αὐριανὴ ἡμέρα τὰ καυμένα τὰ σπίτια μας... Ἀχ! δόλια μάνα!

Καὶ κοίταζαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ ὅλοι μαζί ἐμένα. Τί ζητοῦσαν ἀπὸ μένα; Καὶ ἐγὼ εἶχα σπίτι καὶ μάνα· ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἐγὼ ἤμουν ὁ μόνος ἀνώτερός τους ἐκεῖ.

Ἦμαστε ὅλοι περισσότερο ὑπερήφανοι, γιατί μιὰ τέτοια ἡμέρα τόσο ὑποφέραμε· ἤμουν ἀκόμη πιὸ εὐτυχὴς ἐγώ, γιατί

περίμενα έπειτα από λίγο κάτι να παρουσιάσω στους στρατιώτες μου, που από μέρες τώρα ζούσαν μόνο με ψωμί, και αυτό σαν αντίδωρο.

Σε λίγο ένας ένας τραβήχθηκαν στο καλυβάκι, κι έμεινα μόνος.

Παραμονή Χριστούγεννα! Πώς περνούσαμε άλλες χρο-

νιές με τον πατέρα, τη μητέρα και τ' αδερφάκια μας! Από νωρίς ψώνια και ψώνια. Τα μικρά τί χαρές! Γέμιζε το σπίτι από γέλια κι απαιτήσεις.

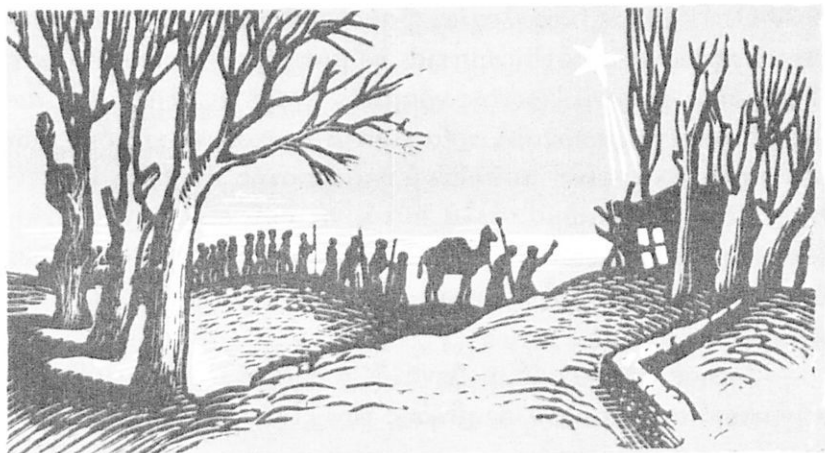
— Μαμά, το βράδυ να με σηκώσης να πάω στην εκκλησία.

— Καλά, κοιμήσου τώρα, αν θέλεις να σηκωθείς.

Πώς πεταγόμαστε τη νύχτα από τον ύπνο, όταν ακούγαμε το γλυκό, χαρμόσυνο ήχο της καμπάνας. Στο δρόμο εκείνο το βράδυ κανένας φόβος: ένας ένας, νέοι, γέροι, γριές, παιδιά, χωμένοι στα παλτά τους, τραβούσαν για την εκκλησία: αλήθεια, πώς μᾶς άρεσε κι εμᾶς των παιδιών ή εκκλησία ε-

κεῖνο τὸ βράδυ. Καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα τί χαρά! Χριστόψωμα, γαλοπούλες, φρούτα παντοῦ ἐορτάσιμα ροῦχα, στὰ σπίτια, στοὺς δρόμους, παντοῦ. Οὔτε σχολεῖο ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες οὔτε τίποτε.

Καὶ τώρα, ἐπάνω στὸν Ὀλύμπια, ἔχομε τὸ κανόνι γιὰ καμπάνα καὶ τὸ ὑπαιθρο γιὰ ἐκκλησία· καὶ εἴμαστε κι ἐμεῖς τώρα. Πολλὲς φορὲς ὁ στρατηγὸς θὰ σκέφθηκε: «καὶ ἀπὸ κεῖ καλὰ εἴμαστε ἀσφαλισμένοι». Καὶ οἱ στρατιῶτες ἐπάνω στὴ

Μανωλιάσα, ποὺ τοὺς φυλάγαμε τὰ πλευρά, πάντα πιὸ ἥσυχα θὰ κοιμόνταν, ὅταν μᾶς ἔνιωθαν πλάϊ τους.

Τί τιμὴ ἀλήθεια! Καλὰ ἦταν τὰ περασμένα Χριστούγεννα, ἀλλὰ τὰ τωρινὰ εἶναι ἐκεῖνα, ποὺ δὲ θὰ ξεχάσωμε ποτέ. Οἱ στρατιῶτες μου κοιμοῦνται· τί ὄνειρα νὰ βλέπουν; Ἀσφαλῶς οἱ περισσότεροι θὰ εἶναι στὰ σπίτια τους, μερικὸι καὶ στὴν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ τους.

Ἔτοιμασίες. Βήματα ἀπὸ τὸ μονοπάτι, ποὺ εἶχα προσδιορίσει γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ Δεναξᾶ καὶ τοῦ

Πράγια, μὲ ἔκαναν νὰ τρέξω πρὸς τὰ ἐκεῖ.

— Καλῶς ὥρισες, Δεναξᾶ· τί γίνεται, βρὲ παιδί; ποῦ εἶναι ὁ Πράγιας;

— Γειά σου, κὺρ λοχία· χρόνια πολλά· μὲ τὸ καλὸ στὰ σπίτια μας, καὶ τοῦ λόγου σου μὲ μακρὸν σπαθί.

Μὲ μακρὸν σπαθί· ὥστε τὸ καταλάβαιναν οἱ στρατιῶτες μου, ὅτι κάτι μποροῦσε νὰ βγῇ καὶ γιὰ μένα ἀπὸ τὴ νίκη, σκέφθηκα.

— Ὁ Πράγιας, κὺρ λοχία, ἐξακολούθησε ὁ Δεναξᾶς, ψήννει τὸ κρέας κάτω στὴ ρεματιά· σὲ μιὰ ὥρα θὰ εἶναι ἔτοιμο· ἔξη ὀκτάδες χοιρινὸ πρῶτης γραμμῆς· ἔχομε κι ἀλάτι καὶ πιπέρη· ἓνα παγούρι κονιάκ, τρία κουτιά λουκούμια καὶ δυὸ ψωμιά χωριάτικα, φίνα· μοῦ εἶπε ὁ ὑποσιτιστής, ὅτι θὰ μᾶς στείλουν καὶ χριστόψωμα, ἀλλὰ αὐτά, νὰ σοῦ εἰπῶ, κὺρ λοχία, δὲν τὰ περιμένω· εἶδα νὰ δουλεύουν δυὸ τρεῖς στοὺς φούρνους, ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ δὲν ἔλεγαν καλημέρα σὲ φούρναρη στὴν πατρίδα.

— Ἄφησε τὰ σακκίδια, Δεναξᾶ, ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλύβι καὶ πῆγαινε, παιδί μου, νὰ βοηθήσης τὸν Πράγια.

Πραγματικὴ λειτουργία.

Ἔφυγε κι ἐγὼ τράβηξα στὸ καλύβι. Τοὺς βρῆκα ὅλους νὰ κοιμοῦνται.

— Ἔ, παιδιά, σηκωθῆτε, τοὺς εἶπα ἐπιτακτικά· δὲ σεβάσθηκα ἐκείνη τὴ στιγμή τὸν ὕπνο τους.

Ξαφνιασμένοι πετάχθηκαν ὅλοι ἐπάνω καὶ ἄπλωσαν τὰ χέρια στὰ τουφέκια.

— Τί εἶναι; τί τρέχει, κὺρ λοχία; Εἶχαν συνηθίσει τόσο καιρὸ σὲ τέτοια ξυπνήματα.

— Καθίστε κάτω, τοὺς εἶπα· ἀφήστε τὰ ὅπλα· δὲν εἶναι τίποτε· κάτι ἤθελα νὰ σᾶς εἰπῶ.

Ἐκάθισαν ὁ ἓνας δίπλα στὸν ἄλλον, τακτοποιώντας τοὺς μανδύες καὶ τὶς παλάσκες τους, ποὺ τόσο καιρὸ τώρα ἔγιναν ἀναπόσπαστες ἀπὸ τὴν τουαλέττα τοῦ ὕπνου τους.

— Ἀκοῦστε, παιδιὰ, νὰ σᾶς εἰπῶ. Τέτοια ἡμέρα καὶ ὥρα — ἦταν περασμένα μεσάνυχτα — οἱ καμπάνες στὰ χωριὰ καὶ στὶς πόλεις χτυποῦν καὶ οἱ Χριστιανοὶ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία, νὰ γιορτάσουν τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ μας καὶ νὰ τοῦ ζητήσουν τὴν εὐλογία του. Κι ἐμεῖς ἐδῶ ἐπάνω, ποὺ εἴμαστε, δὲν ἐπαύσαμε νὰ εἴμαστε χριστιανοὶ καὶ νὰ ἔχουμε ἀκόμη περισσότερη ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βοήθειά του. Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ σᾶς ξύπνησα, νὰ κάνουμε τὴν προσευχή μας καὶ νὰ εἰποῦμε κανένα χριστουγεννιάτικο τροπάριο· ἐγὼ ξέρω μερικὰ καὶ ἂν ξέρη καὶ κανένας ἀπὸ σᾶς, τὸ λέει· δὲν ἔκαμα καλὰ, παιδιὰ;

— Καλὰ ἔκανες, κύρ λοχία.

Γονάτισα καὶ γονάτισαν καὶ οἱ στρατιῶτες μου· ἔκανα τὸ σταυρὸ μου, τὸν ἔκαναν κι αὐτοὶ μὲ τὸ κεφάλι κάτω.

— «Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε...», ἀκούστη· κε σιγανή, ραγισμένη ἀπὸ τὴ συγκίνηση, ἢ φωνή μου.

Μερικοὶ στρατιῶτες μου σταυροκοποῦνται διαρκῶς καὶ ἄλλοι σταματοῦν γιὰ λίγο, γιὰ νὰ ξαναρχίσουν πάλι· ὅλοι μουρμουρίζουν καὶ βοηθοῦν. Τὰ δάκρυά μας καταρραυλοῦν στὶς ἄπλυτες γενειάδες μας· ἡ συγκίνηση μᾶς παραλύνει τὰ σαγόνια καὶ μᾶς κόβει τὴ φωνὴ στὸ λαρύγγι.

Δὲν ξέρω πῶς τελείωσε ἐκεῖνο τὸ τροπάρι· ἓνας στρατιώτης ἀρχίζει τώρα δυνατώτερα:

— «Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει...»

Βοηθοῦμε ὅλοι, κρατοῦμε τὸ ἴσο. Ἡ πρώτη συγκίνηση πέρασε καὶ ἡ ψαλμωδία μας τώρα ἀκούγεται πιὸ ἀρμονικῇ. Δυὸ

στρατιῶτες μου κρυφομιλοῦν καὶ πιάνοντας τὰ τουφέκια τους ετοιμάζονται νὰ βγοῦν. Τοὺς κοίταξα στὰ μάτια.

— Νὰ ἔρθουν κι ἐκεῖνοι οἱ καυμένοι, ν' ἀκούσουν λίγη λειτουργία, μοῦ εἶπαν καὶ ὑπονοοῦσαν τοὺς διπλοσκοποὺς.

Κι ἔφυγαν.

Τὰ λόγια αὐτὰ μὲ συγκίνησαν τόσο πολὺ, πὺν νόμισα γιὰ μιὰ στιγμή, ὅτι θὰ σταματήσῃ ἡ καρδιά μου. Τὸ στῆθος μου στένευε, τὰ μάτια μου ἔτρεχαν, τὸ σῶμα μου ἔτρεμε.

Λειτουργία! Πραγματικὴ λειτουργία ἀπὸ ἀνθρώπους πὺν εἶχε ἐξαγνίσει ὁ πόλεμος καὶ πὺν τὴν καρδιά τους πλημμύριζαν τὰ πιὸ εὐγενικὰ αἰσθήματα. Ἦταν πραγματικὴ προσευχὴ ἐκεῖνη.

— «Ἡ γέννησίς Σου, Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν», ψάλλαμε τώρα. Τὴ στιγμή ἐκεῖνη οἱ διπλοσκοποί, πὺν τοὺς ἀλλάξαν οἱ ἄλλοι δυό, πὺν βγῆκαν πρωτύτερα, πρόβαλαν τὸ κεφάλι τους στὸ καλύβι. Ἔκαναν τὸ σταυρό τους καὶ γονάτισαν κι αὐτοί.

Δὲν ξέραμε τίποτε ἄλλο νὰ ποῦμε κι ἡ λειτουργία τελείωσε.

Ἡ συγκίνησή μας. Οἱ στρατιῶτες μου σταυροκοπιόνταν ἀκόμη, ὅταν γύρισα μὲ τὸ σακκίδιο, πὺν εἶχε ἀφήσει ἔξω ἀπὸ τὸ καλύβι ὁ Δεναξᾶς. Ἄνοιξα ἓνα κουτὶ λουκούμια καὶ τὸ πρότεινα στοὺς στρατιῶτες μου νὰ πάρουν ἀπὸ ἓνα· τὸ πῆραν. Τοὺς ἔδωσα καὶ τὸ παγούρι μὲ τὸ κονιάκ.

— Πιέτε λιγάκι, παιδιὰ, νὰ ξεσταθῇτε καὶ νὰ εὐχηθῇτε γιὰ τὴ σημερινὴ ἡμέρα.

Ἔπιαν ὅλοι καὶ τελευταῖος ἐγώ. Ἐτρέμαμε ὅλοι· μερικοὶ

δὲν μπορούσαμε οὔτε νὰ εὐχηθοῦμε· σηκώνουμε μόνο τὸ πα-
γούρι στὴν ὑγείᾳ τῶν ἄλλων, χωρὶς νὰ μιλοῦμε καθόλου.

Νὰ καὶ ὁ Δεναξᾶς μὲ τὸν Πράγια μὲ τὸ ψημένο κρέας
τεμαχισμένο σ' ἓνα ἀντίσκηνο· οἱ στρατιῶτες τὰ ἔχασαν.

— Ἄ! κύρ λοχία, ποιὸς τὸ περίμενε!

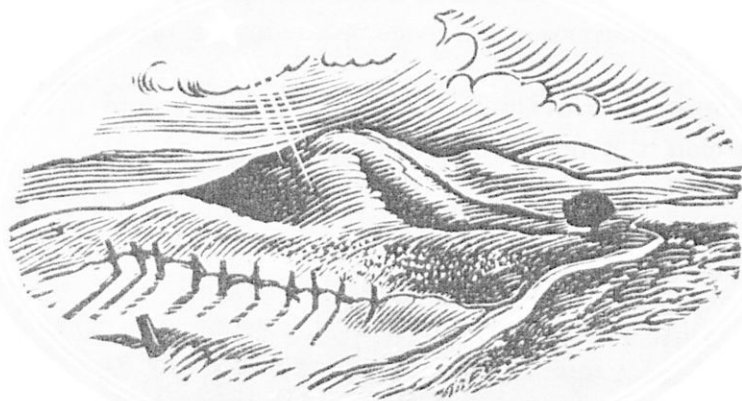
Κι ἔνιωθα τὰ χέρια τους νὰ μοῦ χαϊδεύουν τὰ γένεια,
τὰ μαλλιά, τὶς πλάτες· ἡ εὐγνωμοσύνη τους γιὰ τὴ μικρὴ μου
φροντίδα γι' αὐτοὺς μιὰ τέτοια ἡμέρα ξέσπασε στὰ χάρδια ἐκεῖ-
να. Πόσο ἤμουν εὐχαριστημένος γιὰ τὴ δική τους εὐχαρίστηση.

— Ἐμπρός, παιδιὰ· τρῶτε καὶ ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ τὸ Πάσχα
νὰ τὸ κάνουμε στὰ σπίτια μας νικητές.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ὅλοι ψαχουλεύαμε, χωρὶς νὰ τρῶ
κανεῖς. Ἡ συγκίνηση μᾶς εἶχε κόψει τελείως τὴν ὄρεξη.

Ὅποτε τὰ θυμήθηκα τὰ Χριστούγεννα ἐκεῖνα, ποτὲ δὲν
μπόρεσα νὰ συγκρατήσω τὴν καρδιά μου νὰ μὴν τρέμῃ καὶ
τὰ μάτια μου νὰ μὴν τρέχουν...

Χαράλαμπος Βασιλογιώργης

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Ι φῶς καὶ χρῶμα κι εὐμορφιά νὰ σκόρπιζε τ' ἀστέρι,
ὅπου στήν κούνια τοῦ Χριστοῦ τοὺς μάγους ἔχει φέρει!...

Νᾶμουν τοῦ σταύλου ἐν' ἄχυρο, ἓνα φτωχὸ κομμάτι,
τὴν ὥρα π' ἀνοιξ' ὁ Χριστὸς στὸν ἥλιο του τὸ μάτι!
Νὰ ἰδῶ τὴν πρώτη του ματιὰ καὶ τὸ χαμόγελό του,
τὸ στέμμα τῶν ἀκτίνων του γύρω στὸ μέτωπό του.
Νὰ λάμψω ἀπὸ τὴ λάμψη του κι ἐγὼ σὰ διαμαντάκι,
νὰ μοσχοβοληθῶ κι ἐγὼ ἀπὸ τὴν εὐωδία,
ποὺ ἀναψε στὰ πόδια του τῶν μάγων ἡ λατρεία...

Ἄχ, ἄχ, χριστογεννιάτικο τῆς φαμελιάς τραπέξι,
ποὺ ταίρι ταίρι ἡ ὄρεξη μὲ τὴν ἀγάπη παίζει!
Τὰ ποτηράκια ἡχοῦν γλυκά, λαμποκοποῦν τὰ πιάτα,
γύρω φαιδρὰ γεράματα καὶ προκομένα νιάτα!
Γάλλος στὴ μέση ὁλόξεστος, μοσχοβολᾷ, *ροδίζει,
μοιράζει ἡ μάνα γνωστικά καὶ τὴ χαρὰ σκορπίζει...
Καὶ νά, ἀρχίζει ἀκούραστη ὁ πάππος ὁμιλία,
τῶν Χριστουγέννων μιὰ γνωστὴ πανάραχαια ἱστορία...

Νᾶμουν τοῦ σταύλου ἐν' ἄχυρο, ἓνα φτωχὸ κομμάτι,
τὴν ὥρα π' ἀνοιξ' ὁ Χριστὸς στὸν ἥλιο του τὸ μάτι!

Κωστής Παλαμᾶς

ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΟΥ ΓΟΛΓΟΘΑ

ΔΕΝ ήταν τόσο για τὸ Πάσχα, πὺ μαζεύθηκε ἐκεῖνη τὴ χρονιά τόσος κόσμος στὰ Ἱεροσόλυμα, ὅσο για τὴ δίκη τοῦ Ἰησοῦ. Ἄλλοι τὸν ἔλεγαν κακοῦργο κι ἀπατεῶνα, κι ἄλλοι τὸν προσφωνοῦσαν Μεσία, Διδάσκαλο, Προφήτη. Οἱ τελευταῖοι ἦταν ιδίως ψαράδες τῆς Γαλιλαίας, πὺ εἶχαν ἀκούσει τὶς θείες ὁμιλίες του στὴ λίμνη Γεννησαρέτ.

Καὶ γι' αὐτὸ τὴ νύχτα τῆς δίκης ἦταν πολλοί, πάρα πολλοί, μαζεμένοι στὸ πραιτώριο, πὺ δικάζαν οἱ Ἀρχιερεῖς. Κάθισαν ὅλη τὴ νύχτα μὲ τὸ κρὺ ἔξω, γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴ δίκη καὶ μάθουν τ' ἀποτέλεσμα.

Τὸ πρῶτὶ διαδόθηκε σ' ὅλη τὴν πόλιν, πὼς ὁ Ἰησοῦς καταδικάσθηκε νὰ σταυρωθῇ μὲ δύο ληστὲς στὸ λόφο τοῦ Γολγοθᾶ. Κι ὅλος ὁ κόσμος μαζεύοταν στὸ δρόμο καὶ στὸ λόφο, γιὰ νὰ ἰδοῦν τὴ θλιβερὴ συνοδεία.

Κόντευε μεσημέρι, ὅταν ἔλαμψαν στὸν ἥλιο τὰ ὅπλα τῶν Ρωμαίων στρατιωτῶν, ποὺ συνώδευαν τοὺς καταδίκους, φορτωμένους τοὺς σταυροὺς τῶν.

Ὅλοι τότε ἔτρεχαν στὸ δρόμο, σπρώχνοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, γιὰ νὰ τοὺς ἰδοῦν. Ἰδίως ἤθελαν νὰ ἰδοῦν τὸ Γαλιλαῖο, ποὺ τόσος θόρυβος ἔγινε γι' αὐτόν. Γυναῖκες κρατοῦσαν στὴν ἀγκαλιά τους τὰ μικρὰ παιδιά τους καὶ τοὺς ἔδειχναν μὲ τὸ δάχτυλο τὸν Ἰησοῦ.

Κι ἐκεῖνος ἐβάδιζε σκυφτὸς ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ σταυροῦ κι ὁ ἰδρώτας ἀπ' τὸ μέτωπό του ἔβρεχε τὸ σκονισμένο δρόμο. Λένε, πὼς τὴν ἄλλη ἡμέρα ὁ δρόμος τοῦ Γολγοθᾶ ἦταν γεμάτος ἀπὸ ἀνθισμένους κατ'άλευκους κρίνους, ποὺ γέμιζαν ἀπὸ εὐωδιά τὸν ἀέρα.

Βαθιὰ θλιμμένοι, ἐβάδιζαν κοντά του μερικοὶ Γαλιλαῖοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν παντοῦ. Τὸν εἶχαν ἀκούσει πολλὲς φορὲς στὴν ὥραία πατρίδα τους νὰ διδάσκη μὲ τὴ μελωδικὴ φωνή του στὶς ἐξοχές, στὴν ἀκρογιαλιά, στὶς καταστόλιστες ἀπὸ παπαροῦνες πεδιάδες, κάτω ἀπ' τὶς ἀνθισμένες πορτοκαλιές. Καὶ τώρα τὸν ἔβλεπαν νὰ σηκώνει τὸ σταυρό του, καὶ δάκρυα θερμὰ γέμιζαν τὰ μάτια τους.

Στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου στεκόταν μιὰ Γαλιλαία κρατώντας ἀπ' τὸ χέρι ἓνα παιδάκι ἔξι χρονῶν. Αὐτό, σὰν εἶδε τοὺς στρατιῶτες, μὲ τ' ἀστραφτερά ὅπλα τους, φοβήθηκε καὶ ζάρωσε κοντὰ στὴ μητέρα του. Ἐκεῖνη τοῦ ἔδινε θάρρος, τοῦ γύριζε τὸ κεφάλι πρὸς τὸ μέρος τῆς συνοδείας καὶ τοῦ ἔδειχνε

τὸν Ἰησοῦ. Μόλις τὸν ἀντίκρουσε τὸ παιδάκι, ἔτρεξε χαρούμενο, πέρασε ἀπ' τὴ γραμμὴ τῶν στρατιωτῶν, πλησίασε τὸν Ἰησοῦ, ἀγκάλιασε τὰ γόνατά του καὶ τὸν ἔβλεπε κατάματα μ' ἓνα χαμόγελο στὰ χεῖλη. Ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιά, ποὺ εἶχε εὐλογήσει ὁ Χριστὸς λίγες ἡμέρες πρωτότερα.

Σὰν εἶδε ὁ Ἰησοῦς, πὼς ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον ἓνα παιδάκι μοναχὰ τόλμησε νὰ τοῦ δείξῃ συμπάθεια, ἄφησε τὸ βαρὺ σταυρὸ στὴ γῆ, κι ἔσκυψε καὶ φίλησε τὸ παιδί στὸ μέτωπο.

Τάχασαν οἱ στρατιῶτες καὶ σταμάτησαν. Κι ὁ κόσμος, μὴ γνωρίζοντας γιὰ ποιὸ λόγο σταμάτησαν, φοβήθηκε κι ἤταν ἑτοιμος νὰ φύγῃ.

— Ἐμπρός! ἐφώνασε ὁ ἀξιωματικός, δὲν ἔχομε καιρὸ νὰ χάνουμε. Εἰσθε τρεῖς, ποὺ θὰ σταυρωθῆτε, κι ἡ ὥρα περνᾷ.

Τὸ παιδί δόθηκε πάλι στὴ μητέρα του, ὁ Ἰησοῦς σήκωσε πάλι τὸ σταυρὸ του, κι ὕστερα ἡ συνοδεία ἐξακολούθησε τὸ δρόμο της γιὰ τὴν κορυφὴ τοῦ Γολγοθᾶ.

Η. Παναγόπουλος

Π Α Σ Χ Α Τ Ω Ν Σ Κ Λ Α Β Ω Ν

Μεγάλο Σάββατο. — Πρεσβυτέρα, θὰ πεταχθῶ ἕως τὸ Πατριαρχεῖο, νὰ ἰδῶ, ἂν θὰ κάνωμε τὸ βράδυ Ἀνάσταση. Εἶναι τὸ πρῶτο Μεγάλο Σάββατο μετὰ τὴν ἄλωση καὶ δὲν ξέρομε ἀκόμη, ἂν θὰ ἐορτάσωμε καὶ ποῦ θὰ ἐορτάσωμε. Γι' αὐτό, ἂν ἀργήσω, μὴν ἀνησυχῆς, εἶπε στὴν παπαδιά του φεύγοντας τὸ πρωὶ ὁ πάτερ Θεόδωρος, παλιὸς παπᾶς τῆς Ἀγία-Σοφιάς.

Ἀργὰ γύρισε σπíti· πλησίαζε νὰ νυχτώσῃ. Ἐπισκέφθηκε τὸν Πατριάρχη Σχολάριο, συμβουλευθῆκε παλιούς ἄρχον-

τες τῆς γειτονιάς, συνεννοήθηκε μὲ πολλὰ χριστιανικά σπίτια. Ὅλα κανονίσθηκαν. Κατάκοπος λοιπὸν ἔπαι λίγο νερὸ καὶ ἔβαλε δυὸ μπουκιὲς ψωμί, νὰ στηλωθῇ ἀπὸ τὴν κούραση.

Ὑστερα ζήτησε νὰ βοῇ ἀνακούφιση στὴν προσευχὴ ἐμπρὸς στὸ μοναδικὸ εἰκόνισμα τοῦ σπιτιοῦ, ποὺ τοὺς εἶχε ἀπομείνει ἀπὸ τὴν τραγικὴ καταστροφὴ· γονάτισε καὶ δεήθηκε μὲ κατάνυξη:

— « Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα· σῶσόν με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με καὶ ρῦσαί με... » (ψαλμὸς ζ').

Ὅταν τελείωσε, τὸν ρώτησε ἡ παπαδιά του:

— Παπά μου, θὰ κάνουμε ἀπόψε Ἀνάσταση;

— Ναί, πρεσβυτέρα. Ὁ Πατριάρχης εἶπε, ὅτι ὁ Μωάμεθ ἔδωκε τὴν ἄδεια ν' ἀναστήσουμε· νὰ μὴν ἐορτάσουμε ὅμως στίς παλιὲς ἐκκλησίες. Μήτε καμπάνες νὰ χτυπήσουν, μήτε λαμπάδες ν' ἀνάψουν, μήτε κεριὰ νὰ γυρίσουν στοὺς δρόμους, γιὰ νὰ φέρουν τὸ ἅγιο φῶς τῆς Ἀναστάσεως στὰ σπίτια. Γιατὶ ἀλλιῶς μπορεῖ ν' ἀγοριέψῃ κανένας ἄπιστος...

— Καὶ νὰ μᾶς σκατώσῃ, συμπλήρωσε ἡ παπαδιά τὸ λόγο τοῦ παπᾶ της. Ὁ, ζωὴ δυστυχισμένη ποὺ περνοῦμε!

— Σώπα, πρεσβυτέρα, μὴ βαρυνωμᾶς. Ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλος.

— Μεγάλῃ ἡ Χάρη του... Τὸν προσκυνῶ... Ἀλλὰ νὰ εἶχαμε τουλάχιστο τὰ δυὸ ἀγόρια μας, εἶπε ἡ παπαδιά, ἐνῶ θεομὰ δάκρυα κατέβαιναν στὸ πρόσωπό της.

— Ὑπομονή, πρεσβυτέρα. Τὰ παιδιά μας πέθαναν γιὰ τὴν Πίστη καὶ τὴν Πατρίδα. Ἐπεσαν δίπλα στὸν αὐτοκράτορα. Μὴν τὰ κλαῖς... ἀπάντησε ἐκεῖνος μόλις συγκρατώντας καὶ τὸ δικό του πόνο.

Καὶ σὲ λίγο συνέχισε:

— Καὶ ὁ Θεὸς μᾶς ἄφησε τὸ Δημητράκη μας, ἐνῶ ἄλλοι ξεκλήρισαν ἀπὸ τὴ ρίζα τῆς γενιᾶς των. . .

Ἐδῶ σταμάτησε πάλι. Ἀναστέναξε βαθιὰ καὶ μὲ φανερὴ ἀνακούφιση πρόσθεσε:

— Ξέρεις, πῆρα ἀπάντηση ἀπὸ τὸν . . . παλιό μου φίλο, πὺν ἔφυγε στὴ Βενετία, καὶ μοῦ γράφει νὰ τοῦ στείλω τὸ παιδί νὰ σπουδάσῃ. Θὰ μεγαλώσῃ καὶ θὰ ἐκδικηθῇ τ' ἀδέρφια του καὶ ὅλη τὴ γενιά μας. Ἀμὴ τί θαρροῦν οἱ ἄπιστοι! Θὰ ἐρῇ ἡ ὥρα νὰ τὰ πληρώσουν!

— Καὶ δὲν πᾶμε κι ἐμεῖς στὴ Βενετία, παπᾶ μου, νὰ γλιτώσωμε ἀπὸ τοὺς Τούρκους; Θὰ κάνῃς τὸν ἐφημέριο καὶ θὰ ζήσωμε, εἶπε ἐκεῖνη μὲ τὴν κρυφὴ ἐλπίδα, ὅτι ἦρθε ἡ ὥρα νὰ τελειώσουν τὰ βάσανά τους.

— Ὅχι, πρεσβυτέρα. Τὸ χρέος μου εἶναι ἐδῶ κοντὰ στοὺς Χριστιανούς. Πρέπει νὰ τοὺς παρηγορῶ καὶ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνω, ἀποκρίθηκε ζωηρὰ ὁ πᾶτερ Θεόδωρος.

— Καὶ τόσοι ἄλλοι, πὺν ἔφυγαν;

— Αὐτοὶ ἦταν λαϊκοί, δὲν ἦταν ἱερωμένοι. Μὴν τὰ λές αὐτὰ καὶ μὲ πικραίνεις. Ἕνας παπᾶς ζῇ καὶ πεθαίνει κοντὰ στὸ ποίμνιό του. Μήπως δὲν ἔκαμε τὸ ἴδιο γιὰ μᾶς ὁ Παλαιολόγος;

Ἡ παλαδιὰ σόλασε μὲ χριστιανικὴ ὑπομονὴ ἀκούγοντας τὰ σωστὰ λόγια τοῦ παπᾶ τῆς.

Ὁ μικρὸς Δημητράκης, πὺν ἔπαιξε ἕως τώρα στὴν αὐλή, μπαίνοντας μέσα ρώτησε τὴ μητέρα του:

— Μανούλα, θὰ πᾶμε ἀπόψε στὴν Ἁγία-Σοφιά, νὰ κάνωμε Ἀνάσταση;

— Ὅχι, παιδί μου, ἀπάντησε ἀναστενάζοντας ἐκεῖνη.

— Καὶ δὲ θὰ ἰδοῦμε λοιπὸν τὸν Πατριάρχη μὲ τὰ χουσὰ του; ρώτησε πάλι ὁ μικρός, πὺν δοξίμαζε μεγάλη εὐχαρίστη-

ση νὰ τὸν καμαρώνη, ὅταν τελοῦσε τὴ μεγαλοπρεπῆ λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως.

— Ὁχι, καρδούλα μου. Δὲν τὸν ἀφήνουν οἱ Τοῦρκοι.

— Καὶ τὸν αὐτοκράτορα δὲ θὰ τὸν ἰδοῦμε;

— Ὁχι, Δημητράκη μου. Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ αὐτοκράτωρ, ἀπάντησε μὲ βαθύτερο στεναγμὸ ἢ παλαδιά.

— Ἀχ! γιατί ἔτσι ἀπόψε, μητέρα; διαμαρτυρήθηκε μὲ βουρκωμένα μάτια τὸ παιδί, ποὺ ἔβλεπε νὰ σβήνουν ἓνα ἓνα τὰ ὄνειρά του γιὰ τὴ χαρούμενη ἑορτή.

Ἀλλὰ ὅταν ἐπέρασε ἡ πρώτη ἐντύπωση, ξαναρώτησε:

— Καὶ ποῦ εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ;

— Τὸν πῆρε ὁ ἄγγελος Κυρίου, ἅμα ἦρθαν οἱ ἄπιστοι, καὶ τὸν ἔκρυψε σὲ μιὰ σπηλιά, κοντὰ στὴ Χρυσόπορτα.

— Καὶ τί κάνει ἐκεῖ;

— Καρτερεῖ τὴν ὥρα νὰ ἔρθῃ ὁ ἄγγελος νὰ τὸν σηκώσει, γιὰ νὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ πάρῃ πίσω τὴν Πόλη.

— Καὶ δὲν εἶναι δική μας ἡ Πόλη; ἀνέβηκε αὐτόματα ἡ ἐρώτηση στὸ στόμα τοῦ παιδιοῦ, ποὺ δὲν εἶχε νιώσει ἔως τώρα τὴ συμφορὰ τῶν Ἑλλήνων.

— Δική μας εἶναι, ἀλλὰ τώρα μᾶς τὴν πῆραν οἱ Τοῦρκοι.

— Καὶ τότε πότε θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα, μαρούλα;

— Ὅταν τρανέψης, γυιόκα μου, κι ἀρματωθῇς καὶ κάμῃς τὸν ὄρκο στὴν Ἐλευθεριά, ἐσὺ κι ὅλη ἡ νεολαία, νὰ σώσετε τὴ χώρα... Τότε θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα καὶ ὁ ἄγγελος καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, εἶπε σὲ τόνο προφητικὸ ἢ παλαδιά.

— Καὶ τὸ ξέρει ὁ πατέρας;

— Ναί, αὐτὸς μοῦ τὸ εἶπε σήμερα.

Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη στὸ μυαλὸ τοῦ μικροῦ χαράχθηκε βαθιὰ ἡ παρήγορη σκέψη τοῦ λυτρωμοῦ τῶν σκλαβωμένων. Τὴν εὐλόγησε ἡ Ἐκκλησία καὶ τὴν ἐστάλαξαν τὰ πονεμένα

μητρικά στήθη στο αίμα και στην ψυχή του παιδιού κι έγινε ένα με την ύπαρξή του. Κι έτσι τετρακόσια χρόνια από γονεὺς σὲ παιδιά κληρονομιόταν και θέρμαινε τὴν καρδιά τῶν ραγιάδων.

Ἀνάστασις. Τὸ σπῖτι τοῦ πάτερ Θεόδωρου, φτωχὸ και ταπεινὸ, βρισκόταν κοντὰ στὶς παράλιες πύλες ὅπου κατοικοῦσαν πιά οἱ χριστιανοί, φεύγοντας ἀπὸ τὰ ὑψώματα και τὶς ὑγιεινὲς συνοικίες, πού τὶς ἄρπαξε ὁ κατακτητής.

Ξεκίνησαν λοιπόν, ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα, ὅλοι μαζί για τὴν Ἐκκλησία. Προπορευόταν λίγα βήματα ὁ παπὰς διαλέγοντας τὰ στενὰ και τοὺς ἔρημους δρόμους, για νὰ μὴ τοὺς ἰδῇ κανένας παραστρατημένος ἄπιστος. Ἀκολουθοῦσε ἡ παπαδιά κρατώντας σφιχτὰ τὸ Δημητράκη ἀπὸ τὸ χέρι.

Χωρὶς νὰ τοὺς συμβῇ κακὸ ἔφθασαν σὲ λίγο. Ἐνα χαμηλὸ σπῖτι χρησίμευε για ναὸς τῶν κατατρεγμένων Χριστιανῶν. Οἱ Τοῦρκοι παίρνοντας τὴν Πόλη, πῆραν και τοὺς χριστιανικοὺς ναοὺς και τοὺς ἔκαμαν δικὰ τους τζαμιά. Ἄν ἔμενε κανένας, ἦταν κλειστὸς και ἔρημος. Ποιὸς τολμοῦσε νὰ προσευχηθῇ σὲ ἐκκλησία!

Ὁ πάτερ Θεόδωρος ἐτέλεσε τὴ λειτουργία. Οἱ σκλαβωμένοι Χριστιανοί—παλιοὶ ἄρχοντες ξεπεσμένοι τώρα, ἀξιωματικοὶ κατατρεγμένοι, φτωχοί, ἀπροστάτευτοι στὴ δυστυχία των—τὴν παρηκολούθησαν ἀδελφωμένοι μὲ τὰ δάκρυα στὰ μάτια.

Ὁ ναὸς των δὲν εἶχε καμιὰ παλιὰ μεγαλοπρέπεια· οὔτε στῦλοι μαρμαρίνοι και ψηφιδωτά, οὔτε ἀσημένιες και χρυσὲς εἰκόνες, οὔτε κανδηλὲς πολύτιμες. Λίγα κεράκια μόνο τρεμόσβηναν και ἀχνοφώτιζαν τὴ φτωχὴ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν ραγιάδων.

Καὶ ὅμως ἐκεῖ μέσα τῇ βραδυᾷ τῆς Ἀναστάσεως ἡ πίστις τῶν χριστιανῶν ἀνέβαινε θερμότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη φερόσας τὸν οὐράνιο Πατέρα. Κι Ἐκεῖνος στοργικὰ τοὺς ἔστειλε τὴν παρηγοριὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ λυτρωμοῦ. Μήπως δὲν ἀνεστήθη καὶ ὁ «ἐσταυρωμένος Υἱὸς Του;»

Ὁ πᾶτερ Θεόδωρος διάβασε κατανυκτικὰ τὸ Εὐαγγέλιο.

Κάθε λέξη του τονισμένη ἄγγιζε τὰ βάθη τῆς ψυχῆς:
... «Διαγενομένου τοῦ Σαββάτου, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβ καὶ Σαλώμῃ ἠγόρασαν ἀρώματα...»
Καὶ ἔπειτα: «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν...»

Τὸ πλῆθος, συγκροτώντας μόλις τοὺς λυγμούς, ἔψαλλε καὶ ἐκεῖνο τὸ τροπάριο.

Ὅταν τελείωσε ἡ λειτουργία, ὁ πάτερ Θεόδωρος εὐχέθηκε:

— Χριστὸς ἀνέστη, Χριστιανοί.

— Ἀληθινὸς ὁ Κύριος!

— Καὶ τοῦ χρόνου ἐλεύθεροι, ἀδέρφια.

— Ὁ Χριστὸς νὰ δώσῃ, φώναξαν ὅλοι, μάταια προσπαθώντας νὰ πνίξουν τὴ φωνή, μὴ τοὺς ἀκούσῃ τὸ ἄπιστο αὐτί.

Τετρακόσια χρόνια κάθε Πάσχα ὁ Ἑλλήν ἱερεὺς ἀπὸ τὴν ἅγια Πύλη ξανάλεγε μὲ λαχτάρα:

— Χριστὸς ἀνέστη! Καὶ τοῦ χρόνου ἐλεύθεροι, ἀδέρφια.

Καὶ ἄλλα τόσα Πάσχα ἐπαναλάμβαναν οἱ σκλαβωμένοι Ἕλληνες μὲ καὶ μὴ καὶ πίστη:

— Ἀληθινὸς ὁ Κύριος! Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ!

Καὶ ὅταν ἦρθε τὸ Μεγάλο Πάσχα τοῦ λυτρωμοῦ τὸ 1821, ὁ Δεσπότης Γερμανὸς δεήθηκε στὴν ἅγια Λαύρα:

— «Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ οἱ μισοῦντες αὐτόν...» (ψαλμὸς ξη').

Πότε λοιπόν, παιδιά, θὰ στήσωμε κοντὰ στὸ μνημεῖο τοῦ ἀγνώστου στρατιώτου τὸ μνημεῖο στὸν ἄγνωστο Ἕλληνα ἱερωμένο, πὺν μέσα στὴ μαύρη σκλαβιά πρόβαλλε τὰ στήθη του καὶ ἀνέβαινε, ἀκόμη καὶ στὴν ἀγχόνη, γιὰ νὰ θερμάνῃ τὴν πίστη καὶ τὶς ἐλπίδες τοῦ σκλαβωμένου καὶ κατατρεγμένου Ἑλληνισμοῦ;

Ν. Α. Κοτόπουλος

ΕΥΣΕΒΕΙΑ

Καραϊσκάκης.

Ὁ Καραϊσκάκης ἄρρωστος βαριά πῆγε
στὴ Λομνίτσα τῆς Εὐρυτανίας, ὅπου ἀρ-
κετὸ καιρὸ τὸν φιλοξενοῦσαν οἱ φίλοι του Γιολδασαῖοι. Με-
ταξὺ ἄλλων τὸν ἐβλεπε τακτικά καὶ ὁ εὐσεβέστατος παπᾶς,

Παπαγιάννης Φαρμάκης. Αὐτὸς ἔλεγε κατόπιν σὲ ὅλους, πόσο μεγάλος ἦταν ὁ πατριωτισμὸς τοῦ καπετάνιου τῆς Ρούμελης καὶ πόσο θερμὴ ἡ πίστις του.

Ὅταν μιὰ μέρα τὸν προσκάλεσε ὁ Καραϊσκάκης, νὰ τοῦ διαβάσῃ εὐχές, γιὰ νὰ γίνῃ καλὰ, μόλις τὸν εἶδε ἀνασηκώθηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι του καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια τοῦ εἶπε:

— Παρακάλει, παπὰ μου, τὸ Θεό, παρακάλει τὸν νὰ γίνω καλὰ γιὰ τὸ Γένος.

Καὶ λιπόθυμος ἀπὸ τοὺς πόνους ἔπεσε στὸ κρεβάτι.

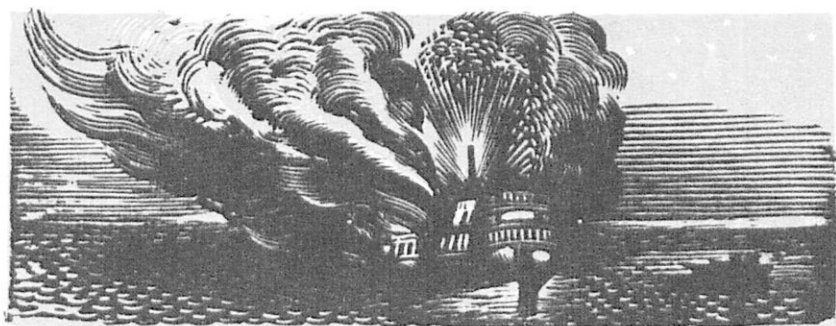
Κανάρης κ. ἄ. Ὁ Κανάρης, ὁ Ὑδραῖος Πιπίνος καὶ οἱ σύντροφοί των, πρὶν μπουὶν στὰ πυρπολικά καὶ κινήσουν ἀπὸ τὰ Ψαρὰ γιὰ τῆς Χίου τὸ κατόρθωμα, λειτουργήθηκαν στὴν ἐκκλησία καὶ μετέλαβαν.

Καὶ πάλι, ἅμα γύρισαν στὰ Ψαρὰ μετὰ τὸ κάψιμο τῆς ἡναυοχίδος, τράβηξαν ἴσια στὴν ἐκκλησία. Ἐμπρὸς μῆταν οἱ παπᾶδες μὲ τὰ ἐξαπτέρυγα, ὥστερα οἱ προύχοντες Ψαριανοὶ μὲ τοὺς νικητὲς στὴ μέση καὶ πίσω ὅλος ὁ λαὸς, τρελὸς ἀπὸ τὴ χαρὰ του.

Μετὰ τὴ δοξολογία ἔγινε λιτανεία γύρω στὴν πόλιν μὲ μεγάλη κατάνυξη. Ὑστερα γύρισαν πάλι στὴν ἐκκλησία, ὅπου ἓνας παπὰς σεβάσμιος ἀπὸ τὴ Σμύρνη, ὁ Κύριλλος, ἔβγαλε λόγο καὶ ἔκαμε παράκληση στὸ Θεὸ γιὰ τὴ νίκη τῶν Χριστιανῶν.

Ἀργότερα ὁ Κανάρης ἔλεγε, πὼς ἀπὸ τὴν τελετὴ καὶ τὴ λιτανεία, ποὺ ἔγινε στὰ Ψαρὰ, πρὶν κινήσῃ γιὰ τὴ Χίον, τοῦ φάνηκε σὰ νὰ τὸν ἄρπαξε μιὰ δύναμις ὑπερφυσικὴ καὶ τὸν γιγάντωσε. Ἦρθε στιγμὴ καὶ τοῦ φαινόταν σὰ νὰ εἶχε θέληση θεϊκή.

*Γιάννης Βλαχογιάννης
(Διασκευὴ Ν. Α. Κομποπούλου)*

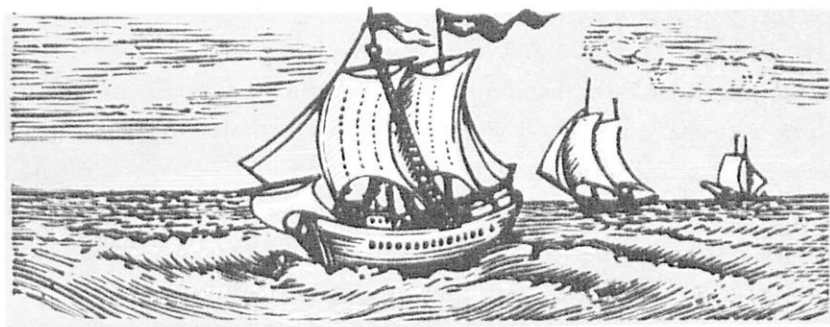

ΤΟ ΤΑΜΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

Μεσάνυχτα ὁ πυρπολητὴς ἐγύρισε
καὶ πήδησε ἀπ' τὸ γρήγορο καΐκι
πιστός, νὰ φέρῃ μὲ τὰ πόδια ὁλόγυμνα
στὴν ἐκκλησιὰ τὸ τάμα γιὰ τὴ νίκη.

Τὸ χέρι, ποὺ ἄτρεμο ἔσπειρε τὸ θάνατο
μὲ τὸ δαυλὸ—τὸ φοβερὸ τὸ χέρι—,
τώρα ταπεινωμένο καὶ τρεμάμενο
στὴν Παναγία ἀνάφτει ἐν' ἁγιοκέρι.

Γεώργιος Δροσίνης

Β'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΡΑ

(Π α ρ ά δ ο σ η)

ΚΟΝΤΑ στὸ Μυστρά, σὲ μιὰ ψηλὴ κορφή, ποὺ φαίνεται ὅλος ὁ γάμπος τῆς Σπάρτης, ἦταν ἓνα κυπαρίσσι, τὸ μεγαλύτερο κυπαρίσσι τοῦ κόσμου. Τώρα δὲν ὑπάρχει πιά. Κάποιος κακὸς ἄνθρωπος εἶχε ἀνάψει φωτιά ἐκεῖ κοντὰ καὶ δὲν πρόσεξε νὰ ἔκαψε τὸ κυπαρίσσι.

Αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι ἔχει τὴν ἱστορία του:

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὁ παστὴρ τῆς Σπάρτης πῆγε σ' αὐτὴ τὴ θέση, γιὰ νὰ διασκεδάσῃ. Τοῦ ἔφησαν ἓνα ἀρνὶ καὶ ἐκά-

θισε νὰ φάη. Εἶχε μαζί του καὶ ἓνα βοσκό, ἓνα νεαρό χριστιανό, νὰ τὸν ὑπηρετῇ.

Μιὰ στιγμή τὸ παιδί γύρισε τὴ ματιά του καὶ εἶδε τὸν καταπράσινο κάμπο, μὲ τὰ ἄφθονα νερά· τὸ πῆρε τὸ παρόνοιο κι ἀναστενάξε.

Τὸ εἶδε ὁ πασὰς καὶ τὸ ρωτᾷ:

— Μωρὲ Ρωμιέ, τί ἔχεις κι ἀναστενάξεις;

— Τί νά'χω, πασά μου, ἀπαντᾷ ὁ βοσκός· συλλογίζομαι ὅτι ὅλ' αὐτὰ τὰ μέρη κάποτε ἦταν δικά μας· κι ἔχομε τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό, πὼς πάλι δικά μας θὰ γίνουν.

Ὁ πασὰς θύμωσε.

— Τί εἶναι αὐτὰ πού λές; τοῦ ἀπαντᾷ.

Καὶ ἀρπάζει τὴν ξύλινη σούβλα, πού εἶχαν ψήσει τὸ ἀρνί, καὶ τὴν καρφώνει στὴ γῇ.

— Νά, τὸ βλέπεις αὐτό; τοῦ λέει ἂν αὐτὸ τὸ ξερό ξύλο ἀποκτήσῃ κλαδιά, τότε καὶ σεῖς θὰ πάρετε πάλι αὐτὰ τὰ μέρη.

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ σούβλα ρίζωσε στὴ γῇ, βλάστησε καὶ φούντωσε κι ἔγινε τὸ περὶφανο κυπαρίσσι τοῦ Μυστροῦ. Καὶ ἐπειδὴ ὁ πασὰς ἔχωσε τὴ σούβλα στὴ γῇ ἀπὸ τὴ μύτη, δηλαδή ἀπὸ τὴν κορφή, τὸ κυπαρίσσι εἶχε τοὺς κλάδους του πρὸς τὰ κάτω· ἔγινε θηλυκὸ κυπαρίσσι.

Διασκευή Α. Κ.

ΚΩΣΤΑ, ὁ γυιός μας πιὰ
μεγάλωσε· τρέχει στὰ δε-
καπέντε. Διψᾷ στὸν πόλεμο νάρ-
θη. Κάθε πρωὶ καὶ κάθε βράδυ
μου κλαίγεται τὸ παλληκάρι
μου. Μπροστά σου, ἀπὸ ντροπὴ,
κρατιέται καὶ σωπαίνει. Ὅμως
κάθε φορὰ πού ξεκινᾷς, αὐτὸ
σπαράζει. Καὶ πέφτει στὴν ἀγ-
καλιὰ μου καὶ δέρνεται. Καὶ
φοβερίζει νὰ κλέψῃ τὸ καριο-
φίλι τοῦ παπποῦ του, τ' ἄγγι-
χτο κατὰ τὸ λόγο σου, ἀπ' τὸν
καιρὸ πού τὸν ἔφαγε τὸ βόλι τὸ
πιερὸ κι ἐκεῖνον. Καὶ θὰ πάῃ
μονάχος του νὰ κάμῃ μὲ τοὺς
Τούρκους πόλεμο. Κι ὁ φόβος
ὁ δικός σου μονάχα τὸν τρο-
μάζει· ἀλλιῶς, ποιὸς ξέρει τί
θ' ἀποκοτοῦσε. Χάρη θὰ σοῦ
τὸ γνωρίζω κι ἐγώ, κι αὐτὸς
θὰ εἶναι ὑποταγμένος σου καὶ
δὲ θὰ σὲ βαρύνῃ. Στὴ θέλησή σου θὰ εἶναι πρόθυμος σὰ
σκλάβος σου. Ἐτσι μοναχὰ θὰ γλιτώσω ἀπὸ τὶς κλάψες του.
Πάρε τον μαζί σου.

Ἡ μάνα, ἡ ἀμαζόνα, βλέπει τὸ γέρο της παρακαλεστικά.
Καὶ κάποτε διανεύει πονηρὰ τοῦ γυιοῦ της. Αὐτὸς σκυμμένο
τὸ κεφάλι του κρατεῖ. Καὶ κρύβει τὴν παρθενικὴ τὴν ταρα-

χή του ἀπ' τὴ ματιὰ τοῦ γέρον, πὺ αὐστηρὰ τὸν θεωρεῖ καὶ δὲ μιλα̃.

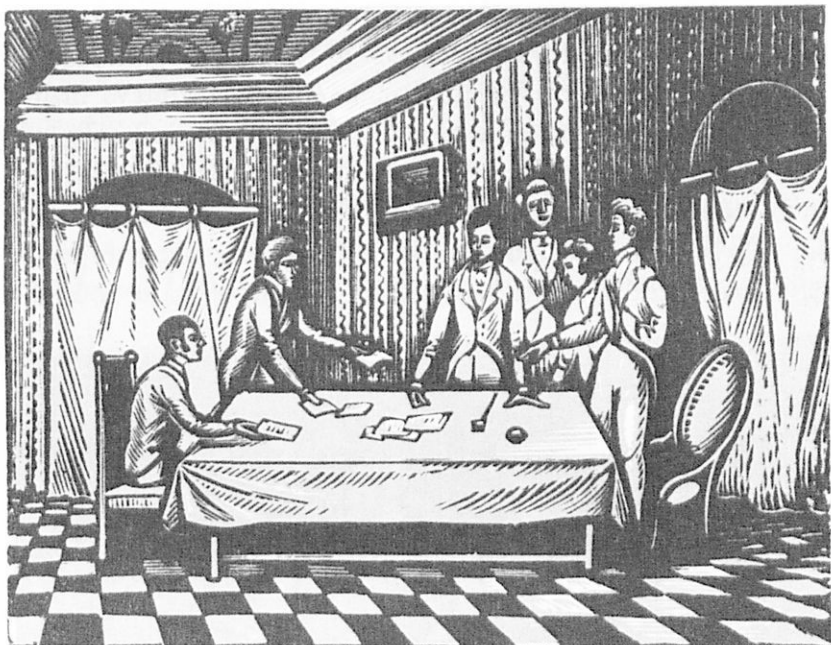
Καὶ τὴν αὐγὴ τὸ παλληκάρι τ' ἄγουρο, μὲ τὸ τουφέκι τὸ βαρὺ στὸν ὦμο, μὲ τ' ἄλαφρὸ τὸ πάτημα, μὲ τὸ χαρούμενο τὸ καρδιοχτύπι καὶ μὲ τὸ φτερούγισμα τοῦ νοῦ, ἀκολουθεῖ τὸ γέρο τὸν πολεμιστὴ καὶ τὸν πολὺπειρο. Κι ὁ πόλεμος ἀρχίζει. Καὶ τ' ἄγριο φαράγγι τὸν ἀντιλαλεῖ.

Ὁ γέρος τώρα δίνει ὅλο τὸ νοῦ του στὸ παιδί, καὶ λησμονεῖ τὸν πόλεμο. Καὶ μιλεῖ στὸ παλληκάρι τ' ἀπηχτο καὶ τ' ὀδηγᾷ:

—Ἐδῶ, τοῦ λέει, πὺ σ' ἔφερα, δὲ θέλω νὰ καμαρώσω τὴν παλληκαριά σου. Δεῖξε τὴν ἅμα ἔρθῃ ἢ ὦρα σου. Ὅμως ἀψὺς μοῦ φαίνεσαι. Τὸ αἷμα σου δὲν κρύβεται· κρατᾷ ἀπὸ πηγὴ τρελὴ — τώρα θ' ἀκούς! Νά τὸ κοιτῶνι. Κρύβε τὰ ξερβά σου! Ὁ δεξιὸς ὁ ἄγκωνάς σου μὴν ξεπροβάλλῃ! Τὸ τουφέκι ἔτσι δὲν τὸ κρατοῦν—νά, ἔτσι! Καὶ δὲ δίνουν πρόσωπο γιομᾶτο στὸ σημάδεμα. Ὁ Ἀρβανίτης ἐκεῖ παραφυλάει. Καὶ σοῦ παίρνει καὶ τὴν τρίχα σου—σκύψε ἀκόμα, παλαβέ! Ἀητὸς τὸ μάτι σου! Ἀγροίκησες; Ἀδειο ἀκόμα τὸ τουφέκι σου; Κι ὀρθὸς ὁ λύκος του; Χαρὰ στὸν ὀχτρό σου ἀντίκρου, πὺ σὲ σκιαζεται! Ἐτοιμος; Τὸ νοῦ σου!

Ὅμως τοῦ κάκου οἱ πατρικεῖς οἱ συμβουλές. Παράφορο τὸ Σουλιωτόπουλο, μὲ τὸ πρῶτο κίνημά του, πρὶν ἀκόμα ρίξῃ τὴν πρώτη τουφεκιά, δείχνει τὸ πρόσωπο ἄσκεπο στὸν Ἀρβανίτη. Καὶ δέχεται τὸ βόλι στὸ μεσόφρουδο.

Γιάννης Βλαχογιάννης

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΚΗΡΥΓΜΑ

ΣΤΩΝ Ὑψηλάντηδων τ' ἀρχοντικό, στὸ Κισνόβι τῆς Ρωσίας, δεκάξη τοῦ Φλεβιάου 1821.

Γύρω στὸ τραπέζι, ἀπ' τὰ πέντε ἀδέρφια οἱ τέσσερες, Ἀλέξανδρος, Δημήτρης, Νικόλας καὶ Γιώργης· κι ἀντικρὺ τους οἱ δυὸ γραμματικοί, Λασσάνης καὶ Τυπάλδος, γράφουν τὴν προκήρυξη. Ἡ ἀπόφαση πιά ἡ τρανὴ εἶναι παρμένη. Μένει νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα τοῦ ἀγώνα καὶ στὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων τὸ σάλπισμα ν' ἀντιλαλήσῃ κι ἀπὸ τὰ θεμέλια τῆς νὰ σείσῃ τὴν Τουρζιά.

Μέσα στὴν ἐπίσημη σιωπὴ, τοῦ Ἀλέξανδρου ἡ φωνὴ ἀργὴ καὶ γαλήνια χύνεται τριγύρω :

— Ναί, ἀδέρφια, λέει, ὅλα τὰ προσφέρουμε θυσία πατριωτική, καὶ τὰ δυὸ ἑκατομμύρια, πού ἡ Ὄθωμανικὴ Κυβέρνηση, κατὰ τὴ συνθήκη, θὰ μᾶς πληρώσῃ τὸν ἐρχόμενο Μάη. Δὲν μπορούμε νὰ περιμένωμε! Ἡ ἐταιρία ἀνακαλύφθηκε! "Ἄς προσφέρωμε καὶ τὰ κτήματά μας στὴ Βλαχία· ἀξιίζουν ἕξι ἑκατομμύρια. Καὶ τοὺς μισθοὺς πού παίρνομε ἀπὸ τὴ Ρωσία. "Ἄς δώσωμε καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἑαυτοὺς μας στὸ βωμὸ τῆς Πατρίδας. "Ετσι θὰ ἐκτελέσωμε τὴν παραγγελία τοῦ πα-

τέρα μας καὶ θὰ πάρωμε ἐκδίκηση γιὰ τὰ βασανιστήρια, πού ὑπόφερε ὁ πάππος μας καὶ πέθανε ἀπ' αὐτά. "Ὅλα ἂς τὰ δώσωμε στὴν Πατρίδα. "Ἄς κινήσωμε τὸν ἱερὸ ἀγώνα. Διάβασε, Λασσάνη, τὴν προκήρυξη.

Διαβάσθηκε ἡ προκήρυξη καὶ γίνηκε δεκτὴ μὲ μιὰ καρδιά.

— Εἶναι καὶ κάποια ἄλλη θυσία, εἶπε ὁ μονόχειρ Ἀλέξανδρος.

Σηκώθηκε, βγῆκε ἀπὸ τὸ θάλαμο, πέρασε ἀπ' ἄλλον καὶ μτῆκε ἴσια στῆς μητέρας του.

Τὴ βρῆκε μὲ τὸ πιὸ μικρὸ ἀδέρφι, τὸ Γρηγόρη, δεκατεσσάρων χρονῶν ἀγόρι, καθισμένο στὸ πλάϊ τῆς.

Ἀφοῦ προσκύνησε τὰ πολυσέβαστα γεράματα τῆς μάνας, τῆς τρανῆς Ἀρχόντισσας, τῆς ἔδωσε τὸ χέρι καὶ τὴν ἔσυρε σιγὰ στὸ θάλαμο, ποὺ βρισκόνταν τ' ἀδέρφια του.

— Μητέρα, εἶπε, ἡ σωτηρία τῆς Πατρίδας μπορεῖ ν' ἀπαιτήσῃ καὶ τὴ θυσία τοῦ κτήματος, ποὺ ἔχομε στὴν Κοζνίτσα. Μᾶς δίνει πενήντα τέσσερες χιλιάδες ρούβλια

τὸ χρόνο. Χαρίζεις αὐτὸ τὸ κτῆμα, μητέρα, στὴν Πατρίδα;

Ἡ Ἀρχόντισσα Ὑψηλάντισσα ἀναδάκρυσε γλυκά.

— Παιδιά μου, εἶπε, ἐγὼ χαρίζω ἐσᾶς, τὰ φίλτατά μου, καὶ θὰ λυπηθῶ τὰ δυὸ ἑκατομμύρια ρούβλια;

Μὲ τὰ τελευταῖα αὐτὰ λόγια ἦταν κι ἡ προκήρυξη τελειωμένη. Ὑπόγραψε κι ὁ γυιὸς: Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.

Γιάννης Βλαχογιάννης

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΔΕ ΦΕΥΓΕΙ

Η επανάσταση τοῦ 1821 εἶχεν ἀρχίσει. Τὴν ἡμέρα τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων φίλοι τοῦ Πατριάρχου καὶ ἐπίσημα πρόσωπα τὸν παρακαλοῦσαν νὰ φύγῃ, νὰ σωθῇ. Ἡ Ὁθωμανικὴ Κυβέρνησις μεταχειριζόταν ἄγρια καὶ ἀνήμερα μέσα καὶ ὁ καθένας μποροῦσε νὰ μαντέψῃ τί θὰ γινόταν. Παρακαλοῦσαν λοιπὸν τὸν Πατριάρχου νὰ φύγῃ καὶ ἐξασφάλισαν καὶ τὰ μέσα τῆς φυγῆς του.

— Μὴ μὲ παρακινήτε νὰ φύγω, εἶπε ὁ Γρηγόριος στοὺς

φύλους του. Μὴ θέλετε νὰ σωθῶν ἡ ὥρα τῆς φυγῆς μου θὰ ἦταν ὥρα σφαγῆς γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν ἄλλη Χριστιανοσύνη. Ὁραῖο πρᾶγμα ζητεῖτε. Μεταμορφωμένος μὲ καμὶὰ προβιά, νὰ φεύγω στὰ πλοῖα, ἢ κλεισμένος σὲ κανένα φιλικὸ σπίτι ν' ἀκούω στοὺς δρόμους τὰ ὁρφανὰ τοῦ ἔθνους νὰ τὰ σφάζῃ ὁ δῆμιος! Εἶμαι Πατριάρχης, γιὰ νὰ σώσω τὸ λαό μου, ὅχι νὰ τὸν ρίξω στὰ χέρια τῶν Γενιτσάρων. Ὁ θάνατός μου ἴσως χρησιμεύσῃ περισσότερο ἀπὸ ὅσο θὰ ὠφελήσῃ ἡ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι βασιλιάδες θὰ ταραχθοῦν γιὰ τὸν ἀδικο θάνατό μου. Ἴσως δὲ θὰ ἰδοῦν μὲ ἀδιαφορία νὰ ὑβρίζεται ἡ πίστις τους στὸ πρόσωπό μου.

Εἶμαι βέβαιος ὅτι, ὅπου ὑπάρχουν ὀπλισμένοι Ἕλληνες, θὰ πολεμήσουν μὲ τὴν ἀπελπισία, ποὺ χαρτίζει τὴ νίκη. Κάμετε λοιπὸν ὑπομονὴ σ' ὅ,τι συμβῇ. Σήμερα τῶν Βατῶν ἄς φάμε στὸ τραπέζι ψάρια. Τὴν ἄλλη ἐβδομάδα ἴσως φᾶνε καὶ αὐτὰ ἀπὸ μᾶς. Ὅχι, δὲ θὰ γίνω περίγελως τοῦ κόσμου καί, ἐνῶ θὰ περῶ μὲ ἄρχοντες καὶ διάκους στοὺς δρόμους τῆς Ὀδησσοῦ ἢ τῆς Ἑλτανήσου, νὰ μὲ δείχνουν μὲ τὸ δάχτυλο τὰ παιδιά καὶ νὰ λένε: «Νά, ὁ λιποτάχτης Πατριάρχης!»

Ἄν τὸ ἔθνος μου σωθῇ καὶ θριαμβεύσῃ, ἐλπίζω νὰ μὲ ἀποζημιώσῃ μὲ τιμὴ καὶ ἔπαινο, ἐπειδὴ ἔπραξα τὸ χρέος μου. Γιὰ τετάρτη φορὰ δὲ θ' ἀνεβῶ πιά στὸ Ἅγιον Ὄρος. Χαίρετε, σπηλιὰς καὶ κορφὰς τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ! Χαῖρε, κῆμα τῆς θαλάσσης! Χαίρετε Ἀθηναὶ καὶ Σπάρτη, σὺς ὁποῖες ποθοῦσα νὰ ἰδρῶσιν σχολεῖα γιὰ τοὺς νέους τῆς πατρίδας! Χαῖρε, γῆ τῆς Δημοσάνας, ποὺ μ' ἐγέννησες! Ἐγὼ πηγαίνω, ὅπου μὲ καλεῖ τὸ χρέος μου, ἡ μεγάλῃ μοῖρα τοῦ ἔθνους καὶ ὁ Οὐράνιος Θεός, ποὺ διευθύνει τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΝΔΡΙΑΝΤΑ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ Ε΄

Πῶς μᾶς θεωρεῖς ἀκίνητος; ... Ποῦ τρέχει ὁ λογισμός σου;
Τὰ φτερωτά σου ὄνειρα; Γιατί στὸ μέτωπό σου
νὰ μὴ φυτρώνουν, γέροντα, τόσες χρυσὲς ἀχτίδες,
ὅσες μᾶς δίδ' ἡ ὕψη σου παρηγοριῆς κι ἐλπίδες; ...
Γιατί στὰ οὐράνια χεῖλη σου νὰ μὴ γλυκοχαράζῃ,
Πατέρα, ἓνα χαμόγελο; ... Γιατί νὰ μὴ σπαράξῃ
μέσα στὰ στήθη σου ἡ καρδιά; Καὶ πῶς στὸ βλέφαρό σου
οὔτ' ἓνα δάκρυ ἐπρόβαλε, οὔτ' ἔλαμψε τὸ φῶς σου; ...

Τώρα σὲ βλέπει γίγαντα, Πατέρα, ἡ θάλασσά σου ...
Τὸ λείψανό σου τὸ φτωχό, τὸ ποδοπατημένο,
τ' ἀνάστησε ἡ ἀγάπη μας. Κι ἐδῶ μαρμαρωμένο
θὰ στέκῃ ὀλόρθο, ἀκλόνητο, κι αἰῶνια θὲ νὰ ζήσει,
νᾶναι φοβέρα ἀδιάκοπη σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση ...

Ἄρ. Βαλαωρίτης

ΟΙ προεστοὶ τῆς Ἀθήνας εἶχαν σύναξη μυστικὴν στὸ σπίτι τοῦ γερο-Θωμᾶ, τοῦ γεροντότερου, ποὺ ἦταν ἐκεῖ κοντὰ στὴ Ρόμβη. Ἄρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ μέσα στὴν κάμαρη, καὶ δὲν τὸ βρῆκαν σωστὸ ν' ἀνάψουν λυχνάρι, γιὰ νὰ μὴ δώσουν ἀφορμὴ νὰ μπῇ κανεῖς, ἂν καὶ εἶχαν τόση ἐμπιστοσύνη στὴ νοικοκυρά, ὅση εἶχαν στὸν ἴδιο τὸν ἄνδρα της. Ἔπειτα ὅ,τι ἦταν νὰ ξέρῃ αὐτή, τὸ ἔξερε πιά. Κι ἀφοῦ οἱ Ἀρχόντες εἶχαν φυλακισθῇ στὸ Κάστρο, οἱ γέροι συνάχθηκαν στ' ἀρχοντικὸ της, γιὰ νὰ σκεφθοῦν γιὰ πράματα σοβαρά.

Οἱ χωριάτες γύρω στὰ χωριά εἶχαν ἀρχίσει νὰ συνταράζονται καὶ τὸ μεγάλο κίνημα δὲν ἦταν μακριά.

Ἀπ' τὸ Μενίδι, ποὺ ἦταν τὸ κέντρο τοῦ ἀναβρασμοῦ, ἔφθαναν κρυφές παραγγελίες στοὺς προεστοὺς τῆς χώρας, καὶ ζητοῦσαν ἀνταπόκριση μ' αὐτοὺς καὶ περίμεναν τὶς προσταγές τους.

Μέσα στὸ δωμάτιο τὸ σκοτάδι πύκνωνε καὶ θάμπωνε κι οἱ γέροι μόλις ἔβλεπαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Κανένας δὲ μιλοῦσε πιά, μὰ ἡ ἴδια σκέψη περνοῦσε ἀπ' τὰ κεφάλια καὶ τῶν ὀχτώ, ποὺ κάθονταν ἐκεῖ μέσα στὰ ντιβάνια ἀκίνητοι. Ἦξεραν πὼς οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ παίρνουν εἶδηση, πὼς κάτι σοβαρὸ ἔτρεχε ἀνάμεσα στοὺς Χριστιανούς. Οἱ Ἀρβανίτες φύλαγαν καλὰ τὶς πόρτες καὶ κανένα δὲν ἄφηναν νὰ πάῃ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὰ περίχωρα. Ἐπρεπε ἢ μὲ τὸ καλὸ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ σ' ἀφήσουν ἢ κρυφὰ νὰ πηδήσῃς ἀπ' τὰ τείχη καὶ νὰ πᾶς. Μὰ τότε δύσκολα θὰ γύριζες, γιὰτὶ στὶς πόρτες θὰ σ' ἔπιαναν.

Τέλος ἓνας ἀπ' τοὺς γέροντες ἀποφάσισε νὰ ξεστομίση τὸ βαρὺ τὸ ρώτημα:

— Ποιὸς εἶν' ἄξιος νὰ πάρῃ ἐπάνω του αὐτὴ τὴ δουλειά, καὶ νὰ βγῇ κρυφὰ ἀπ' τὴ χώρα, μὰ μὲ τὴν ἄδεια τῆς φρουρᾶς;

Κανεῖς δὲν ἀποκρίθηκε. Γιὰ κάμποση ὥρα ἔμειναν σιωπηλοί, σὰν κάτι νὰ περίμεναν.

Ἕνας ἐλαφρὸς ψίθυρος ἀκούσθηκε κατὰ τὴν πόρτα, τὴν πόρτα, ποὺ ὅλοι τὴ θεωροῦσαν κλειστή, τὴν πόρτα, ποὺ ἔφερε ἐπάνω στὸ λιαχωτό. Μέσα στὸ σκοτάδι ξεχώρισε γνώριμη παιδιοῦ μορφή, ἀμίλητη, συμμαζωμένη, κολλητὴ στὸν τοῖχο. Ὅλων τὰ μάτια, συνηθισμένα στὸ σκοτάδι, γνώρισαν τὸ Θωμάκο, τὸ μικρότερο ἀπ' τὰ δυὸ ἐγγόνια τοῦ νοικοκύρη.

Αὐστηρὰ τοῦ μίλησε ὁ παππούς του τότε:

— Τί μπήκες ἐδῶ μέσα; εἶπε ὁ γερο-Θωμάς. Ποιὸς σ' ἔστειλε; Ἐχεις πολλὴ ὥρα ἐδῶ; Ἀπὸ ποῦ πέρασες; Ἐγὼ εἶχα τὴν πόρτα ἀμπαρωμένη.

— Μπῆκα, εἶπε τὸ παιδί. Κατέβηκα ἀπὸ τὸ λιαχωτό.

— Πώς τὸ ἔκανες αὐτό; εἶπε ὁ γέρος αὐστηρότατα. Τίνος τὴ γνώμη πήρες; Ποιὸς σ' ἔβαλε νὰ τὸ κάμης αὐτό;

— Ὅχι, μοναχός μου! εἶπε ζωνρὰ τὸ παλληκάρι, καὶ προχώρησε δυὸ βήματα. Ἡ μιλιὰ του ἀντηχοῦσε καθαρή κι ἀπονήρευτη μέσα στὸ σκοτάδι. Κατάλαβα, εἶπε, πὼς θὰ λέγατε γιὰ τὴν Πατρίδα... κι ἤθελα ν' ἀκούσω.

Τοῦ γέροντα ἡ καρδιά ἤρθε στὸν τόπο της. Τὸ ἐγγόνι τοῦ γερο-Θωμᾶ ἦταν ἀθῶο, κίνδυνος δὲν ἦταν γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ τὰ σπίτια τους. Τὸ παιδί ἤθελε ν' ἀκούσῃ, πὺ μιλοῦσαν γιὰ τὴν Πατρίδα. Ὁ παππούς του ἦταν ἔτοιμος νὰ τὸ ὀρμη-νέψῃ πρῶτα, κι ὕστερα νὰ τὸ διώξῃ, μὰ δὲν πρόφθασε.

Τὸ παιδί τὸν πρόλαβε:

— Ἐγὼ πάω! εἶπε σοβαρά, σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν ἑαυ-τό του.

— Ποῦ;

— Στὸ Μενίδι... Δὲ θέλετε νὰ στείλετε ἄνθρωπο; Θὰ πάω ἐγώ!

— Πῶς θὰ πᾶς ἐσύ, παιδί μου; εἶπε ὁ παλπούς του.

— Μὲ τ' ἄλογο καβάλα... Θὰ πάρω τὸν καρὰ, σανὸ θὰ πάω νὰ κόψω. Θᾶξω καὶ τὸ κλαδευτήρι.

Χαμήλωσαν οἱ ὁμίλεις τῶν γερόντων. Τὸ παιδί, ὁρθὸ πάντα, μὰ πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὴ συντροφιά τους, ἄκουγε χωρὶς νὰ θέλῃ.

Πέρασε ἀπ' τὴ Μενιδιάτικη πόρτα ὁ Θωμάκος τραγουδώντας τὸ πρωί, ἀργά, καμαρωτά, γιὰ νὰ μὴ δώσῃ καμιὰ ὑποψία. Στοῦ Ἀγᾶ τὴ Βρύση πότισε τ' ἄλογο. Ἐξακολούθησε τὸ δρόμο του, ἔφθασε στὸ Μενίδι, τελείωσε τὸ σκοπὸ του, ἔκοψε καὶ σανὸ καὶ γύρισε. Γύρισε μὲ τὸν τρανὸ τὸ λόγο γραμμένο στὰ φυλλοκάρδια του, πού ὁ Χατζη-Μελέτης, τῆς Χασιάς ὁ Καπετάνιος, κι ὁ Μήτρο Λέκας, τοῦ Μενιδιοῦ, μὲ δισταγμὸ τοῦ ἐμπιστευθήκαν, γιὰ τὸν εἶδαν τόσο μικρό. Μὰ τὸ παιδί αὐτὸς ὁ λόγος τὸ μεγάλωσε καὶ τὸ ἔκανε ἄνδρα ἄξιο νὰ φυλάξῃ τὸ διαμάντι τ' ἀξετίμητο, καὶ στὸ φῶς νὰ μὴν τὸ δείξῃ, παρὰ μονάχα στῶν προεστώτων τῆς Ἀθήνας τὴν καρδιά νὰ τὸ ἐμπιστευθῇ.

Γύρισε, ὅπως πῆγε, ἤσυχα καὶ χωρὶς κανένα ἐμπόδιο. Καὶ τράβηξε ἴσια στοῦ παλπού του. Ἐκεῖ δὲ βρῆκε τὸ γέρο παλπού. Μὰ ἡ γιαγιά του ἦταν ἀνήσυχη. Καὶ σὲ λίγο, νὰ κι ἔφθασε κι ὁ παλπούς.

— Ἦρθες, παιδί μου; εἶπε. Πᾶμε μέσα...

Πέρασαν στὸ πιὸ βαθὺ δωμάτιο, πού δὲν εἶχε κανένα παράθυρο.

— Λέγε τώρα γρήγορα. Τί ἀπόκριση φέρνεις ἀπὸ τοὺς χωριάτες;

— Στὶς εἰκοσιέξη τοῦ Ἀπριλιοῦ νὰ τοὺς καρτεροῦμε. Θὰ μπουνε ἀπὸ τὰ τείχη, ἀνάμεσα Πόρτας Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Μπουμπουνίστρας. Ξημερώματα, εἶπαν, τόσο νὰ φέγγη, ὅσο νὰ ξεχωρίζεται τὸ στάχυ, τὸ σιτάρι ἀπ' τὸ κριθάρι.

— Καλά, παιδί μου, σιτάρι-κριθάρι! Τρέχα τώρα ἔξω νὰ παίξεις μὲ τ' ἄλλα παιδιά. Καὶ σὲ κανένα τίποτε νὰ μὴ μιλήσης! Ἀγκαλά, δὲν εἶν' ἀνάγκη αὐτὸ νὰ σοῦ τὸ πῶ. Τὸ ξέρεις μοναχός σου...

— Καλά, παππού, εἶπε τὸ παιδί χαρούμενο, κι ἔτρεξε στὰ παιγνίδια του.

Σὲ λίγες μέρες οἱ χωριάτες πατοῦσαν τὴν Ἀθήνα ξαφνικά, κι ἀδερφομένοι μὲ τοὺς Ἀθηναίους ἔκλειναν τοὺς Τούρκους στὴν Ἀκρόπολη.

Γιάννης Βλαχογιάννης
(Διασκευή Ν. Α. Κοιτοπούλου)

ΤΟ ΤΣΟΠΑΝΑΚΙ

ΟΤΑΝ άρχισε ή μάχη στά Δερβενάκια, ένα τσοπανάκι λεροφορεμένο, άοπλο, αλλά με μάτια γοργοκίνητα, με τη μαγκούρα του την ποιμενική, πλησίασε στο μέρος που ήταν ό Κολοκοτρώνης κι έβλεπε κι αυτό με περιέργεια και θαυμασμό τόν πόλεμο, που γινόταν παρακάτω.

Ὁ Κολοκοτρώνης παρατήρησε τὸ θαυμασμό του καὶ τὰ ἔξυπνα καὶ ζωηρὰ μάτια του καὶ τοῦ εἶπε:

— Τί στέκεσαι καὶ βλέπεις, καὶ δὲν πᾶς καὶ σὺ νὰ πολεμήσης, βρὲ Ἕλληνα;

— Δὲν ἔχω ἄρματα, καπετάνιε!

— Ἐχεις τὴ μαγκούρα σου, ἄρμα εἶναι κι αὐτή, νά! πηγαινε νὰ σκοτώσης κανένα ἐχθρὸ μ' αὐτή, νὰ πάρης τ' ἄρματα του καὶ ν' ἀρματωθῇς καὶ νὰ φορέσης τὰ ροῦχα του.

— Μὰ λές;

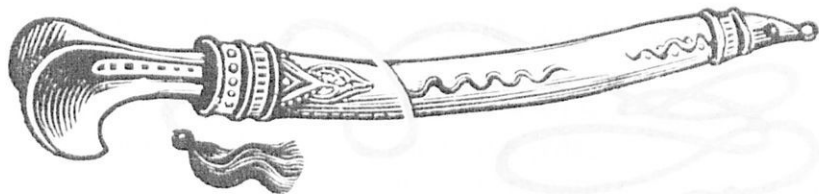
Καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸ πηδώντας μετὰ τὴ βοήθεια τῆς μαγκούρας του — ὦπ! ὦπ! — ἀνακατεύθηκε μετὰ τοὺς πολεμιστές.

Τὸ βράδυ, ὅταν τελείωσε ἡ μάχη, ἔνοπλος καὶ ἀγνώριστος μετὰ ροῦχα κάποιου Τούρκου, ποὺ εἶχε σκοτώσει, ξαναστάθηκε ἐπιδεικτικὰ ἐμπρὸς στὸν Κολοκοτρώνη.

— Τί εἶσαι σύ, βρὲ Ἕλληνα; τὸν ρωτᾷ ὁ ἀρχιστράτηγος.

— Δὲ με γνωρίζεις, καπετάνιε; Ἐγὼ εἶμαι, ποὺ μ' ἔστειλες τὸ μεσημέρι νὰ πολεμήσω μετὰ τὴ μαγκούρα μετὰ τὴν προσταγή σου καὶ μετὰ τὴν εὐχή σου, καπετάνιε, ἔκαμα, ὅπως μοῦ εἶπες...

*Γιάννης Βλαχογιάννης
(Διασκευή Ν. Α. Κοντοπούλου)*

ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΜΑΣ ΘΑ ΠΛΗΡΩΣΗ

Ἡ ἀπόδειξη. Ὁ Κανάρης γύριζε τὸ 1825 ἄπρακτος ἀπὸ
τὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου εἶχε πάει νὰ κάψῃ
τὸν τουρκοαιγυπτιακὸ στόλο. Καὶ σὰ νὰ μὴν ἔφθανε ἡ πίκρα

του γιὰ τὴν ἀποτυχία, ἄκουε καὶ τὰ μουρμουρητὰ τῶν ναυτῶν του, ποὺ ἡμέρες εἶχαν νὰ φᾶν καὶ νὰ πιοῦν νερό. Τὸ καράβι τοὺς εἶχε σώσει ἀπὸ ἡμέρες τὶς προμήθειές του.

Πλέοντας λοιπὸν στ' ἀνοιχτά, κάποιος ναύτης τὸν πλησιάζει καὶ τοῦ λέει:

— Καπετὰν Κωνσταντή, ἕνα καράβι ἀπὸ μακριά.

— Καλά, τοῦ ἀποκρίνεται ἡσυχα ὁ Κανάρης.

Σὲ μισὴ ὥρα τὰ δυὸ πλοῖα βρέθηκαν κοντὰ καὶ οἱ ναῦτες τοῦ Κανάρη παρετήρησαν, ὅτι ἦταν ἕνα μεγάλο αὐστριακὸ ἰστιοφόρο.

— Ἐμπρός, παιδιά, πιάστε τοὺς γάντζους, προστάζει ὁ πυρπολήτης.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ναῦτες πῆραν τὰ τουφέκια τοὺς, ἄλλοι κατέβασαν μιὰ βάρκα καὶ μὲ τοὺς γάντζους κόλλησαν στὸ ξένο πλοῖο. Τότε ὁ Κανάρης μὲ τὸν ἀχώριστό του σύντροφο Μικὲ καὶ μερικοὺς ἄλλους ναῦτες σκαρφαλώνει σ' αὐτὸ μὲ τὴν πιστόλα στὸ χέρι καὶ παρουσιάζεται στὸν πλοίαρχο.

— Τί θέλετε; ρωτᾷ μὲ τρόμο ὁ Αὐστριακός, γιατί νόμισε, πὼς ἦταν πειρατές.

— Θέλομε νὰ μᾶς δώσης ψωμί, τυρί, νερὸ καὶ ἀπὸ ὅ,τι ἄλλο ἔχεις, γιατί πεθαίνομε ἀπὸ τὴν πείνα.

Ὁ πλοίαρχος κατάλαβε τότε μὲ ποιоὺς εἶχε νὰ κάμῃ καὶ προστάζει τοὺς ναῦτες του νὰ τοὺς φέρουν ψωμιὰ, τυρί, ἕνα βαρέλι σαρόδες καὶ ἀρκετὸ νερό. Ἀφοῦ τὰ κατέβασαν στὴ βάρκα, ὁ Κανάρης εἶπε στὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο:

— Λεπτὰ δὲν ἔχω τώρα νὰ σὲ πληρώσω· γράψε λοιπὸν πόσα κάνουν σ' ἕνα χαρτὶ καὶ φέρε το νὰ σοῦ τὸ υπογράψω.

— Δὲν κάνει τίποτε, ἀποκρίθηκε ὁ πλοίαρχος γνωρίζοντας τὴ φτώχεια τῶν ἐπαναστατῶν.

— Φέρε το, είπα, καί γράψε δυό χιλιάδες γρόσια! άπάν-
τησε θυμωμένος ό πυρπολητής.

Τό υπόγραψε καί τό δίνει στόν πλοίαρχο λέγοντας:

— Τό Έθνος μας θα σέ πληρώσει!

— Άλλά έσείς δέν έχετε Έθνος, τόλμησε νά ειπΐ εκείνος.

Άστραψαν τά μάτια του Κανάρη, άγρίεψε τό πρόσωπό
του καί μέ θυμό καί περιφρόνηση είπε:

— Σά δέν έχωμε Έθνος, θα κάμω με!

Έτσι χωρίσθηκαν, ό Ένας πιστεύοντας στά λόγια του,
πού ήταν πεποίθηση όλων των σκλαβωμένων, καί ό άλλος
κουνώντας τό κεφάλι του άπό δυσπιστία στά όνειροπολήματα
των ραγιάδων.

Ἡ ἐξόφλησις. Πέρασαν τὰ χρόνια καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔγινε ἐλεύθερη. Ὁ Κανάρης, σεβαστὸς πιά ναύ-αρχος, ἦταν Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, καὶ ὁ καπετὰν Μικὲς πλοίαρχος σ' ἐμπορικὸ σκάφος.

Ὁ Μικὲς ἔτυχε κάποτε στὸ Γαλάζι τῆς Ρουμανίας ν' ἀγοράξῃ σιτάρι. Ἐκεῖ βρῆκε καὶ τὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο, ποὺ τότε μόνο τὸν ἀναγνώρισε, ὅταν τοῦ θύμισε τὴν παλιὰ δυσάρεστη συνάντησιν· τὸν παρακίνησε μάλιστα νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ πληρωθῇ, καὶ μὲ κόπο τὸν κατάφερε νὰ δεχθῇ.

Ἐνὰ πρωὶ λοιπὸν ὁ Μικὲς καὶ ὁ Αὐστριακὸς πῆγαν στὸ Ὑπουργεῖο καὶ ζήτησαν νὰ ἰδοῦν τὸν Κανάρη. Ἄμα μπῆκαν, ὁ Μικὲς τοῦ εἶπε:

— Ἐξοχώτατε, θυμᾶσαι, ποὺ ὑλόγραψες μιὰ ἀπόδειξιν γιὰ δυὸ χιλιάδες γρόσια σ' ἓνα πλοίαρχο Αὐστριακὸ κοντὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια;

— Ἀ, ναί, θυμοῦμαι, ἀπάντησε, ἀφοῦ σκέφθηκε λίγο ὁ Κανάρης.

— Νὰ λοιπόν, ὁ πλοίαρχος ἤρθε νὰ πάρῃ τὰ χρήματα.

Ὁ Κανάρης ζήτησε τὴν ἀπόδειξιν, τὴν κοίταξε καλὰ καλὰ καὶ ἔπειτα μὲ ἐθνικὴ περηφάνια λέει στὸν Αὐστριακόν:

— Βλέπεις, πλοίαρχέ μου, πὼς ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ὅ,τι λέμε τὸ κάνομε!

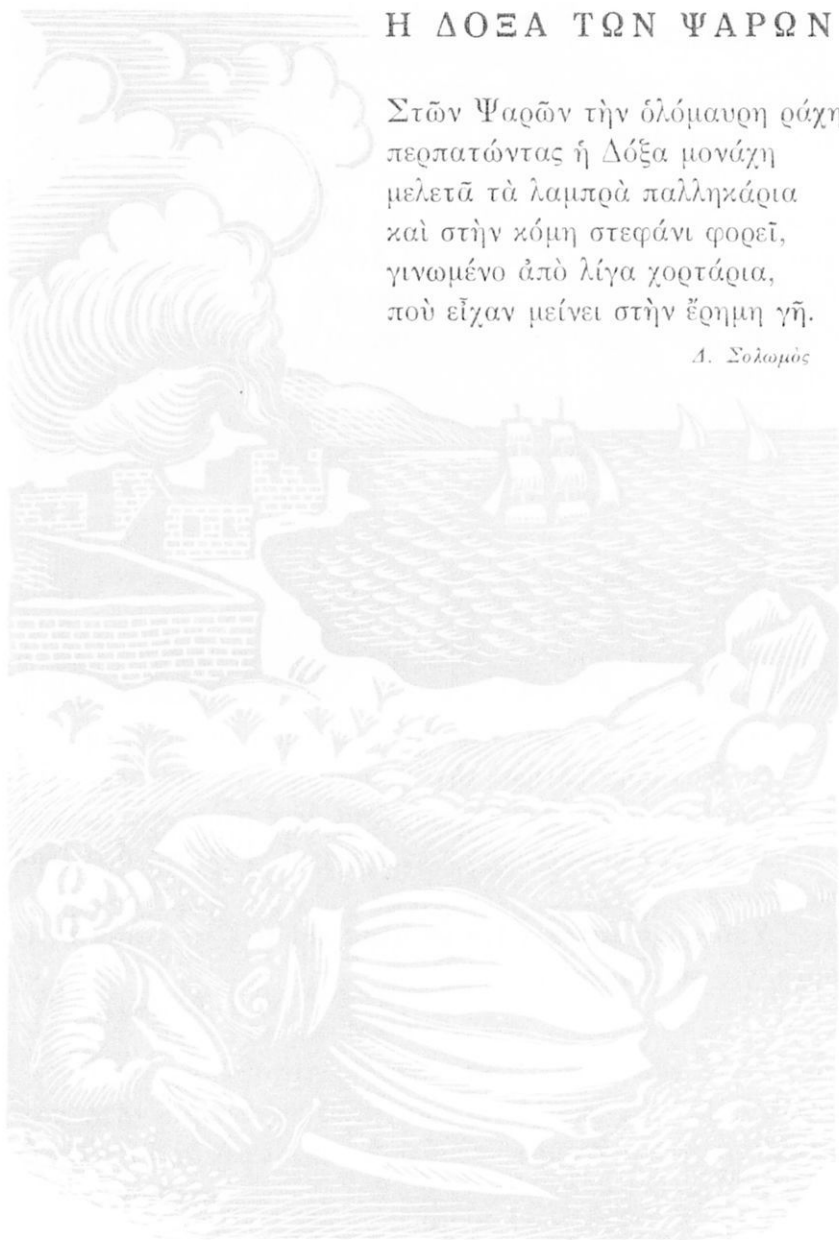
Ὑπόγραψε κατόπιν ἓνα ἔνταλμα καὶ τὸ ἔδωσε στὸν πλοίαρχο, γιὰ νὰ πληρωθῇ...

Ν. Α. Κοττάπουλος

Η ΔΟΞΑ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τὴν δόλομαυρη ράχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Α. Σολωμός

ΤΟ ΝΕΡΟ ΤΩΝ ΔΙΨΑΣΜΕΝΩΝ

Τὸ θολὸ νερό. Ὁ γέρος ἀγωνιστὴς κοίταξε τὸ θολὸ νερὸ μέσα στὸ ποτήρι, ἀνεβοκατέβασε τὰ κάτωσπρα δασιά του φρύδια καὶ κουνώντας τὸ κεφάλι του, εἶπε:

— Μωρὲ ποῦ κατάντησε τὸ δόλιο Μεσολόγγι! Οὔτε στὸν «κλεισμό» δὲν πίναμε τέτοιο νερό...

Ὁ γέρος ἀγωνιστὴς εἶχε τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν τέχνη ἀπὸ κάθε κουβέντα μ' ἓνα πήδημα νὰ φθάνη στὴν πολιορκία καὶ στὴν ἔξοδο καὶ χρεωστοῦσε μάλιστα χάρη σὲ μένα, πού παιδάκι τότε λαίμαργο γιὰ ἱστορίες, ἦμουν ὁ πιὸ καλόβολος ἀκροατὴς του...

— Οὔτε στὸν «κλεισμό», παιδί μου, μὰ τοῦτο τὸ Σταυρό! νὰ τὸν κάμω καὶ νὰ βγῇ ἡ ψυχὴ μου.

Τὸν καιρὸ πού ὁ Μπραΐμης μᾶς ἔκοψε τὸ νερό, νόμιζε,

ὅτι θὰ παραδοθοῦμε τὴν ἄλλη μέρα, ἢ θὰ σκάσωμε σὰν τὰ ποντίκια· ἐμεῖς ὁμῶς ἀνοίξαμε πηγὰδια στὸν Ἀϊ-Νικόλα, στὶς τάπιες, ὅπου βλέπαμε χῶμα, καὶ βγάλαμε νερό. Θὰ πῆς κακὸ καὶ ψυχρὸ, ἀριμυρὸ, θολό, βαρὺ, μὰ ἐκεῖνο μᾶς ἔφθανε, γιὰ νὰ μὴν κάμωμε τὸ θέλημα τοῦ Μπραϊμη καὶ τοῦ Κιουταχῆ. Αὐτοὶ μάθαιναν τί νερὸ πίνουμε καὶ ἀποροῦσαν πῶς ἀκόμη βαστοῦμε.

Μιὰ φορὰ κάναμε ἀνακωχὴ καὶ μᾶς ἔστειλαν μέσα τρεῖς μπέηδες, νὰ μᾶς προτείνουν νὰ παραδοθοῦμε. Πολλὲς φορὲς τὸ ἔκαναν αὐτό. Τὸ περισσότερο ὁμῶς ἠθέλαν νὰ ἰδοῦν τί νερὸ πίνουμε, γιὰ νὰ καταλάβουν πόσο θὰ κρατήσωμε ἀκόμη.

Ὁ Θανάσης, ὁ Ραζή-Κότσικας, ἦταν τότε πολιτάρχης· αὐτὸς εἶχε θηλυκὸ μυαλὸ καὶ κατάλαβε τὸ σκοπὸ τους.

— Στοιθῆτε, λέει, καὶ θὰ ἰδῆτε καὶ μένα.

Κράζει τὶς γυναῖκες, ποὺ μᾶς ἔδεναν τὰ φουσέκια καὶ μᾶς ἔφερναν τὸ φαῖ καὶ τὶς διατάζει νὰ βγάλουν νερὸ ἀπὸ τὸ καλύτερο πηγάδι, νὰ τὸ στραγγίσουν καλὰ καὶ νὰ τὸ περάσουν πολλὲς φορὲς ἀπὸ πανί· καὶ ἅμα καθαρίσει καλὰ, νὰ γεμίσουν μ' αὐτὸ ἓνα ἀσκί. Κράζει καὶ τὸν Ντάγλα, ποὺ ἦταν ἑξυπνὸς καὶ πιστὸς καὶ τὸν εἶχε στὸ σπίτι του ὁ πολιτάρχης, καὶ τὸν συμβουλεύει τί νὰ κάνη, σὰν ἔρθουν οἱ μπέηδες.

Ἦρθαν οἱ μπέηδες καὶ πῆγαν στὸ σπίτι τοῦ Κότσικα. Ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἀκόμη τώρα τὸ Κοτσικείκο, τότε ἦταν χαμηλὸ τὸ ἐπάνω πάτωμα· τὸ εἶχαν χαλάσει οἱ μπόμεπες καὶ οἱ ἴδιοι οἱ νοικοκυραῖοι τὸ εἶχαν ἀπογκρεμίσει.

Χαιρέτησαν, ρώτησαν «πῶς τὰ περνᾶμε» καὶ ὕστερα, ἦρθαν στὴν κουβέντα.

— Καλετὰν Θανάση, τοῦ λένε, τί περιμένετε; δὲ βλέπετε

πὺν εἶστε κλεισμένοι ἀπ' ὅλες τὶς μεριές; νὰ παραδοθῆτε
τώρα καὶ κανεῖς δὲ θὰ σᾶς κατηγορήσῃ. Οἱ πασάδες σᾶς χα-
ρίζουν τὴ ζωὴ καὶ τὸ βίό σας, νὰ ζήσωμε, ὅπως καὶ πρὶν, ἤσυ-
χοι καὶ ἀγαπημένοι.

Ὁ Ραζή-Κότσικας τοὺς λέει:

— Καὶ νὰ θέλαμε, μπέηδες, νὰ παραδοθούμε, εἶναι ντρο-
πὴ μας τώρα, πὺν περιμένουμε ὥρα τὴν ὥρα τὸν καπετὰν
Μιαούλη καὶ μᾶς φέρνει τοῦ κόσμου τὰ καλὰ.

Ψέματα τοὺς ἔλεγε.

Τὸ καθαρὸ νερό.

Κάναμε καὶ ἄλλες ὁμιλίες καὶ κά-
ποια ὥρα οἱ μπέηδες ἔκαναν, πὺς δί-
ψασαν καὶ ζήτησαν νερό.

Ὁ πολιτάρχης πρόσταξε τὸν Ντάγλα νὰ φέρῃ μὲ τ' ἀ-
σημένιο τάσι. Ὁ Ντάγλας, ὅπως ἦταν δασκαλεμένος, εἶχε δυὸ
ἀσκιὰ, ἓνα μὲ τὸ καθαρὸ νερό, πὺν εἶχαν καθαρίσει οἱ γυναῖ-
κες, καὶ ἓνα μὲ τὸ νερό, πὺν πίναμε.

Λύνει τὸ ἀσκι μὲ τὸ θολὸ νερὸ καὶ γεμίζει τὸ τάσι.

— Βρέ, τοῦ λέει ὁ πολιτάρχης, ἀπὸ τὸ νερό, πὺν ἔχομε γιὰ
τὰ ζῶα μας, δίνεις στοὺς μπέηδες;

Καὶ δίνει μία κλωτσιὰ στὸ ἀσκι καὶ χύνει ὅλο τὸ νερό.

Ὁ Ντάγλας λύνει τότε τὸ ἄλλο ἀσκι, γεμίζει τρία τάσια
μὲ καθαρὸ νερὸ καὶ τὰ δίνει στοὺς μπέηδες.

Ἐκεῖνοι, σὰ βγῆκαν γελασμένοι, χαιρετοῦν καὶ φεύ-
γουν. Πῆγαν στοὺς πασάδες καὶ λένε «τὸ καὶ τό· οἱ Μεσο-
λογγῖτες ἔχουν καθαρὸ νερὸ καὶ ἐκεῖνο τὸ θολὸ τὸ ἔχουν γιὰ
τὰ ζῶα τοὺς καὶ τὸ χύνουν ἀλύπητα». Οἱ πασάδες ἀπελπί-
σθηκαν τότε, πὺς θὰ παραδοθούμε.

Τέτοιος ἦταν ὁ πολιτάρχης μας.

Ἐσύ, παιδί μου, νὰ τὰ γράψῃς αὐτά, σὰ μεγαλώσῃς, νὰ

τὰ μάθη ὁ κόσμος, νὰ ἰδῇ πῶς βασιτάξαμε τὸ Μεσολόγγι.
— Θὰ τὰ γράψω, μπαρμπα-Γεωργούλα.

Καὶ νά, πὺν ἐκτελῶ τὴν υπόσχεσή μου, τώρα πὺν ἔγινα
κι ἐγὼ μπαρμπα-Ἀντώνης.

Ἀντώνιος Τραυλιαντώνης

ΤΟ ΔΑΥΛΙ ΤΟΥ ΚΑΨΑΛΗ

Οἱ γέροντες, ποὺ μὲ τοὺς νιοὺς νὰ πᾶν δὲν ἤμποροῦσαν,
στὸ Μεσολόγγι ἀπόμειναν... Ὡς τώρα δὲ θωροῦσαν
τὴν ἔξοδο ἀπ' τὰ τεῖχια του κι ἔκαναν τὸ σταυρό τους.

Ὅστερα σὰν τὰ Τούρκικα τ' ἀσκέρια — τὸν ὄχτρό τους,
εἶδαν σὰν κῦμα νὰ χυθοῦν στὶς θύρες τους, στὰ τεῖχια,
τρέχουν κατὰ τὴ θάλασσα, καὶ στοῦ πελάου τὴν ἄκρη,
μέσα σὲ πύργο, ποῦχανε μπαρούτη σωριασμένη,
κλειοῦνται μὲ μιᾶς καὶ σταίνουνε χορό, σὰν ἀντρειωμένοι...

Τ' ἀπελπισμένου αὐτοῦ χοροῦ εἶν' ὁ Καψάλης πρῶτος,
τ' Ἀγραφα, ποὺ τὸν γέννησαν, ὁμοιάζει τὸ κορμί του,
καὶ τὴν κορφή τοῦ Πίνδου μου ἢ ἄσπρη κεφαλή του.
Κρατεῖ στὸ χέρι του δαυλὶ μὲ φλόγα. Κάθε κρότος,
ποὺ ὅξω ἀπ' τὸν πύργο ἀκούγεται, τὸ χέρι ἐκεῖνο φέρνει
μέσ' στὴς μπαρούτης τὸ σωρό...

Ὅξω ἀπ' τὸν πύργο ἀλαλαγμός! ἦρθ' ὁ ἐχθρός! πλακώνει!
Μέσ' στὴς μπαρούτης τὸ σωρὸ τὸ χέρι ἐκεῖο σιμώνει!
Μὲ μιᾶς ἀστράφτει καὶ βροντᾷ. Σὰν ἀπὸ μέθη, ζάλη,
τρικλίζει ὁ πύργος τρεῖς φορὲς καὶ μέσ' στὰ μεσουράνια
τινάζεται σὰ σύγνεφο καὶ φέρνει κεῖ ἀντάμα
τοὺς γέρους τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Τουρκῶν τ' ἀσκέρια.

Κώστας Κρησιτάλλης

ΠΡΟ τοῦ τελευταίου πολέμου, ζοῦσε στήν «Πόλιν τῶν ἐλευθέρων Πολιορκημένων» ἓνας παλιὸς Μεσολογγίτης καθηγητής, ἀπόγονος ἀγωνιστῶν, ὁ κὺρ Διαμαντῆς — ἐλαφρὸ τὸ χῶμα, πού τὸν σκέπασε!

Ὁ μακαρίτης ἤξερε τὴν ἱστορία τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του ἀπὸ παράδοση μὲ κάθε λεπτομέρεια. Ἐγνώριζε τί ρόλο εἶχαν παίξει στὶς πολιορκίες καὶ στὴν ἔξοδο γνωστὰ καὶ μὴ πρόσωπα. Μιλοῦσε σὲ μᾶς τὰ παιδιά γιὰ μερικοὺς καπεταναίους καὶ τὰ μάτια του γέμιζαν δάκρυα.

Μὲ τὸν ἴδιο σεβασμὸ μιλοῦσε καὶ γιὰ τοὺς φιλέλληνες, πρὸ πάντων ὅμως γιὰ ἓνα, τὸ Βύρωνα. Στὶς ἐπίσημες γιορτές, πού ἔκανε καὶ κάνει κάθε χρόνο ἡ πόλη, ὁ κὺρ Διαμαντῆς τότε ἦταν μόνιμος τελετάρχης καὶ ξεναγὸς σπουδαίων προσώπων. Ἐπὶ πλέον ἦταν καὶ ἐπίτιμος ἐπόπτης τῶν «Ἡρώων». Ἀρχετὰ παιδιά τότε, ὅλα Μεσολογγιτάκια, τὸν βοηθοῦσαμε κατὰ τὶς γιορτές.

Θυμᾶμαι λοιπόν, πὼς κάποιο ἀνοιξιάτικο πρωί, μετὰ τὸ μάθημα, μᾶς κάλεσε — ὅλη τὴ συντροφιά — καὶ μᾶς εἶπε:

— Καιρὸ ἔχετε νὰ φανῆτε στὰ «Ἡρῶα». Γι' αὐτὸ σᾶς περιμένω τὸ ἀπόγευμα, κατὰ τὸ ἡλιοβασίλευμα, στὴν κεντρικὴ πύλη τοῦ κήπου.

«Ἡρῶα» στὸ Μεσολόγγι εἶναι ἓνας ἐκτεταμένος κήπος, πού περιλαβαίνει τοὺς σπουδαιότερους προμαχῶνες τοῦ ἱστορικοῦ φρουρίου. Ἐκεῖ μέσα, σ' ἓνα μεγάλο τύμβο, εἶναι τὰ κόκκαλα τῶν ἀγωνιστῶν. Δένδρα, ἀγάλματα, στήλες καὶ παλιὰ κανόνια στολίζουν τὸ σεπτὸ χῶρο.

— Θὰ ἰδῆτε, πρόσθεσε, ἐκεῖνι τὴν ὥρα τὸν Κῆπο μὲ ἄλλη ἐμφάνιση. Ἔπειτα θ' ἀνεβούμε στὸν «Προμαχῶνα» καὶ θὰ πῶμε καὶ τίποτε.

Λὲ χορειαζόταν νὰ τὸ ἐπαναλάβῃ, γιὰ νὰ πᾶμε. Ἔτσι, ὅλῃ ἡ συντροφιά — καμιὰ δεκαπενταριά παιδιά — βρόθηκε, τὴν ὥρα ποὺ βασίλευε ὁ ἥλιος, μπρὸς στὴν πύλη.

Μᾶς περιέμενε ὁ καλόκαρδος ἄνθρωπος. Χαμογέλασε, ὅπως συνήθιζε, καὶ μᾶς εἶπε:

— Καλῶς τὰ παλληγάρια!

Κι ἀμέσως ἔβαλε τὸ κλειδὶ — εἶχε δικό του — καὶ ξεκλείδωσε.

Μοῦ μένει ἀξέχαστο τὸ τριζύμιο, ποὺ ἄφησε ἡ σιδερένια πύλη, καθὼς κυλοῦσε σὲ στρωμένο χάμου μεταλλικὸ ἔλασμα:

Κανείς δὲ μιλοῦσε. Περάσαμε μέσα δίχως στρίμωγμα· ὅπως μπαίνομε στὴν ἐκκλησία καὶ μάλιστα στὸ ἱερό της. Μήπως ἱερό καὶ ἄδυτο τοῦ Ἑθνους μας δὲν εἶναι ἐκεῖ μέσα;

Προχωρήσαμε στὸ ἐσωτερικό. Ὑπέροχη ἡ στιγμή. Μύρια πουλιά, ἀποτραβηγμένα στὰ πλούσια φυλλώματα, ἐκτελοῦσαν μεγαλειώδη Ἑσπερινό. Φτερωτοὶ ἀοιδοὶ γέμιζαν τὸν ἔρημο καὶ ἤσυχο χῶρο μὲ τὴ μουσικὴ τους. Καὶ τὸ λυκόφωτο, πορφυροχρυσώνοντας τὶς κορυφές τῶν ἀσάλευτων δένδρων καὶ τὰ γλυπτὰ μάρμαρα, ἔδινε στὸν κῆπο μιὰ ἡρεμη, γοητευτικὴ ὁμορφιά.

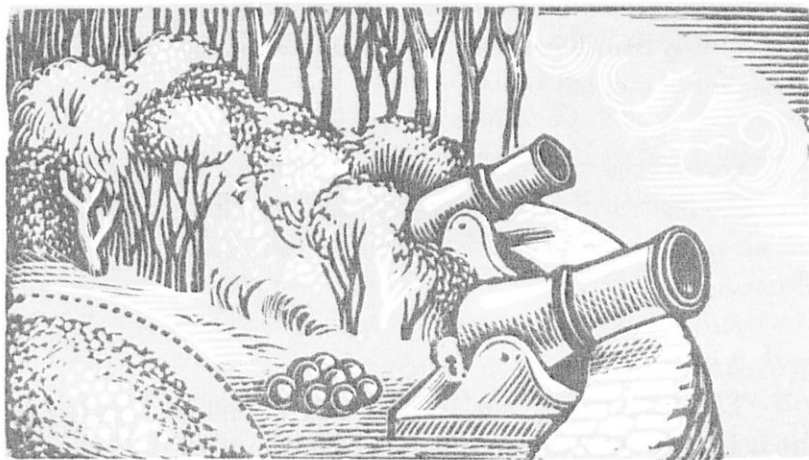
Πόσες φορὲς εἴχαμε μπῆ στὸν Κῆπο! Στὴ μνήμη ἐρχόνταν μόνο οἱ ἐπίσημες μέρες, ὅσες κάθε χρόνο μᾶς ἔφερναν ἐκεῖ. Ἡ νύχτα τοῦ Λαζάρου, ἡ ἐπέτειος μὲ τὴν ἡσυχὴ κοσμοπλήμμυρα, πότε κατασκότεινη καὶ πότε καταυγασμένη ἀπὸ τὰ πυροτεχνήματα, πότε βουβὴ μὲ μόνο ψίθυρο τὰ τρισάγια τῶν ἱερέων μπρὸς στὸν Τύμβο καὶ πότε ἀνταριασμένη ἀπὸ ὁμοβροντίες, πὺ δίνουν κάποια ἰδέα τῆς τραγικῆς νύχτας τοῦ «Χαλασμοῦ». Τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων μὲ τὸν κυανόλευκο καὶ δάφνινο διάκοσμο, μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ κρατικοῦ μας μεγαλείου καὶ τοὺς λόγους ἐπίσημων ρητόρων.

Θυμόμαστε ἀκόμα τὴν εἴσοδο στὸν Κῆπο τὴ Μεγάλῃ Παρασκευῇ, μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ὅταν γυρίζονται οἱ ἐπιτάφιοι καὶ σχεδὸν ὅλῃ ἡ πόλῃ μὲ ἀναμμένα κεριὰ γεμίζει τὸν ἱστορικὸ χῶρο. Γίνεται τότε μιὰ μεταμεσονύχτια λιτανεία ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Θεανθρώπου, πὺ μὲ τρυπημένες παλάμες καὶ πληγωμένο πλευρὸ «ὕπνώττει». Γίνεται ἓνα ἐτήσιο προσκύνημα στὸν τόπο τῆς θυσίας τῶν προγόνων· προσκύνημα ὅμως, πὺ ἀνῆκει ἀποκλειστικὰ στὴν «Ἱερὰν Πόλιν» καὶ ὄχι, ὅπως ἐκεῖνο τῶν Βαΐων, στὸ Πανελλήνιο.

Πολλές φορές είχαμε μπη στὸν Κήπο, ποτὲ ὅμως τέτοια ὥρα κι ἐποχή.

— Βλέπετε θέαμα; εἶπε ὁ κύρ Διαμαντῆς. Ἐγὼ τὸ ἀπολαβαίνω κάθε ἀνοιξη. Ἐδῶ μέσα, μόνος κανεῖς μὲ τὶς ἱερές, ἱστορικὲς ἀναμνήσεις, αἰσθάνεται τόσο λεπτὴ συγκίνηση!

Ἄς προχωρήσωμε παραμέσα.

Δεξιὰ τοῦ Τύμβου ὀρθώνεται τὸ ἄγαλμα τοῦ Βύρωνα. Πόσες φορές είχαμε σταθῆ μπρὸς του καὶ διαβάσαμε τὴ χαραγμένη ἐπάνω σ' αὐτὸ ἀρχαιοπρεπῇ ἐπιγραφῇ. Τὴν εἶχε μεταφράσει ὁ ἴδιος ὁ κύρ Διαμαντῆς: «Μπρὸς στῆς Βρετανίας τὸ εὐγενικὸ τέκνο, ποὺ ἔφερε βοήθεια καὶ γλυκεῖα παρηγοριὰ στὴν ἀγωνιζομένη Ἑλλάδα, στάσου μὲ σεβασμὸ, ξένε...»

Ἐξαφνα κάποια πνοὴ τοῦ μαῖστραλιοῦ, ἴσως ἡ τελευταία, πέρασε. Ἀναδεύτηκαν τὰ φυλλώματα, ὅπου γλίστρησε. Οἱ φωτισμένες ἀκόμη κορυφὲς τῶν κυπαρισσιῶν ταλαν-

τεύτηκαν ἐλαφρά. Πέταλα λουλουδιῶν ἀκακίας, πέφτοντας σὰ βροχή, ἔρριναν τὸ μαρμάρινο κεφάλι τοῦ ποιητοῦ κι ἔπρσαν στὸ βάθος τοῦ ἀγάλματος. Ἡ ἴδια μοσχοβολημένη βροχὴ ράντισε τὸ ἐπιβλητικὸ μνημεῖο, ὅπου στὴ μέση ψηλὰ ἓνα λεβέντικο κορίτσι—ἡ Ἑλλάδα—πесμένο γράφει στὴ μαρμαρίνη πλάκα τὸ ὄνομα τοῦ Μπότσαρη.

Ὁ Ἑσπερινὸς τῶν πουλιῶν σιγὰ σιγὰ ἔσβυνε. Καὶ τὸ λυκόφωτο, ξέθωρο πιά, στάλαζε παντοῦ γαλήνη.

Ὁ κὺρ Διαμαντὴς ἔκαμε κάποιο νόημα. Κι ἐμεῖς τὸν ἀκολουθήσαμε σιωπηλά.

Ὁ μεγάλος προμαχὼνας τῆς πολιορκίας σήμερα ἔχει γίνεи ἐξώστης τοῦ Κήπου, διατηρώντας τὰ παλιὰ κανόνια, σιμὰ σὲ τριανταφυλλίες κι ἄλλα ἄνθη. Ἐκεῖ ἀνεβήκαμε κι ἐκαθίσαμε.

Κάτω ἡ ἐξοχὴ μὲ τὶς εὐωδίες καὶ τὰ ἀηδονολαλήματα φαινόταν σὰ χαριτωμένη σκιαγραφία.

— Στὶς μέρες μας, παιδιὰ — ἄρχισε ὁ κὺρ Διαμαντὴς — ἔχομε ζωὴ ἥσυχη, ζωὴ εἰρήνης. Τότε ὅμως... τότε, τὸν καιρὸ τοῦ «κλεισμοῦ», ἡ ζωὴ ἦταν γεμάτη ταραχὴ καὶ κακό. Καταλαβαίνετε; Ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μικρῶν καὶ μεγάλων, τότε, πλανιόταν ἡ σκιά τῶν ἀράπικων καὶ τούρκικων γιαταγανιῶν.

Ὁ τόπος μέσα στὴν πόλη, παιδιὰ, ὅλο καὶ στένευε. Γιατὶ ὅλο καὶ αὖξαιναν τῶν σκοτωμένων οἱ τάφοι. Καὶ τὰ στόματα τῶν ζωντανῶν ὅλο στέγνωσαν. Μὲ ἀκοῦτε, παιδιὰ; Δὲ μιλῶ δυνατά· δὲν κάνει!

Πατᾶμε τώρα στὸ παλιὸ κάστρο. Τὸ κάστρο αὐτὸ ὁ Ἱμπραήμ, μιλώντας στὸν Κιουταχή, τὸ ὠνόμασε περιφρονητικὰ «φράχτη». Τὸ ξέρετε δὲ αὐτό. Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Ἱμπραήμ, ἔπειτα ἀπὸ μῆνες, μιλώντας σὲ κάποιο ξένο, ἔλεγε:

«Τὸ κάστρο μένει ἀπροσκύνητο. Κι ἂν οἱ κλεισμένοι μπορέσουν καὶ πάρουν ἔστω καὶ λίγες μέρες τροφές, ἐμεῖς θὰ λειώσωμε, ὅπως λειώνουν ἐκεῖνα κεῖ τὰ χιόνια...» Κι ἔδειξε τὰ χιόνια τοῦ Παναχαϊκοῦ ἀπέναντι.

Ἐβαλε τσιγάρο στὴν πίπα του. Τὸ ἀναψε. Ἐκοίταξε κι αὐτὸς λίγο τὴ σκοτεινὴ πιά ἐξοχὴ κι ἐξακολούθησε.

— Σ' αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ κάστρου — τὸ ξέρετε κι αὐτὸ — ἔστεκε στρωτὸς ὁ προμαχώνας τοῦ Φραγκλίνου. Πόσοι ἀγωνιστὰὶ τὸν πότισαν μὲ τὸ αἷμα τους! Ἐδῶ ἀνέβαινε κι ὁ Στέντορας τῆς φρουρᾶς, ὁ πυροβολητὴς Γουρνάρας. Ἀνέβαινε κι ἔβριζε τοὺς δυὸ πασάδες ἀρχηγούς. Ἐκεῖνοι ἄκουγαν τὴ βροντερὴ φωνή του ἐκεῖ ἐπάνω στοὺς λόφους τῆς Ἀγριλιᾶς, ὅπου ἔμεναν, κι ἄφριζαν. Καὶ κάθε τόσο ἀναγκάζονταν νὰ μετατοπίζουν τὴν κατασκήνωσή τους.

Ἀπὸ ἐδῶ ἔβλεπε κανεὶς τὸ πρῶτὸ νὰ ξυπνᾷ τὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο. Χρεμέτιζαν πολεμόχαρα τ' ἀράπικα ἄλογα. Σηκώνονταν τὰ κόκκινα καὶ τὰ πράσινα «μπαϊράκια». Καὶ οἱ μουεζίνηδες, ὀρθοὶ στὰ διάφορα ὑψώματα, ὕμνουσαν τὸν Ἀλλάχ.

Σ' αὐτὴ τὴ θέσῃ ἀνέβαινε κι ὁ ἀρχηγός, ὁ καπετὰν Κότσικας, μὲ ἄλλους μαζί. Καὶ παρατηροῦσαν ἀπὸ τίς πολεμίστρες τὰ πολιορκητικὰ ἔργα, ποὺ ἐκτελοῦσαν οἱ ἀραπάδες...»

Μᾶς εἶπε κι ἄλλα ἀκόμη ὁ κὺρ Διαμαντῆς. Κατόπιν σηκωθήκαμε καὶ κατεβήκαμε. Μέσα στὸ σκοτεινὸ καὶ ἥσυχο Κῆπο, φάνταζαν μόλις τὰ μάρμαρα. Βγήκαμε μὲ τὴν ψυχὴ γεμάτη ἀλλόκοτη ταραχή.

Θ. Μακρόπουλος

ΥΜΝΟΣ ΣΤΟΝ ΗΛΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Πατρίδα, σὰν τὸν ἥλιο σου, ἥλιος ἄλλου δὲ λάμπει!
Πῶς εἰς τὸ φῶς του λαχταροῦν ἡ θάλασσα κ' οἱ κάμποι!
Πῶς λουλουδιίζουν τὰ βουνά, τὰ δάση, οἱ λαγκαδιές,
στέρνοντάς του θυμίαμα μυριάδες μυρωδιές!
Σ' ἄπειρα ἀστράφτουν χρώματα, παντοῦ λογῆς-λογῆς,
τ' ἀγέρα τὰ πετούμενα, τὰ σερπετὰ τῆς γῆς!
Κι αὐτὸς σηκώνει τ' ἀλαφρὸ τῆς καταχνιᾶς μαγνάδι
κι ἡ κάθε στάλα ἀπὸ δροσιὰ γυαλίζει σὰν πετράδι.
Ἡ κάθ' ἀχτίδα του σκορπᾷ μὲ τὴν ἀναλαμπή,
χαρά, ζωὴ καὶ δύναμη κι ἐλπίδα, ὅπου κι ἂν μπῇ.
Φαντάζεις σὰν τὸν ἥλιο σου καὶ Σὺ, καλὴ Πατρίδα,
καὶ μάγια σὰν τὰ μάγια σου στὸν κόσμο ἄλλου δὲν εἶδα.
Ἡ γῆ σου εἶναι παρὰδεισος κι αἰῶνια γαλανὸς
γύρω σου καθρεφτίζεται στὸ πέλαγο ὁ οὐρανός.
Κι ἀνάμεσα στὰ χρώματ' ἀπὸ χίλια οὐράνια τόξα,
προβαίνει πάλι ὁ ἥλιος σου σὲ ὅλη του τὴ δόξα.

Α. Μαβίλης

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ο ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ του 1922 ήταν ο μήνας της μεγάλης έθνικης μας συμφοράς. Ο στρατός μας είχε διασκορπισθῇ κι ἔφθανε σὸν Πειραιᾶ σὲ κακὴ κατάσταση. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δυστυχισμένοι πρόσφυγες πιά, γέμισαν ὅλη τὴν Ἑλλάδα, σέρνοντας πίσω τους τὴν ὀρφάνια τους καὶ τὴ γύμνια τους. Καὶ γιὰ ἐπισφράγιση τῆς θλιβερῆς ἐποχῆς, ἦρθε ἕνα τηλεγράφημα σύντομο, μὰ καυτερό: «Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος σφάχθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους».

Ἀλλὰ ποίος ἦταν αὐτὸς ὁ ἐθνομάρτυρας, ποὺ δὲ θίγησε ν' ἀφήσῃ τὸ δυστυχισμένο ποίμνιό του καὶ νὰ φύγῃ, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι; Ποίος ἦταν τάχα ὁ μεγάλος αὐτὸς Χρυσόστομος, ποὺ προτίμησε νὰ πεθάνῃ δίπλα στὴν Ἐκκλησία του, ἀντὶ νὰ γίνῃ περιπλανώμενος πρόσφυγας στὴν Ἑλλάδα;

Στὴν Τρίγλια, ἓνα κεφαλοχώρι τῆς Βιθυνίας, γεννήθηκε στὰ 1868.

Σὰ μεγάλωσε καὶ τελείωσε τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ του, ἔλεγε στὸν πατέρα του:

— Θέλω νὰ σπουδάσω, γιὰ νὰ γίνω Δεσπότης καὶ νὰ πάω στὴν Κρήτη.

Γιατί τάχα ἡ ψυχὴ του προτιμοῦσε τὴν Κρήτη; Τὸ μαντεύομε ἀπ' τὴν κατοπινὴ ζωὴ του. Προτιμοῦσε τὴν Κρήτη, γιατί ἀπ' ὅλη τὴ σκλαβωμένη Ἑλλάδα, ἐκεῖ ἀκουγόταν πολὺ συχνὰ τὸ ἐπαναστατικὸ τουφέκι.

Ὁ πατέρας του εἶχε πούλῃσει τὸ μονάκριβο πατρικὸ του κτῆμα, γιὰ νὰ στείλῃ τὸ μεγάλο παιδί του, τὸν Εὐγένιο, νὰ σπουδάσῃ στὴ Μεγάλῃ Σχολῇ τοῦ Γένους, στὴν Πόλη. Καὶ τώρα πούλῃσε ἓνα κτῆμα τῆς γυναίκας του, τὸ μόνο πὺν ἀπόμεινε, γιὰ νὰ στείλῃ τὸ Χρυσόστομο στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης.

Κάποτε πῆγε στὴ Σχολὴ ὁ Μητροπολίτης Μυτιλήνης Κωνσταντῖνος καὶ ζήτησε νὰ μάθῃ ποιὸς ἦταν ὁ καλύτερος μαθητής. Ὁ διευθυντὴς ἀμέσως τοῦ παρουσίασε τὸ Χρυσόστομο. Κι ὁ Κωνσταντῖνος πλήρωνε ἀπὸ τότε ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς σπουδῆς του, κι ὅταν βγῆκε ἀπ' τὴ Σχολὴ τὸν πῆρε μαζί του ὡς διάκονο. Ἀργότερα, ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε Πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ Χρυσόστομος ἔγινε πρωτοσύγκελλος τῶν Πατριαρχείων, σὰ νὰ λέμε ἀναπληρωτὴς τοῦ Πατριάρχου. Καὶ ἦταν τότε μόλις 30 ἐτῶν. Κι ὕστερα ἀπὸ πέντε χρόνια ἔξοχης ὑπηρεσίας στὰ Πατριαρχεῖα, ἔγινε Μητροπολίτης Δράμας.

Ὅταν ἀποχαιρετοῦσε μὲ συγκίνηση τὸν Πατριάρχη, τοῦ φίλησε τὸ χέρι καὶ τοῦ εἶπε:

— Μὲ ὅλη τὴν καρδιά μου θὰ ὑπηρετήσω τὴν Ἐκκλησίαν

καὶ τὴν Πατρίδα. Κι ἂν εἶναι γραπτό ἢ κορόνα, πὺν τὰ ἅγια σου χέρια ἔβαλαν στὸ κεφάλι μου, νὰ χάσῃ τὴ λάμψη της, θὰ προτιμήσω νὰ μεταβληθῇ σὲ ἀκάνθινο στέφανο.

Ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ οἱ Βούλγαροι κοιμωτατζίδες τρομοκρατοῦσαν τὴ Μακεδονία. Καὶ γιὰ κέντρο εἶχαν τὴν περιφέρεια τῆς Δράμας.

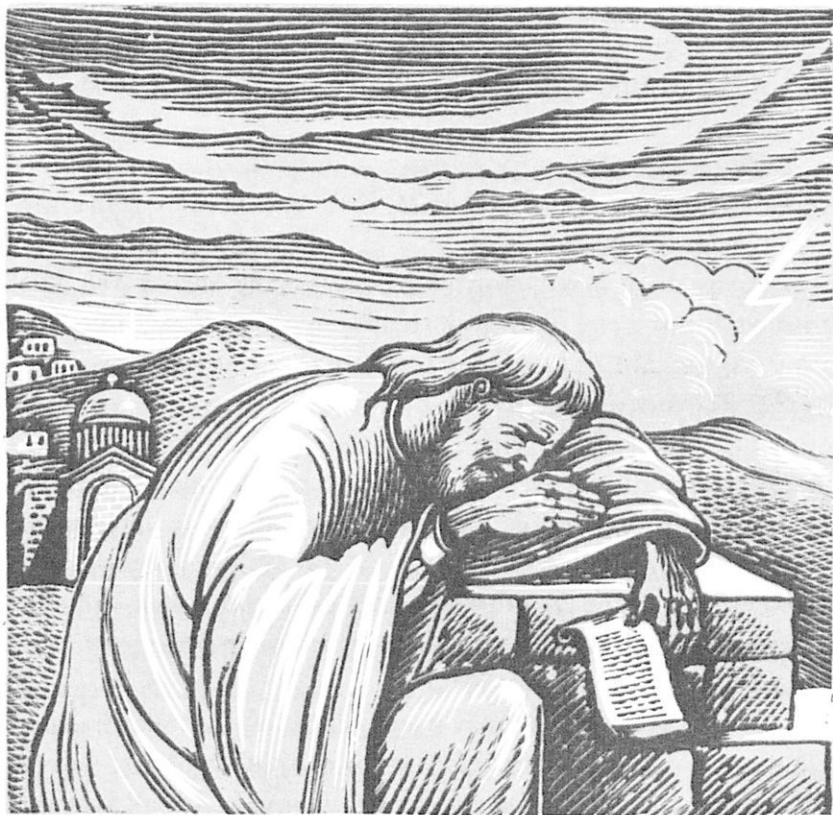
Στὴν ἀρχὴ ὁ Χρυσόστομος κατήγγελλε συχνὰ στὰ Πατριαρχεῖα καὶ στὴν Τουρκικὴ Κυβέρνηση τὰ ἐγκλήματα τῶν Βουλγάρων. Μὰ ὅταν εἶδε, ὅτι τὸ κακὸ παράγινε, ἄρχισε κι αὐτὸς νὰ στρατολογῇ Ἕλληνες ἀντάρτες. Ὅταν τὰ παλληκάρια αὐτὰ σκορπίσθηκαν στὰ γύρω βουνὰ καὶ χτύπησαν ἀλύπητα τοὺς κοιμωτατζίδες, ὁ τόπος ἀνακουφίσθηκε. Ἀλάφρωσε ἀπὸ τὸ μεγάλο κακὸ. Κι ὁ Χρυσόστομος τότε ἄφοβα περιώδευε τὰ χωριά, πὺν εἶχαν γίνοι μὲ τὴ βία Βουλγάρικα, συγκέντρωνε τοὺς χωριανοὺς σὲ ἐκκλησίες, τοὺς μιλοῦσε μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς πονεμένης ψυχῆς του, καὶ τὰ χωριά ἔνα ἔνα γύριζαν στὴν ὀρθοδοξία.

Μὰ ὁ Χρυσόστομος δὲν περιορίζεται σ' αὐτό· μὲ τὴ φροντίδα του χτίζονται ἐκκλησίες, νεκροταφεῖα, σχολεῖα, γυμναστήρια, νοσοκομεῖα, ὁρφανοτροφεῖα, γίνονται λαϊκὰ ἀναγνωστήρια, μουσικοὶ καὶ ὁδοποιοὶ σύλλογοι.

Περισσότερο ὅμως ἀπ' ὅλα φρόντιζε γιὰ τὴ σωματικὴ ἄσκησι τῶν παιδιῶν. Κάθε χρόνον γίνονταν παντοῦ γυμναστικοὶ ἀγῶνες.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Βούλγαροι δὲν κοιμῶνται. Μετὰ τὸν Παῦλο Μεῖλᾶ, δολοφονήθηκε ἄγρια σ' ἓνα σταυροδρόμι ὁ Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος. Ὅλος ὁ πόνος τοῦ Χρυσοστόμου φανερώνεται σ' ἓνα γράμμα του, σταλμένο στὸ Πατριαρχεῖο:

«Ἐκλαψα, ἔκλαψα σὰ μικρὸ παιδί — γράφει — γιὰ τὸ

θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ μας. Αἰωνία ἡ μνήμη του! Ποιὸς ξέρει πόσους ἄλλους ἀδελφούς, ἴσως κι ἐμένα, περιμένει ἡ ἴδια τύχη.»

Γιὰ προσωρινή του ἀνακούφιση ὁ Χρυσόστομος ἔκανε ἓνα ταξίδι στὰ Ἱεροσόλυμα. Πῆγε νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἁγίους Τόπους, νὰ φιλήσῃ τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ, νὰ ἰδῇ τὰ ἔσχατα νερά τοῦ Ἰορδάνη καὶ νὰ ξεκουράσῃ τὴ βασανισμένη ψυχὴ του. Ἀπὸ ἐκεῖ, εἶχε ἀκόμη ἓνα προσκύνημα νὰ

κάμη! Πέρασε απ' την Ἀθήνα, νὰ ἰδῇ τὸ ναὸ τῆς ἀρχαίας Παρθένας, νὰ καμαρώσῃ τὴ λευκὴ πολιτεία καὶ νὰ νιώσῃ μέσα του ὅλο τὸ περασμένο μεγαλεῖο τῆς. Ἐτυχε μάλιστα ἐκεῖνη τὴ χρονιά (1906) νὰ γίνωνται καὶ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες στὸ ἀρχαῖο Στάδιο. Πόσα δάκρυα χαρᾶς νὰ ἔχυσε, ἀντιζυζώντας τὰ μεστωμένα καὶ ὥραϊα κορμιά τῶν καλῶν παλληκαριῶν.

Στὸ γύρισμά του ὅμως νέες στενοχώριες καὶ νέοι ἀγῶνες τὸν περίμεναν. Οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ τὸν μισοῦν περισσότερο καὶ απ' τοὺς Βουλγάρους. Τὸν κατηγοροῦν, ὅτι αὐτὸς συντηρεῖ τοὺς ἀντάρτες, δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ περιοδεύσῃ στὰ χωριά καὶ βιάζονται τὰ Πατριαρχεῖα νὰ τὸν μεταθέσουν ἀπὸ τὴ Δράμα.

Μὲ τὸ φόβο νὰ μετατεθῇ σὲ καμιά ἄσημη Μητρόπολη τῆς Ἀνατολῆς, γράφει στὸν Ἑλληνα Πρόξενο στὴν Πόλη: «Φροντίστε τοῦλάχιστο νὰ μετατεθῶ στὴν Ἀδριανούπολη, γιὰ νὰ μπορέσω ν' ἀγωνισθῶ καὶ ἐγὼ πάλι στὴν πρώτη γραμμῇ. Προτιμῶ νὰ πέσω σὰν ἀετός, παρὰ νὰ πεθάνω σὲ κανένα κοτέτσι τῆς Ἀνατολῆς. Ζητῶ σταυρό, μεγάλο σταυρό, γιὰ νὰ σταυρωθῶ. Ἀφοῦ δὲν ἔχω νὰ δώσω τίποτε ἄλλο στὴν Πατρίδα μου, νὰ τῆς δώσω τοῦλάχιστο τὸ αἷμα μου.»

Κι ὕστερα ἀπὸ δυὸ ἐξορίες καὶ πολλὰς ἄλλες περιπέτειες, τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1910, ἔγινε Μητροπολίτης Σμύρνης.

Ἀρχίζει ἀκούραστος καὶ ἐδῶ νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἐκκλησία, γιὰ τὰ σχολεῖα, γιὰ ὅλη τὴν κοινωνία. Καὶ τρίτη ὅμως ἐξορία τὸν περίμενε καὶ δὲν ξαναγύρισε στὴ Σμύρνη, παρὰ λίγους μῆνες πρὶν ἀποβιβασθῇ ἐκεῖ ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Καὶ εἶχε τὴν ἀπέραντη εὐτυχία νὰ δεχθῇ στὴν προσκυμαία τὸν ἐλευθερωτὴ στρατὸ καὶ νὰ εὐλογῇ τὴς σημαῖες του. Καὶ ὅταν ἔγιναν μερικὲς ταραχὲς τὶς πρῶτες ὥρες τῆς κατοχῆς, ὁ

Χρυσόστομος φρόντισε νὰ προστατεύσῃ τοὺς φοβισμένους Τούρκους, πὺ εἶχαν καταφύγει στὴ Μητρόπολη. Πῆγε στὴ φυλακὴ καὶ ζήτησε ν' ἀπολυθοῦν μερικοὶ φυλακισμένοι Τούρκοι. Γύριζε στὶς Τουρκεζὲς συνοικίες καὶ μοίραζε φάρμακα καὶ τροφὲς σὲ φτωχοὺς καὶ ἀσθενεῖς. Μὲ πόση ἀχαριστία τοὺ πλήρωσαν τὴν καλωσύνη αὐτὴ!...

Ἦρθε καὶ ὁ θλιβερὸς Αὐγούστος τοῦ 1922. Ὁ στρατὸς μας, νικημένος, ἔφθανε στὴ Σμύρνη καὶ ἔμπαινε ὅπως ὅπως στὰ πλοῖα. Ἡ Σμύρνη γέμισε ἀπ' τὸν ξεριζωμένο πληθυσμὸ τῶν χωριῶν. Κι οἱ ἐχθροὶ πλησίαζαν στὴν πόλη. Ὅλοι ἀνησυχοῦν καὶ φροντίζουν μὲ κάθε τρόπο νὰ φύγουν. Κι ὁ Χρυσόστομος μοιράζει ψωμὶ καὶ ἐλῖες στοὺς πρόσφυγες...

Ὁ ἐπίσκοπος τῶν Καθολικῶν τοῦ ἐξασφαλίζει θέσῃ σ' ἓνα πλοῖο κι ἐξορκίζει τὸ Χρυσόστομο νὰ φύγῃ μαζί του. Κι ὁ Χρυσόστομος γαλήνιος ἀπαντᾷ:

— Εἶναι πατροπαράδοτη ἐντολὴ νὰ μὴ φεύγουν οἱ Ἕλληνες κληρικοί. Ὁ καλὸς ποιμένας ἔχει χρέος νὰ μένῃ μὲ τὸ ποίμνιό του.

Φεύγουν καὶ τὰ τελευταῖα πλοῖα. Χιλιάδες Χριστιανῶν καταφεύγουν σὲ σπῖτια Εὐρωπαίων καὶ στὸ προαύλιο τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Φωτεινῆς.

Στὶς 27 τὸ ἀπόγευμα μῆλξε ὁ πρῶτος Τουρκικὸς στρατὸς στὴ Σμύρνη.

Ὁ Χρυσόστομος, βασανισμένος ἀπὸ τὴ νηστεία καὶ τὴν ἀϋπνία, μπαίνει τὸ ἄλλο πρωὶ στὴν ἐκκλησία νὰ προσευχηθῇ. Ἡ ἐκκλησία εἶναι γεμάτη ἀπελπισμένους Χριστιανούς.

Σὲ λίγο παρουσιάζεται στὴν Ὁραία Πύλῃ ὁ Μητροπολίτης, ἀλύγιστος, μὲ φωτεινὸ μέτωπο καὶ λαμπερὰ μάτια. Γονατίζει μπροστὰ στὸν Ἐσταυρωμένο καὶ προσεύχεται. Σηκώνεται ἔπειτα μὲ ἡρεμία Ἀγίου καὶ λέγει:

— Ἡ Θεία Πρόνοια, ἀδελφοί, δοκιμάζει τὴν πίστη μας, καὶ τὸ θάρρος μας καὶ τὴν ὑπομονή μας. Μὰ ὁ Θεὸς δὲν ἀφήνει τοὺς Χριστιανούς. Στὶς τοικυμίες φαίνεται ὁ καλὸς ναυτικὸς καὶ στὰ βάρσανα ὁ καλὸς Χριστιανός. Προσεύχεσθε καὶ θὰ περάσῃ καὶ αὐτὸ τὸ ποτήρι.

Τὸ μεσημέρι ξαναμοιράζει ψωμί, ἐλιές καὶ ρύζι γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ. Ἀπ' τὴν κορφὴ τῆς σκάλας διαβάζει στὸ λαὸ τὸ Εὐαγγέλιο.

Τὴν ὥρα αὐτὴ μπαίνει στὴν αὐλὴ ἓνας ἀστυνόμος μὲ λίγους στρατιῶτες. Ὁ κόσμος ὅλος ἀνατριχιάζει· οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ κλαῖνε ἀδιάκοπα.

Ὁ ἀστυνόμος εἰδοποιεῖ τὸ Χρυσόστομο, ὅτι τὸν ζητοῦν
στὸ Φρουραρχεῖο. Ἐκεῖνος ἔγνεψε στὸ λαὸ νὰ ἡσυχάσῃ καὶ
ἀκολουθεῖ τὸν ἀστυνόμο. Τὸ ἀπόγευμα τὸν ἄφησαν νὰ γυρί-
σῃ στὴ Μητρόπολη. Τὸ βράδυ στὶς ὀχτὼ τὸν ξαναπῆραν στὸ
Φρουραρχεῖο.

Τὴ νύχτα ὁ Χρυσόστομος ἔστειλε μὴ σημείωση στὸν ἀδερφό του Εὐγένιο νὰ μὴν ἀνησυχῇ

Κι ἀπὸ τότε κανεὶς δὲν εἶδε πιά τὸ Χρυσόστομο ζωντανό. Οὔτε κανεὶς ἔμαθε μὲ τί τρόπο θανατώθηκε. Τὸ πτώμα του, καταματωμένο, σκονισμένο, γυμνὸ τὸ ἔσερνε τὴν ἄλλη μέρα στοὺς δρόμους ὁ Τουρκικὸς ὄχλος, ὅπως κάποτε τὸ πτώμα τοῦ Πατριάρχου μας.

Α. Κοιτογιάννης

ΣΤΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ

Φτερουγίζουν στή μορφή του πόθοι κι όνειρα μεγάλα,
κι αν τον πνίξαν στήν κρεμάλα,
θ' άντηχοϋν άγγελικά τοϋ Δεσπότη οί προσευχές...
για παλληκαριών ψυχές.

"Αφοβος, άντρειωμένος
για την Πίστη, για τὸ γένος,
βροντή κάνει τή λαλιά του
καί πετᾷ με τὸν αέτό,
πού ραγιαδων βογγητό
τὸν ξυπνᾷ μέσ' στή φωλιά του

Νάτος ὁ Μητροπολίτης! με τὰ χέρια σηλωμένα
τοὺς άγῶνες εὐλογεῖ
καί με μάτια βουρκωμένα
«χαῖρε, λέγει, ήρώων γῆ!»

Γ. Σουφής

Η
ΕΘΝΙΚΗ
ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΚΑΙ Η
ΕΘΝΙΚΗ ΔΟΞΑ
ΤΟΥ 1940-44

ΧΡΟΝΙΑ τώρα έλειπε στην 'Αμερική ο Κώστας. Άφησε τους δικούς του στην Τερψιθέα—ένα χαρούμενο, μα φτωχικό χωριό της Ρούμελης—κι έζητησε προκοπή πέρα απ' τη μεγάλη θάλασσα του 'Ατλαντικού, κοντά σε πολλούς άλλους χωριανούς του. Καί με την εὐχή των γονέων του καί την εὐλογία τοῦ Θεοῦ πήγαιναν πολὺ καλὰ οἱ δουλειές του.

Τὸ μικρότερο ἀδερφοῦλή του, τὸ Γιώργο, τὸν ἄφησε δέκα χρονῶν. Κι ὅταν ὁ Γιώργος ἔφθασε στὰ δέκα πέντε,

ἄρχισε νὰ γράφῃ αὐτὸς πιά στὸν Κώστα, γιατί ὁ πατέρας τοὺς ἐγῆρασε καὶ δὲν ἔβλεπε καὶ καλὰ γιὰ νὰ γράφῃ.

Ἐπέρασαν ἄλλα τρία χρόνια κι ὁ Γιώργος ἐπῆγε στὴν Ἀθήνα καὶ γράφθηκε στὸ Πανεπιστήμιο. Λογάριαζε νὰ γίνῃ γιατρὸς κι ὕστερα νὰ πάῃ κι αὐτὸς γιὰ λίγα χρόνια στὴν Ἀμερική, νὰ ἰδῇ καὶ νὰ χαρῇ τὴν προκοπὴ τοῦ Κώστα καὶ νὰ συμπληρώσῃ τὶς σπουδές του σ' ἓνα Ἀμερικανικὸ Πανεπιστήμιο.

Μὰ τὰ ὥραϊα αὐτὰ σχέδια τοῦ Γιώργου δὲν πραγματοποιήθηκαν ποτέ. Ξαφνικὰ μιὰ μεγάλη συμφορὰ ἀπλώθηκε σ' ὅλη τὴ χώρα μας· ἡ Πατρίδα μας βρέθηκε σκλαβωμένη.

Καὶ τὰ βάσανά της διηγεῖται ὁ Γιώργος σὲ πολλὰ γράμματα, πὺν ἔστειλε στὸν Κώστα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ὕστερ' ἀπὸ τέσσερα χρόνια μαύρης σκλαβιάς.

ΠΡΩΤΟ ΓΡΑΜΜΑ

Ἦταν, Κώστα μου, 28 Ὀκτωβρίου 1940, ἓνα γλυκὸ φθινοπωρινὸ πρωινό. Ὅλη ἡ Χώρα μας, σὰν ἓνα ἀπέραντο μελισσολόι, συμπλήρωνε τὸ νοικοκυριό της γιὰ τὸ χειμῶνα κι ἐτοιμαζόταν ν' ἀναπαυθῇ ὕστερ' ἀπὸ τοὺς μόχθους τῆς ἀνοιξέως καὶ τοῦ καλοκαιριοῦ.

Στοὺς ὄρεινους τόπους οἱ γεωργοὶ μάζευαν τὰ ὄψιμα ἀραποσίτια, τὰ νόστιμα μῆλα, τὰ γλυκὰ κάστανα. Καὶ οἱ τσοπάνηδες ἐτοιμάζονταν νὰ κατεβάσουν στὰ χειμερινὰ λιβάδια τὰ κοπάδια τους.

Στοὺς κάμπους ὁ τρύγος εἶχε πιά τελειώσει κι ὅλος ὁ κόσμος εἶχε σκορπισθῇ στὰ λιοστάσια, μαζεύοντας τὶς ὠριμες ἐλιές.

Στ' ἀκρογιάλια οἱ θαλασσινοὶ λεβέντες εἶχαν γυρίσει ἀπ' τὰ μακρινὰ ταξίδια τους, γιὰ νὰ περάσουν τὸ χειμῶνα κοντὰ

στοὺς διζοὺς τους, μακριὰ ἀπ' τὶς φουρτοῦνες καὶ τοὺς καϋ-μοὺς τῆς θάλασσας.

Καὶ σ' ὅλη τὴ χώρα μας ἦταν ἀπλωμένη ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ.

Μὰ ξαφνικά, ἓνα μεγάλο καὶ κατάμαυρο σύννεφο ἀπλώ-θηκε στὸν καταγάλανο οὐρανὸ μας. Μιὰ βάσκανη μοῖρα ἐτοί-μασε νέα βάσανα στὴν τόσο ταλαιπωρημένη Φυλὴ μας. Ἡ ἀχαλίνωτη φιλοδοξία τοῦ Ἀρ-χηγοῦ τῶν Ἰταλῶν Μουσολίνι,

τοῦ ἐκαλλιέργησε τὸ ὄνειρο ν' ἀναστήσῃ τῇ Ρωμαϊκῇ Αὐτοκρατορίᾳ, σκλαβώνοντας τὴ γλυκεῖά μας Πατρίδα.

Ἰταλικά ἀεροπλάνα, μ' ἐλληνικά χρώματα, γιὰ νὰ ξεγελάσουν τὸν κόσμον, πέταξαν χαμηλὰ ἐπάνω ἀπὸ τὰς Πάτρας καὶ ἐβομβάρδισαν ἀλύπητα τὴν πόλιν, σκορπίζοντας τὴ φοβὴν καὶ τὸν ὀλεθρον. Κι ὅταν ἀργότερα κυκλοφόρησαν οἱ ἐφημερίδες, ἐμάθαμε τί εἶχε συμβῇ.

Τὴν περασμένη νύχτα, πολὺ ἀργά, ὁ πρέσβυς τῆς Ἰταλίας ἐπῆγε στὸ σπίτι τοῦ Πρωθυπουργοῦ μας Μεταξᾶ, ζήτησε νὰ τὸν ξυπνήσουν καὶ τὸν εἰδοποίησε, ὅτι ὁ Μουσολίνι ζητεῖ τὴν ἄδεια νὰ περάσῃ ἐλεύθερα ὁ Ἰταλικὸς στρατὸς τὰ σύνορά μας μὲ ἄγνωστο σκοπὸ καὶ ἄγνωστη κατεύθυνση.

Ο ΧΙ! ἀπάντησε μὲ ἀγανάκτηση ὁ ἀείμνηστος Πρωθυπουργός μας.

Αὐτὸ τὸ «ὄχι» ὅμως δὲν ἦταν μιὰ λέξη τοῦ Πρωθυπουργοῦ μας μονάχα! Ἦταν συμπτυκνωμένη ἀπάντηση ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς. Ἦταν ἡ ἀνάστασις τοῦ «Μολὼν λαβὲ» τοῦ Λεωνίδα στὶς Θερμοπύλες.

Μόλις ξημέρωσε, ὁ Πρωθυπουργὸς Μεταξᾶς πρῶτα καὶ ὁ Βασιλεὺς ἔπειτα δημοσίευσαν τὰ ἑξῆς διαγγέλματα.

Α'

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Ἡ στιγμή ἐπέστη ποῦ θὰ ἀγωνισθῶμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν τιμὴν της.

Μολονότι ἐτηρήσαμεν τὴν πλέον αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ ἴσιν πρὸς ὅλους, ἡ Ἰταλία, μὴ ἀναγνωρίζουσα εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ ζῶμεν ὥς ἐλεύθεροι Ἕλληνες, μοῦ ἐζήτησε σήμερον τὴν 3ην πρωινήν τὴν παράδοσιν τμημάτων τοῦ Ἑθνικοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς βούλησιν καὶ ὅτι πρὸς

κατάληψιν αὐτῶν ἢ κίνησις τῶν στρατευμάτων της θὰ ἤρχιζε τὴν 6ην πρωινήν. Ἀπήντησα εἰς τὸν Ἰταλὸν πρέσβυν, ὅτι θεωρῶ καὶ τὸ αἴτημα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον γίνεται τοῦτο, ὥς κήρυξιν πολέμου τῆς Ἰταλίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Τώρα θὰ ἀποδείξωμεν, ἐὰν πράγματι εἴμεθα ἄξιοι τῶν προγόνων μας καὶ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐξησφάλισαν οἱ προπάτορές μας. Ὅλον τὸ Ἔθνος ἄς ἐγερθῇ σύσσωμον. Ἀγωνισθῆτε διὰ τὴν Πατρίδα, τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιά σας καὶ τὰς ἱεράς μας παραδόσεις.

Νῦν ὑπὲρ πάντων ὁ ἀγών!

Ἰωάννης Μεταξᾶς

Β'

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως σᾶς ἀνήγγειλε πρὸ ὀλίγου ὑπὸ ποίους ὅρους ἠναγκάσθημεν νὰ κατέλθωμεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἐπιβουλευθείσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν στιγμὴν εἶμαι βέβαιος, ὅτι κάθε Ἑλλὴν καὶ κάθε Ἑλληνίς θὰ ἐκτελέσουν τὸ καθήκον των μέχρι τέλους καὶ θὰ φανοῦν ἀντάξιοι τῆς ἐνδόξου ἡμῶν Ἱστορίας.

Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς Φυλῆς, τὸ Ἔθνος, σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ὥς εἰς ἄνθρωπος, θ' ἀγωνισθῇ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, 28 Ὀκτωβρίου 1940

Γεώργιος Β.

Πρὶν ἀκόμη λήξῃ ἡ μικρὴ προθεσμία τοῦ Μουσολίνι, ὁ Ἰταλικὸς στρατὸς προσπάθησε νὰ περάσῃ τὰ σύνορά μας.

ιδίως από τὰ μονοπάτια τῆς Πίνδου. Ὁ στρατός μας, ποὺ βρέθηκε ἀπέναντί του, ἦταν πολὺ λίγος. Μὰ δὲν ἦταν ἐκεῖ μόνο ὁ λίγος Ἑλληνικὸς στρατός· ἦταν καὶ ὁ γρανίτης τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Αὐτὴ ἡ ἀθάνατη Ἑλληνικὴ ψυχὴ ἀτσάλωσε τὰ κορμιά τῶν παλληκαριῶν μας, καὶ στάθηκαν ἐκεῖ βράχοι ἀπάτητοι, ὅσο νὰ φθάσῃ κοντὰ τους στρατιωτικὴ ἐνίσχυση.

Ἀκολούθησε τότε πανελλήνιος συναγερομός. Ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα μας ἔτρεξαν τὰ παλληκάρια μας στὰ σύνορα. Καὶ βάφοντας μὲ τὸ ἀλικο αἷμα τους τὸ Ἑπειρωτικὸ χῶμα, ἔσπρωξαν τοὺς Ἰταλοὺς πέρα ἀπ' τὰ σύνορά μας.

Στὸ μεταξὺ ὁ χειμώνας ἔφθασε καὶ τὰ βουνὰ σκεπάσθηκαν μὲ χιόνια.

Τότε όλες οι Έλληνοποῦλες ἔνωσαν βαθιὰ τὸ χρέος τους γιὰ τ' ἀδέρφια τους, πὺν μὲ χίλιες στερήσεις ἀγωνίζονταν νὰ σώσουν τὴν τιμὴ τῆς Ἑλλάδας μας. Ξενοχτοῦσαν κάθε βράδυ, γιὰ νὰ πλέξουν μάλλινες κάλτσες καὶ γάντια καὶ φανέλλες καί, μαζὶ μὲ ἄλλα δῶρα, νὰ τὰ στείλουν στ' ἀγαπημένα παλληκάρια τῆς Πίνδου.

Εἶναι ἀπερίγραπτοι οἱ ἀγῶνες τῶν παλληκαριῶν μας νύχτα καὶ μέρα στὶς βουνοπλαγιὲς τῆς Πίνδου, γιὰ νὰ φθάσουν στὶς ἀπάτητες κορφές τῆς καὶ νὰ διώξουν ἀπ' ἐκεῖ τοὺς Ἰταλοὺς, πὺν τοὺς βοηθοῦσαν φανερὰ καὶ οἱ φίλοι τους Ἀλβανοί.

Καὶ στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς οἱ τσολιάδες μας βοήξαν πολύτιμη συνδρομὴ ἀπὸ τοὺς Ἡπειρώτες χωρικοὺς. Οἱ ἄνδρες ὠδηγοῦσαν τὸ στρατὸ ἀνάμεσα στὰ πυκνὰ δάση καὶ οἱ γυναῖκες — σὰν ἄλλες Σουλιώτισσες — κουβαλοῦσαν στὴν πλάτη τους τὰ πολεμefόδια, σ' ἀπάτητες χιονισμένες κορφές, ὅπου ἦταν ἀδύνατο νὰ προχωρήσουν τὰ μεταγωγικὰ τοῦ στρατοῦ.

Καὶ ὅταν, μὲ ἀφάνταστες θυσίες, ὅλες οἱ ὄρεινὲς διαβάσεις ξεκαθαρίσθηκαν, ὁ στρατὸς μας προχώρησε ἀκράτητος στὴ σκλαβωμένη Βόρειο Ἡπειρο. Ἡ Κορυτσά, ἡ Πρεμετὴ, τὸ Ἀργυροκάστρο δέχθηκαν μὲ δάκρυα χαρᾶς τὴ δοξασμένη γαλανόλευκη, πὺν κυμάτιζε περήφανα μπροστὰ στὸν ἐλευθερωτὴ στρατὸ μας. Γιὰ δεύτερη φορὰ μέσα σὲ τριάντα χρόνια, ἡ Βόρειος Ἡπειρος ἀντίκρυξε πάλι τὸ γλυκὸ φῶς τῆς Ἐλευθερίας.

Ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος ἔμεινε ἐκστατικὸς μπροστὰ στὸ νέο αὐτὸ Ἑλληνικὸ θαῦμα. Στὴν ἐθνικὴ μας Ἱστορία οἱ φτεροπόδαροι τσολιάδες μας ἔγραψαν νέες σελίδες Ἡρωισμού καὶ Δόξας.

Τοῦ χάκου ὁ ἴδιος ὁ Μουσολίνι ἦρθε κοντὰ στὸ ντροπιασμένο στρατό του, μὲ τὴ μάταιη ἐλπίδα νὰ τοῦ δώσῃ νέο θάρρος καὶ νέα ὁρμή. Ὁ βράχος τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς ἔμεινε μέχρι τέλους ἀκλόνητος. Κι αὐτὸ κράτησε ἕξι ὁλόκληρους μῆνες.

Ἀπελπισμένοι πιά οἱ Γερμανοὶ ἀπ' τὴν ἀποτυχία τῶν συμμάχων τους Ἰταλῶν ἀποφάσισαν νὰ περάσουν αὐτοὶ τὰ σύνορά μας ἀπ' τὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία. Γιὰ νὰ περάσουν ὅμως τὰ ὄχυρά τοῦ Ροῦπελ πλήρωσαν βαρὺ φόρο αἱματος. Στὰ ὄχυρά αὐτά, ποὺ ἀποτελοῦσαν βράχους ἀκλόνητους, ἐφώλιαζε ταμπουρωμένος ὁ γρανίτης τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Καὶ τὰ γενναῖα παλληκάρια μας, ὅσα ἔζησαν, δὲν ἐγκατέλειψαν τὰ ὄχυρά, παρὰ μόνον ὅταν οἱ κάμποι πλημμύρισαν ἀπὸ Γερμανικὲς μεραρχίες, ποὺ σιγὰ σιγὰ κατέβαιναν πρὸς τὴν

Ἀθήνα. Ὁ ἀλησμόνητος Βασιλιάς μας Γεώργιος, μαζί με τὴν Κυβέρνηση, ἐπῆγαν τότε στὴν Κρήτη, μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἐκεῖ, στὸ ξακουσμένο νησί, θὰ διατηροῦσαν ἕνα κομμάτι ἐλεύθερης Ἑλλάδας. Καὶ μαζί μ' αὐτοὺς ἐπῆγε στὴν Κρήτη κι ὁ Ἀγγλικὸς στρατός, ποὺ ἤρθε νὰ μᾶς βοηθήσει, κι ἔβαψε μετὰ τὸ τίμιο αἷμα του τὰ Ἑλληνικὰ χρώματα ἀπ' τὸν Ὀλυμπο ἕως τὸ Ταίναρο καὶ ἕως τὴν Κρήτη.

Οἱ Γερμανοὶ ὅμως ἔρριξαν στὴν Κρήτη μετὰ ἀεροπλάνα πολὺ στρατὸ κι ὕστερα ἀπὸ αἱματηροὺς ἀγῶνες ἔπεσε καὶ ἡ Κρήτη μας.

Ὁ Βασιλιάς μας καὶ ἡ Κυβέρνηση ἀναγκάστηκαν τότε νὰ καταφύγουν στὴν Αἴγυπτο, ὅπου τοὺς ἀκολούθησαν χιλιάδες ἀξιοματικοὶ καὶ στρατιῶτες, καὶ ὅσα καράβια γλίτωσαν ἀπ' τοὺς βομβαρδισμοὺς τῶν Γερμανῶν. Ἐκεῖ μετὰ τὴ βοήθεια τῶν Συμμάχων μας κατορθώθηκε νὰ ξαναδημιουργηθῇ Ἑλληνικὸς στρατός, ποὺ ἐδόξασε τὴ Σημαία μας στὴ μάχη τοῦ Ἑλ' Ἀλαμείν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀργότερα στὸ Ρίμνι τῆς Ἰταλίας.

Ἔτσι, στὴν πολύπαθη Ἑλλάδα μας ἀπλώθηκε γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ πικρὴ σκλαβιά, ποὺ κράτησε τέσσερα ὀλόκληρα χρόνια. Κι ὅταν οἱ Γερμανοὶ μετὰ τοὺς συντρόφους τοὺς Βουλγάρους ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν, ἄφησαν πίσω τὴν Ἑλλάδα μας ἐρειπωμένη, ὅπως κάποτε στὰ 1821 τὴν ἄφησε ἐρειπωμένη τὸ ἀσκέρι τοῦ Ἱμπραήμ.

Μετὰ τὴν ἐξάμηνι ἀντοχὴ μας ἡ Ἑλλάδα μας ἔγινε ἀφορμὴ νὰ ἐπιβραδυνθῇ ἡ ἐκστρατεία τῶν Γερμανῶν κατὰ τῆς Ρωσσίας καὶ ν' ἀλλάξῃ ἐντελῶς ἡ τύχη τοῦ πολέμου.

Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔπαυσαν ποτὲ οἱ ραδιοφωνικοὶ σταθμοὶ τοῦ πολιτισμένου κόσμου νὰ διαλαλοῦν τὸ νέο Ἑλληνικὸ Θαῦμα. Καὶ ποτὲ δὲ θὰ ξεχασθοῦν τὰ λόγια τοῦ γερο-Σμάτς,

τοῦ Στρατάρχη τῆς Νοτίου Ἀφρική: «Ἀπὸ τώρα καὶ πέρα, εἶπε ὁ πολύτιμος φίλος μας, δὲ θὰ λέμε πιά ὅτι οἱ Ἕλληνες πολεμοῦν σὰν ἥρωες, ἀλλ' ὅτι οἱ ἥρωες πολεμοῦν σὰν Ἕλληνες».

Ἔτσι τελείωνε τὸ πρῶτο γράμμα τοῦ Γιώργου πὺν ἔστειλε στὸν ἀδερφό του Κώστα στὴν Ἀμερική.

Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

Εἶναι ἀπερίγραπτοι, Κώστα μου, οἱ ἥρωισμοὶ πὺν ἔδειξαν τὰ Ἑλληνόπουλα, ὅσα ὑπηρετήσαν στὸ στρατὸ τῆς ξηρᾶς, στὴν ἀεροπορία καὶ στὸ ναυτικό. Ἀπερίγραπτοι εἶναι καὶ οἱ ἥρωισμοὶ κατὰ τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, πὺν ὠργανώθηκε ὁ Ἀγώνας τῆς Ἀντιστάσεως. Θὰ σοῦ ἐκθέσω μερικὰ παραδείγματα, πὺν στὴν Ἱστορία μας θὰ μπορούσαν νὰ χαρακτηρισθοῦν: «Μικρὲς ἱστορίες καὶ μεγάλες ψυχές». Εἶναι ἱστορίες ἀληθινές, πὺν μᾶς διηγήθηκαν οἱ χωριανοί μας, γυρίζοντας ἀπὸ τὸν πόλεμο.

Θὰ ἀρχίσω ὅμως ἀπὸ κάτι πὺν ἔγινε στὸ χωριό μας, ὅταν κηρύχθηκε ἡ ἐπιστράτευση.

1. Ἡ ψυχὴ τοῦ πατέρα.

Τὸν θυμᾶσαι, Κώστα, τὸ γερο-Λεωνίδα τὸν Παπαδόγιαννη; Ἦταν ὀγδόντα χρονῶν καὶ τὸ ἓνα πόδι τοῦ ἔλειπε. Τὸ μονάκριβο παιδί του, ὁ Πᾶνος, ἦταν δάσκαλος στὸν Κοκκινόβραχο, δυὸ ὥρες μόλις μακριὰ ἀπ' τὸ χωριό μας. Ὅταν λοιπὸν κηρύχθηκε ἡ ἐπιστράτευση, τὸν εἶδα ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ μπαίνει στὸ σχολεῖο μας καὶ νὰ παίρνει τὸ τηλέφωνο. Καὶ τηλέφωνεῖ στὸ παιδί του:

«Πᾶνο μου, νὰ μὴ χασομερήσης οὔτε στιγμή. Μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εὐχὴ τῶν γονέων σου νὰ τρέξης ἐκεῖ, ποὺ σὲ καλεῖ ἡ Πατρίδα μας.»

Ἐκλαψα ἀπὸ συγκίνηση, Κώστα μου, ἀκούγοντας αὐτὰ τὰ λόγια. Ποιὸς νὰ τὸ πίστευε πὼς ὁ γέροντας αὐτὸς δὲ θὰ ζητοῦσε ν' ἀγκαλιάσει καὶ νὰ φιλήσει τὸ μονάκριβο παιδί του, πρὶν φύγει γιὰ τὸν πόλεμο;

2. Ὁ Ταγματάρχης Παπαδόπουλος.

Ἡ Σκουτάρρα εἶναι μιὰ δλόγυμνη καὶ ἀπόκρυμνη κορυφὴ τῆς Πίνδου. Τὴν εἶχαν οἱ Ἰταλοί. Πίσω ἀπὸ κάθε πέτρα της κρυβόταν καὶ ἓνα ὄπλο ἐχθρικό· σὲ κάθε κοίλωμα κι ἓνα πολυβόλο.

Ἡ Σκουτάρρα ὁμως ἔπρεπε μὲ κάθε θυσία νὰ κυριευθῇ. Ἀπὸ τὴν κορυφὴ της μπορούσε κανεὶς νὰ χτυπήσει τίς διαβάσεις ὅλων τῶν γύρω χαμηλότερων βουνῶν.

— Μιὰ παλιο - Σκουτάρρα δὲν μπορεῖ γὰ γίνῃ ἐμπόδιο στὸ δρόμο μας, εἶπε ὁ Ταγματάρχης Παπαδόπουλος.

Γίνεται ἀπλὸς στρατιώτης· ἀρπάζει τὸ ὄπλοπολυβόλο στὸ χέρι καὶ μπαίνει μπροστά. Τὰ παλληκάρια του τὸν ἀκολουθοῦν.

Ὁ ἥλιος εἶχε βασιλέψει· μιὰ χιονοθύελλα, ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ νωρίς, συνοδεύει τὸ γοργὸ δρόμο τῶν ἡρώων.

Προχωροῦν μὲ πόδι σταθερὸ καὶ ψυχὴ ἀναπτερωμένη. Τὸ φῶς λιγοστεύει, μὰ οἱ λάμπεις τῶν κανονιῶν μας φωτίζουν τὸ γιγάντιο βράχο. Οἱ ἐκρήξεις τῶν ὀβίδων μας κατακυλῶν βράχους ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν παλληκαριῶν. Ἔτσι περνοῦν δυὸ δλόκληρες ὥρες.

Ἐπειτα οἱ φωτιὲς λιγοστεύουν· τὰ κανόνια σιγοῦν. Ὁ Παπαδόπουλος μὲ τοὺς σαράντα του εἶχαν διπλωθῇ ἀνά-

μεσα στὶς μικρὲς κοιλότητες τοῦ βράχου, πολὺ κοντὰ στὴν κορυφή. Ὁ ἀέρας τοὺς ἔδερνε ἀλύπητα· κι ἐκεῖ ξενύχτησαν ἀμίλητοι. Κάθε κίνηση, κάθε θόρυβος, κάθε ἀναπνοή θὰ εἶπῃ θάνατος.

Τὴ χαραυγὴ ὁ ἀέρας ἐσταμάτησε· τὸν διαδέχθηκε μιὰ παγερὴ ξαστεριά. Μένει πιά ἡ τελευταία προσπάθεια, τὸ τελευταῖο πῆδημα πρὸς τὴν κορυφή, ὅπου ὁ ἐχθρὸς ἀγρυπνεῖ.

Τὰ παλληκάρια μας πηδοῦν σὰν τσακάλια ἀπ' τὰ ταμπούρια τους· ὁ Παπαδόπουλος βρῖσκεται λίγα βήματα ἐμπρός, οἱ τσολιάδες τὸν ἀκολουθοῦν ὅλοι.

Τὰ πολυβόλα ἀπὸ πάνω κροταλίζουν, ἐκεῖνοι προχωροῦν, προχωροῦν μὲ τὴ λόγχη, θερίζουν, ἀναποδογυρίζουν κοτρώνια καὶ θάμνους.

Πλησιάζουν· πέφτουν μπροστὰ στὰ στόμια Ἰταλικῶν

πολυβόλων· δὲ σταματᾷ κανεῖς. Ὁ λεβέντης ταγματάρχης προχωρεῖ λίγα βήματα ἀκόμα καὶ φθάνει πρῶτος στὴν κορφή. Στέκει ὀρθίος μὲ τὸ πολυβόλο ἀναμμένο στὰ χέρια. Μιὰ σειρὰ ξηροὶ κρότοι σφυρίζουν, τὸν σωριάζουν στὸ τέρμα τοῦ δρόμου του.

Κι ὁ Παπαδόπουλος πέθανε· πέθανε σὰν ἀληθινὸ παλληκάρι· ἡ θυσία του ὅμως ἔπιασε τόπο. Ἡ Σκουτάρα ἦταν πιὰ σὲ χέρια Ἑλληνικά!

3. Βουβὸς πόνος.

Αὐτὴ τὴν ἱστορία μᾶς τὴ διηγήθηκε ὁ Μητρος ὁ Γιαννόπουλος γυρίζοντας τραυματίας στὸ χωριό μας.

Κατεβαίναμε, λέει, στὴν ὑποχώρηση σὲ κακὴ κατάσταση, μέρες ὁλόκληρες, κουρασμένοι καὶ πεινασμένοι καὶ λυπημένοι βαθιά. Στὰ χωριά ποὺ περνούσαμε, ζητούσαμε λίγο ψωμί. Μὰ ἦταν τόσος στρατὸς ποὺ διάβαινε ἀπ' αὐτὰ τὰ χωριά, ὥστε ἦταν ἀδύνατο νὰ βρεθῇ ψωμί.

Περνούσαμε ἀπὸ ἓνα χωριό, ποὺ δὲν ἔμαθα ποτὲ τ' ὄνομά του. Ἀπὸ ἓνα παράθυρο μιὰ μάνα μὲ τὴν κόρη της, κατάμαυρα ντυμένες, μᾶς ἐκοίταζαν ἐρευνητικά, σὰ ν᾿ θέλαν ν' ἀναγνωρίσουν κάποιον ἀνάμεσά μας. Ἀναζητοῦσαν τὸ παλληκάρι τους, ποὺ δὲ γύρισε ἀπὸ τὰ Ἀλβανικὰ βουνά. Τὸ ἤξεραν πὼς σκοτώθηκε· ἀλλὰ κι ὅλο κοίταζαν μὲ ἀγωνία μίπως τὸ ἰδοῦν.

Κάποια στιγμὴ ἔνιωσα νὰ μὲ πλησιάζῃ κάποια καὶ νὰ μοῦ δίνει στὸ χέρι ἓνα καρβέλι ψωμί· καὶ χωρὶς νὰ ἰδῶ τὸ χτυπημένο πρόσωπό της, ἔφυγε σφυγτή. Ἦταν ἡ μάνα τοῦ σκοτωμένου παλληκαριοῦ.

Ἐγύρισα νὰ εὐχαριστήσω τὴν πονεμένη μάνα, ἀλλὰ τὸ παράθυρο ἦταν κλειστό.

Ἐμοιράσθηκα τὸ καρβέλι μὲ τοὺς συντρόφους μου· μὰ
ἀπὸ τὴ συγκίνηση ἢ μπουνιά στεκότανε στὸ λαιμὸ μας. Ἕνας
συνάδελφος κατῶρθωσε νὰ ψιθυρίσῃ:

«Πόσες μανάδες περιμένουν ἄδικα!...»

Ἕνας ἄλλος δάκρυσε.

Ὁ πόνος τῆς μητέρας γινόταν καὶ δικός μας πόνος.

4. Οί 'Αεροπόροι μας και τὸ Ναυτικό μας.

Στις ἐφημερίδες διαβάσαμε, Κώστα μου, τοὺς ἡρωισμοὺς τῶν ἀεροπόρων μας· μετὰ τὰ λιγοστὰ ἀεροπλάνα ποὺ εἶχαμε, τσάκισαν τὴν Ἰταλικὴ ἀεροπορία καὶ γέμισαν τὴν Ἱστορία μας ἀπὸ ἀπερίγραπτα κατορθώματα καὶ αὐτοθυσίες.

Ὅταν ἐγύρισε στὸ χωριό μας ὁ ἀεροπόρος Φτέρης, μᾶς διηγήθηκε, μαζὶ μετὰ πολλὰς ἄλλες, καὶ τὴν ἀκόλουθη ἱστορία:

Σὲ μιὰ ἐξόρμηση πέντε βομβαρδιστικῶν ἀεροπλάνων μας, ἓνα ἀπ' αὐτὰ ἀπομονώθηκε. Δυὸ ἄνδρες ἦταν στὸ ἀεροπλάνο: ὁ κυβερνήτης—ὁ «χειριστὴς» ὅπως ὀνομάζεται στὴν ἀεροπορία—κι ὁ παρατηρητής. Ὁ χειριστὴς εἶχε ἐντολὴ νὰ χτυπήσῃ μιὰ ὀρισμένη τοποθεσία, ὅπου βρισκόνταν ἐχθρικά κανόνια. Τὴν ὥρα ὅμως ποὺ τὸ ἀεροπλάνο πλησίαζε τὴν τοποθεσία αὐτή, πετοῦσαν ἐπάνω ἀπ' τὰ σύννεφα ἐχθρικά ἀεροπλάνα. Ἐπесαν μετὰ ὀρμὴ καὶ ἄρχισαν νὰ τὸ χτυποῦν. Χτυπήθηκε ἡ μηχανή του καὶ τὸ ἀεροπλάνο ἔχασε τὴν ταχύτητά του. Ὁ θάνατος ἦταν βέβαιος. Ὁ χειριστὴς θὰ μπορούσε νὰ σωθῇ πέφτοντας μετὰ τὸ ἀλεξιπτωτο. Ἀλλὰ τὴ στιγμὴ αὐτὴ σκέφθηκε τὸ συνάδελφό του, ποὺ δὲ θὰ μπορούσε εὐκόλα νὰ πέσῃ κι αὐτὸς μετὰ τὸ ἀλεξιπτωτο. Σὰν ἀστραπὴ τοῦ ἦρθε μιὰ σκέψη. Ἐκαμε τὴν τελευταία προσπάθεια νὰ δώσῃ μιὰ πλάγια κατεύθυνση στὸ ἀεροπλάνο, ποὺ ἔπεφτε σὰ σφαῖρα, καὶ τὸ ἔφερε ἐπάνω ἀπὸ κάτι πανύψηλα δένδρα. Στὸ μεταξὺ εἶχε πάρει φωτιά. Τὰ δένδρα τὰ θέρισε κυριολεκτικά. Ἔτσι ὅμως ἔχασε τὴν ταχύτητα κι ἔπεσε στὴ γῆ μετὰ λιγώτερη ὀρμὴ. Οἱ φλόγες στὸ μεταξὺ ἐγίναν τεράστιες καὶ εἶχαν ἀγκαλιάσει τὸ χειριστή. Ὁ παρατηρητής πήδησε ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνο ἔξω. Εἶχε σωθῇ μετὰ μιὰ μικρὴ ἀμυχή στὸ κεφάλι. Γιὰ τὸ σύντροφό του εἶχε ἀλελπισθῇ πιά, γιατί αὐτὸς καιγόταν. Στάθηκε

λοιπὸν κοντὰ στὸ ἀεροπλάνο καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸ φωτογράφησιν, γιὰ τελευταία ἀνάμνηση.

Κάποια στιγμή ἄκουσε τὴ φωνὴ τοῦ ἀρχηγοῦ του:

— Βοήθα με νὰ βγῶ ἀπ' ἐδῶ.

Σὰν τρελλὸς ὁ ἀγαπημένος φίλος ὥρμησε στὸ φλεγόμενο ἀεροπλάνο. Ἀρπάξε τὸ σύντροφο στὴν ἀγκαλιά του καὶ ἔτρεχε ὅσο μποροῦσε γρήγορα. Ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ πάρουν φωτιά οἱ βόμβες τοῦ ἀεροπλάνου καὶ νὰ σκορπίσουν ὀλόγυρα τὸ θάνατο. Εὐτυχῶς δὲν ἔγινε αὐτὸ τὸ κακό. Ὅταν ἄρχισε νὰ πέφτῃ τὸ ἀεροπλάνο, ὁ χειριστὴς ἔπρεπε γιὰ τὸ καλὸ του νὰ πετάξῃ τὶς βόμβες στὴ γῆ. Δὲν τὸ ἔκαμε ὁμως, γιατί φοβήθηκε μήπως οἱ βόμβες πέσουν στὶς δικές μας γραμμές.

Οἱ φαντάροι μας ἔτρεξαν στὸν τόπο πού εἶδαν νὰ πέφτῃ τὸ ἀεροπλάνο καί, μόλις ἀντίκρισαν ζωντανούς τοὺς ἀεροπόρους, ἀναλύθηκαν σὲ δάκρυα χαρᾶς.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ναυτικὸ μας, Κώστα μου, δὲν ὑπέστηρε στὸν ἀγῶνα αὐτὸ τῆς Ἑθνικῆς Ἀντιστάσεως. Πρὶν κατέβουν οἱ Γερμανοί, τὰ ὑποβρύχιά μας ἔσπειραν τὸν τρόμο στὸ Ἰταλικὸ ναυτικὸ καὶ τὸ ἀνάγκασαν νὰ κρυφθῇ στὰ λιμάνια του. Ἰδίως τὸ ὑποβρύχιο «Παπανικολῆς» μὲ τὸν ἥρωικό Ἰατροίδη Κυβερνήτη καὶ τὸν ἀλησμόνητο Ἀσλάνογλου, βοηθό του, εἶχε ἀφάνταστες ἐπιτυχίες, πὺλ θύμισαν τὰ τρόπαια τοῦ Κατσώνη, τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Παπανικολῆ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὑποδουλώσή μας, ὅσα καράβια σώθηκαν ἀπ' τὶς Γερμανικὲς βόμβες, ἔφυγαν στὴν Αἴγυπτο καὶ ἐξακολούθησαν τοὺς θοιάμβους τους σ' ὅλες τὶς θάλασσες καὶ τοὺς ὠκεανούς. Ὡς καὶ αὐτὸς ὁ «γερο-Ἀβέρωφ» — ὁ δαφνοστεφανωμένος ἥρωας τῆς ναυμαχίας τῆς Ἑλλῆς — ἔφθασε ὡς τὸν Ἰνδικὸ Ὠκεανό.

Δημ. Κοιτογιάννης

ΣΤΗ ΣΗΜΑΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Πότε θὰ Σ' ἀνεβάσουνε τσολιάδες δοξασμένοι
καὶ φαντασάκια ἥρωικὰ στὸν τίμιό Σου χοντό,
γιὰ νὰ μιᾶς περήφανη, ξανὰ καμαρωμένη
μὲ τὸ βοριά, μὲ τὰ στοιχειὰ καὶ μὲ τὸν οὐρανό;

Πότε θὰ ρθῇ ἡ ὥρα Σου ἐκείνη ἡ μεγάλη
νὰ μᾶς θαμπώσεις λεύτερη, Σημαία γαλανή,
μὲ τὰ λευκὰ καὶ γαλανὰ Ἑλληνικά Σου κάλλη
καὶ νὰ μᾶς λούσῃ ἡ ἄγια Σου κι αἰώνια ἡλιοβολή;

Θωρῶ ἀπὸ τῶρα τὴ στιγμὴ μὲ τῆς ψυχῆς τὰ μάτια
καὶ συγκλονίζει με βαθειὰ καὶ ἀνείπωτη χαρά,
γιατὶ σὲ βλέπω νὰ ὀρμᾷς, νὰ σχίξης τὸ σκοτάδι
καὶ φῶς νὰ χύνης μαγικὸ σὲ κάμπους καὶ βουνά.

Σήκωσε πάλι τ' ἀκριβὸ καὶ αἰώνιο σύμβολό Σου
στὰ ματωμένα χέρια Σου καὶ ψάλε ὡς μιὰ φορὰ
τὸ θρονιακὸ τὸ «Χαῖρε» Σου, τοῦ Σολωμοῦ τὸν ὕμνο
στὴ λευτεριά, πὺν τὴν γεννοῦν κόκκαλα τὰ ἱερά.

Ἀνοίγουν — δές! — οἱ οὐρανοί, ἡ γῆς ἀναγαλλιάζει,
σὲ τραγουδοῦνε τὰ πουλιά, τὸ κῦμα σὲ φιλεῖ.
καὶ ὁ ἥλιος ἐκατέβηκε καὶ — νάτος! — σ' ἀγκαλιάζει
καὶ στὸ λευκὸ Σου μέτωπο χρυσὸ δίνει φιλί.

Ὁρθώσου τώρα, σαλπιγτή, μὲ τὸ κοιμένο πόδι
καὶ σάλπισε τ' ἀθάνατο, τὸ Ἑλληνικὸ Σου «ἐμπρός»
καὶ κάμε προσκλητήριο στοὺς ἄξιους Σου συντρόφους,
πὺν τοὺς κρατεῖ ζηλιάρικα ψηλὰ ὁ οὐρανός.

Μὰ νά, πὺν ἔφτασ' ἡ στιγμή, ἡ ἅγια καὶ μεγάλη,
νὰ σ' ἀνεβάσουνε ξανά, Σημαία μου, ψηλὰ
χέρια γερά ἐνὸς τσολιᾶ στὸ νέο Σου κοντάρι,
πὺν στὸ χαρίζει μὲ χαρὰ ἡ γαλανὴ Ἀθηνᾶ.

Κι ὅλοι νεκροὶ καὶ ζωντανοὶ σὲ βλέπουνε καὶ πάλι
νὰ ἠψώνεσαι ὀλογάλανη στὸ θεῖο Σου κοντὸ
καὶ νὰ μιλᾷς περήφανε καὶ χιλιοδοξασμένη
μὲ τὸ βοριά, μὲ τὰ στοιχεῖα καὶ μὲ τὸν οὐρανό.

Γ. Ρομαίνης

ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΤΟΥ 1940 - 1941

Απεριόριστος είναι ό θαυμασμός, τόν όποϊον αισθάνομαι για σένα, ήρωική Έλληνίδα του 1940 — 41.

Σε πρωτογνώρισα, πώς ήσουν σύ, στις Πίνδου τ' άγρια βουνά τὰ κακοτρόχαλα. Όταν, με τὸ χαμόγελο στὰ χείλη, πέτρα τὴν πέτρα σκαρφαλώνοντας, κουβαλοῦσες στὴν κυρτωμένη ράχη σου πολεμεφόδια καὶ τροφές για τὰ παλληκάρια μας. Τότε πού οὔτε ὁ κίνδυνος, οὔτε οἱ βροχές, οὔτε τὰ χιόνια ἢ τὸ μαῦρο σκοτάδι στάθηκαν ἱκανὰ νὰ σε ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἱεροῦ σου καθήκοντος. Τότε πού ἡ αὐταπάρηση ἢ δική σου δημιουργήσε τὸ θαῦμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο ἔγινε θρύλος καὶ παραμῦθι ἀληθινὸ στὴν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη.

Σὲ παρακολούθησα στὴν ὁργάνωσή σου τὴ θαυμαστὴ τῆς Ὑπηρεσίας Ἀλληλεγγύης τοῦ Μετώπου:

“Ὅταν, ὡς ἐπισκέπτρια τακτικὴ τῶν νοσοκομείων τῶν ἡρωικῶν τραυματιῶν μας, ἐγινόσουν ἄγγελος παρήγορος, γιὰ νὰ χύσης βάλσαμο στὸ πονεμένο τους σῶμα, γιὰ νὰ χαρίσης λίγη παρηγοριά, ἀνακούφιση ἢ ψυχαγωγία στὴ λυπημένη τους ψυχή.

“Ὅταν, ὥστερ’ ἀπὸ τὴ σκληρὴ ἐργασία τῆς ἡμέρας, ἐγύριζες τὶς νύχτες στὰ σπίτια τῶν στρατιωτῶν μας, συγκεντρώνοντας πληροφορίες γιὰ τὴν κατάσταση τῶν οἰκογενειῶν τους, γιὰ νὰ γράψης σ’ ἐκείνους νὰ μὴν ἀνησυχοῦν γιὰ τοὺς ἐδῶ, ποὺ τοὺς φροντίζεις καὶ τοὺς προστατεύεις ἐσὺ. Ν’ ἀνησυχοῦν μόνο γιὰ τὴν Πατρίδα καὶ Αὐτὴ νὰ βλέπουν καὶ γι’ Αὐτὴ νὰ νοιάζονται.

“Ὅταν περισυνέλεγες, συσχεύαζες καὶ ἔστελνες στὰ μαζόμενα παιδιά μας χιλιάδες δέματα μὲ εἶδη μᾶλλινά, γλυζά, τσιγάρα καὶ ὅ,τι ἄλλο χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο ἦταν σ’ ἐκεῖνα.

Σὲ πρόσεξα, μὲ τί λαχτάρα προμηθεύσουν, ἀπὸ τοῦ ψωμοῦ σου τὸ ὑστέρημα, τ’ ἀπαραίτητο μαλλί· καὶ μὲ τί εὐλαβικὴ στοργὴ τὸ ἐπλεξες, τὸ ἐτοίμαζες καὶ τὸ παρέδιδες στὴν ἀρμόδια ὑπηρεσία, γιὰ νὰ τὸ στείλῃ, ἂν δὲν τὸ ἔστελνες ἐσὺ ἡ ἴδια. Καὶ ἀκουγα τῆς προσευχῆς σου τὰ λόγια καὶ ἐνιωθα τῆς ψυχῆς σου τὸν Ἑθνικὸ παλμὸ σὰ συνώδευες τὴν ἀποστολή του μ’ ἐκεῖνες τὶς ὁλόθερμες εὐχές, ποὺ ἐσὺ μόνο ἤξερες νὰ παρακαλῇς τὸν Παντοδύναμο, γιὰ νὰ σ’ ἀκούσῃ.

Ἐκαμάρωσα τὸν ἀφθαστο ἀνθρωπισμὸ σου καὶ τὴν παραδειγματικὴ ἀφοσίωσή τῆς ψυχῆς σου, ὅταν σὲ συνάντησα τῶν τραυματιῶν μας μᾶνα πονετικὴ, νοσοκόμο ψύχραιμη,

ἄξια κοπέλλα, πὺν ἔβρισκες τὴ δύναμη νὰ κρύβῃς τὴν ἀδυναμία καὶ τὴ λύπη σου καὶ κάτω ἀπὸ μιὰ ἀδιαφορία φαινομενικὴ νὰ προσφέρῃς πολύτιμες ὑπηρεσίες.

Ἐθαύμασα τὸ μεγαλεῖο τῆς γενναιοψυχίας καὶ τῆς αὐτοθυσίας σου, ὅταν, μόνη σου, προσφέρθηκες νὰ δώσης τὸ αἷμα σου τ' ἀμόλυντο, γιὰ νὰ σώσης ἀπὸ τοῦ χάρου τὰ δόντια κάποιον ἥρωα πὺν κινδύνευε, γιατί χωρὶς φειδῶ εἶχε προσφέρει τὸ δικό του τὸ αἷμα στὸν ἱερὸ βωμὸ τῆς Πατρίδας.

Ἐξήλεψα τῆς ψυχῆς σου τὸ σθένος, ὅταν, καρτερικὰ καὶ περήφανα, πῆρες στὰ χέρια σου τὴν ἀγκλίτσα τοῦ τσοπάνη καὶ τοῦ ζευγολάτη τ' ἀλέτροι, γιὰ νὰ πολεμήσης καὶ σὺ τὸ δικό σου, τὸν εἰρηνικό, τῆς καθημερινῆς βιοπάλης πόλεμο, νὰ θρέψῃς τὰ παιδιὰ σου, βλαστάρια ἀγαπημένα τοῦ ἥρωα, πὺν γιὰ πάντα κοιμήθηκε στῆς Ἀλβανίας τὰ παγωμένα χιόνια.

Κι ἔμεινα, ἔμεινα ἐκστατικὸς μπροστὰ στὴν τόλμη σου τὴν τόση, ὅταν, ζωσμένη τῶν δοξασμένων πατέρων σου τ' ἄρματα τ' ἀτίμητα, ὥρμησες μέσα στῆς μάχης τὸν καπνὸ, τὸν κίνδυνο ἀψηφώντας, μὲ τὴ σκληρὴ ἀπόφαση στὸ πρόσωπό σου ζωγραφισμένη: Βέβηλο ποδᾶρι ἐχθρικό νὰ μὴν πατήσῃ στοῦ τόπου σου τ' ἅγια χώματα, ὅσο περνάει ἀπὸ τὸ χέρι σου.

Ναί! γενναία κι ἀσύγκριτη Κρητικοπούλα! Ἡ ἀδερφή σου, σὰν καὶ σένα λεβέντισσα, τὸν ἄνοιξε τὸν πόλεμο στῆς Πίνδου τὶς πανύψηλες βουνοκορφές. Ἐσύ, σὰν κι ἐκεῖνη ἀτρόμητη, τὸν ἐκλειςες στῆς ἀνδρειωμένης Κρήτης μας τὶς αἵματοβαμμένες ράχες.

Στὴ μνήμη μου ξανάφερες θρούλους παλιούς καὶ δόξες χλιοτραγουδισμένες!

Σπαρτιάτισσες, Σουλιώτισσες, Μεσολογγίτισσες, Νη-

σιώτισσες για ἄλλη μιὰ φορὰ ἐσὺ τὶς ξαναζωντάνεψες!

Κι ἀγάλλεται ἡ ψυχὴ τους καὶ χαίρει, γιατί τόσο πιστὴ φάνηκες στὴ βαρειά κληρονομιά, ποὺ σοῦ ἀφῆξαν!

Ἐσὺ ἐδίδαξες τὰ παιδιὰ σου, στὶς μηχανὲς τὶς φονικὲς τοῦ ἐχθροῦ νὰ μὴ λυγίζουν! Τοὺς ἔδωκες τὸ παράδειγμα, περὶφανε κι ἀπτόητο τὸ ἀκριβὸ κορμὶ τους νὰ ὀρθώνουν καὶ μὲ τὸ τραγούδι στὸ στόμα νὰ πέφτουν, ὅταν ἀγωνίζονται γιὰ τῆς φυλῆς τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὄσια, γιὰ τοῦ ἀνθρώπου τοὺς πόθους καὶ τὰ ἰδανικά, γιὰ τὴν Ἑλευθερία, γιὰ τὴν Πατρίδα!

Κλίνω εὐλαβικά τὸ γόνυ μου ἐπάνω στὸν ἔνδοξο τάφο σου, Ἀγνωστὴ Ἑλληνίδα, κι ἀπὸ τὸ δικό σου μεγαλεῖο ἀντλῶ τὴ δύναμη, γιὰ νὰ φανῶ ἄξιός σου!

Θεόδωρος Γιαννόπουλος

1 9 4 0 - 1 9 4 1

Σ Τ Ο Ν Α Γ Ν Ω Σ Τ Ο

Ἡ σημαία. Ὁ κ. Ἀριστόδημος, καθηγητής, καὶ ὁ γυιὸς του, ὁ Λουκάς, 15-16 χρόνων ἀγόρι, βγαίνοντας ἀπὸ τὸν ἐθνικὸ κήπο μὲ ἡλιόλουστη Κυριακὴ τοῦ Μαΐου τοῦ 44, κατέβαιναν τὴ λεωφόρο Κηφισίας. Πατέρας καὶ γυιὸς συζητοῦσαν γιὰ τὰ βάρσανα τῆς πατρίδος.

Ἐξαφνα ἔφθασε στ' αὐτιά τους στρατιωτικὴ μουσική: Τὰ - τὰμ - τατὰμ - τατὰμ - τὰ - τὰμ... «Μαύρη εἶν' ἡ νύχτα στὰ βουνά...». Ἕνας οὐλαμὸς τοῦ λόχου τῆς φρουρᾶς «Τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου» κατέβαινε τὴν πλατεῖα λεωφόρο.

Ἐμπρὸς ἐπῆγαινε ἡ σημαία μὲ τὸ σημαιοφόρο ἀξιωματικό. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἡ τιμητικὴ φρουρά της, ἀπὸ τέσσερες εὐζώνους.

Σὲ ὀρισμένη ἀπόσταση ἀκολουθοῦσε ὁ ταγματάρχης καὶ πίσω του ἄλλοι ἀξιωματικοί· παραπίσω τὸ ἀπόσπασμα τῶν εὐζώνων. Ὅλοι, ἀξιωματικοὶ καὶ εὐζωνοί, ντυμένοι τὴν ἐπίσημη ὁλόλευκη φουστανέλα. Τὰ κορμιά ἴσια καὶ ὑπερήφανα· τὸ βῆμα γοργὸ τὸ κανόνιζε ἡ μουσική. Ἐπῆγαιναν γιὰ τὴν Κυριακάτικη ἀλλαγὴ τῆς φρουρᾶς τοῦ «Ἀγνώστου».

Ὁ κ. Ἀριστόδημος, πρὶν φθάσῃ ἡ σημαία στὸ ὕψος, ποὺ βάδιζαν, σταμάτησε, ἔβγαλε τὸ καπέλο του, στάθηκε προσοχή, χαιρετώντας ἔτσι τὴ γαλανόλευκη, ποὺ μόνη συμβόλιζε τὶς ὥρες ἐκεῖνες τὴν ἀδούλωτη ψυχὴ τῆς σκλαβωμένης Ἑλλάδος. Σὲ προσοχὴ στάθηκε καὶ τὸ παιδί.

Ὅταν ἐπέρασε ἡ σημαία καὶ τὸ ἀπόσπασμα, ὁ καθηγητὴς δὲν ἀκολούθησε τὸ δρόμο του. Ἀνέβηκε στὴν πλατεῖα τῶν Ἀνακτόρων, καὶ γρήγορα πατέρας καὶ γυιὸς ἐπῆραν θέση ἐμπρὸς στὸ στηθαῖο, ποὺ βλέπει κάτω τὸ μνημεῖο τοῦ

«'Αγνώστου». Σὲ λίγο ὁ οὐλαμὸς ἐμπῆκε στὴ λεωφόρο Ἀμαλίας καὶ παρατάχθηκε στὴν πλατεία τοῦ μνημείου.

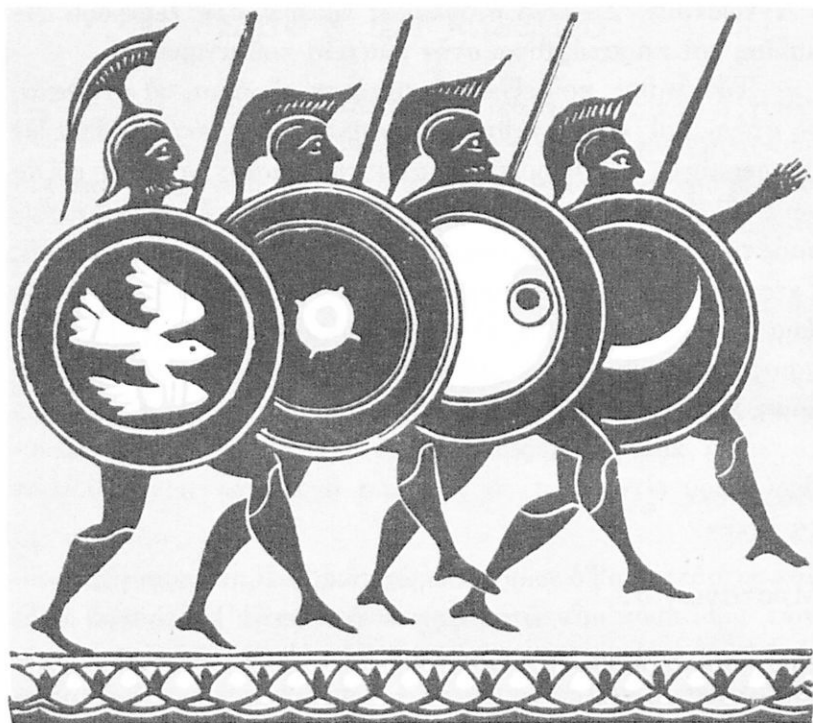
Τὸ πλῆθος, ποῦ εἶχε πιάσει τὰ πεζοδρόμια, τὰ στηθαῖα, τὴ στέγη καὶ τὰ παράθυρα τῶν ἀνακτόρων, ὑποδέχθηκε μὲ ζητωκραυγὲς καὶ χειροκροτήματα τὴ σημαία καὶ τοὺς εὐζώνους. Τὸ ἀνώνυμο αὐτὸ πλῆθος ἤξερε βέβαια, ὅτι ὁ ἐνθουσιασμός του μόνο ἦταν ἀρκετὸς νὰ ὀδηγήσῃ στὰ μαρτύρια τῆς Γκεσταπὸ καὶ τὴν ἐκτέλεση· ἀλλὰ ποῦ νὰ λογαριάσῃ τέτοια ὦρα τέτοια πράγματα. Ἦταν ἔτοιμο, ἀρκεῖ νὰ τοῦ ἔδινε κάποιος τὸ σύνθημα, νὰ χυθῇ, νὰ ξεσχίσῃ, καὶ μὲ τὰ νύχια ἀκόμη, καὶ ἔπειτα ἄς πεθάνῃ. Θὰ πότιζε καὶ αὐτὸ μὲ τὸ δικό του αἷμα καὶ θὰ στερέωνε μὲ τὴ δική του θυσία τὴν Ἐλευθερία, ποῦ εἶναι «ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά».

Μυσταγωγία. Τὰ χειροκροτήματα καὶ οἱ ζητωκραυγὲς ἔπαιναν, ὅταν ἄρχισε ἡ τελετὴ. Ἡ φρουρὰ πῆρε τὴ θέση της, ἡ μουσικὴ ἐπαίανισε τὸν ἐθνικὸ ὕμνο, ὁ κόσμος βγάζοντας τὸ καπέλο στάθηκε προσοχή, οἱ ἀξιωματικοὶ ἔφεραν τὸ χέρι στὸ φέσι, οἱ εὐζῶνοι παρουσίασαν ὅπλα.

Ὅσοι Γερμανοὶ βρέθηκαν ἐκεῖ, κατάπιαν τὴν προσβολὴ τῶν ζητωκραυγῶν καὶ τῶν χειροκροτημάτων καὶ στάθηκαν προσοχὴ τιμώντας ἄθελα τὴν ἐλεύθερη αὐτὴ σημαία ἐκείνων, ποῦ εἶχαν σκλαβώσει.

Δάκρυα θερμὰ κύλησαν ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ κ. Ἀριστοδημοῦ καὶ τοῦ ἀγοριοῦ του. Ἐπειτα ὁμως πατέρας καὶ γιοὺς δὲν εἶδαν τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔγιναν...

Ἡ φαντασία γοργὴ τοὺς εἶχε μεταφέρει σὲ ἄλλους καιροὺς καὶ σὲ ἄλλους τόπους. Ἐνα ὄνειρο γλυκὸ πρόβαλε ἐμπρός τους.

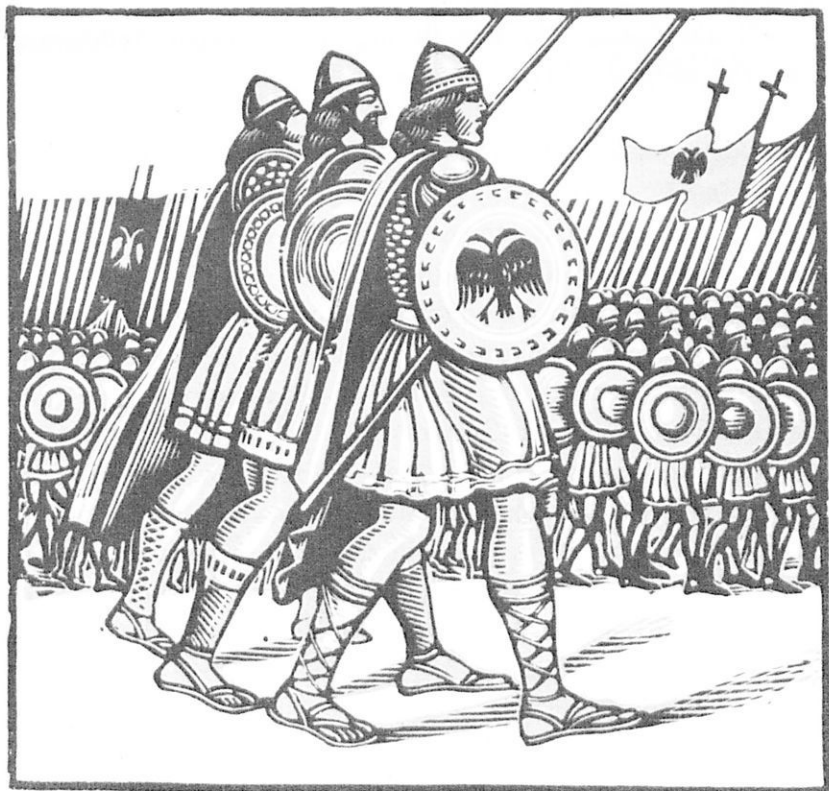
Ἡ πλατεῖα τάχα ἦταν ἀδειανή. Καὶ ἄκουσαν—τοὺς ἐφάνηκε, ὅτι ἄκουσαν—τύμπανα καὶ σάλπιγγες καὶ βούκινα, ποὺ ἔπαιζαν παιᾶνες καὶ θούρια ἄλλων καιρῶν. Στὸ ἀνάκρουσμά τους ἄρχισαν νὰ περνοῦν ἐπερήφανοι πληθὸς πολεμιστὲς, ποὺ τοὺς ἔθρεψε ἄλλοτε ἡ εὐλογημένη αὐτὴ γῆ.

Πρῶτοι πρῶτοι πέρασαν πολλοὶ μὲ ἀσπίδες καὶ δόρατα καὶ περικεφαλαῖες τραγουδώντας: «Ἐμπρὸς τῆς Ἑλλάδος, παιδιὰ...». Τοὺς ἀναγνώρισαν. Ἦταν οἱ Μαραθωνομάχοι καὶ οἱ Σαλαμινομάχοι, ποὺ ἤρθαν νὰ τιμῇσουν τὸν ἄγνωστο συνάδελφό τους, ποὺ ἀνάγλυφος κείτονταν στὴν πλάκα τοῦ μνημείου.

Καὶ σὰν ἐπέρασαν αὐτοί, ἄλλοι καὶ ἄλλοι ἀκολουθοῦσαν.

Μακεδόνες μὲ τὴ σάρισσα, ποὺ τοὺς ὠδηγοῦσε ἔφιππος ὁ ἀτρόμητος γιὸς τοῦ Φιλίππου. Καὶ αὐτοὶ τραγουδοῦσαν, «Ζῆ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμον κυριεύει ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος...».

Βυζαντινοὶ θωρακοφόροι, βαρβαρομάχοι, στὸ ἓνα χέρι τὸ Σταυρὸ καὶ στὸ ἄλλο τὸ κοντάρι, καὶ πίσω τους ὁ ξακούστος ὁ Λιγενὴς μὲ τοὺς ἀκροῖτες ψάλλοντας: «Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια...».

Ἀκολουθοῦσε ἡ ἀνάλλαγη κλεφτουριά μετὰ τὰ φλάμπου-
ρα ψηλά, τραγουδώντας: «Καλύτερα μιᾷς ὥρας ἐλευθε-
ρῶν τῆς στεριᾶς μετὰ τὴν πάλα καὶ τὸ καριοφίλι, καὶ οἱ ἀγω-
νιστὲς τῆς θάλασσας μετὰ τὸ δαυλὸ στὸ χέρι.

Καὶ ἔπειτα, ντυμένοι στὸ χακί, οἱ δημιουργοὶ τῆς Με-
γάλης Ἑλλάδος τοῦ 12-22. Καὶ τελευταῖοι οἱ γνώριμοι νικη-
τὲς τῶν Ἰταλῶν καὶ οἱ καταφρονητὲς τῆς σιδηρόφραχτης
Γερμανίας. Στὰ κεφάλια τους εἶχαν δάφνινα στεφάνια, ποὺ
τὰ ἔστειλαν οἱ θαυμαστές τους καὶ ποὺ ἔγραφαν μετὰ χρυσὰ
γράμματα:

«Στοὺς ἥρωες τῆς Ἑλευθερίας οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι
ὅλου τοῦ κόσμου...».

Γιὰ πόση ὥρα ἔβλεπαν τὸ ὁμορφο ὄραμα; Μήπως καὶ
αὐτοὶ ἤξεραν!

Καὶ νά, προβαίνει τώρα μιὰ πανώρια γυναίκα, ποὺ ἀπὸ
τὰ σκαλιὰ τοῦ μνημείου παρακολουθοῦσε τὴν παρέλαση. Με-
τὰ βῆμα ἀργὸ καὶ ἐπιβλητικὸ φθάνει ἐμπρὸς στὸν «Ἄγνωστο»,
φιλεῖ τρυφερὰ τὸ μέτωπό του, ἀνάβει τὸ καντήλι του καὶ χά-
νεται ἀνάλαφρη πρὸς τὸν οὐρανὸ σὰ λευκὸ συννεφάκι, ποὺ
χάνομε σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὰ μάτια μας.

Ὅταν ἐξύπνησαν ἀπὸ τὸ ὄνειρο, ἡ πλατεῖα αὐτὴ τὴ φο-
ρὰ ἦταν πραγματικὰ ἀδειανή. Μόνο οἱ δυὸ εὐζωνοὶ φρουροὶ
ἔστεκαν ἀγαλματένιοι στὴ σκοπιά τους· καὶ γύρω στὰ κηπά-
ρια τῆς πλατείας ἐπαιγνίδιζαν οἱ σπουργῖτες τραγουδώντας
τὴν ἐλευθερίαν τους, ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς ἀφαιρέσουν
καὶ αὐτῶν οἱ Γερμανοί.

— Εἶδες, παιδί μου;

— Ναί, πατέρα!

— Είδες καὶ τὴν πατρίδα;

— Ἄχ, ναί, τὴν εἶδα! Τί γλυκειά!

Ἄλλη λέξι δὲν ἀντάλλαξαν· ἐξακολούθησαν σιωπηλοὶ τὸ δρόμο τους. Τοὺς εἶχε συνεπάρει τὸ ὄνειρο.

Ὁ κ. Ἀριστόδημος συλλογιζόταν τὸ αὐριανό του μάθημα. Θὰ μιλοῦσε ἄλλη μιὰ φορὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ παιδιά της. Καὶ ὁ Λουκᾶς ἀνησυχοῦσε πότε θὰ νυχτώσῃ, γιὰ νὰ ξεγλυστρήσῃ στὴ γειτονιά καὶ νὰ μοιράσῃ τὶς κρυφές ἐφημερίδες, «τὸν παράνομο Τύπο» καὶ ἔπειτα νὰ γράψῃ στοὺς τοίχους μὲ κεφαλαῖα:

ΕΛΛΑΣ — ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

N. A. Κοιτόπουλος

«Τὸ θάρρος καὶ ἡ δύναμη τῆς ψυχῆς, ποὺ δείχνετε στὶς δύσκολες αὐτὲς περιστάσεις, ἀποτελοῦν γιὰ τὰ Ἠνωμένα Ἕθνη μιὰ πηγὴ ἐμπνεύσεως».

Τ σ ὤ ρ ε τ σ ι λ

Η ΔΟΞΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μόνο οί Μαραθωνομάχοι
δὲν σ' ἐδόξασαν, πατρίδα·
δὲν σ' ἐδόξασαν μονάχοι
οί τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδα

Ἐβαστάζαν τὰ παιδιὰ σου,
παλληκάρια διαλεγμένα,
πάντα σὰν τὸ δρῦ τοῦ δάσους,
σὰν τοὺς βράχους ἕνα κι ἕνα.

Ὅμοια ἀκλόνητοι κι ἀγνάντια
στῶν ἐχθρῶν τὴν ἄγρια φόρα
κι ὅμοια στέρεοι στὴ γιγάντια
καὶ κακὴ τῆς τύχης μπόρα.

Ἄλλ' ἀκόμη πιδὲ μεγάλη
τῶν παιδιῶν σου ἡ δόξα ἐφάνη
σὲ μὴν ἄλλην ἅγια πάλη,
γιὰ ἓνα πιδὲ ὁμορφο στεφάνι.

Εἰς τὴν πάλη ὅπου τὸ πνεῦμα
τ' οὐρανοῦ νικᾷ τὸν Ἄδη,
τῆς ἀλήθειας μὲ τὸ ψέμα
τοῦ φωτὸς μὲ τὸ σκοτάδι.

Λορέντζος Μαβίλης

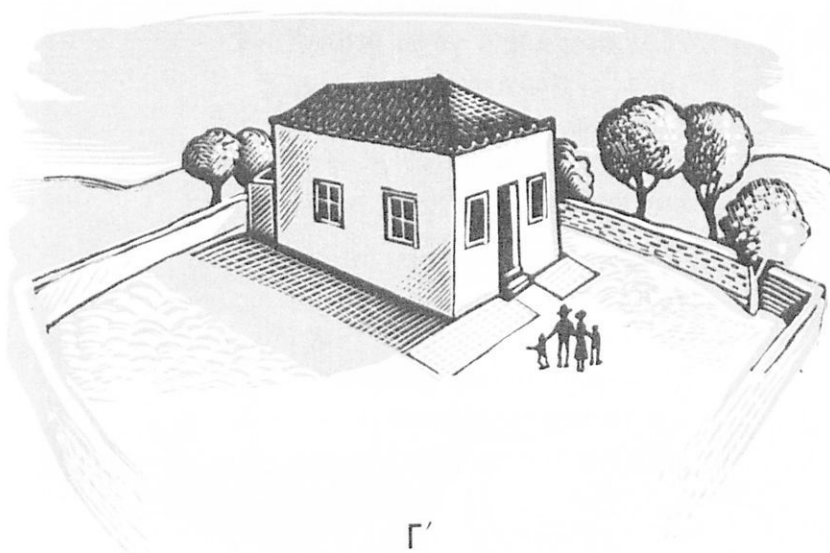
ΞΑΝΑΝΘΙΣΑΝ ΟΙ ΔΑΦΝΕΣ

Τῆς δάφνης ξανανθίσαν τὰ κλωνάρια
ἀπάνω στῆς Ἡπείρου τὶς πλαγιές,
τὰ νέα γιὰ νὰ στολίσουν παλληκάρια,
ποὺ ἀπ' ὅλες τῆς Ἑλλάδος τὶς μεριές
τραβοῦν μ' ὁρμή, μὲ θάρρος καὶ μ' ἐλπίδα,
γιὰ νὰ δοξάσουν πάλι τὴν Πατρίδα.

Ὁ βάρβαρος ἐχθρὸς τώρα ἄς τὸ μάθῃ
κι ἄς φύγῃ ντροπιασμένος, ταπεινός.
Ἡ δάφνη στὴν Ἑλλάδα δὲν ξεράθη,
τῆς Λευτεριᾶς δὲν σβήσῃ ὁ αὐγερινός.
Κρατεῖ ἡ Ἑλλάδα κλῶνο ἐλιᾶς, μὰ ξέρει
νὰ σπέρνῃ κεραυνοὺς μὲ τ' ἄλλο χέρι.

Σπύρος Παναγιωτόπουλος

Γ'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Τ Ο Σ Π Ι Τ Ι

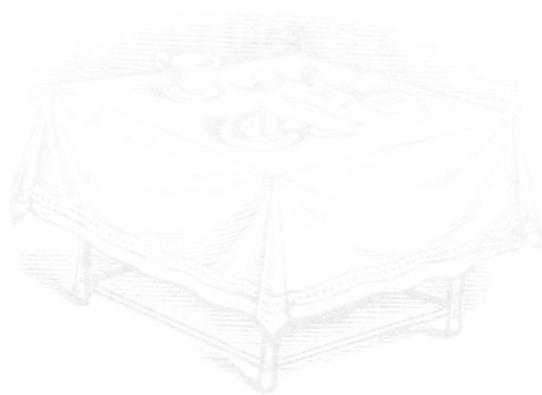
Ὁ σπίτι μας, καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιες φορὲς ἄς εἶσαι εὐλογημένο
καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιά
τ' ἀδέρφια μου νὰ ραίνει μ' εὐλογία
καὶ νὰ μυρώνῃ ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμα τῶν γονεῶν μου γηρατειά.

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω
καὶ τὴ γλυκειὰ πατρίδα νὰ λατρεύω,
ἐσὺ καὶ τὴ φιλία νὰ λαχταρῶ·
σὺ κρύβεις μεσ' στὸ λατρευτὸ σου χτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μυστήριο,
ποὺ μὲ κερνᾷ τῆς Λήθης τὸ νερό.

Καὶ τ' ἄψυχα ἀκόμα μὲ γνωρίζουν
κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν,
τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σκαμνί·
χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
τὴν ἀγκαλιὰ μοῦ ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα
πὺλ κάθονται οἱ γονεῖς μου οἱ σεμνοί.

Χαῖρε, ὦ! χαῖρε, σπῖτι τιμημένο,
χίλιες φορὲς ἄς εἶσαι εὐλογημένο
καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέρφια μου νὰ ραίνει μ' εὐλογία
καὶ νὰ μυρώνη ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονεῶν μου γηρατειά.

Γεώργιος Στρατήγης

Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΥΤΥΧΙΑ

Τὸ παιδί. — Γιαγιά, ἀλήθεια ἀπόψε ἀνοίγει ὁ οὐρανός;
— Ναί, παιδάκι μου, γιατί ξημερώνουν τ' ἅγια
Θεοφάνεια. Καὶ ὅποιος ἀγρυπνήσῃ καὶ προφθάσῃ σ' ἐκείνη
τὴν ἀπόκριφῃ ὥρα...

— Τὸ ξέρω, γιαγιά μου, τὸ ξέρω. Μπορεῖ νὰ ζητήσῃ ὅ,τι
θέλει ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τοῦ γίνεται.

— Ναί, μὰ φθάνει νὰ ζητήσῃ ἓνα πράγμα μονάχα...

Τὸ παιδάκι ἀποφάσισε ν' ἀγρυπνήσῃ. Κοντὰ στὴν κάμα-
ρά του, ἐπάνω ψηλά, ἦταν ἡ θύρα, ποὺ ἔβγαζε στὸ λιακωτό.
Χωρὶς νὰ τὸ ἰδῇ κανεὶς, κουκουλώθηκε μὲ τὸ παπλωματάκι
του, πῆρε τὸ προσκεφάλι του καὶ πῆγε νὰ ξαπλώθῃ ἐκεῖ ἔξω.

Δὲν εἶχε φόβο κανένα. Στὴ χειμωνιάτικη νύχτα τὸ ζέσταινε τὸ πάπλωμα καὶ ἡ ἐλπίδα.

Ἦταν ἀργά... Σκοτάδι καὶ σιωπὴ ἀπλωνόταν κάτω σ' ὅλη τὴν κοιμισμένη πόλη. Ἐδῶ κι ἐκεῖ μονάχα τρεμόφεγγε κανένα φανάρι, σὰ μάτι νυσταγμένο, καὶ τ' ἁγιασμένα νερὰ τῆς λίμνης ἐκεῖ πέρα λαμπύριζαν στὴ μυστικὴ ἀστροφεγγιά. Ἀπέραντος θόλος, σὰ μαῦρο βελοῦδο καρφωμένο μὲ διαμαντένια καρφιά, τὸ σκέπαζε ὁ οὐρανός. Καὶ τὸν κοίταζε μὲ ἀνήσυχὰ μάτια τὸ παιδάκι καὶ περιέμενε ἡσυχὰ ν' ἀνοίξη. Ὅ,τι ζητοῦσε τότε, θὰ γινόταν. Ἀλλὰ φθάνει νὰ ζητοῦσε ἓνα μονάχα — καὶ τὸ παιδάκι εἶχε τὸ σκοπὸ του...

Οἱ ὥρες περνοῦσαν ἔτσι καὶ οἱ πετεινοί, ζωντανὰ ρολόγια, τὶς ἔλεγαν μὲ τὴ βραχνή τους φωνὴ ὁ ἓνας στὸν ἄλλο.

Ἦρθε τέλος πάντων καὶ ἡ ἀπόκρυφη ὥρα, ποὺ ἀνοίξε ὁ οὐρανός. Μέσα στὴν ἀστροσπαρμένη μαυρίλα πρόβαλε ἔξαφνα μιὰ λάμψη ζωερή, ποὺ ἔσβησε ὅλα τ' ἀστέρια. Ἐνα φῶς γλυκὸ χύθηκε τότε στὴν Κτίση καὶ τὰ ἁγιασμένα νερὰ τῆς λίμνης ἐκεῖ πέρα ἔλαμψαν σὰν ἀναμμένα.

Στὸ θέαμα αὐτὸ τὸ παιδάκι τὰ σάστισε. Τοῦ φάνηκε σὰ νὰ εἶδε ἀγγέλους νὰ πετοῦν ἐκεῖ ψηλὰ μέσα στὸ φωτεινὸ ἀνοιγμα καὶ ἓνα ὀλόχρυσο ποταμὸ νὰ τρέχῃ στὸν οὐρανό, καθὼς λένε, τὸν Ἰορδάνη. Στὸν τρόμο του, στὴ θάμβωσή του, στὴ σαστιμάρα του, λησιμόνησε τί εἶχε νὰ ζητήσῃ καὶ ἔβλεπε βουβό...

Μονάχα τὴν τελευταία στιγμή, ποὺ συνῆρθε λιγάκι, πρόφθασε νὰ εἰπῇ ἓνα λόγο. Καὶ σβηνόταν πιά ἡ θεία λάμψη, σὰν ἀκούσθηκε στὸν ἀέρα τῆς νύχτας ἡ ψιλὴ φωνούλα τοῦ παιδιοῦ:

Ἐγύρισε τρέμοντας στὸ κρεβατάκι του. Σκεπάσθηκε ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ προσπάθησε νὰ κοιμηθῇ. Ἀλλὰ τὸν ἄφησε τὸ μικρὸ γιὰ πολλὴ ὥρα ἄγρυπνο, τὸ ἐκπληκτικὸ θέαμα, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, ποὺ βασάνιζε ἀκόμη τὰ μάτια του, καὶ μιὰ ἀνήσυχη σκέψη ἀπὸ τὸ ἄλλο, ποὺ βασάνιζε τὸ μυαλό του... Τί λαμπρὸ καὶ ἀπίστευτο θαῦμα! Νὰ τὸν ἄκουσε τάχα ὁ Θεός; πρόφθασε νὰ μιλήσῃ σὲ κατάλληλη στιγμή;

Ἄχ! καὶ θ' ἀποκοιτοῦσε τὸν πλούτο, τὸ ἓνα πρᾶγμα, ποὺ ζήτησε μὲ τὴν καρδιά του τὸ φτωχὸ παιδάκι;

Τὸ ὄνειρο. Ὅταν ἀποκοιμήθηκε, κατὰ τὸ πρωὶ εἶδε ἓνα παράξενο ὄνειρο· τόσο ζωηρό, ποὺ ἀκόμη καὶ τώρα δὲν ξέρει, ἐὰν κοιμόταν πραγματικά ἢ ἂν ἀγρυπνοῦσε μὲ πυρετό.

Τοῦ φάνηκε, ὅτι μπῆκε ἔξωφρα στὴν κάμαρά του ἓνας ἄνθρωπος. Ἦταν νέος, παιδί μάλιστα ἀμούστακο. Τὸ πρόσωπό του ἔλαμπε ἀπὸ τὴν ὀμορφιά καὶ ἡ φορεσιά του ἀπὸ τὴν πολυτέλεια. Ἀπὸ ἐπάνω ἕως κάτω ἦταν πνιγμένος στὸ χρυσάφι, στὸ μετάξι, στὰ πετράδια. Ἕνα σύννεφο κάτασπρον ὑποστήριζε τὰ πόδια του. Στὰ χέρια του κρατοῦσε ἓνα χρυσὸ ραβδί. Εἶχε φτερούγια χιονάτα καὶ χαμόγελο γλυκό.

— Νά με! Τί μὲ θέλεις; εἶπε μὲ τρυφερὴ φωνή.

— Ἀγγέλός... ἐπιθύρισε τὸ παιδάκι τρομαγμένο.

— Ἄν εἶμαι ἄγγελός, ἀποκρίθηκε ὁ νέος, εἶμαι ὁ Πλούτος, ποὺ ζήτησες ἀλόφει. Ἐκεῖνος, ποὺ ὀδηγεῖ τὰ βήματά μου, εἶδε τὴ φωτιά τῆς καρδιάς σου καὶ μὲ ἔστειλε. Μιὰ στιγμή πρωτύτερα ἂν πρόφθαινες νὰ εἰπῇς τὸ ὄνομά μου, θὰ ἐρχόμουν νὰ σὲ φορτωθῶ ἀνερώτητα. Ἀλλὰ τώρα, ποὺ ἄργησες νὰ μιλή-

σης και ἔγινε ζήτημα, ἂν ἔπρεπε νὰ σοῦ γίνη ἡ χάρη ἢ ὄχι, ἀποφασίσθηκε νὰ ἔρθω μονάχα νὰ σὲ ξαναρωτήσω... καὶ ὅ,τι μοῦ εἴπῃς θὰ κάνω· ἐπιμένεις ἀκόμη στὸ λόγο σου; ἐμένα ζητᾷς καὶ ἐπιθυμοῦναι πραγματικά, ἀφοῦ ξέρεις, ὅτι μονάχα ἓνα πρᾶγμα ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσης; ἂν εἶναι ἔτσι, πές μου το καὶ μένω μαζί σου γιὰ πάντα.

Τὸ παιδάκι πῆρε θάρρος, βγῆκε περισσότερο ἀπὸ τὸ σκέπασμά του καὶ εἶπε:

— Ἐσένα θέλω, Πλοῦτε μου, σὲ θέλω νὰ μείνῃς πάντα μαζί μου. Εἶδα ὅτι ὅλη ἡ εὐτυχία βρίσκεται πάντα μὲ σένα καὶ ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἐσὺ εἶσαι τὸ ὄνειρό μου.

— Βλέπω ὅτι μὲ ἀγαπᾷς πραγματικά καὶ ἤθελα νὰ μείνω μαζί σου... Ἀλήθεια! Τί ὁμορφ

ζωή, πού θά περνούμε! Παντοῦ ὁ κόσμος θά σκύβῃ στοῦ διά-
βα μας, σά θά βγαίνωμε συντροφευμένοι. Θά κατοικοῦμε σέ

παλάτια ὀλομάραρα, θά κοιμώμαστε σέ ὀλόχρυσο κρεβάτι,
θά σκεπαζώμαστε μὲ σεντόνια μεταξωτά. Τὸ γυαλιστερό
ἀτλάζι καὶ τὸ χνουδωτὸ βελούδο θά μᾶς τριγυρίζουν παν-
τοῦ, στοῦ πάτωμα, στοὺς τοίχους, στοῦ ταβάνι, στὰ καθίσματα,
παντοῦ, ὅπου θ' ἀκουμπᾷ τὸ κορμὶ ἢ θ' ἀναπαύεται τὸ βλέμ-
μα. Θά φοροῦμε λαμπρὰ φορέματα καὶ στολίδια. Θά ἔχωμε

δούλους και δουλές και γνώριμους πολλούς. Βαλσαμωμένος, θά είναι ό άέρας, πού θ' αναπνέωμε από τ' άνθη και τὰ μυρωδικά. Τό τραπέζι μας θά λάμπη στο χρυσάφι και στο κρύσταλλο.

Θά βγαίνωμε στον περίπατο με άμάξια καταστόλιστα, θά πηγαίνωμε στα θέατρα, στους χορούς, στα ίπποδρόμια, πάντα στην καλύτερη θέση. Θά ταξιδεύωμε με κάθε άνεση τό καλοκαίρι ή τό χειμώνα. Και θά έχωμε μέσα σέ μιá κάμαρα, ζεστή σά φωλιά, ένα ντουλάπι λουστραρισμένο, με πολλά κλειδιά, γεμάτο χρυσά φλωριά τόσα, ώστε νά μπορούμε νά κάνωμε κάθε επιθυμία, πού θά μάς γεννιόταν...

— "Α, τί καλά! φώναξε τό παιδάκι. Και τό γέλιο δέ θά λείπη από τὰ χείλη μας και ή χαρά από την καρδιά μας. Κάθισε, Πλοῦτε μου. Θέλω νά είμαι μαζί σου δοξασμένος και εύτυχής.

Ό νέος έχασε με μιās τό γέλιο του, άκούμπησε επάνω στο ραβδί του και είπε με περίλυπη φωνή:

— Αυτό είναι ίσα ίσα, πού θέλω νά σοῦ εἰπῶ... Έγώ δέν μπορῶ νά σοῦ έγguhθῶ, ότι δέ θά λείπη από τὰ χείλη σου τό γέλιο και από την καρδιά σου ή χαρά... ά, όχι, όχι...

— Μά γιατί;

— Γιατί;... Δέ σέ άφησε λοιπόν ή αγάπη, πού μου έχεις, νά τό σκεφθής ποτέ;... Και τί μπορῶ τάχα νά σοῦ κάνω έγώ, όταν θά έρχεται ό πόνος και ή θλίψη; Ποιός ξέρει αν δέ θά με θέλεις, γιά νά πληρώνης πάντα γιατροῦς και γιατρικά; Ποιός σοῦ εἶπε, ότι μαζί μου δέ θά δοκιμάσης ποτέ αγωνία βασάνου σέ δικαστήριο; Ποιός σοῦ εἶπε αν μ' έμένα θά εύρης την αληθινή αγάπη, την αδελφική φιλία, εκείνη πού θέλεις; Ποιός σοῦ υποσχέθηκε, ότι μαζί μου θ' απολαύσης τίς

χάρες τῆς καλῆς καρδιᾶς, τοῦ φωτισμένου μυαλοῦ, τῆς καθαρῆς συνειδήσεως; Ποιὸς σὲ βεβαίωσε, ὅτι στὸ σπίτι σου θὰ βασιλεύῃ ἡ τιμὴ, ἡ ἀγάπη, ἡ χαρά, ἡ ἁρμονία;... "Α! πόσο στάθηκες, παιδάκι μου, ἀπατημένος! Ἐγύρευες ἀπὸ μένα ἐκεῖνο, ποῦ ἔπρεπε νὰ ζητήσης ἀπὸ τὴν Εὐτυχία.

— Ἀπὸ τὴν Εὐτυχία... ψιθύρισε τὸ παιδάκι μὲ ἀπελπισμένη φωνή.

— Μάλιστα, ἀπὸ τὴν Εὐτυχία. Καὶ πῶς; δὲν τὴν ξέρεις; εἶναι ἓνα κοριτσάκι μικρὸ αὐτὴ ἡ Εὐτυχία, ὁμορφο, γελαστό, μὲ κάτασπρη ἀπλὴ φορεσιὰ σὰν τὸ χιόνι. Φιλία σταθερὴ μαζί της δὲν ἔχομε, γιατί μὲ ἀφήνει τὶς περισσότερες φορὲς καὶ πηγαίνει μὲ τὴ «φτώχεια», ὅπως καὶ ἐγὼ πηγαίνω καμιά φορὰ μὲ τὴ Δυστυχία. Τί τὰ θέλεις, παιδί μου! Αὐτὴ εἶναι δῶρο ἀληθινὸ καὶ ἀπόλαυση! Τὴν ἀκολουθεῖ σὰ σωματοφυλακὴ ἓνα πλῆθος παιδάκια μὲ γέλια καὶ φωνές, ποῦ γεμίζουν τὸν ἀέρα. Αὐτὴ μονάχη εἶναι ἱκανή, ὅταν σὲ πάρῃ καὶ σένα στὴν ἀκολουθία της νὰ σὲ κάμῃ νὰ μὴ λείπῃ ἀπὸ τὰ χεῖλή σου τὸ γέλιο καὶ ἀπὸ τὴν καρδιά σου ἡ χαρά, ἀδιάφορο ἂν θὰ κατοικῇτε στὴν καλύβα ἢ στὸ παλάτι, ἂν θὰ φορῇτε χρυσὰ ἢ κουρέλια.

— Πλοῦτε μου, καλέ μου φίλε, συγχώρησέ με, δὲ τὸ σκέφθηκα. Ἐκανα λάθος. Τὴν Εὐτυχία ἔπρεπε νὰ ζητήσω, τὴν Εὐτυχία ζητοῦσα, τὴν Εὐτυχία ζητῶ. Ἐνα πράγμα μονάχα, βλέπεις, μοῦ εἶναι συγχωρεμένο νὰ ἔχω, καὶ ἄλλο καλύτερο ἀπὸ τὴν Εὐτυχία δὲν ὑπάρχει... "Αχ! οὔτε σύ, καλέ μου Πλοῦτε! Τὸ βλέπω, τώρα τὸ ἐννοῶ.

— Θέλεις λοιπὸν τὴν Εὐτυχία. Καλά, ἐγὼ φεύγω. Καὶ φεύγω, ἄκουσε, ὄχι γιατί δὲ μὲ θέλεις, ἀλλὰ γιατί δὲν πρόφθασες νὰ μὲ ζητήσης τὴν κατάλληλῃ ὥρα. Τί τυχερὸς ποῦ

στάθηκες! Ἀλλιώτικα δὲ θὰ ἔφευγα ἀπὸ κοντά σου καὶ θὰ ἦταν περιττὴ κάθε σου μετάνοια... Χαῖρε, εἶπε ὁ Πλούτος καὶ ἔξαφανίσθηκε.

Τὸ παιδάκι δόξασε τὸ Θεό. Ἔτσι εἶχε καιρὸ πάλι, τοῦ χρόνου, πὺρ φωτισμένο καὶ πὺρ ἥσυχο, νὰ ἀγρυπνήσῃ τὴν ἴδια νύχτα καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὴν Εὐτυχία, μονάχα τὴν Εὐτυχία.

Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΝΑ ΤΑ ΚΟΥΝΟΥΜΕ ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΜΑΣ

ΜΕ φοβερό χειμῶνα ταξιδεύοντας κάποτε ὁ Μισαούλης, καθόταν ἀτάραχος κοντὰ στὰ ξάρτια καὶ ἔβλεπε τὴ φουρτουνιασμένη θάλασσα. Κοντὰ του στεκόταν ὁ λοστρόμος καὶ περίμενε προσταγή. Ἀλλὰ τὸ πλήρωμα ὅλο, συγκεντρωμένο στὸ ὑπήνεμο πρὸς τὴν πλώρη, ἔδειχνε μεγάλο φόβο.

Οί ναῦτες γονατιστοὶ καὶ μὲ δάκρυα παρακαλοῦσαν τὴν Παναγία νὰ τοὺς γλιτώσῃ. Μερικοὶ μάλιστα εἶχαν ἀνεβάσει τὸ εἰκόνισμά Της ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι καὶ δεμένο τὸ ἔρριξαν στὴν ἄγρια θάλασσα, μὴν καὶ θελήσῃ ἡ Χάρη Της νὰ τὴν ἡμερώσῃ.

Ἄγριεμένος τότε ὁ ναύαρχος προστάζει στὸ λοστρόμο:

— Πήγαινε νὰ τοὺς εἰπῇς νὰ βάλουν τὴν εἰκόνα στὴ θέση της, ν' ἀνάψουν τὸ καντήλι Της καὶ νὰ εἶναι ἑτοιμοὶ νὰ μα-νουβράρουν, ὅπως θὰ τοὺς παραγγείλω, γιὰ νὰ γλιτώσουν! Ὅχι νὰ κάνουν ἔτσι μὲ τὸ εἰκόνισμα. Ἔτσι δὲν παρακαλοῦν τὴν Παναγία, τὴ βλασφημοῦν, ὅταν ἔχουν χέρια καὶ ἄρμενα καὶ κάθονται καὶ κλαῖνε. Ἡ Παναγία θέλει νὰ τὰ κουνοῦμε τὰ χέρια μας, παιδί μου!

Γιάννης Βλαχογιάννης
(Διασκευὴ Ν. Α. Κοντοπούλου)

ΕΡΓΑΣΙΑ

Ξημερώνει αύγή δροσάτη
μὲ τὸ πρῶτο της πουλί,
λὲς καὶ κράζει τὸν ἐργάτη
στὴ φιλόπονη ζωή.

Πρὶν νὰ σβήσῃ κάθε ἀστέρι,
μὲ χαρούμενη καρδιά,
νέοι, μεσόκοποι καὶ γέροι,
τρέξετ' ὅλοι στὴ δουλειά.

Πέρα ἐκείθεν οἱ φροντίδες
ἄς πετάξουνε, καθὼς
ξαφνιασμένες νυχτερίδες,
ὅπου ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

Μὴ σᾶς εἶναι ὁ ξένος πλοῦτος
ἐν ἀγκάθι στὴν καρδιά,
πέστε ἀζήλευτα: εἶναι τοῦτος
ἐργασίας κληρονομιά.

Σηκωθῆτε, ἡ γῆ χαρίζει
μόνον ἄφθονο καρπό,
ἂν ὁ κόπος τὴν ποτίζει
μ' ἕναν ἴδρωτα συχνό.

Πάντα, ναὶ τοῦ τίμιου κόπου
οἱ γλυκύτατοι καρποί,
νά' ναι οἱ μόνοι, πού τ' ἀνθρώπου
σῶμα τρέφουν καὶ ψυχή.

Γράσιμος Μαροῦζης

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΟΣ

ΕΚΕΙΝΟ τὸ βράδυ—ἓνα ὑγρὸ καὶ ψυχρὸ Ἀθηναϊκὸ βρά-
δυ—ὁ Πιερῆς μπῆκε στὴν αἴθουσα τοῦ νυχτερινοῦ σχο-
λείου μελαγχολικός. Κι ὅταν ἔπειτα τὸν ρώτησε κάτι ὁ κα-

θηγητής του, απάντησε αφηρημένα. Ἐπέρασε ἡ ὥρα. Καὶ στὸ τέλος, ἐνῶ σχολοῦσαν οἱ μικροὶ ἐκεῖνοι βιοπαλαισταί, ὁ ἐπιστάτης ἐπλησίασε τὸ νέο καὶ κατὰ τοῦ εἶπε σιγά.

— Ἐμένα θέλει ὁ κύριος καθηγητής; ρώτησε μὲ ἀπορία ὁ Πέτρος.

- Ναί, παιδί μου, φαίνεται πώς κάτι ἔχει νὰ σοῦ πῇ.
 — Καλά· πηγαίνω στὸ γραφεῖο.

Ὁ Πετρῆς, ἓνα γερὸ παλληκάρι δέκα ὀχτὼ χρόνων, δὲν εἶχε πολὺν καιρὸ στὴν Ἀθήνα. Τὴν ἄνοιξη εἶχε κατεβῇ ἀπὸ τὸ χωριό του—ἓνα ὄρεινó, Θεσσαλικὸ χωριό. Ὁ πατέρας του δὲ ζοῦσε πιά. Καὶ μιὰ κι ἔλειψε ὁ ἥσκιος ἐκείνου, αὐτὸς ἀποφάσισε νὰ ἐκπατρισθῇ· θὰ πῆγαινε στὴν Ἀθήνα νὰ βρῇ ἐργασία καὶ νὰ ζήσει. Ἡ μητέρα του δὲν ἔφερε ἀντίρρηση, κρυφὰ ὅμως ἔκλαιγε. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἀδερφή του, ποὺ ἦταν παντρεμένη. Ὁ θεῖος του ὅμως εἶχε διαφορετικὴ γνώμη. Ἀλλά, ἐπειδὴ ἔβλεπε πὼς τὸ παιδί ἐπέμενε πολὺ, σῶπασε κι αὐτός.

Ἐφυγε λοιπὸν ὁ Πετρῆς μὲ τὶς εὐχὰς ὅλων καὶ σὲ δυὸ μέρες βρέθηκε στὴν Πρωτεύουσα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ πρῶτες του ἐντυπώσεις ἦταν πολὺ γοητευτικὲς. Στὰ μάτια του ὅλα ἄστραφταν. Ὅλα ἐφαίνονταν ὑπέροχα, μικρὰ—μεγάλα, ἀκόμη καὶ τὰ πλέον ἀσήμαντα. Ἡ ζωὴ ἐδῶ θὰ εἶναι μαγεία, σκέφθηκε. Βρῆκε τότε κάποιον συγγενὴ του. Ἐκεῖνος τὸν φιλοξένησε κι ἀνέλαβε νὰ τοῦ βρῇ ἐργασία. Πραγματικά, λίγες μέρες ἀργότερα, τὸν σύστησε σ' ἓνα καλὸ σιδηρουργό. Καὶ τὸ ἄλλο πρῶτὸν τὸν ἐπῆγε στὸ ἐργαστήρι του. Ὁ Πετρῆς, κατεβαίνοντας στὸ ὑπόγειο ἐργαστήρι, ξεχώρισε μισογανωμένες μορφὲς καὶ χέρια ἰδρωμένα, ποὺ σήκωναν βαρεῖες σφῦρες καὶ χτυποῦσαν πυρακτωμένα σίδερα. Τὸ κατακόκκινο βουνήσιο παιδί ἐπῆρε βαθειὰ ἀναπνοή. Τοῦ φάνηκε πὼς κατέβηκε σὲ μπουντρούμι ὑγρὸ, σὲ σκοτεινὸ τάφο. Ἐκεῖ μέσα θὰ ἐργαζόταν λοιπόν; Ἀφῆσε τὸ φωτεινὸ ὀρίζοντα τοῦ χωριοῦ, τὴ μυρωμένη ἀνάσα τῶν ἐλατιῶν, γιὰ ναρθῇ σ' αὐτὴ τὴ μούχλα; Αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα ἔκανε στὸν ἑαυτό του.

Τὴ δεύτερη, πὺ ἀσχημὴ ἀπογοήτευση, τὴ δοκίμασε τὴ Λαμπρή, ἓνα μῆνα μετὰ τὸ φτάσιμό του. Τὸ Μεγάλο Σάββατο, λίγο πρὶν ἀπ' τὰ μεσάνυχτα, ἐπῆγε μὲ τὸ θεῖο του στὴν Ἀνάστασι. Ὅπως ὅλοι, κρατοῦσε κι αὐτὸς μιὰ λαμπάδα. Ἀπ' τὴν ψυχὴ του κάτι ἔλειπε. Θυμόταν πρῶτα πρῶτα τὴ μανούλα του. Ὁ στεναγμός της στὸ χωρισμό, ποὺ ἐνόμιζε πὼς ἀκόμη τὸν ἄκουγε, τὸν ἔπνιγε. Θυμόταν ἔπειτα τὴν ἀδερφή του, τὰ ἀνηψάκια του, τοὺς θεῖους καὶ τοὺς χωριανούς. Θυμόταν ἀκόμη τὸ χωριό, ἀνοιξὴ δά, καὶ τέτοια ὥρα. Κατάπιε τὴν πίκρα του καὶ κοίταξε γύρω. Κόσμος πολὺς ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ πλοῦτος περίσσειος. Χαρὰ ὅμως σπάνια φαινόταν στὶς ὄψεις τῶν καλοντυμένων ἀνθρώπων. Θεῖος κι ἀνηψιός, ἔμειναν κι αὐτοὶ ἔξω, στὸν περίβολο, ὅπως οἱ πὺ πολοί. Οἱ ψαλμωδίες ἔφταναν ἐκεῖ σὰν ψίθυρος.

Πρόσεξε ὁ Πετρῆς τὴν ἐκκλησίαν: Ἦταν μιὰ παμπάλαια, μαυρισμένη, βυζαντινὴ ἐκκλησία. Τοὺς αἰῶνες τῆς σκλαβιάς τὴν τριγύριζαν χλοεροὶ κῆποι καὶ τὴν παράστεκαν πανύψηλα κυπαρίσσια. Καὶ τὶς μέρες τῆς λευτεριάς πιά βρίσκεται στὴ μέση πελωρίων, ἀλλὰ κατσουφιασμένων μεγάρων. Τὸ περιβάλλον στενοχώρησε κάπως τὸ ὄρεινὸ παιδί.

Ἐγινε μεγαλοπρεπῶς ἡ Ἀνάστασι. Εἶπαν «Χριστὸς Ἀνέστη!» Ὁ Πετρῆς κοίταξε ἀλλόκοτα. Ἐνῶσε ὁ θεῖος τί συνέβαινε στὸ νέο καὶ γυρίζοντας τοῦ εἶπε:

— Πᾶμε τώρα, Πετρῆ.

Κι ὅταν ἀπομακρύνθηκαν λίγο, κρατώντας μὲ προσοχὴ τὶς ἀναμμένες λαμπάδες, πρόσθεσε:

— Μὴ στενοχωριέσαι, παιδί μου· ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἔτσι θὰ γιορτάζουμε τὴ Λαμπρή. Θὰ συνηθίσῃς...

Ἀκολούθησε ὁ Πετρῆς τὸ θεῖο του μηχανικά, ψιθυρίζοντας:

—“Ετσι θα γιορτάζουμε;... Ἀνάσταση δίχως φιλιὰ κι εὐχές; Δίχως μοσχοβολιὲς λουλουδιῶν καὶ ἀηδονολαλήματα; Δίχως ἀδιάκοπα καμπανίσματα;

Αὐτὴ τὴ χρονιά ἡ ψυχὴ τοῦ παλληκαριοῦ δὲν «ἀναστήθηκε».

Λίγο λίγο, καθὼς ὁ Πετροῦς ἐγνώριζε καλύτερα τὸν κόσμον τῆς μεγάλης πόλεως, ἐδοκίμασε κι ἄλλες ἀπογοητεύσεις. Ὁ κόσμος τώρα δὲν τοῦ φαινόταν, ὅπως στὴν ἀρχή, καλός. Προπάντων δὲν εἶχε καρδιὰ ἀνοιχτή, ὅπως αὐτός. Δὲν ἦταν καὶ κακὸς δά, ἀλλά, ἐπειδὴ ὅλοι, ἰδίως οἱ ἐργαζόμενοι, βασανίζονταν πολὺ, γινόνταν, χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ἀπότομοι. Στὶς μεγαλουπόλεις ἡ ζωὴ πιέζει πολὺ τὸν ἄνθρωπο. “Ετσι κι ὁ ἀφεντικὸς τοῦ παιδιοῦ, ξαναμμένος μπρὸς στὸ ἀμόνι, θέλοντας νὰ βγάξη κανονικὰ τὶς παραγγελίες, γιατί τὰ ἔξοδα τὸν ἐβάρυναν πολὺ, καταντοῦσε τραχὺς καὶ κάποτε ἀνυπόφορος.

Τὰ ἄλλα παιδιὰ εἶχαν, πολὺ λίγο, συνηθίσει σ’ αὐτὴ τὴ ζωὴ, ὁ Πετροῦς ὅμως κατάπινε ὀλοένα τὴ θλίψη του καὶ μαραινόταν. Νὰ ἐξομολογηθῇ τὸν πόνο του στὸν συγγενὴ του, ντροπόταν ἦταν μεγάλο παλληκάρι. “Επειτα κι ὁ θεῖος του ἐργαζόμενος ἄνθρωπος ἦταν.

Μιὰ ἀνακούφιση εἶχε βρεῖ μόνο: τὴ νυχτερινὴ ἐπαγγελματικὴ σχολή. Δὲν ἔλειπε κανένα βράδυ, ἀκόμη κι ὅταν ἦταν κατάκοπος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀνακούφιση τώρα χανόταν καὶ ἡ μελαγχολία τὸν κυρίευε. Ὁ καθηγητὴς του ὅμως κάτι ἀντιλήφθηκε. Δὲν τὸ φαντάσθηκε αὐτὸ ὁ Πετροῦς καί, μιὰ καὶ τὸν κάλεσε, πῆγε.

Τὸν βρῆκε μπρὸς σ’ ἓνα γραφεῖο γεμᾶτο βιβλία καὶ χαρ-

τιά. Τὸν χαιρέτησε διακριτικά. Ἐκεῖνος τοῦ χαμογέλασε καὶ τοῦ ἔκαμε νόημα νὰ καθίση σιμὰ του. Ὑπάκουσε. Καὶ τότε ὁ καλὸς ἄνθρωπος τοῦ ζήτησε μὲ γλυκό, πατρικὸ τρόπο νὰ τοῦ ἐμπιστευθῇ, ἂν θέλῃ, τὴν αἰτία τῆς λύπης του.

Στὴν ἀρχὴ ὁ νέος δίσταζε. Μὲ τὴν φιλικὴ ὁμως ἐνθάρρυνση τοῦ ἄλλου, ἄνοιξε τὸ στόμα του.

Τὸν ἄκουσε προσεχτικὰ ὁ κύριος καθηγητὴς κι ὅταν τελείωσε μίλησε αὐτὸς:

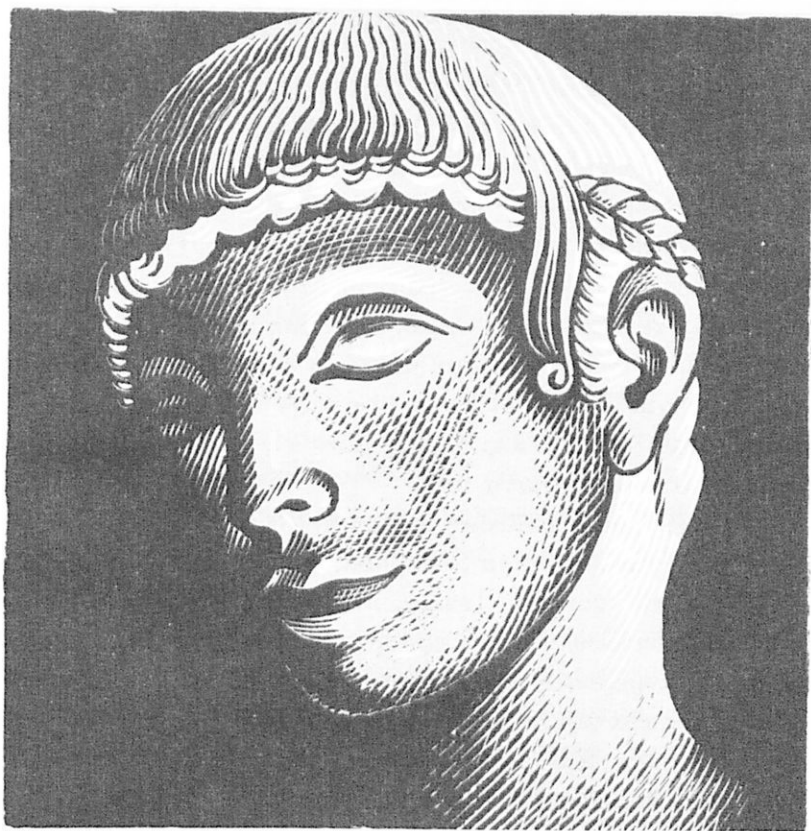
—Ἔτσι λοιπόν; Αὐτὰ σὲ ἀπελπίζουν; Δὲν ἔχεις κι ἄδικο· ὁ ξεπατρισμός εἶναι ἴσως τὸ μεγαλύτερο κακὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ μάλιστα τὸ νέο. Καὶ ὅμως στὴν περίπτωσή σου ἐγὼ βλέπω μιὰ καλὴ διέξοδο. Μὴν ἀπορῇς. Μπορεῖς σὲ λίγο καιρὸ νὰ ξαναγυρίσης στὸ ἀγαπημένο σου χωριό, νὰ ἐγκατασταθῇς πάλι ἐκεῖ καὶ νὰ ζήσης καλά. Ἀκόμη δὲ καὶ νὰ βοηθῇς τοὺς χωριανούς σου. Δὲ λέγω ἀπίθανα πράγματα, παιδί μου. Ἡ ἐργασία τοῦ σιδηρουργοῦ εἶναι ἐργασία δημιουργικὴ καὶ ὅπως λέγουν «ἐξαιρετικῆς κοινωνικῆς ὠφελείας». Μπαίνει στὴν ἴδια σχεδὸν σειρὰ μὲ τὴν ἀσχολία στὴ γῆ. Ὁ μεγάλος Ἀριστοτέλης κάνει μάλιστα λόγο γι αὐτὴ καὶ τὴν ἐπαινεῖ. Ἕνας σιδηρουργὸς καὶ μάλιστα μορφωμένος, ὅπως σὲ λίγο θὰ εἶσαι σύ, εἶναι, ὄχι ἀναγκαῖος, ἀλλὰ ἀπαραίτητος, σ' ἓνα χωριό, πρὸ πολὺ ἀπὸ ἓνα χτίστη ἢ ἄλλον ἐπαγγελματία. Ἡ τέχνη σου, παιδί μου, θεραπεύει πολλὰς ἀνάγκες στὴ ζωὴ κι ἀποτελεῖ γιὰ κεῖνον πού τὴν ἀσκεῖ σταθερὸ πόρο ζωῆς. Μὲ καταλαβαίνεις; Ἀμα τελειοποιηθῇς σ' αὐτὴ, γυρῶνεις στὸ χωριό, σιμὰ στὴ μανούλα σου καὶ στοὺς δικούς σου, καὶ τὴ βάζεις σ' ἐνέργεια. Ἐπειτα ἐσὺ δὲ θὰ γυρίσης ἐκεῖ μὲ τέχνη μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ πεῖρα λεπτὴ γιὰ τὰ κοινωνικὰ καὶ λοιπὰ ζητήματα. Σὲ βλέπω νὰ παρακολουθῇς ὅλα τὰ μαθήματα μ' ἐπιτυχία καὶ νὰ διατυπώνῃς κάποτε ἐρωτήσεις ἀνθρώπου

καλὰ κατατοπισμένον. Ἡ ἐργασία σου θὰ φέρῃ τοὺς γλυκεῖς καρπούς της. Τί λές; Τὰ παραδέχεσαι ὅσα ἀνέφερα; Ναί; Πολὺ καλὰ. Εἶσαι φρόνιμο κι ἄξιο παιδί καὶ ὁ Θεὸς θὰ σὲ προστατέψῃ. Συμπλήρωσε τὶς γνώσεις σου. Ὑπόμενε τὸν προϋστάμενό σου. Συμπλήρωσε τὴ γενικὴ μόρφωσή σου καί, ὅταν κρίνῃς ὅτι ἀπόχρησες ἀρκετὰ ἐφόδια, πηγαινέ στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ...

Ἐφυγεν ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἀπὸ τὴ Σχολὴ ὁ Πιερὴς ἐντελῶς ἀλλαγμένος. Ἀποροῦσε κι ὁ ἴδιος πῶς, μὲ μόνο τὸ λόγο, ἓνας ἄνθρωπος ἀλάφρωσε τόσο τὴν ψυχὴ του. Κι ὁ σεβασμὸς του ἀπὸ τότε γιὰ κείνον ἔγινε ἀπεριόριστος. Ἀπὸ τότε ῥίχτηκε στὴν ἐργασία μὲ ψυχὴ καὶ μὲ καρδιά. Ἰδρωκοποῦσε χαρούμενα. Πρόσεχε κι ἐσεβόταν τὰ λόγια τοῦ ἀφεντικοῦ του. Καὶ τὸ βράδυ πρῶτος καὶ πάντοτε ἀκούραστος στὴ Σχολή.

Μὲ τὴν ιδέα τώρα ὅτι θὰ ξαναγύριζε στὸ χωριὸ ἠθέλε νὰ μάθῃ, ὅσο τὸ δυνατό, πὺλ πολλὰ πράγματα. Ἀνακατεύτηκε στὸν ἀθλητισμό. Ἐμαθε τὰ κλασσικὰ ἀγωνίσματα. Πῆγε στὰ ὠραῖα Μουσεῖα τῆς Ἀθῆνας. Ἐνίσωσε συγκίνηση μπρὸς στὰ κειμήλια τοῦ «Ἀγῶνος» στὸ Ἐθνολογικὸ Μουσεῖο. Στὸ Ἀρχαιολογικὸ ἔμεινε μὲ ἀνοιχτὸ στόμα, ἅμα ἀντίκρισε τὰ ὑπέροχα ἀριστουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος. Ἐγινε ταχτικὸς ἐπισκέπτης, ὅσο μπορούσε, τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου.

Ἐτσι πέρασε ἓνας χρόνος ἀκόμη. Ἐτελείωσε. Μὲ τὶς οἰκονομίες του ἀγόρασε μερικὰ ἐργαλεῖα. Τὸν βοήθησε κι ὁ θεὸς του. Ἀγόρασε ἀκόμη λίγα βιβλία κι ἓνα δῶρο γιὰ τὴ μανούλα του. Καὶ κάποια μέρα ἀνεχώρησε. Ἐνῶ ἔφευγε, βλέποντας τὴν Ἀθῆνα μὲ τὴν Ἀκρόπολιν νὰ μένουν πίσω, ἐνίσωθε γι' αὐτὲς ἀγάπη καὶ σεβασμὸ. Αὐτοῦ εἶχε μορφωθῇ κι ἐπέ-

στρεφε στὸν τόπο του νὰ ζήσει τίμια, ὠφελώντας συγχρόνως καὶ τοὺς ἄλλους.

Στὸ χωριὸ ἀνοίξε σωστὸ ἐργαστήρι κι ἐπῆγαν κι ἄλλοι μικροὶ νὰ « μάθουν τέχνη ». Ἐγινε σπάνιος τεχνίτης καὶ τὸν ζητοῦσαν κι ἀπὸ ἄλλα χωριά. Πήγαινε σὲ πανηγύρια καὶ γάμους καὶ διασκέδαζε σεμνὰ καὶ πολιτισμένα. Οἱ παρατηρήσεις του στὶς διάφορες ὁμιλίες ἀπόχτησαν σημασία. Ἐγινε μὲ λίγα λόγια « στοιχεῖο προόδου ».

Θ. Μακρόπουλος

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΓΑΛΟΨΥΧΙΑ

Η 3η Έλληνική Όρεινή Ταξιαρχία είχε πολεμήσει σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ σκληρὲς μάχες τοῦ δεύτερου Παγκοσμίου πολέμου. Εἶχε ἔρθει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὴ νικημένη πιά Ἰταλία μαζί μὲ τὸν ἄλλο συμμαχικὸ στρατὸ τῆς θρυλικῆς 8ης Στρατιᾶς, γιὰ νὰ καταδιώξῃ τοὺς Γερμανοὺς. Οἱ ἔχθροὶ ὑποχωροῦσαν, ἀλλὰ καὶ πολεμοῦσαν μὲ μεγάλο πείσμα. Ὅσο ἔβλεπαν πὼς χάνουν τὸν πόλεμο, τόσο μεγάλωνε ἡ μανία τους. Οἱ Ἕλληνες ἀντιμετώπισαν μπροστὰ στὸ Ρίμινι μιὰ ὁλόκληρη Μεραρχία ἀλεξιπτωτιστῶν, οἱ ὁποῖοι ἦταν οἱ πιὸ διαλεχτοὶ στρατιῶτες τοῦ Χίτλερ κι ἔως τότε εἶχαν φημισθῇ γιὰ τὰ πολεμικὰ κατορθώματά τους.

Οἱ ἔχθροὶ χτυποῦσαν μέρα καὶ νύχτα μὲ ἀφθονοὺς ὀλμους, κανόνια καὶ βαριὰ πολυβόλα. Τὸ ἑλληνικὸ αἷμα ἔβαφε τώρα καὶ τὴ νικημένη Ἰταλία, πὺν μὲ τὴ σειρά της εἶχε καταντήσῃ ὑπόδουλή στὸν πρῶην σύμμαχό της. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἑλληνικὸ πυροβολικὸ ἀνταπέδιδε στὸν ἔχθρὸ μὲ τὸ παραπάνω τὰ χτυπήματα προπαρασκευάζοντας τὴν ἐξόρμηση τοῦ πεζικοῦ. Κι ὅταν δόθηκε τὸ σύνθημα, ἀκράτητοι οἱ φαντάροι μας μὲ τὰ ἐλαφρὰ αὐτόματα καὶ τὶς χειροβομβίδες στὰ χέρια καὶ μὲ τὴν πολεμικὴ τους κραυγὴ «ἀέρα! ἀέρα!» στὸ στόμα, ἐπήδησαν μέσα στὶς ἑχθρικὲς γραμμές. Μερικοὶ ἔπесαν χτυπημένοι. Οἱ φοβεροὶ καὶ τρομεροὶ ὅμως ἀλεξιπτωτισταί, πὺν ἔτρεμε στὸ ἄκουσμά τους ὅλη ἡ Εὐρώπη, δὲν μπόρεσαν νὰ κρατηθοῦν ἀντιμέτωποι στὴν ἑλληνικὴ ὁρμή. Κι ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς γλίτωσαν, ἔσπευσαν νὰ ὑποχωρήσουν. Ἔτσι στὸ Λιοικητήριό τοῦ Ρίμινι ἀνυψώθηκε νικήτρια ἡ γαλανόλευκη. Τὰ ρωμαϊκὰ καὶ μεσαιωνικὰ ἰταλικὰ μνημεῖα τὴν προσκυνοῦσαν.

Ἀξιοθρήνητη ἦταν ἡ κατάσταση τοῦ ἰταλικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Ρίμινι. Λίγοι ἄνδρες ἡλικιωμένοι εἶχαν ἀπομείνει ἀνάμεσα στίς χιλιάδες τὰ γυναικόπαιδα. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου εἶχαν στερηθῇ πολλὰ τρόφιμα, τώρα τελευταῖα ὁμως εἶχε ἀρχίσει ἀληθινὴ πείνα. Ἡ πόλη τους βρισκόταν στὴν περιοχὴ τοῦ μετώπου καὶ τὰ πάντα ἦταν στὴ διάθεση τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, χωρὶς νὰ μπορῇ κανεὶς νὰ μεταφέρῃ τίποτε ἀπὸ ἄλλου.

Ἀλλὰ δὲν ἐβασάνιζε τοὺς Ἰταλοὺς μονάχα ἡ πείνα. Ἦταν κι ὁ φόβος τῶν Ἑλλήνων. Ἡ προπαγάνδα τοῦ Μουσολίνι τοὺς εἶχε πείσει, πὼς οἱ Ἕλληνες ἦταν σκληροί. Δὲν ξεχνοῦσαν ἀκόμη, πὼς δυὸ ὁλόκληρα χρόνια ὁ ἐλληνικὸς λαὸς εἶχε πεινάσει, εἶχε φυλακισθῇ, εἶχε αἵματοκυλισθῇ ἀπὸ τοὺς δικούς τους στρατιῶτες. Γι' αὐτὸ τὴν πρώτη μέρα, ὅταν ἐμπήκαν στὴν πόλιν τὰ πρῶτα ἐλληνικὰ τμήματα, κλειδώθηκαν στὰ σπίτια τους.

Οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες ἄρχισαν νὰ κυκλοφοροῦν στὴν πόλιν. Ἐπεσκέπτονταν τὶς ὥραιες καθολικὲς ἐκκλησίες, τὰ ρωμαϊκὰ ἐρεῖπια, τὰ μεσαιωνικὰ κτίρια, τὴν ὥραία παραλία μὲ τὰ περίφημα λουτρὰ κι ὅ,τι ἄλλο ἀξιοθέατο ἔχει τὸ Ρίμινι. Οἱ φοβισμένοι Ἰταλοὶ τοὺς παρακολουθοῦσαν ἀπὸ τὰ σπίτια τους καὶ παραξενευόνταν, πὺν δὲν τοὺς ἔβλεπαν νὰ πειράζουν τίποτε. Ἀρχισαν σιγὰ σιγὰ ν' ἀναθαρρεύουν.

— Δὲ φαίνονται, ὅπως μᾶς τοὺς ἔχουν παραστήσει, ἄρχισαν νὰ σκέπτωνται.

Τὴ δεύτερη μέρα ἓνα μικρὸ στρατιωτικὸ τμῆμα, πὺν εἶχε ἐγκατασταθῇ στὸ κτίριο ἐνὸς σχολείου, ἔκαμε διανομὴ συσσιτίου. Ἡ μυρωδιὰ τοῦ καλομαγειρεμένου φαγητοῦ εἶχε πλημμυρίσει τὴ γύρω φτωχογειτονιά. Ἀληθινὸ μαρτύριο γιὰ τὰ πεινασμένα γυναικόπαιδα! Μερικὰ παιδιὰ δὲν ἀνθεξάν

στον πειρασμό. Έβγῆκαν ἀπὸ τὰ σπίτια κι ἐπλησίασαν δειλὰ δειλὰ στὸν καταυλισμό.

Ὁ Γιάννης, ἓνας Χιώτης φαντάρος, εἶχε πάρει τὴ γεμάτη καραβάνα του καὶ τὸ ἄσπρο ψωμί του κι ἐπῆγαινε σὲ μιὰν ἄκρη τῆς αὐλῆς, γιὰ νὰ φάη. Δυὸ μέρες τώρα ἦταν ἀμίλητος. Εἶχε χάσει στὴ μάχη τὸν ἀδελφό του, μόνιμο ἀνθυπολοχαγό. Καὶ μόλις πρωτοαντίκρισε τὰ παιδιά, κάτι σὰ θυμὸς ἐφούσκωσε τὰ στήθη του.

— Έξ αἰτίας σας ἔχασα τὸν ἀδελφό μου, μουρμούρισε ἔτοιμος νὰ τ' ἀποπάρη...

Μὰ γιατί συγκρατήθηκε; Πῶς ἔσβησε ὁ θυμὸς ἀπὸ τὴν ὄψη του κι ἐξωγραφίστηκε ἡ συμπόνια;

Τὰ παιδιά, τέσσερα ἀγόρια δέκα ἕως δεκατεσσάρων χρόνων, φοροῦσαν κάτι βρωμερὰ κουρέλια ἀντὶ γιὰ ροῦχα, ἀπὸ τὰ ὅποια ξέβγαιναν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τους, ὅμοια μὲ καλάμια ἀπ' τὴν ἀδυναμία. Στὸ νοῦ τοῦ Γιάννη ξαφνικὰ ἐπρόβαλε ὁλοζώντανη ἡ φρικτὴ εἰκόνα τῶν πεινασμένων παιδιῶν τῆς Χίου τὸ χειμῶνα τοῦ 1941-1942, ποὺ πέθαιναν στοὺς δρόμους. Ξαναῆρθε μπροστά του κι ἡ εἰκόνα τῆς φιλάσθeneης μητέρας του, ποὺ πέθανε τότε, γιατί δὲν ἔβρισκαν τὸ λίγο ἀπαραίτητο γάλα. Τώρα ἔβλεπε στὴν ἴδια κατάσταση τὰ παιδιά τοῦ ἐχθροῦ. Γιατί δὲ χαίρεται λοιπόν;

— Ἄ! ὄχι! ὄχι! εἶπε μονολογώντας. Τί φταῖνε τὰ ἄμοιρα τὰ παιδιά κι οἱ ἀδύνατες γυναῖκες; Καὶ ποιό τὸ ὄφελος γιὰ τὴν πεθαμένη μητέρα μου καὶ τὸ σκοτωμένο ἀδελφό μου;

Ἀφήνοντας σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς αὐλῆς τὴν καραβάνα, γοργὸς μπῆκε στὸ θάλαμο καὶ σὲ λίγο γύρισε μὲ τὸ γεμάτο σακκίδιό του. Ἐκάλεσε τὰ παιδιά μὲ νοήματα καὶ τοὺς ἔδωσε ἀπὸ μιὰ κονσέρβα, δυὸ γαλέτες κι ἓνα πακέτο μπισκότα. Ἐκεῖνα τὰ πῆραν καὶ δὲν ἐπίστευαν τὰ μάτια τους. Δὲν

ἐπίστευαν καὶ τὰ μάτια τῶν συναδέλφων τοῦ Γιάννη.

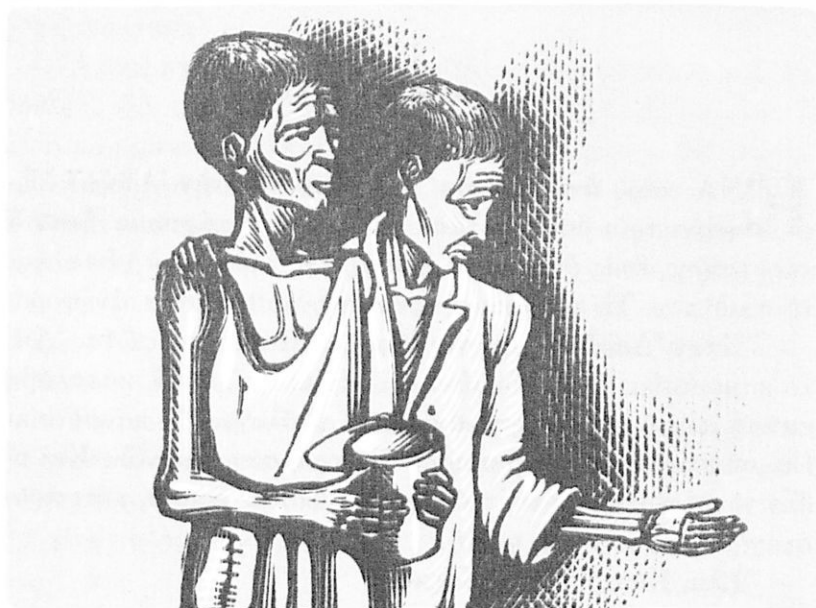
“Ένας συμπολίτης του τὸν πλησίασε καὶ τοῦ εἶπε:

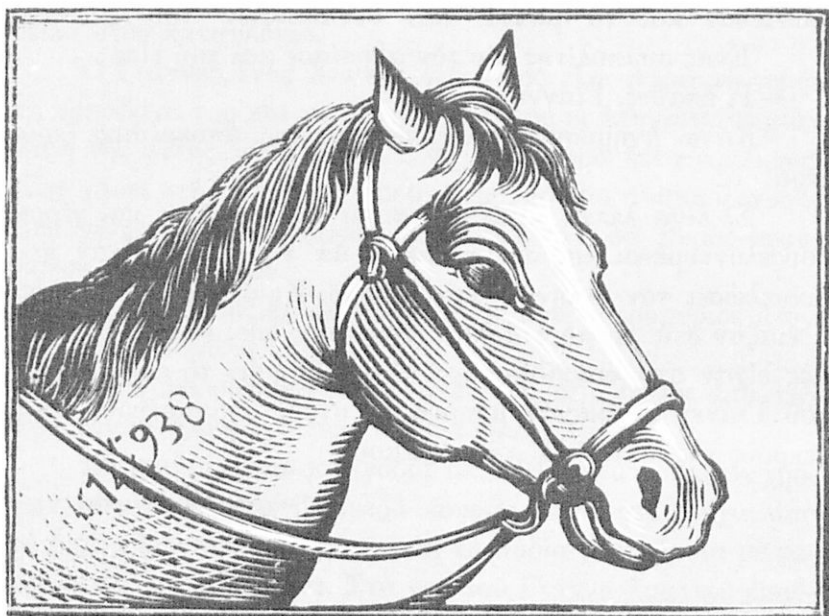
— Τί ἔπαθες, Γιάννη;

— Κάνω μνημόσυνο στοὺς νεκροὺς μας, ἀποκρίθηκε ξερὰ ξερὰ.

Σὲ λίγα λεπτὰ κι ἄλλα παιδιὰ καὶ γυναῖκες καὶ γέροι, κουρελοντυμένοι καὶ σκελετωμένοι ἀπ’ τὴν πείνα, εἶχαν περικυκλώσει τὸν ἑλληνικὸ καταυλισμό. Κι οἱ φαντάροι τοὺς ἄδειαζαν στὰ τρεμουλιάρικα χέρια τοὺς ὅσες ἐφεδρικές τροφές εἶχαν στὰ σακκιδιά τους. Ἀκολούθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ Γιάννη κι ἔκαναν μνημόσυνο στοὺς ἀγαπημένους τους νεκροὺς τῆς πείνας καὶ τοῦ πολέμου.

Γεώργιος Καλαματιανός

Τ' ΑΛΟΓΟ

ΕΝΑ κάρο ανέβαινε ἀπ' τὸν Πειραιᾶ στὴν Ἀθήνα. Ἔφερεν τρία βαρέλια λάδι. Ἐπάνω στὸ φόρτωμα ἦταν ὁ καροτσέρης, ἓνας ἄνθρωπος μελαχροινός, μὲ ψαρὰ γένια, καὶ τὸ παιδί του. Τὸ κάρο κυλιόταν ἀργά, νωθρὰ στὸν ἀνήφορο.

Ἦταν Ἀπρίλης· εἶχε νυχτώσει κι ἀναβάν τὰ φῶτα. Ἀπ' τὸ καμουτσίκι, ἓνα μαδημένο σχοινί, μπορούσε νὰ καταλάβῃ κανεῖς, πὼς ὁ καροτσέρης ἀγαποῦσε τ' ἄλογο. Τὸ καμουτσίκι ἔπεφτε στὰ καπούλια του πολὺ ἐλαφρά, σὰν παιγνίδι. Καὶ σ' ὅλο τὸν ἀνήφορο αὐτό, τ' ἄλογο δὲν ἄκουσε βρισιά, μήτε προ-σταγή, παρὰ μόνο τὴ φωνή:

—Ἔλα, Κύρκο, ἄιντε, Κύρκο!

"Ετσι, μ' αὐτὸ τὸ χάδι, ἀνέβαινε, σέρνοντας τὸ κάρο, τρία βαρέλια καὶ δυὸ ἀνθρώπους.

— Ποὺ λές, εἶπε ὁ γέρος στὸ παιδί του, ὁ Κύρκος ἔχει φιλότιμο. Νὰ τ' ἀκοῦς ἐσύ, ποὺ κάποτε τὸν χτυπᾷς. Δὲν τὰ δέρονουν τὰ ζῶα. Καὶ τέτοιο ἄλογο ποῦ τὸ βρίσκεις, σὰν τοῦτο; Μᾶς τρέφει ὅλους, ποὺ λές. Δίνει ψωμὶ ἐμένα, ἐσένα, τῆς μάνας σου, τῶν ἀδερφῶν σου, τοῦ σπιτιοῦ. "Ενα ζῶο νὰ τρέφῃ ὀχτὼ ἀνθρώπους!... Θὰ πῆς: ἐγὼ δουλεύω. "Αμ' αὐτὸ δουλεύει πρῶτα καὶ ὕστερα ἐγώ. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι δουλευτής, ποὺ δὲ βρίσκεται. Εἶναι ἀπὸ τὴ Σερβία. Χρεωθήκαμε νὰ τὸ πάρωμε, δὲν τὰ ξέρεις ἐσύ.

"Επέρασε κάμποση ὥρα μὲ σιωπὴ. "Επειτα ξανάρχισε:

— Ποὺ λές, πόσες ἀραμπαδιές ἔφερνε ὁ Κύρκος ἀπ' τὰ νταμάρια; Κανένα ἄλογο δὲν κουβάλησε τόση πέτρα, τόσο λιθάρι. Πέντε χιλιάδες δραχμὲς τὴν ἡμέρα. Μᾶς ἔσωσε.

Τὸ κάρο πῆγαινε βαριά. Οἱ ρόδες βροντοῦσαν, κι ὁ γέρος ξανάρχισε:

— "Ακου, παιδί μου. Αὔριο τὸ ἄλογο καὶ τὸ κάρο καὶ τὴ δουλειὰ θὰ τὴν πάρῃς ἐσύ. "Εγὼ δὲν μπορῶ. Ξέρεις ποὺ ἡ μέση μου πονεῖ. Μοῦπε ὁ γιατρὸς νὰ μὴ δουλεύω. Νὰ πάρῃς τὸν Κύρκο, νὰ τὸν ξαναπᾷς στὰ νταμάρια, νὰ βγάλωμε ψωμί. Νὰ γιατρευθῶ κι ἐγώ. Κι ἡ μάνα σου νὰ μὴν ξενοπλήνῃ κι ἡ ἄρρωστη ἡ ἀδερφή σου ἡ Βγενιώ νὰ κάνῃ χρῶμα, ποὺ βήχει. Νά, τὸ λοιπόν. Πιάσε τὰ λουριά. Κατέβα κάτω καὶ πιάσε τὸν Κύρκο. Νὰ τὸν βγάλῃς ἐδῶ, τὸν ἀνήφορο! "Ελα, σιγά! Χάϊ-δευέ τον στὸ λαιμό. "Αἴντε, Κύρκο!

Τὸ παιδί πῆδῃσε κάτω, ἔπιασε τ' ἄλογο κι ἐτραβοῦσε. Ὁ γέρος ἔβλεπε μὲ ἀνάπαυση τὴ λιγερὴ σκιά τοῦ παιδιοῦ, τὸ τολμηρὸ του χέρι, ποὺ κρατοῦσε τὰ λουριά. Αὐτὸ τὸ παιδί θὰ γίνη καλὸς καροτσέρης!

Ἐπέρασαν μπροστὰ ἀπὸ κάποιο εἰκόνισμα τοῦ δρόμου. Ὁ γέρος ἔβγαλε τὴν ψάθα του κι ἐσταυροκοπήθηκε μέσα στὸ σκοτάδι. Ἦταν ἄρρωστος, σακατεμένος, ὅμως δὲν ἐσταυροκοπήθηκε γιὰ τὸν ἑαυτό του. Εἶπε: «Θεέ μου, κάμε νὰ μὴ βήχη τὸ κορίτσι, ἡ Βγενιώ. Κάμε τοῦτο τὸ παιδί νὰ πάρῃ στὰ χέρια του τὸ κάρο μὲ τὸν Κύρκο. Καὶ γιὰ μένα—ὅ,τι πῆς». Κι ἔπιασε μὲ τὰ δύο χέρια τὴ μέση του, πού τὸν πονοῦσε δυνατά.

Τὸ κάρο εἶχε προχωρήσει πολὺ μέσα στὴν πόλη, ὅταν ἄκουσε μιὰ φωνή:

—Ἄλτ!

Τὸ κάρο σταμάτησε. Τρεῖς στρατιῶτες τοῦ πυροβολικοῦ κι ἓνας δεκανέας, μὲ τὰ ὅπλα στὸν ὦμο, πλησίασαν.

—Ἐλα, κατέβα κάτω, εἶπε ὁ δεκανέας.

—Σ' ἐμένα τὸ λές;

—Ἀῖντε, γειά σου, κατέβα, νὰ μὴ χάνωμε καιρό.

—Καὶ γιατί;

—Κουβέντα θέλεις, πατριώτη; Τὸ κάρο θὰ τὸ πᾶμε στὸ στρατῶνα. Ἐπιστρατεία ἔχουμε. Τώρα τὸ μαθαίνεις;

—Ἐπιστρατεία!..

—Ναί, γειά σου, πιάσε ἀπὸ κεῖ νὰ ξεφορτώσωμε.

—Ἔτσι, μὲς στὸ δρόμο; Γιὰ στάσου, βρὲ παιδί, τ' εἶναι τοῦτα; Ἐχῶ δουλειά, ἔχῳ μεροκάματο.

—Τὸ μεροκάματο κοιτᾷς, καϋμένε, ἢ πού φεύγει ἀλόφει τὸ Σύνταγμα; Χωρατεύεις; Κόπιασε κοντά, πατριώτη, νὰ πάρῃς τὸν ἀριθμὸ σου. Κι ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἂν γίνη πόλεμος, νᾶρθῃς νὰ πάρῃς τ' ἄλογό σου καὶ τὸ κάρο, ἢ νὰ πληρωθῇς ἀπ' τὸ Δημόσιο, ἂν σκοτωθῇ τὸ ζῶο.

Ὁ γέρος ἐγύρισε κι ἐκοίταξε τὰ βαρέλια ποῦταν πεσμένα στὸ δρόμο. Εἶπε στὸ παιδί του: «Κάτσε αὐτοῦ ὡς νάρθῃ» κι ἀκολούθησε τὸ κάρο. Δὲν ἔλεγε τίποτε. Ἕνας στρατιώ-

της, ἐκεῖ πού πήγαιναν χωρὶς καμιὰ κουβέντα, γύρισε καὶ τοῦ εἶπε;

—“Ἀμ’ ὅ,τι ἔχομε καὶ δὲν ἔχομε, πατριώτη, θὰ τὸ δώσουμε γιὰ τὴν Πατρίδα.

‘Ο γέρος, μετὰ κάμποση ὥρα, τοῦ ἀπάντησε.

— Ποιὸς λέει ὅχι; Γιὰ τὴν Πατρίδα εἰν’ ὅλα. Μὰ ὁ Θεὸς δίνει σὲ κάποιους, βλέπεις, ἑξῆ παιδιὰ. Καὶ τούτ’ ἡ δόλια καρδιά πού ἔχομε, σάμπως μπορεῖς, ὅποτε θέλεις, νὰ τὴν κάνης πέτρα γιὰ νὰ μὴν ἀκούη; Πάντα καρδιά εἶναι.

Ἐφθασαν στὸ στρατῶνα κι ἔμπασαν τὸ κάρο στὴν αὐλή. Τὸ Σύνταγμα ἐτοιμαζόταν. Θάφευγε τὰ μεσάνυχτα. ‘Ο γέρος ἐστάθηκε κι ἄκουε τὸ θόρυβο τῆς αὐλῆς. Οἱ ἑφεδροὶ ἐχόρευαν, ἐπηδούσαν, ἐτάραζαν τὸν κόσμον μὲ τὶς φωνές. Πολῖτες ἔμπαιναν μέσα ψάχνοντας γιὰ τοὺς δικούς τους, φωνάζοντας ὀνόματα στὸ σωρό. Κάποιοι κρατοῦσαν ἐκεῖ κάτω μιὰ σημαία. Ἕνας παπὰς ἀπὸ κάτω, φορώντας φουσεκλίκια σταυρωτὰ στὸ στήθος, μιλοῦσε στοὺς ἄλλους γιὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ Χριστό. Ἕνας ἑφεδρος στὸ φανάρι ἐδιάβαζε ἐφημερίδα. Κι ἄλλος ἔγραφε στὸ γόνατο μὲ τὸ μολύβι.

Πιὸ πέρα οἱ ἑφεδροὶ ἀποχαιρετοῦσαν τοὺς δικούς τους μὲ συγκίνηση. Χέρια ζαρωμένα ἔσφιγγαν τὰ ζωντανὰ κορμιὰ τῶν ἐφédρων. Τὰ δάκρυα ἔτρεχαν καὶ τὰ μαντήλια ἔπιναν.

‘Ο γέρος ἦταν μόνος σ’ αὐτὸ τὸ πανηγύρι. Κανένα δὲν ἤξερε καὶ κανέναν δὲν τὸν ἤξερε. Ὅμως προχώρησε στὸ βάθος ἐκεῖ, πού ἦταν ἀραδιασμένα κάμποσα κάρα καὶ τὸ δικό του μαζί. ‘Ο Κύρκος, σὰν τὸν εἶδε, σήκωσε τὸ κεφάλι κι ἐφύσηξε μὲ τὰ πλατιά ρουθούνια του. ‘Ο γέρος ἄπλωσε τὰ χέρια του καὶ τὸν ἔπιασε ἀπ’ τὸ λαιμό.

Κι ἐκεῖ στὴ γωνιὰ παράμερα, μιλοῦσε ἕνας ἄνθρωπος μ’ ἕνα ἄλογο:

— Δὲ θὰ σὲ ξαναδῶ... "Ε, δουλευτή... "Ε, παλληκάρι...
Καὶ στὸ σπίτι δὲν ξέρουν τίποτε... Μήτε ἡ κυρά σου, μήτε ἡ
Βγενιώ, κατάλαβες... Ποιὸς ξέρει ποῦ θὰ πεθάνης καὶ πῶς...
Κι ὅμως γιὰ τὴν Πατρίδα χαλάλι. "Αἴντε στὸ καλὸ...
Καὶ τὸν φιλοῦσε ἀδιάκοπα.

“Ένας στρατιώτης πλησίαζε ψάχνοντας στο σκοτάδι.

—“Αϊντε, καϋμένε γέρο! Τή δουλειά σου θάχωμε;” Αϊντε να πάρης τὸν ἀριθμό.

Ὁ γέρος μπήκε σ’ ἓνα γραφεῖο, πήρε κάποιο χαρτί καὶ τὔβαλε στὸν κόρφο. Ἐπειτα βρέθηκε στὸ δρόμο. Ἐπήγαινε ἀργά, μὲ τὸ κεφάλι κάτω, πρὸς τὸ μέρος, πὺν ἄφησε τὰ βαρέλια μὲ τὸ παιδί. Πολλοὶ γύριζαν ἀπ’ τὸ στρατῶνα, μοναχοί, καὶ μέσα σ’ αὐτοὺς ὁ καροτσέρης, ὁ πεζός, ὁ γέρος, ὁ πιὸ μοναχός...

Ζαχ. Παπαγιωάννου

Προετοιμασίες. Ὁ πατέρας μου, ἅγια τὰ χώματά του, εἶχε τὴν καλὴ συνήθεια καὶ τὴν ἀξιοσύνη νὰ κεντρώνει μόνος του τὰ δένδρα. Ὅταν πλησίαζε ὁ καιρὸς, πήγαινε κάθε μέρα καὶ ξαναπήγαινε ἕως τὸ Μεγάλο Χωράφι μας, ποὺ ἦταν γεμᾶτο δένδρα, ἡμερὰ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ ἄγρια ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Τὰ ἐρευνοῦσε μὲ προσοχὴ ἓνα ἓνα. Ἐφαχούλευε τοὺς κλώνους, ποὺ ἤθελε νὰ μπολιάση, ἐξέταζε τὰ μάτια, ποὺ θὰ χρησιμοποιοῦσε, παρακολουθοῦσε τοὺς χυμούς, ποὺ ἔφερναν, ἐβολιδοδοσκοποῦσε τὸν καιρό. Ὅλα τὰ ἐξέταζε.

Λίγα γράμματα ἤξερε καὶ αὐτὰ τὰ ἔμαθε μονάχος του. Ἀλλὰ διάβαζε κάθε βιβλίο, ποὺ ἔγραφε γιὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ δένδρα· εἶχε καὶ τὴν πείρα του, ποὺ τὸν εἶχε διδάξει ἄλλα τόσα, καὶ περισσότερα ἴσως.

Μιὰ ἀλησμόνητη χρονιά μᾶς εἶπε τὸ βράδυ στὸ τραπέζι:

— Ποιὸς ἀπὸ σᾶς θὰ μοῦ διαβάσῃ κάτι, γιατί δὲν ἔχω τὰ γυαλιά μου πρόχειρα;

— Ἐγώ, εἶπε, ὁ ἀδερφός μου Ἀνδρέας.

Ἄνοιξε τὸ βιβλίο σὲ μιὰ σελίδα, ποὺ ἤθελε, καὶ τὸ ἔδωσε στὸν ἀδερφό μου. Ἐκεῖνος τὸ πῆρε καὶ ἄρχισε νὰ διαβάξῃ σιγὰ καὶ καθαρά:

Ἡ ἐλιά. Εἶμαι ἡ ἱερὴ ἐλιά, μονάκριβη κόρη τῆς Ἀθηνᾶς. Μὲ ἐδώρησε στοὺς Ἀθηναίους, ὡς παντοτεινὸ δεῖγμα γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ κλάδοι μου εἶναι τὸ σύμβολο τῆς εἰρήνης καὶ τὸ ἑπαθλο τῆς νίκης. Μὲ τὰ κλαδιά μου πρῶτοι στεφανώθηκαν οἱ περίφημοι Ὀλυμπιονίκες. Ποτέ μου δὲν ὑπερηφανεύομαι γιὰ τὶς ἀρετές μου, ποὺ

ὑμνησαν οἱ ποιητές σας. Ἐωσότου πεθάνω ταπεινή, σᾶς χα-
ρίζω τὰ δῶρα μου.

Ὁ καρπός μου, νόστιμος καὶ θρεπτικός, εἶναι ἡ κυριώ-
τερη τροφή τοῦ ἀγρότου καὶ τοῦ ἐργάτου. Στὶς πόλεις ἡ πα-

ρουσία του ποικίλλει τὸ τραπέξι σας καὶ μεγαλώνει τὴν ὄρε-
ξη. Ἀπὸ τὸν ἴδιο ἔχετε τὸ καλύτερο καὶ γευστικώτερο λάδι.
Μὲ τὸ λάδι μου γίνονται τόσα μυστήρια τῆς θρησκείας σας,
καίει ἡ ἀκοίμητη κανδήλα τοῦ ναοῦ σας καὶ τὸ χίλιοτραγου-
δημένο «καντηλάκι» τοῦ σπιτιοῦ σας.

Τὸ φῶς μου θὰ δείχνῃ, ὅτι ἐδῶ, στὴ μικρὴ Ἑλλάδα, ζῇ
ἡ ἀρετὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας, φωτισμένη ἀπὸ αὐ-
τό· καὶ ἀκόμη, ὅτι ἀπὸ ἐδῶ ἐφώτισαν οἱ Ἕλληνες ὅλο τὸν
κόσμο μὲ τὸ φῶς, ποὺ τοὺς ἔδωσε ἡ Θεὰ τῆς Σοφίας καὶ μη-
τέρα μου Ἀθηνᾶ.

Εὐχαριστῶ τὸ εὐλογημένο κτῆμα, ὅπου ζῶ μὲ τὴ φρον-
τίδα καλῶν ἀνθρώπων. Κάθε χρόνο ὀργώνουν καὶ σκαλίζουν
τὰ χώματα· διώχνουν ἔτσι τὰ βλαβερὰ χόρτα καὶ ἐγὼ χορταί-
νω νεράκι καὶ ἀναπνέω πολύτιμο στὶς ρίζες μου ἀέρα. Ἕνα
φρεατάκι γύρω ἀπὸ τὶς ρίζες μοῦ χαρίζει περισσότερο βρόχι-
νο νερό, ποὺ τὸ ἀποθηκεύω γιὰ τὸ καλοκαίρι.

Κόπρος καὶ λιπάσματα δὲ μοῦ λείπουν. Μὲ κλαδεύουν
καὶ μὲ καθαρίζουν κάθε χρόνο ἀπὸ τοὺς ξερούς, τοὺς καχεκτι-
κούς καὶ τοὺς λαίμαργους βλαστούς. Ἐτσί ξανανιώνω γεμάτη
χάρη καὶ ζωή, γιὰ νὰ δώσω γερούς καὶ ἄφθονους καρπούς.

Ἐπειδὴ ὁ γεωργός μου ἔχει καὶ ἄλλες δουλειές, μὴ νομί-
σετε, ὅτι μένω ποτὲ μοναχὴ. Οἱ καλύτεροι ποὺ ὑπάρχουν φί-
λοι μοῦ κάνουν καθημερινὴ συντροφιά. Ἀφοβα ἔρχονται καὶ
κάθονται στὰ κλαδιά μου τὰ πουλάκια· μὲ εὐφραίνουν μὲ τὰ
τραγούδια τους—βλέπετε ἐμεῖς τὰ δένδρα δὲν ἔχομε πόδια σὰν
καὶ σᾶς, γιὰ νὰ τρέξωμε στὰ κέντρα ψυχαγωγίας, ν' ἀκούσω-
με μουσικὴ—καὶ φονεύουν τοὺς ἐχθρούς μου, τὸ δάκο, ποὺ
ἄλλοι τὸν λένε βασιλόμυγα ἢ χρυσόμυγα, καὶ τὰ ἄλλα κατα-
στρεπτικὰ ἔντομα.

Καὶ ἐγὼ ἀνταποδίδοντας τὴν εὐεργεσία, δίνω, σὲ ὅσα θέλουν στέγη, τὴν κουφάλα μου, νὰ φτιάκουν τὴ φωλιά τους. Χωρὶς αὐτὰ καὶ τὰ ραντίσματα, ποὺ μοῦ κάνουν, θὰ ἤμουν πεθαμένη ἢ βαριά ἄρρωστη, καὶ σεῖς χωρὶς καρπὸ καὶ λάδι.

Ὅσοι ἀγαπᾶτε ἐμένα καὶ τοὺς καρπούς μου κεντρώσετε τὶς ξεναδερφάδες μου, τὶς ἀγριελιές, ποὺ μένουν ἀκόμη ἄγριες. Καὶ ἐγὼ θὰ χαίρω νὰ τὶς βλέπω κοντὰ μου καὶ σεῖς θ' αὐξάνετε τὸν πλοῦτο σας.

Θλίβεται ὅμως ἡ ψυχὴ μου γιὰ τὶς ἡμέρες ἀδερφές μου, ποὺ ἔτυχε νὰ μὴν ἔχουν πονετικούς νοικοκυραίους. Ἄν συναντηθοῦμε κάπου, τρομάζω νὰ τὶς ἀναγνωρίσω καὶ τὰ παρὰ-πονὰ τους δὲν ἔχουν τέλος. Ζοῦν μιὰ ζωὴ δυστυχισμένη, πεινασμένες, διψασμένες, ἀκούρευτες, ποὺ τὰ κλαδιά τους μοιάζουν σὰν τῆς τρελλῆς τὰ μαλλιά, χωρὶς φάρμακο, χωρὶς γιατρό. Πότε πεθαίνουν καὶ πότε ἀνασταίνονται.

Τὸ ξέρετε δά, εἴμαστε ἐφτάψυχες καὶ αἰωνόβιες, ἀλλὰ προκοπὴ οὔτε αὐτὲς οὔτε οἱ ἰδιοκτῆτες τους βλέπουν ποτέ. Πάντα ἄρρωστες μὲ λιγιστὸ καρπὸ, ἄρρωστο καὶ ἐκεῖνο. Καὶ —καλύτερα νὰ μὴν τὸ θυμοῦμαι—οἱ καλλιεργητές τους δὲ συλλογίσθηκαν ποτὲ τὸ μεγάλο πόνο τους. Τὶς ραβδίζουν ἀλύπητα, γιὰ νὰ πάρουν λίγο καρπὸ, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς πληγές, ποὺ τοὺς προξενοῦν, καὶ τὴν καταστροφή, ποὺ φέρνουν, ποὺ εἶναι καὶ δική τους καταστροφή.

Μᾶς ἡμέρωσαν τάχα, γιὰ νὰ τοὺς δίνωμε τὸν καρπὸ μας, καὶ ἔπειτα μᾶς ἄφησαν νὰ ζοῦμε πρωτόγονα, δέροντάς μας μάλιστα κάθε χρόνο, γιὰ νὰ μᾶς θυμίζουν, ὅτι εἶναι ἄστοργοι καὶ τυραννικοὶ ἀφέντες!

Ἐσκέφθηκες ποτέ σου, καλέ μου ἄνθρωπε, τί κερδίζεις ἐσὺ πωλώνοντας τὰ προϊόντα μας καὶ τί τὸ κράτος ἐξάγοντάς τα

στο έξωτερικό; Ἐσκέφθηκες ἀκόμη τί χάνεις ἐσὺ καὶ τί τὸ ἔθνος, ἐὰν ἀπὸ οἰαδήποτε αἰτία χάνετε τὴν ἐσοδεία μας;

Τὸ μπόλιασμα. Ὅταν ἐτελείωσε τὴν ἀνάγνωση ὁ ἀδερφός μου, ὁ πατέρας μου εἶπε:

— Αὐριο, παιδιά, θὰ μπολιάσω τὰ δένδρα στὸ Μεγάλο Χωράφι· θέλετε νὰ ρθῆτε καὶ σεῖς νὰ ἰδῆτε τὸ κέντρομα, ἀφοῦ δὲν ἔχετε σχολεῖο;

— Μάλιστα, πατέρα! ἀπαντήσαμε καὶ οἱ δυὸ μὲ μιὰ φωνή, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ ὅσα ἀκούσαμε καὶ ἐνθουσιασμένοι γιὰ τὴν πρόσκληση,

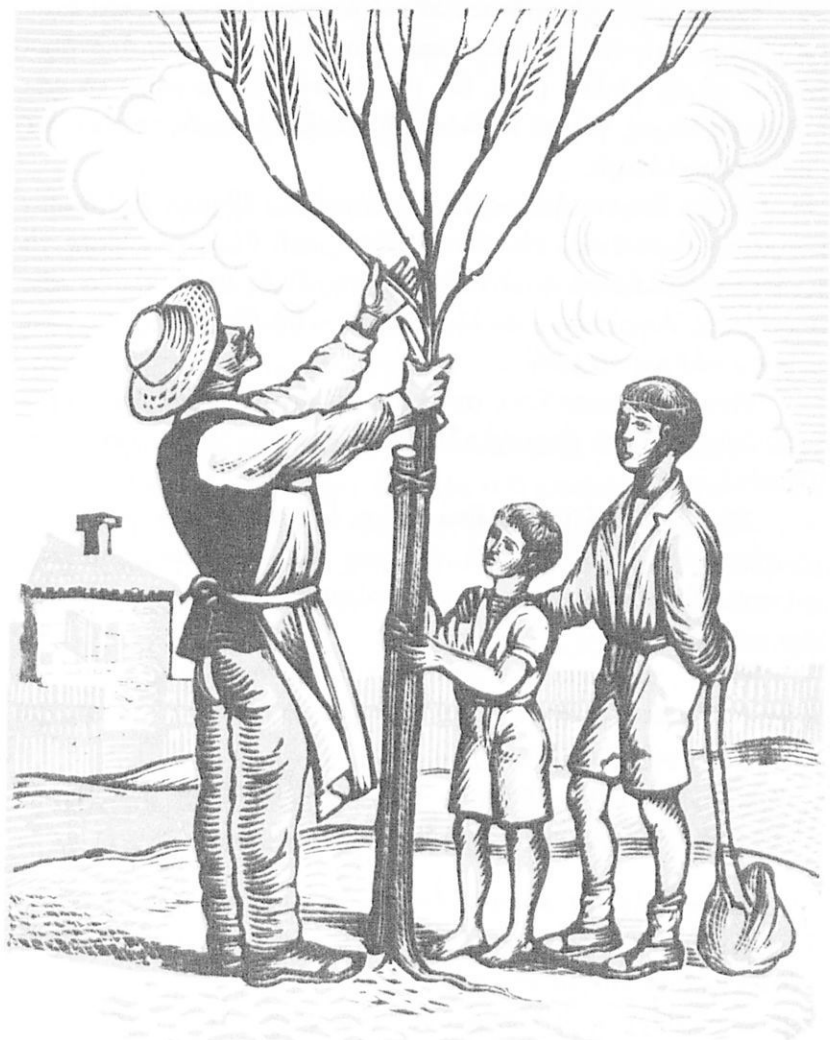
Αὐτὸ ἀκριβῶς ἤθελε καὶ ὁ πατέρας μας.

Ἡ ἰδέα νὰ παρακολουθήσωμε τὸ κέντρομα — τὸ μπόλιασμα ποὺ λένε ἄλλοι — δὲ μᾶς ἄφησε νὰ καλοπάρωμε ὕπνο. Οὔτε φωνές οὔτε ξεσκεπάσματα τῆς ἀξέχαστης μάνας, γιὰ νὰ ξυπνήσωμε· πρωί, πρωὶ εἴμαστε στὸ πόδι.

Ὅταν ἀνέτειλε ὁ ἥλιος βρεθήκαμε στὸ δρόμο. Ἐμπρὸς πήγαινε ὁ πατέρας ἀμίλητος κοιτάζοντας πότε κατὰ τὸ βουνό, ποὺ ἀνέβαινε τὸ φωτεινὸ τῆς ἡμέρας ἄστρο, καὶ πότε τοὺς μισοανθισμένους θάμνους τῶν γύρω λόφων. Πίσω οἱ δυὸ μας μὲ σιγόγελα καὶ χαρές.

Σὲ ἓνα τέταρτο φθάσαμε. Ὁ πατέρας ἀπέθεσε τὸ σάκκο μὲ τὰ ἐργαλεῖα τῆς δουλειᾶς του· στάθηκε. Γαλήνη βασίλευε στὸ πρόσωπό του. Ἐκαμε τὸ σταυρό του, ἐνῶ τὰ χεῖλη του ψιθύριζαν τὴν προσευχή του...

Μὲ τὴν ἐρευνητικὴ ματιά του, ἄφρονος καὶ ἀπορροφημένος ἐξέτασε ἔπειτα ἓνα ἀγριλίδι, μιὰ ἀγριελιά, ποὺ χρόνια τὸ εἶχε φυτεμένο. Ἐρεύνησε τὸν κορμό, τοὺς κλώνους, τὰ κλαδιά. Ψάχνοντας ἔπειτα μὲ τὰ χέρια βρῆκε τὸ μέρος, ποὺ γύρευε.

— Νά το! εἶπε θριαμβευτικά.

Τὸ ἐξέτασε μὲ τὸ βλέμμα καὶ τὰ χέρια ἄλλη μιὰ φορὰ
νὰ βεβαιωθῇ γιὰ τὰ μυστικά του. Ἐμεῖς μέναμε σιωπηλοὶ
καὶ ἐκστατικοί.

“Όταν πιά βεβαιώθηκε, πήρε τὸ μαχαιράκι μου καὶ ἔκοψε μὲ προσοχὴ τὸ μπόλι ἀπὸ μιὰ νέα γειτονικὴ ἐλιά, ἓνα ὀριζόντιο φλοιὸ μὲ ἓνα μάτι, ἴσο μὲ τὸ μεγάλο μας νύχι· τὸ χάραξε στὶς ἄκρες, γιὰ νὰ κυκλοφορῇ εὐκολὰ ὁ χυμὸς του καὶ νὰ κολλήσῃ καλύτερα.

Ἦρθε ἔπειτα ἡ σειρὰ τῆς ἀγριελιάς· ἔβγαλε ἓνα ὅμοιο κομμάτι φλοιοῦ καὶ τὸ πέταξε κάτω· στὴ θέση του ἔβαλε τὸ μπόλι καὶ τύλιξε μὲ πανὶ τὸ φλοιὸ τῆς ἐλιάς στὸν κλάδο τῆς ἀγριελιάς. Ἀργότερα—σὲ λίγες μέρες—θὰ ἔβγαζε τὸ πανὶ νὰ μείνῃ ἐλεύθερο τὸ μπόλι.

“Όταν τελείωσε ἐδῶ, συνέχισε τὸ ἔργο του σὲ ἄλλα δένδρα, ἀγριελιὲς καὶ ἀγριαχλαδιές. Ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα κέντρωσε 15 δένδρα.

Σὲ κάθε μπόλιασμα ἦταν τόση ἡ προσοχή του καὶ τόση εὐλάβεια ἦταν χυμένη στὸ γαλήνιο πρόσωπό του, ποὺ μᾶς φάνηκε, ὅτι ἦταν ἓνας ἱερεὺς κάποιας ἄγνωστης σὲ μᾶς θρησκείας.

“Όταν τελείωσε καὶ τὸ τελευταῖο δένδρο, ἤρεμος ἐστράφηκε πάλι κατὰ τὴν ἀνατολή, ἔκαμε τὸ σταυρό του καὶ μὲ φανερὴ συγκίνηση εἶπε:

— Σὲ εὐχαριστῶ, Θεέ μου, ποὺ μὲ ἀξίωσες καὶ ἐφέτος νὰ ζήσω καὶ νὰ κεντρώσω ἄλλῃ μιὰ φορὰ!...

Πρὶν φύγωμε, πέρασε ἓνα ἓνα τὰ μπολιασμένα δένδρα. Πλησίαζε τὸ πρόσωπό του στὸ μπόλι, ἀκουμποῦσε ἐπάνω τὸ αὐτί του, σὰν τὸ γιατρό, ποὺ ἀκούει τὸν ἄρρωστο· κατὶ ἤθελε βέβαια ν’ ἀκούσῃ. Τὸ πρόσωπό του τώρα ἦταν χαρούμενο. Ἀπὸ περιέργεια κάναμε καὶ μεῖς τὸ ἴδιο, ἕως ποὺ βαρεθίκαμε, γιὰτὶ δὲν ἀκούαμε τίποτε.

Στὸ δρόμο ποὺ γυρίζαμε, ρώτησε τὸν ἀδερφό μου:

—“Ακουσες πῶς τρέχει ὁ χυμὸς τοῦ μπολιοῦ, Ἀνδρέα, τὴν ὥρα πού ἔβαλες τ’ αὐτί σου στὰ δένδρα;

—“Ὁχι, πατέρα!

—Ἐσύ, Νίκο; ρώτησε καὶ μένα.

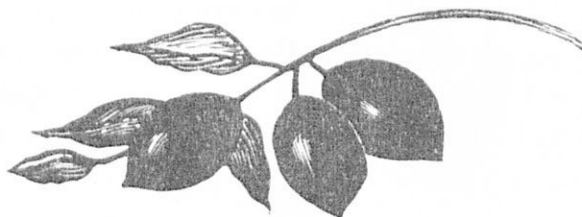
—“Ὁχι!

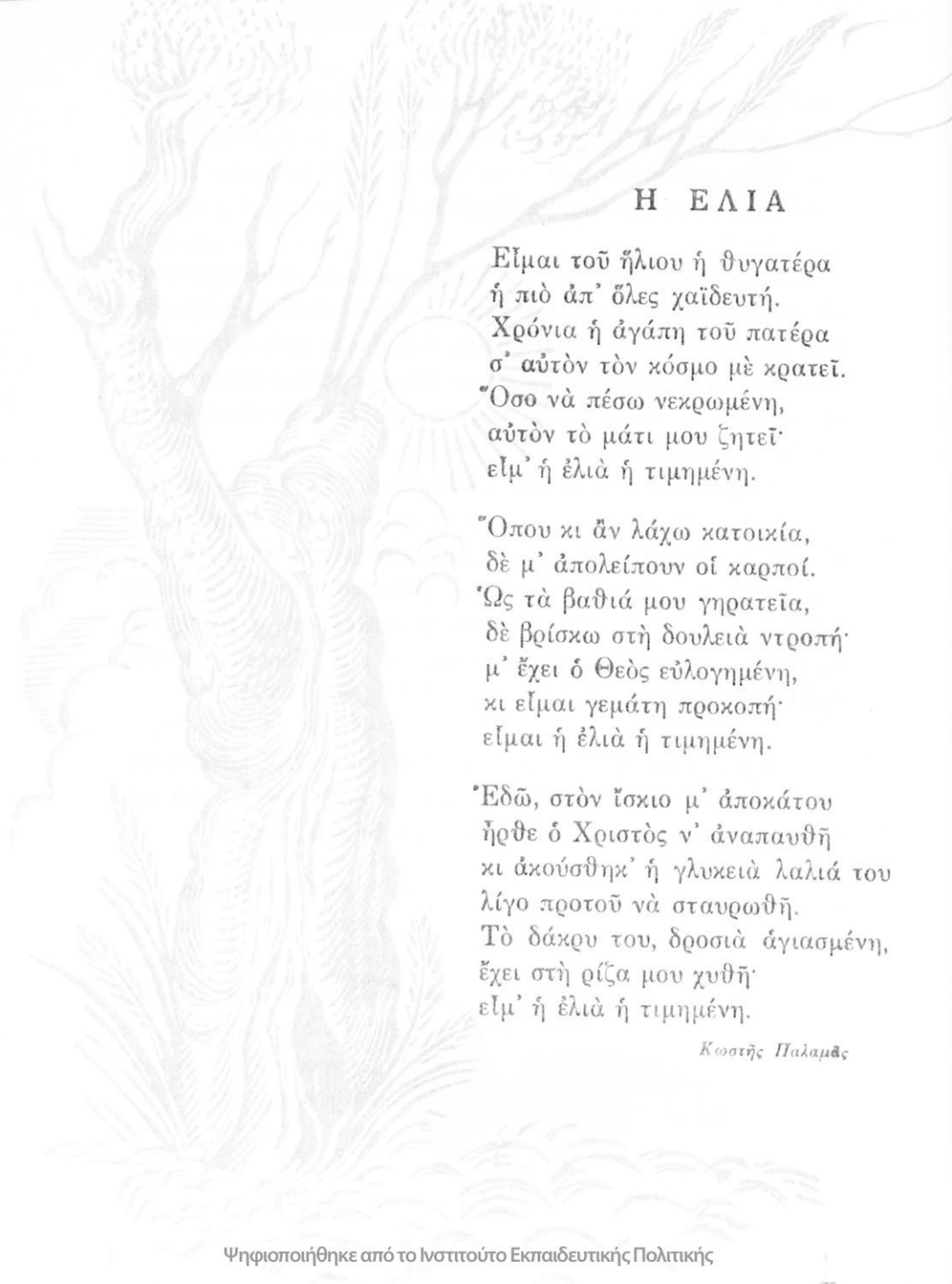
—Ἐγὼ ὅμως ἄκουσα! Τὰ δένδρα δὲ λένε σὲ ὅποιον τύχη τὰ μυστικά τους, ὅπως δὲν τὰ λένε καὶ οἱ ἄνθρωποι. Τὰ λένε μόνο σὲ ὅσους ἀγαποῦν. Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ ἡ ἐλιά, πού διαβάσαμε χθὲς βράδυ. Εἶπε τὸν πόνο της σὲ κάποιον, πού τὴν ἀγαπᾷ, κι αὐτὸς τὸν ἔγραψε στὸ βιβλίο, νὰ τὸν μάθουν καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι.

“Ὅταν λοιπὸν τὰ ἀγαπήσετε καὶ σεῖς, θὰ σᾶς μιλοῦν καὶ τότε θ’ ἀκοῦτε πῶς τρέχει ὁ χυμὸς τοῦ μπολιοῦ. “Ὅταν φθάνη δηλαδὴ σ’ αὐτὸ ὁ χυμὸς τοῦ ἀγριόδενδρου, χύνεται τότε σιγὰ σιγὰ μέσα του καὶ ἀνακατεύεται μαζί του καὶ κυκλοφορεῖ καὶ στὸ τέλος νικᾷ. Ἔτσι γίνεται θαυματουργὴ μεταμόρφωση τοῦ ἀγριου σὲ ἡμερο δένδρο, γιὰ νὰ μᾶς δίνη ἔπειτα τοὺς ὠραίους καρπούς.

Χρόνια καὶ χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε· ἀλλὰ ποτὲ δὲ θὰ λησμονήσω τὰ λόγια τῆς ἐλιάς, τὸ εὐλογημένο μπόλιασμα καὶ τὴ γεμάτη ἱερότητα γαλήνια μορφὴ τοῦ πατέρα μου.

N. A. Κοντόπουλος

Η ΕΛΙΑ

Είμαι τοῦ ἡλίου ἡ θυγατέρα
ἡ πιδ' ἀπ' ὅλες χαϊδευτή.
Χρόνια ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα
σ' αὐτὸν τὸν κόσμο μὲ κρατεῖ.
Ὅσο νὰ πέσω νεκρωμένη,
αὐτὸν τὸ μάτι μου ζητεῖ
εἰμ' ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη.

Ὅπου κι ἂν λάχω κατοικία,
δὲ μ' ἀπολείπουν οἱ καρποί.
Ὡς τὰ βαθιά μου γηρατεία,
δὲ βρίσκω στὴ δουλειὰ ντροπὴ
μ' ἔχει ὁ Θεὸς εὐλογημένη,
κι εἶμαι γεμάτη προκοπὴ
εἶμαι ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη.

Ἐδῶ, στὸν ἴσκιο μ' ἀποκάτου
ἦρθε ὁ Χριστὸς ν' ἀναπανθῇ
κι ἀκούσθη' ἡ γλυκειὰ λαλιά του
λίγο προτοῦ νὰ σταυρωθῇ.
Τὸ δάκρυ του, δροσιὰ ἀγιασμένη,
ἔχει στὴ ρίζα μου χυθῇ
εἰμ' ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη.

Κωστής Παλαμάς

ΑΝΟΙΞΗ

ΑΝΟΙΞΗ! Ἡ νεότης τοῦ χρόνου! Τί δύναμη! Τί ζωηρότης! Τί ὄργασμός!

Ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο ἀκόμη ἄρχιζε στὸ περιβόλι μας τὸ φανέρωμα τῆς ἀκράτητης ζωῆς. Οἱ ἀνυπόμονες ἀμυγδαλιές

και οι ντροπαλές ροδακινιές προλάβαιναν να πετάξουν πρώτες πρώτες τα μπουμπούκια τους, για να γεμίσουν τους γυμνούς αφυλλούς κλώνους τους, ύστερα από λίγες μέρες με τ' άσπρα και κόκκινα άνθκια. Άσπρη και κόκκινη και πράσινη, τριχρωμη ή σημαία της ανοίξεως.

Την αδελφούλα μου την έτρέλλαιναν, περισσότερο απ' όλα, τ' άνθκια της ροδακινιάς, ρόδινα, δροσερά, λαμπρά, σαν περάκια από φανταστικές πεταλούδες, που κάθισαν πλήθος επάνω στο άφυλλο δένδρο. Είχε δίκιο. Τί παρηγοριά, που τη δίνει ή άνθηση αυτή ή γλυκειά μέσα στον κατάξερο άκόμη κήπο, μέσα στα κρύα του χειμώνα! Ήταν ο προάγγελος της αγαπητής ανοίξεως, που έρχόταν από μακριά...

Ήμέρα με την ήμέρα ή χώρα μας έγύριζε πάλι το πρόσωπό της κατά τον ήλιο και οι άκτινες του έπεφταν επάνω ολοένα πιο κάθετες, πιο θερμές. Και έβγαιναν τα μπουμπούκια άφθονα και βλάσταιναν τα νέα τρυφερά φύλλα και γύριζαν πίσω τα πουλιά και πλήθαιναν τα ζωύφια και άρχισε μία πολυθόρυβη και πολυσύνθετη ζωή, καταπράσινη, κάτω από το γαλάζιο και γελαστό ουρανό, που φαινόταν και αυτός νέος.

Και έφθανε έτσι ο Μάης ο όμορφονιός, το βασιλόπουλο, και τον δεχόταν το περιβόλι μας σά στολισμένο άνάκτορο. Όπου γύμνια, την έσκέπαζε φύλλωμα καινούργιο και πυκνό, όπου φύλλωμα καινούργιο και πυκνό, το στόλιζαν λογίων λογίων άνθη.

Οι τριανταφυλλίες, σέ μακριές σειρές, άνοιγαν τα άριστοκρατικά τους μπουμπούκια άνθοῦσε ζωηρό το άγιόκλημα, σήκωναν λευκότατο κεφάλι οι κρίνοι και τα χαμόδενδρα ήταν φορτωμένα από άνθη χωρίς εύωδιά, αλλά με χάρη και χρώ-

ματα. Καί στο μοσχοβολισμένο αέρα πετοῦσαν μὲ γλυκύτατα τραγούδια τὰ πουλιὰ καὶ βομβοῦσαν ἀμέτρητα χρυσοπράσινα ἔντομα...

Βλέπω ἀκόμη ἐμπρὸς μου τὸ χαρούμενο, τὸ ἀπερίγραπτο αὐτὸ πανηγύρι. Ἀκούραστοι καὶ ἀχόρταγοι τρέχαμε ἐπάνω κάτω μὲ τὴν ἀδελφούλα μου. Ἡ Φύση μᾶς μιλοῦσε μὲ χίλια στόματα, μὲ χίλιες φωνές. Μᾶς ἐπλημμυροῦσε ἡ εὐφροσύνη τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀγάπης. « Ζήσετε, σὰ νὰ μᾶς ἔλεγε, παιδιά μου! Ζήσετε ἀγαπημένα καὶ χαρούμενα. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ εὐτυχία σ' αὐτὸν τὸν κόσμο! ».

Γρηγόριος Ξενόπουλος

Δ'. ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Ο ΠΡΑΣΙΝΟΣ ΘΗΣΑΥΡΟΣ

ΕΙΝΑΙ τὸ Βέρμιο ὁ πράσινος θησαυρός· εἶναι τὸ Μακεδονικὸ βουνό, ποὺ στεφανώνει τὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ ἀπέραντου κάμπου, ποὺ βρέχεται ἀπ' τὰ νερά τοῦ Ἀλιάκμονα, τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τῆς λίμνης τῶν Γεννιτσῶν· εἶναι τὸ βουνὸ μὲ τὰ πλούσια νερά του, ποὺ χαρίζουν τὴ δροσιὰ καὶ τὴ ζωὴ σὲ πόλεις καὶ χωριά, σὲ λαγκαδιὰ καὶ κάμπους· εἶναι τὸ ὁλοπράσινο βουνό, τὸ ἀληθινὸ στολίδι τῆς Μακεδονικῆς γῆς· εἶναι τὸ

βουνό μὲ τὶς τρεῖς καμαρωμένες κόρες του, τὴν ᾽Εδεσσα, τὴ Νάουσα, τὴ Βέροια· τρεῖς πανώριες κόρες, τρεῖς σωστὲς νε-
ραῖδες, κολυμποῦν ἀδιάκοπα στὰ ὀλόασπρα ἀπ' τοὺς ἀφροὺς
νερά του.

Περπάτησα πολλές φορές τὸ Βέρμιο, χόρτασα τὴ μου-
σικὴ τῶν ἀηδονιῶν στὶς πυκνόφυτες λαγκαδιές του· ἀνηφόρι-
σα τὶς εὐκολοπερπάτητες πλαγιές του· ρούφηξα τὸ πιὸ καθά-
ριο ὄξυγόνο στὶς ψηλὲς κορφές του κι ἀπόλαυσα ἀπὸ ἐκεῖ τὸ
ἐξαίσιο πανόραμα τῶν πράσινων κάμπων καὶ τῆς γαλανῆς
θάλασσας τοῦ Θερμαϊκοῦ. Μιὰ Ὀκτωβριανὴ νύχτα τοῦ 1912
ἀπ' τὰ ψηλῶματα αὐτὰ εἶδα μὲ τοὺς συμπολεμιστές μου τὸ
φάρο τοῦ Καραμπουρνοῦ, ποὺ στεκόταν ἄγρυπνος φύλακας
τῆς σκλαβωμένης ἀκόμα Θεσσαλονίκης· καὶ διατηρῶ ἀκόμα
στὸ εἰκονοστάσι μου τὰ πρῶτα Μακεδονικὰ λουλούδια, τὰ
πρῶτα κυκλάμινα, ποὺ μάζεψα στὸ βουνό αὐτό.

Ξαναπερπάτησα ἀργότερα τὸ Βέρμιο ἀπ' ὅλες τῆς πλευ-
ρές του. Πουθενὰ ἓνας βράχος, πουθενὰ μιὰ γυμνὴ χαράδρα.
Παντοῦ δένδρα, μικρὰ καὶ μεγάλα, παντοῦ δάση πικρὰ ἀπὸ
σχῖνα καὶ καμαρωτὲς φλαμουριές στολίζουν ὅλο τὸ βουνό·
καὶ δίπλα σ' αὐτά, νερά, ἄφθονα νερά, ξεχειλίζουν ἀπὸ παν-
τοῦ, καὶ πληθαίνουν τὴ βλάστηση κι ὁμορφαίνουν τὸν τόπο.
Σωστὸς πράσινος θησαυρός.

᾽Εδεσσα

Θέλω νὰ ξαναἰδοῦμε τὸν παραδεισένιον αὐτὸ τόπο. ᾽Ας
ἀρχίσουμε ἀπ' τὴν ᾽Εδεσσα.

Εἶναι χτισμένη στὶς βορειότερες ὑπώρειες τοῦ βουνοῦ.
Στὴ Βυζαντινὴ ἐποχὴ, λεγόταν Βοδενά, ἀπ' τὸ Βόδα, τὸ
μεγάλο ποτάμι, ποὺ περνᾷ ἀνάμεσά της.

Δώδεκα χιλιόμετρα μακριὰ ἀπ' τὴν πόλιν, κοντὰ σ' ἓνα χαμηλὸ λόφο, ξεπηδοῦν μέσα στὸν κάμπο ὅλα μαζὶ τὰ νερὰ τοῦ Βόδα· ἀπαράλλαχτα σὰν τὰ νερὰ τῆς Στυμφαλίας. Σχίζουν ὀρμητικὰ τὸν κάμπο καὶ φθάνουν στὸ Βλάδοβο. Ἐκεῖ ρίχνονται στὸν κατήφορο καὶ σχηματίζουν τοὺς ὀνομαστοὺς καταρράχτες τοῦ Βλαδόβου. Εἶναι ἀπερίγραπτη ἡ γοητεία, πὺν νιώθει κανεὶς ἀντικρῦζοντας τοὺς καταρράχτες αὐτοὺς. Τὰ νερὰ ξεχύνονται στὸ κενό, σχηματίζουν ἓνα ὀλόασπρο καὶ μεγαλόπρεπο τόξο, καὶ πέφτουν μὲ ὀρμὴ κάτω, σκορπίζοντας γύρω ἓνα δυνατὸ βουητό. Τ' ἀφρισμένα νερὰ κι ἡ ἄγρια αὐτὴ μουσικὴ προξενοῦν κατάπληξη στὸ θεατὴ.

Πιὸ κάτω τὰ νερὰ τοῦ Βόδα συγκεντρώνονται πάλι στὴ στενὴ κοίτη τους καὶ διασχίζουν τὸν κάμπο καὶ τὴν πόλιν τῆς Ἑδεσσας. Ὅλη ἡ πόλιν εἶναι ἓνα παμμέγιστο περιβόλι μ' ὅλων τῶν λογίων τὰ καρποφόρα δένδρα κι ὅλων τῶν λογίων τὰ λουλούδια. Ὁ ξένος, γυρίζοντας ἀνάμεσα σὲ τόση βλάστηση, δὲν ξέρει ἂν πραγματικὰ βλέπη μὲ τὰ μάτια του τὸν παραμυθένιο αὐτὸ τόπο ἢ βλέπη κάποιο ἀλησμόνητο ὄνειρο.

Ὁ μικρὸς κάμπος τῆς πολιτείας εἶναι σὰ μικρὸ ὄροπέδιο, πὺν τελειώνει στὸν Παράδεισο ὁ Παράδεισος εἶναι μιὰ ἀπέραντη κι ὀλοπράσινη πλατεῖα. Ἀπ' αὐτὸν ἀγγαντεύει κανεὶς, ξαπλωμένο χαμηλότερα, ὅλο τὸ μεγάλο κάμπο μὲ τὴν πλούσια βλάστησή του. Ἀληθινὸς Παράδεισος!

Ὁλόγυρα στὸ ὄροπέδιο αὐτὸ ἀρχίζει ἓνας ἀπότομος κατήφορος. Τὰ νερὰ τοῦ Βόδα, πέφτοντας κάτω, σχηματίζουν νέους καταρράχτες. Μὲ τὴ δύναμη τοῦ νεροῦ κινοῦνται ἔξη ἐργοστάσια: κλωστήρια, ὑφαντουργεῖα, ἐριουργεῖα, μεταξουργεῖα, κανναβουργεῖα. Τὸ καννάβι, τὸ φέρουν ἀπ' τὴ Σερβία, γιὰτὶ στὸν τόπο μας δὲν καλλιεργεῖται ἀκόμα πολὺ. Ἀπ' αὐτὸ κάνουν τὰ σχοινιά καὶ τὰ τσουβάλια. Χωρὶς καταρράχτες, τὰ

ἐργοστάσια, γιὰ νὰ κινηθοῦν, θὰ χρειάζονταν χιλιάδες ὀκάδες κάρβουνα. Κι ἔτσι μὲ τὸ λευκὸ κάρβουνο τοῦ Βόδα γίνεται μιὰ μεγάλη οἰκονομία καὶ τὰ πράγματα, πὺν παρὰ γον τὰ ἐργοστάσια αὐτά, στοιχίζουν πολὺ φθηνότερα.

Ἔχει κι ἄλλη ὠφέλεια ὁ τόπος ἀπ' τὰ ἐργοστάσια αὐτά, γιὰτὶ δίνουν ἐργασία σὲ χιλιάδες ἐργάτες.

Μὲ τὴ δύναμη τοῦ νεροῦ ἐργάζεται καὶ τὸ ἐργοστάσιο τοῦ ἡλεκτρικοῦ φωτισμοῦ· γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἡλεκτρικὸ ρεῦμα εἶναι πολὺ φθηνὸ ἐδῶ.

Δυὸ χιλιόμετρα μακριὰ ἀπ' τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τοῦ Βλαδόβου σώζεται μιὰ καρυδιά, πὺν στὸν κορμὸ της εἶναι καρφωμένη ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή: «Ἐδῶ δολοφονήθηκε καὶ κρεμάσθηκε ἀπ' τοὺς Βουλγάρους τὸν Ἰούλιο τοῦ 1907 ὁ καπετὰν Ἄγρας (Τέλλος Ἀγαπηνός)». Ἦταν ἓνας ἀπ' τοὺς γενναίους ἀξιωματικούς μας, πὺν, πρὶν ἀπ' τὸν πόλεμο τοῦ 1912, εἶχαν ὀργανώσει τὰ ἀνταρτικὰ σώματα τῆς Μακεδονίας, γιὰ νὰ τὴν προστατεύσουν ἀπ' τοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδες, πὺν τρομοκρατοῦσαν τοὺς Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας. Τιμώντας τὴ μνήμη τοῦ γενναίου ἀξιωματικοῦ οἱ κάτοικοι τοῦ Βλαδόβου, ἔστησαν λαμπρὸ κενοτάφιο σὲ ξάγναντη θέση κι ὠνόμασαν καὶ τὸ χωριὸ τους Ἄγ ρ α.

Βέροια

Στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ Βέρμιου, κοντὰ στὸν Ἀλιάκμονα, βρισκόμε τὴ Βέροια. Λίγο ψηλότερα ἀπ' τὴν πόλη βγαίνουν μαζωμένα τὰ νερά τοῦ Τριποτάμου. Μὲ τὰ νερά αὐτά μιὰ ξένη ἐταιρία ὑπολόγισε νὰ παραγάγῃ τόσο ἡλεκτρικὸ ρεῦμα, ὥστε νὰ φωτίξῃ ὅλη τὴ Μακεδονία καὶ νὰ κινῇ ὅλα τὰ ἐργοστάσια καὶ τοὺς σιδηροδρόμους τῆς. Ἐπειδὴ ὁμως μὲ τὴ συγ-

κέντρωση τῶν νερῶν σὲ ὠρισμένο μέρος, θὰ ἔμεναν ἀπότιστα κτήματα ἀρκετά, οἱ κάτοικοι τῆς Βέροιας ἐπολέμησαν τὸ σχέδιο αὐτὸ καὶ τὸ ματαίωσαν. Τώρα μὲ τὰ νερὰ τοῦ Τριποτάμου κινοῦνται τὰ λιγοστὰ κλωστήρια τῆς πόλεως, φωτίζονται ἡ Βέροια καὶ τὰ Γεννισὰ καὶ τὸ περίσσιο ρεῦμα τὸ στέλνουν στὴ Νάουσα.

Στὴν Ἑδεσσα ἀφθονοῦν τὰ φροῦτα. Ἐδῶ ἀφθονοῦν τὰ κηπουρικά. Τρέφουν ὅλη τὴ Μακεδονία καὶ ἐξάγονται καὶ στὴ Σερβία. Μὲ τὸ δίκιο λοιπὸν ὀνομάζουν τὴ Βέροια λαχανόκηπο τῆς Μακεδονίας.

Ἀπ' τὶς πολλὰς ἐκκλησίες της, ἡ Βέροια θὰ μπορούσε νὰ λέγεται Ἱερουσαλὴμ τῆς Μακεδονίας. ἔχει 70 ἐκκλησίες. Σῶζεται δὲ στὴν αὐλὴ ἐνὸς σχολείου ἓνα πέτρινο βῆμα, φραγμένο μὲ σιδερένια κάγκελα. Εἶναι τὸ βῆμα, πὺν ἐκήρυξε τὴ νέα θρησκεία ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Ἡ Βέροια, ὅπως κι ἡ Ἑδεσσα, ὅπως κι ἡ Νάουσα, εἶναι χτισμένη σ' ἓνα μικρὸ ὄροπέδιο. Τὸ ὄροπέδιο τῆς Βέροιας δὲν τελειώνει στὸν «Παράδεισο», ἀλλὰ στὴν Ἑλιά. Ἀπ' τὸν πανώριο ἀνθόκηπο τῆς Ἑλίας χαίρονται οἱ κάτοικοι τὸν ὁμορφο κάμπο, πὺν ἀπέραντος ἀπλώνεται μπροστά τους.

Νάουσα

Ἀνάμεσα στὶς δύο ἀδελφές της, εἶναι φωλιασμένη στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ βουνοῦ ἡ Νάουσα. Εἶναι χαμηλότερα τῆς Ἑδεσσας καὶ ψηλότερα τῆς Βέροιας χτισμένη, ἔχει ὅμως ἀνοικτότερον ὁρίζοντα πρὸς τὸν κάμπο καὶ μεγαλύτερη βιομηχανία.

Ἐχει κι αὐτὴ τὸ ποτάμι της, ἀλλὰ ἡ πολιτεία εἶναι πυκνὰ κατοικημένη κι ἡ βλάστηση ἐδῶ εἶναι πολὺ μικρότερη ἀπ' τὴν Ἑδεσσα. Στολίζουν ὅμως τὴν πόλη πανώρια σχολικὰ κτίρια

πλούσια ἐπιπλωμένα. Χτίσθηκαν ἀπὸ δωρεὰς εὐγενικῶν παιδιῶν τῆς Νάουσας, πὺν φρόντιζαν πάντα γιὰ τὴν παιδεία τοῦ τόπου μας.

Πέντε περίπου χιλιόμετρα μακριὰ ἀπ' τὴν πόλη, στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ, βγαίνουν τὰ νερὰ τῆς Νάουσας. Ἀπὸ ἓνα βράχο ξεπετιέται ὁλόκληρο ποτάμι καὶ χύνεται κάτω ἀφρισμένο κι ὀρμητικό. Ἄμα βρεθῇ κανεὶς ἐκεῖ ξεμοναχιασμένος, μακριὰ ἀπ' τὸ θόρυβο τοῦ κόσμου, περνάει ὥρες ἀφάνταστης εὐτυχίας. Ὁ τόπος ὁλόγυρα εἶναι κατάφυτος ἀπὸ καστανιές, βαλανιδιές, φλαμουριές καὶ θάμνους πυκνοὺς. Ἀηδόνια καὶ κοτσύφια χαίρονται τὴν ἐλεύθερη ζωὴ τους, πετοῦν ἀπὸ δένδρο σὲ δένδρο καὶ σκορπίζουν τὴν εὐθυμὴ καὶ γλυκεῖα μουσικὴ τους. Ἡ βοή τῶν νερῶν—ἄλλη μουσικὴ αὐτὴ—γοητεύει τὸν ὁδοιπόρο. Καὶ τὸ θροῖσμα τῶν πανύψηλων δένδρων συμπληρώνει τὴ θεία συναυλία τῆς ἀνθοστόλιστης λαγκαδιᾶς.

Χαίρεται ὁ διαβάτης τίς φυσικὲς ὁμορφιές· μεταρσιωμένος ἀπ' τὸ μαγευτικὸ θέαμα, νιώθει τὴν ἀνάγκη μιᾶς σιωπηλῆς προσευχῆς καὶ ὑψώνει τὰ μάτια του ψηλά, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ Δημιουργό, πὺν τοῦ χάρισε τόση εὐτυχία. Καὶ τότε, ἀνάμεσα στὶς ὀλοπράσινες πλαγιὲς τοῦ βουνοῦ, ξεχωρίζει ἓνα ὁλόλευκο μοναστηράκι, φωλιασμένο ἐκεῖ ψηλά, καὶ δύσκολο στοὺς ξένους, σὰν τοῦ ἀετοῦ τὴ φωλιά στοὺς ἀπόκρημνους βράχους. Εἶναι τὸ μοναστηράκι τῆς Ὑπαπαντῆς, ὑψωμένο ἐκεῖ ψηλὰ μὲ τοὺς κόπους καὶ τὴν ἀφοσίωση εὐγενικῆς Ναουσαίας μοναχῆς.

Τὰ πλούσια νερὰ κατεβαίνουν στὴν πόλη σχηματίζοντας ἕξι μεγάλους καταρράχτες. Δίπλα σ' αὐτοὺς ὑψώνονται τὰ ξακουσμένα ἐργοστάσια τῆς Νάουσας, πὺν δίνουν ἐργασία καὶ ζωὴ στὸν τόπο. Σήμερα τὰ ὑφάσματα τῆς Νάουσας ξεπερνοῦν πολλὰ εὐρωπαϊκὰ στὴν ποιότητα. Κι εἶναι πολὺ φθηνό-

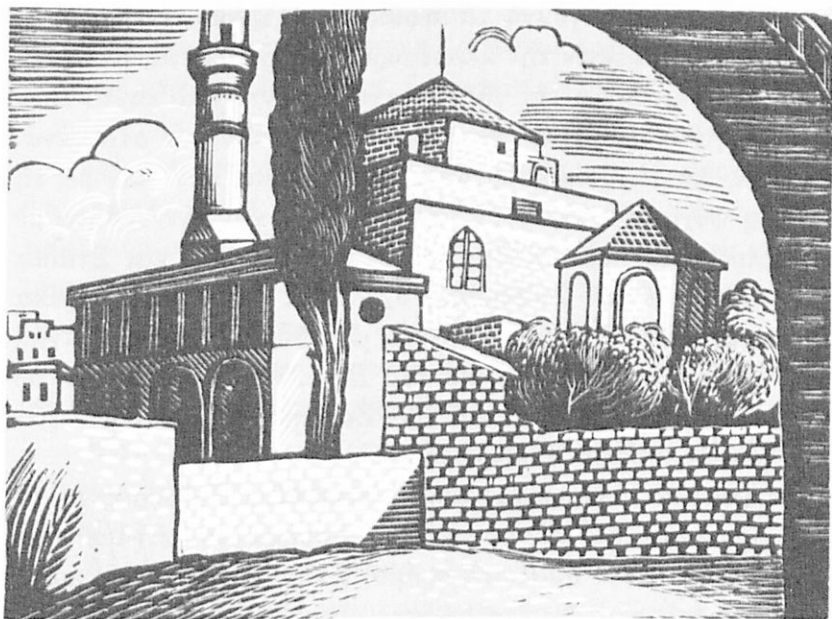
τερα, γιατί ἐργάζονται μὲ τὴ δύναμη τοῦ νεροῦ καὶ δὲν ξοδεύουν κάρβουνο. Τὸ ἐμπόριο τῆς Νάουσας ξαπλώθηκε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ μποροῦμε πιά νὰ ντυνώμαστε μὲ ὑφάσματα ἐλληνικά, καλὰ καὶ φθηνά.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους καταρράχτες τῆς Νάουσας, ὁ ἀλησμόνητος καταρράχτης τῆς Ἀράπιτσας, ἔχει μιὰ θλιβερή, μὰ ἔνδοξη ἱστορία: Στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἡ Νάουσα κι ἡ Χαλκιδικὴ πῆραν τὰ τουφέκια. Οἱ Τοῦρκοι πολιορκησαν στενὰ τὴν πόλη. Οἱ ἐπαναστάτες ἦταν ἀδύνατο νὰ ξεφύγουν. Ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦσαν καὶ νὰ παραδοθοῦν. Πῆραν τὴν τολμηρὴ ἀπόφαση νὰ θυσιάσθουν ὅλοι. Οἱ ἄνδρες, 1800 περίπου, μαζεύθηκαν στὴν ἄκρη τῆς πόλεως, ἐκεῖ ποῦ εἶναι σήμερα ἡ μεγάλη πλατεῖα της, κι ἐκεῖ ἔπесαν ὅλοι πολεμώντας γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τους. Κι οἱ γυναῖκες μὲ τὰ παιδιά τους ἐτράβηξαν γιὰ τὴν Ἀράπιτσα. Κι ἐκεῖ ἔρριχναν μὲ τὴ σειρὰ τὰ παιδιά τους στὸ βυθὸ τοῦ καταρράχτη καὶ τραγουδώντας ἔφεφταν κι αὐτὲς κάτω.

Ἀθάνατη Ἑλληνοπούλα! Ἀπ' τὴν ἀρχαία Σπαρτιάτισσα ὡς τὴ γυναῖκα τοῦ Ζαλόγγου καὶ τῆς Νάουσας δὲν ἔσβησε στὴν ψυχὴ σου ἡ φλόγα τῆς φιλοπατρίας. Μαζὶ μὲ τὸ μητρικὸ γάλα, δὲν ἔπαυες ποτὲ νὰ δίνης στὰ παιδιά σου καὶ τὴν ψυχικὴ σου φλόγα. Κανεῖς δὲ θὰ ξεχάσῃ τὶς θυσίες σου, ἀθάνατη Ἑλληνοπούλα!

Δημ. Κομπογιάννης

ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

Ἐπέσανε τὰ Γιάννενα σιγὰ νὰ κοιμηθοῦνε,
ἐοβήσανε τὰ φῶτα τους, ἐκλείσανε τὰ μάτια.
Ἡ μάνα σφίγγει τὸ παιδί βαθιὰ στὴν ἀγκαλιά της,
γιατ' εἶναι χρόνια δύστυχα καὶ τρέμει μὴν τὸ χάση.

Μὲ τοὺς στίχους αὐτοὺς τοῦ Βαλαωρίτη στὴ μνήμη μου,
ξεκίνησα ἀπὸ τὴν Πρέβεζα γιὰ νὰ γνωρίσω τὴν ξακουσμέ-
νη πόλη.

Τὸ αὐτοκίνητο ξεπερνᾷ τὸν ἀπέραντο ἐλαιῶνα τῆς Πρέ-
βεζας, διαβαίνει ἀνάμεσα στὰ ἐρεῖπια τῆς Νικοπόλεως καὶ
χάνεται μέσα στὶς χαράδρες καὶ τὶς λαγκαδιές τῶν Ἡπειρω-
τικῶν βουνῶν.

Βουνά ψηλά, γυμνά τὰ περισσότερα, ἄγρια, δυσκολοπά-
τητα. Αὐτὰ ἔθρεψαν τὴν κλεφτουριά τοῦ Εἰκοσιένα. Κί αὐτά,
μαζὶ μὲ τὴ φτώχεια τῆς γῆς, διώχνουν πάντα ἀπὸ κοντὰ τους
τοὺς ἐργατικούς Ἑπειρώτες καὶ τοὺς στέλνουν στὰ ξένα.
Κι ἐκεῖ, μὲ τὴν τίμια ἐργασία τους πλουτίζουν καὶ μὲ τὴ
μεγάλῃ ψυχῇ τους γεμίζουν τὸν τόπο τους καὶ τὴν Ἀθήνα μὲ
Πανεπιστήμια καὶ Ἀκαδημίες καὶ Πολυτεχνεῖα καὶ Στάδια
καὶ Ἀρσάκεια καὶ Ζωσιμάδες σχολές κι ἄλλα μεγαλόπρεπα
ιδρύματα. Καὶ τὰ ιδρύματα αὐτὰ μᾶς θυμίζουν κάθε στιγμή
τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀβέρωφ καὶ τοῦ Σίνα, τοῦ Ἀρσάκη καὶ τοῦ
Ριζάρη, τῶν Ζωσιμαδῶν καὶ τῶν Ζάππιδων καὶ τόσων ἄλ-
λων μεγαλόκαρδων Ἑπειρωτῶν.

Ἀπὸ τὰ Ἑπειρωτικά βουνὰ κατεβαίνει ὁ Λοῦρος μὲ τὰ
γάργαρα νερά του, ποὺ σὲ μεγάλο διάστημα τὸν εἶχαμε σύν-
τροφο δίπλα στὸν ἄμαξωτὸ δρόμο. Στὴν ποταμιὰ του, κάτω
ἀπὸ θεόρατα πλατάνια, περάσαμε μιὰν ἀλησμόνητη ὥρα τοῦ
μεσημεριοῦ, σβήνοντας τὴ δίψα μας στὰ ὀλόδροσα νερά του.

Ξεκινοῦμε κι ἀρχίζομε πάλι τὸ κυνηγητὸ μὲ τὸ ποτάμι,
ἀνάμεσα στὶς ἀτέλειωτες λαγκαδιές. Κάποτε ἀφήνομε τὴν πο-
ταμιὰ κι ἀνηφορίζοντας βρισκόμαστε μπροστὰ στὸ χάνι τοῦ
Ἑμὶν-Ἀγᾶ. Περήφανα δείχνει τὴν ἐπιγραφή του:

Στρατηγεῖο τοῦ 1912—1913

Εἶναι τὸ ταπεινὸ χάνι, ποὺ φιλοξένησε ὀλόκληρο χειμῶ-
να τὸ Στρατηγεῖο μας, ὅταν ἐπιχειροῦσε τὸ φονικὸ καὶ πολύ-
νεκρο λυτρωτικὸ ἀγῶνα. Μὲ συγκίνηση βαθειὰ ἀντικρύζομε
τὸ ξακουσμένο χάνι.

Ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζουν οἱ λοφοσειρές τῆς Μανωλιάσας καὶ
τοῦ Μπιζανιοῦ καὶ τῆς Καστρίτσας, ποὺ τὰ παλληκάρια μας
τὶς ἐπότισαν μὲ τὸ αἷμα τους, γιὰ νὰ λυτρώσουν τὰ Γιάννενα

ἀπὸ τῇ σκλαβιά. Κι ἀπάνω ἀπὸ τὶς λοφοσειρὲς αὐτές, πὺν μῆνες ὀλόκληρους, μὲ τὰ πυκνὰ κανόνια τους, ἐσκόρπιζαν τὸ θάνατο στὰ Ἑλληνόπουλα, ὑψώνεται ὀλόγυμνη κι ἀπότομη ἡ κορφή τῆς Ὀλύτσιας. Σκαρφαλώνοντας ὀλονυχτὶς στὰ χιόνια καὶ τοὺς πάγους τῆς τὰ εὐζωνάκια μας, ἐπέρασαν τὴν ἀπάτητη ραχούλα κι ἐρρίχθηκαν ἀθώρητα στὸν κάμπο, ἀφήνοντας ὀπίσω τους καὶ κάστρα καὶ κανόνια Τούρκικα κι ἀμέτρητο τὸν ἐχθρικό στρατό. Κι ὁ μαῦρος καβαλλάρης τους, ὁ Βελισσαρίου, ἔσπρησε στὴν ἄκρη ἀπὸ τὴν πόλη τὴ σημαία του κι ἐκάλεσε τοὺς ξαφνιασμένους Τούρκους νὰ παραδοθοῦν. Κι ἡ 21 τοῦ Φλεβάρη βρῆκε ἐλεύθερα τὰ Γιάννενα.

Εἶχε νυχτώσει πιά σὰν τελείωσαν τὰ 103 χιλιόμετρα, πὺν χωρίζουν τὴν Πρέβεζα ἀπὸ τὰ Γιάννενα, κι ἔμπαινε τὸ αὐτοκίνητο στὴ χιλιотραγουδημένη πολιτεία.

Ἄλλὰ τώρα οὔτε «νωρὶς ἐπέσανε τὰ Γιάννενα σιγὰ νὰ κοιμηθοῦνε» οὔτε «ἡ μάνα σφίγγει τὸ παιδί βαθιὰ στὴν ἀγκαλιά της». Ἄφοβα καὶ χαρούμενα κυκλοφοροῦσαν μικροὶ καὶ μεγάλοι στοὺς λαμπροφωτισμένους δρόμους καὶ στὸ κέντρο τῆς ὁμορφῆς πολιτείας ὑψώνεται ἡ σημαία τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλληνικῆς Μεραρχίας.

Μὰ πρὶν ἀκόμα γνωρίσω τὰ Γιάννενα, ἔνιωσα βαθιὰ στὴν ψυχὴ μου ἓνα χρέος ἱερό. Ἦθελα νὰ ἰδῶ καὶ νὰ προσκυνήσω τὴ μαρμαρίνη προτομὴ τοῦ Μαβίλη, τοῦ σεμνοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ σεμνότερου ἥρωα τοῦ Δρίσκου, πὺν εὐτύχησα κάποτε νὰ τὸν γνωρίσω ἀπὸ κοντά.

Εὐγενικός φίλος μ' ὠδήγησε στὴν ἄκρη τῆς λίμνης, πὺν στοργικά ἀγκαλιάζει καὶ δροσίζει τὰ Γιάννενα, τῆς λίμνης, πὺν τὴν ἀγίασαν μὲ τὸ αἷμα τους τόσα Ἑλληνόπουλα καὶ τόσες Ἑλληνοπούλες παρθένες, θυσία στὴν ἀνήλεη ψυχὴ τοῦ Ἀλῆ.

Ἐκεῖ στὴν ἀκρολιμνιά, λευκὴ σὰν τὴν ὀλόλευκη ψυχὴ

του, ύψώνεται ή προτομή τής σεβάσμιας μορφής του Λορέντσου Μαβίλη. Κοιτάζει όλόϊσα κατὰ τήν κορφή του Δρίσκου, πού τήν έπότησε μέ τò αίμα του, πολεμώντας γιά τήν έλευθερία τής αλύτρωτης πόλης. Καί κάτω από τò πλούσιο φώς του φεγγαριού, πού άσήμωνε τò μάρμαρο καί τή λίμνη, διάβασα στήν εύγενικιά του φυσιογνωμία τή βαθειά του ίκανοποίηση γιά τή μεγάλη νίκη.

Πόση συγκίνηση ένιωσα στο άντίκρουσμα τής λευκής προτομής! Θυμήθηκα τόν εύγενικό γέροντα μέ τὰ κάτασπρα μαλλιά καί τήν κόκκινη στολή του Γαριβαλδινού, σάν ξεκίναγε από τήν Άθήνα γιά τò άγύριστο ταξίδι σκόρπισα γύρω λίγα λουλούδια, φερμένα έπίτηδες από τήν Άθήνα, φίλησα εύλαβικά τή σεπτή προτομή κι έγύρισα στο ξενοδοχείο μέ τήν ψυχή μου γεμάτη από τή θυσία του Μαβίλη. Τίποτε άλλο δέ χωρούσε στήν ψυχή μου εκείνη τή βραδυά!

‘Ο ύπνος μου ύστερ’ από τήν κούραση μακρουνού ταξιδιού, ήταν άνήσυχος. Κι ή λαχτάρα μου νά ξημερώση, γιά νά γνωρίσω τήν ποθητή πολιτεία, δέν άφηνε τò ζωογόνο ύπνο νά κλείση αναπauτικὰ τὰ μάτια μου. Καί τότε μου συνέβη κάτι άπερίγραπτο: Μπροστά στήν ταραγμένη φαντασία μου παρουσιάσθηκε, σάν όνειρο, όλόσωμος καί μεγαλόπρεπος ό Μαβίλης. ‘Η ματιά του ήτανε τόσο γλυκειά καί στοργική, ώστε καμιά ταραχή δέν ένιωσα. Μου φάνηκε πώς συνεχίζαμε παλιά όμιλία, άρχινημένη έδω καί 17 χρόνια!...

—Έχω ένα παράπονο από σένα, φίλε μου, άρχισε νά λέη ό Ποιητής. Σ’ ένα βιβλίο σου έγραψες ένα κεφάλαιο καί γιά μένα· καί μ’ όνομάζεις έκει Ποιητή καί ‘Ηρωα. Γιατί χαρίζεις έτσι εύκολα τὰ μεγάλα όνόματα; ‘Αν είμαι ποιητής έγώ, τί είναι τότε ό Σολωμός κι ό Βάλαωρίτης κι ό Παλαμής; Κι άν όνομασθώ έγώ ήρωας, πώς θά όνομασθῇ ό Βε-

λισσαρίου κι οί ἄλλοι γιγαντομάχοι τῆς Μανωλιάσας καί τοῦ Μπιζανιοῦ;

— Γιατί προτιμήσατε νά πολεμήσετε στήν Ἥπειρο κι ὄχι ἄλλοῦ; ρώτησα τὸν Ποιητή.

— Ζώντας στήν Κέρκυρα, μοῦ ἀπάντησε, εἶχα πὺ κοντά μου τὸ Σούλι καὶ τὴ Χειμάρρα καὶ τὰ Γιάννενα κι ἐνιωθα πὺ βαθιὰ τὴ σκλαβιά τους. Τὰ βάσανα αὐτοῦ τοῦ τόπου ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶ συγκινοῦσαν βαθύτερα τὴν καρδιά μου· καὶ τὰ τραγούδια γιὰ τὸν Μπότσαρη καὶ τὸν Κατσαντώνη να-
νούριζαν ἀδιάκοπα τὴν ψυχὴ μου. Θὰ σ' ὁδηγήσω νὰ δοῦμε μαζὶ τὰ Γιάννενα, γιὰ νὰ ἐξηγήσης καὶ μόνος σου τὴν προτί-
μησή μου.

Κι ἐβγήκαμε μαζὶ στὴ φεγγαροφώτιστη πολιτεία, πὺ κοιμόταν ἡσυχὴ κι ἀμέριμνη, λυτρωμένη πιά ἀπὸ τὸν ἐφιάλτη τῆς σκλαβιάς.

— Σὰν Ρουμελιώτης, ἐσύ, μοῦ λέει ὁ Ποιητής, θὰ ξέρης τὸ τραγούδι, πὺ ἀρχίζει μ' αὐτὰ τὰ λόγια:

Ἐφές ἤμουν σὰ Γιάννενα, ψηλὰ στὴ Λιθαρίτσα.

Νά, αὐτὴ εἶναι ἡ Λιθαρίτσα.

Βρεθήκαμε σὲ μιὰ μικρὴ πλατεία, πὺ ἦταν ὀλόκληρος ἐξώστης γιὰ τὴν πόλη.

Ὑπέρροχο ἦταν τὸ θέαμα, πὺ ἀπλώθηκε τότε μπροστά μας. Ὀλόγυρά μας, ἀριά καὶ δενδροστολίστα, ἡσύχαζαν τὰ Γιαννιώτικα σπίτια μὲ τὶς 22 χιλιάδες κατοίκους. Κάτω ἡ λί-
μνη ἀγκάλιαζε τὸ κατάφυτο, ξακουσμένο νησί. Ἀπέναντι ὑψωνόταν, ψηλὸ κι ὀλόγυμνο, τὸ Μιτσικέλι, προστατεύοντας στοργικὰ τὴν πόλη ἀπὸ τὸ Θεσσαλικὸ βοριά. Καὶ μπροστά
μας, βαρὺ κι ἐπιβλητικό, ἀκουμποῦσε στὴ λίμνη τὸ Κάστρο, τὸ ξακουσμένο Κάστρο, πὺ πέρασε ὅλη τὴ ζωὴ του ὁ Ἀλῆς.

Μέσα στὴ σιγαλιὰ τῆς νύχτας καὶ στὸ ἀχνὸ φῶς τοῦ φεγ-

γαριού, μᾶς φάνηκε πὼς περιπλανιόταν, ἀνάμεσα στὰ συν-
τρίμμια τοῦ Κάστρου, ἢ ἀνήσυχη σκιά τοῦ Ἀλῆ. Ἐκαμάρωσε
ὥρα πολλή τὰ δυὸ τζαμιά, ποὺ ὑψώνονται δεξιὰ κι ἀριστερὰ
στοὺς σιδηρόφρακτο τάφο, ποὺ δέχθηκε τὸ ἀκέφαλο πτώμα του.
Σεργιάνισε χαιρέκακα τὰ σκοτεινὰ μπουντρούμια, ποὺ χρό-
νια καὶ χρόνια εἶχε κλείσει τὰ καλύτερα παλληκάρια τῆς Ρού-
μελης. Ἐπλησίασε χαρούμενος στὴ σπηλιά, ποὺ κρεουργήθηκε
ὁ Δεσπότης τῶν Τρικκάλων Διονύσιος, σὰν ἔκαμε τὴν ἀποτυ-
χημένη ἐπανάσταση τοῦ 1612. Ἐρριξε ἀστραφτερὴ ματιὰ στὴ
λίμνη, ποὺ δέχθηκε τὸ σῶμα τῆς κυρα-Φροσύνης καὶ τόσων
ἄλλων Ἑλληνίδων παρθένων. Στὸ τέλος γύρισε μὲ ἀγωνία
ὥρα πολλή ἐδῶ κι ἐκεῖ, τοῦ κάκου ἀναζητώντας τὰ ἐξαφανι-
σμένα ἐρεῖπια τοῦ πυρπολημένου παλατιοῦ του· καὶ δὲ βρῆκε
ἀπ’ αὐτὰ οὔτε πέτρα ἀπάνω στὴν πέτρα. Καὶ τραβώντας μὲ
λύσσα τὴν πυκνὴ γενειάδα του, χάθηκε σὲ μιὰ σκοτεινὴ τρύ-
πα τοῦ Κάστρου.

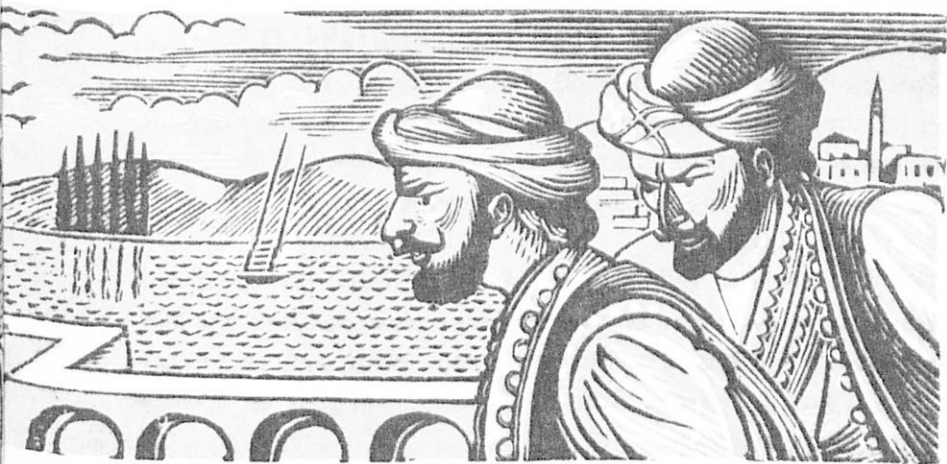
Ἐπεράσαμε ἕστερα μὲ μιὰ βάρκα τὴ λίμνη κι ἐβγήκαμε

στο νησί. Τρία παλιά μοναστήρια, κάτω από αινώνβια πλατάνια, ξεχώριζαν από τ' άλλα σπιτάκια του νησιού. Σώζονται σ' όλα θαυμάσιες τοιχογραφίες. Στο παλιότερο μάλιστα, του Ἀγίου Νικολάου, χτισμένο στὰ 1190, εἶδαμε κάτι σπάνιο. Ἐπτά ἀρχαῖοι Ἑλληνες σοφοὶ (Θουκυδίδης, Σωκράτης, Ἀριστοτέλης κ. ἄ.) ἦταν ζωγραφισμένοι στὴ σειρά κι ἐλατρεύονταν σὰν Ἅγιοι.

— Μόνο ἐδῶ, θαρρῶ, εἶπε ὁ Ποιητής, ἐσκέφθησαν νὰ λατρεύουν τοὺς ἀρχαίους σοφοὺς· κι ἔκαναν πολὺ σωστά, γιατί κι ἐκεῖνοι βασάνισαν τὸ νοῦ τους, γιὰ νὰ βροῦν τί εἶναι ἀληθινὸ καὶ χρήσιμο στὸν κόσμο. Ὁ Σωκράτης μάλιστα πλήρωσε μὲ τὴ ζωὴ του τὸ κήρυγμά του. Ἦταν, σὰ νὰ ποῦμε, ἓνας ἄλλος πρόδρομος τοῦ Χριστοῦ.

Δίπλα στὸ ἓνα μοναστήρι ἦταν ἓνα παλιὸ διώροφο σπιτάκι· μέσα σ' αὐτὸ τιμωρήθηκε ὁ Ἀλῆς γιὰ ὅλες τὶς ἀμαρτίες του. Ὁ Σουλτάνος εἶχε στείλει πιστοὺς ἀξιωματικοὺς νὰ τοῦ φέρουν τὸ κεφάλι τοῦ ἀποστάτη. Ἐκεῖνοι τὸν γέλασαν

νᾶρθη στὸ νησί, γιατί στὴν πόλη ἦταν ἀδύνατο νὰ τοῦ ἐπι-
τεθοῦν.

Ἐκεῖ ὅμως ὁ Ἀλῆς κατάλαβε τὴν ἀπάτη κι ἔτρεξε νὰ
τρυλώσῃ στὸ σπιτάκι αὐτό. Οἱ ἀξιωματικοί, μὴ μπορώντας
νὰ πλησιάσουν τὴ σφαιλισμένη πόρτα, μῆκαν στὸ ὑπόγειο κι
ἀπὸ κεῖ μπόρεσαν νὰ πυροβολήσουν καὶ νὰ τὸν ξεκάνουν. Κι
ἐπῆγαν στὸ Σουλτάνο τὸ κεφάλι, ποὺ ζήτησε. Σώζεται ἀκόμα
τὸ σαθρὸ πάτωμα τοῦ σπιτιοῦ καὶ ξεχωρίζει σ' αὐτὸ ἡ τρύπα
ποὺ σχηματίσθηκε ἀπὸ τὴ φονικὴ σφαῖρα.

Τώρα ἀπόλυτη σιγὴ βασιλεύει ἐκεῖ γύρω καὶ μόνο ἓνας
θεόρατος πλάτανος στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ ἀπομένει θεατὴς
καὶ μάρτυρας τῆς φοβερῆς σκηνῆς.

Προχωρήσαμε στὴν κορφὴ τοῦ νησιοῦ, δίπλα στὸ ἐκκλη-
σάκι τοῦ προφήτη Ἡλία. Τὸ φεγγάρι μεσουρανοῦσε πιά, σκορ-
πίζοντας παντοῦ τὸ ἀχνόξανθο φῶς του. Ὁ Ποιητὴς γύρισε
δλόγυρα τὴ θεία ματιὰ του κι ἐγὼ τὴν ἀκολουθοῦσα.

— Μὲ ρώτησες γιατί προτίμησα νὰ πολεμήσω στὴν Ἡπει-
ρο, μοῦ εἶπε. Ὅλα ὅσα εἶδες μ' ἐτραβοῦσαν ἐδῶ. Βλέπεις ἐκεῖ
πέρα τὸ καμπαναριὸ τῆς Μητροπόλεως; Δίπλα εἶναι ὁ τάφος
τοῦ Νεομάρτυρα Γεωργίου, ποὺ ἄγιασε στὰ 1838. Πιὸ ἀπάνω
εἶναι τὸ σπίτι τοῦ Τσακάλωφ, διατηρημένο ὅπως ἦταν στὸν
καιρὸ του. Ὅλα ἐδῶ γύρω εἶναι Ἑλληνικά. Κι οἱ Τοῦρκοι,
ἀκόμα κι οἱ Ἑβραῖοι, μόνο ἑλληνικὰ μιλοῦσαν. Πῶς λοιπὸν
μποροῦσα νὰ νιώθω τὰ Γιάννενα σκλαβωμένα;

Κι ἐξακολούθησε:

— Τὰ κανόνια τοῦ Μπιζανιοῦ ἐμπόδιζαν τὴν προέλαση
τοῦ στρατοῦ μας. Τὸν εἶχαν καρφώσει στοὺς βράχους τῆς Μα-
νωλιάσας. Ἐμεῖς οἱ Γαριβαλδινοί, περνώντας ἀπὸ τὴ Θεσσα-
λία καὶ κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ Δριῶσκο, ἐλπίζαμε νὰ ποῦμε
πρῶτοι στὰ Γιάννενα.

Καὶ μοῦ ἔδειξε μὲ καμάρι τὸ λόφο τοῦ Δρίσκου, ποῦ πο-
τίσθηκε μὲ τὸ αἷμα τόσων παλληκαριῶν.

— Ἀλλὰ τὰ κανόνια τῆς Καστριτίσας, ἔξακολούθησε ὁ Ποιη-
τῆς, δὲ μᾶς ἄφησαν νὰ πετύχωμε τὸ σκοπὸ μας. Κι ἔτσι δὲν
μπήκαμε πρῶτοι στὰ Γιάννενα.

Ἦταν ἡ μόνη στιγμή, ποῦ εἶδα πονεμένο τὸν Ποιητή.
Καὶ γιὰ νὰ μὴ φανῶ πὼς εἶδα τὴ συγκίνησή του, γύρισα τὴ
ματιά μου στ' ἀσημωμένα νερὰ τῆς λίμνης. Μὰ σὰν ξαναγύ-
ρισα νὰ ἰδῶ τὸ σύντροφό μου, δὲν ἦταν πιά κοντά μου ὁ
Ποιητής.

... Καὶ τὸ γλυκὸ μου ὄνειρο τελείωσε...

Δημ. Κοντογιάννης

Γ Ρ Ε Β Ε Ν Α

ΟΤΑΝ, μικρὸ παιδὶ ἀκόμα, ἄκουγα στὰ κλέφτικα τραγούδια καὶ τ' ὄνομα τῶν Γρεβενῶν, τὰ φανταζόμουνα σκαρφωμένα στὰ κατσάβραχα τῆς Πίνδου, ἐκεῖ στ' ἀπάτητα λημέρια τοῦ Ζιάκα, κι ὅλης τῆς δοξασμένης κλεφτουριάς τοῦ 21.

Φοβοῦμαι ἀλήθεια, ὅτι πολλὰ Ἑλληνόπουλα δὲν ἔχουν ἀκούσει οὔτε τ' ὄνομα τῆς ἀρματολικῆς οἰκογενείας τῶν Ζιακέων καὶ τὰ κλέφτικα τραγούδια, τ' ἀφιερωμένα σ' αὐτούς. Τέσσερα ἀδέρφια βρέθηκαν στὸ μεγάλο χαλασμό τοῦ Μεσολογιοῦ. Γιὰ τὸν ἀρματολὸ Γιαννοῦλα Ζιάκα τραγουδᾷμε ἀκόμα στὴ Ρούμελη:

*Γράφ' ὁ Γιαννούλας μιὰ γραφή κι ἓνα καῦμένο γράμμα
σὲ σᾶς, Γέροντ' ἀπ' τ' Ἀγορὰ, σὲ σᾶς, Κοτζαμπασῆδες,
γογγόρα τὸ μουρασάλι ἀπ' τὴν Ὁξυὰ καὶ κάτω. . .*

Κι ὅταν στὸ Σπήλιο, κοντὰ στὰ Γρεβενά, σκοτώθηκε
στὰ 1854 ὁ τελευταῖος Ζιάκας, τὸ κλέφτικο τραγούδι, διαλά-
λησε παντοῦ τὸ μεγάλο χαμὸ κι ἐδιτάταξε καὶ τὰ πουλιὰ ἀκό-
μα νὰ πενθήσουν:

*Ἔσεῖς, πουλιὰ τῶν Γρεβενῶν κι ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου,
φέτο νὰ μὴ λalήσετε παρὰ νὰ βουβαθῇτε.*

Γι' αὐτὸ ἀπὸ παιδί, ὅπως εἶπα παραπάνω, φανταζόμου-
να τὰ Γρεβενά πολὺ μακριὰ ἀπ' τὸν κάμπο.

Κι ἔτσι τὰ φανταζόμουνα καὶ τώρα ἀκόμα, ὅσο ποὺ μ'
ἔβγαλε ἀπ' τὴν πλάνη μου ἓνα ταξίδι ἔως ἐκεῖ. Ἀπ' τὴν Κο-
ζάνη τὸ αὐτοκίνητο ὅλο κι ἐκατέβαινε χαμηλότερα κι ὕστερα
ἀπὸ 65 χιλιόμετρα βροῖκαμε τὰ Γρεβενά, τρυπωμένα σ' ἓνα
βαθύπεδο τοῦ γειτονικοῦ Ἀλιάκμονα. Κυκλωμένα ἀπὸ πανύ-
ψηλές βουνοκορφές, ἔχουν μόνο μιὰ στενὴ ἔξοδο πρὸς τὸ πο-
τάμι καὶ ζοῦν ἐκεῖ ἀπόμερα κι εὐχαριστημένα ἀπὸ τὶς ἀνα-
μνήσεις δοξασμένων παλιῶν καιρῶν.

Ἦταν σούρουπο ὅταν φθάσαμε στὰ Γρεβενά. Στὴν πλα-
τεῖα τῆς μικρῆς πολιτείας ἐλεύκαζε ἡ μαρμαρένια προτομὴ
τοῦ μαρτυρικοῦ Δεσπότη, τοῦ ἀειμνήστου Αἰμιλιανοῦ. Μὲ
συγκίνηση βαθειὰ ἀντικρύσαμε τὴν ἀδεῖλιαστη μορφὴ του
καὶ μὲ πιὸ πολλὴ συγκίνηση ἀκούσαμε τὸ βράδυ ἀπὸ εὐγενικὸ
φίλο ὅλη τὴν ἱστορία του.

Ὁ Αἰμιλιανὸς γεννήθηκε στὸ Ἰκόνιο τῆς Μ. Ἀσίας στὰ
1874 κι ἐσπούδασε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης. Ἄμα
πῆρε τὸ δίπλωμά του, ἔγινε διάκος κοντὰ στὸ Μητροπολίτη
τοῦ Μοναστηριοῦ κι ἐδίδασκε καὶ στὸ ἑλληνικὸ γυμνάσιο.

Σὲ λίγο καιρὸ ἔγινε Ἐπίσκοπος καὶ βοηθὸς τοῦ Μητρο-

πολίτη· βοηθός ὄχι μόνο στὰ θρησκευτικά του καθήκοντα, ἀλλὰ σύντροφος καὶ δεξιὸ χέρι στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες τοῦ Παύλου Μελά καὶ τῶν παλληκαριῶν τῶν Μακεδονικῶν βουνῶν.

Στὰ 1908 ἔγινε Μητροπολίτης Γρεβενῶν. Ἐδῶ οἱ ἐθνικοὶ ἀγῶνες ἦταν σκληρότεροι. Μέρα καὶ νύχτα ὁ Αἰμιλιανὸς γύριζε στὰ χωριά, δίνοντας θάρρος στοὺς βασανισμένους χριστιανοὺς. "Οἱ τοῦ ἔλεγαν νὰ μὴ βγαίνει ἀπὸ τὰ Γρεβενά, γιατί κινδύνευε ἡ ζωὴ του· παντοῦ τὸν παραμόνευαν ἐχθροί.

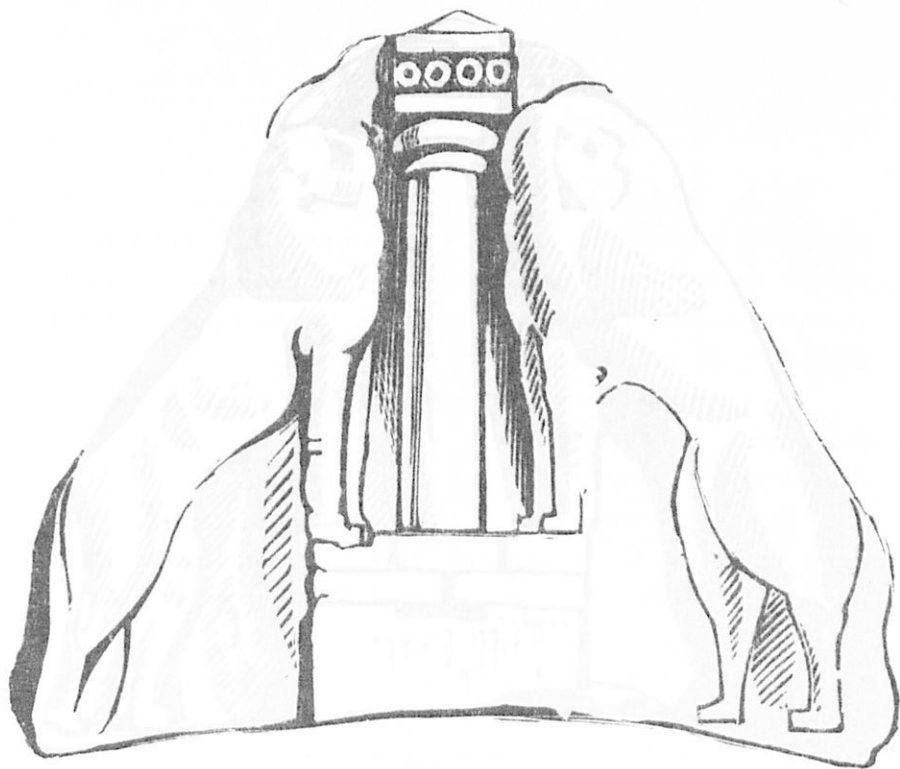
— Νὰ μὴ βγαίνω ἀπ' τὰ Γρεβενά; ἀπαντοῦσε μὲ περηφάνεια ὁ Αἰμιλιανός. Μήπως εἶμαι μόνο Μητροπολίτης στὰ Γρεβενά; Τὰ χωριά μου θὰ μείνουν χωρὶς τὸν πατέρα τους;

Κι ἐξακολουθοῦσε ἀτάραχος τὶς περιοδεῖες του. Οἱ χριστιανοὶ μάθαιναν τὰ σχέδια τῶν Τούρκων, ἀλλὰ δὲν τολμοῦσαν πιά νὰ λένε τίποτε στὸν Αἰμιλιανό. Καὶ τὴν πρώτη Ὀκτωβρίου τοῦ 1911, γυρίζοντας ἀπὸ τὸ Σχίνοβο, δολοφονήθηκε μὲ τὸν ἀγριώτερο τρόπο, μαζὶ μὲ τὸ διάκο του καὶ τὸν ἀγωγιάτη του. Κι ὕστερα ἀπὸ πέντε μέρες βρῆκαν κρεουργημένα τὰ πτώματά τους.

"Ὅλα τὰ χωριά τότε ξεκίνησαν γιὰ τὴν πολιτεία. Πήγαιναν νὰ προσκυνήσουν τὸ χλιοβασανισμένο σῶμα τοῦ Δεσπότη. Καὶ στὶς 11 Ὀκτωβρίου τὸν ἔθαψαν δίπλα στὴ Μητρόπολη.

Δημ. Κοριογιάννης

ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΗ ΧΩΡΑ

Οί δυο δόξες. Ένα πρωί, στὰ μέσα τοῦ Μαΐου, ξεκίνησε ὁ ἐκδρομικὸς μας ὄμιλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μὲ τραῖνο γιὰ τὶς Μυκῆνες, τὴν ἀρχαία πολιτεία τῶν Ἀχαιῶν.

— Λίγη Ἑλλάδα θέλομε νὰ δοῦμε, εἶπε ὁ πρόεδρος μας στὸν ὑπάλληλο, βγάζοντας τὰ εἰσιτήρια τῶν ἐκδρομέων.

Ναί, λίγη Ἑλλάδα θέλαμε νὰ δοῦμε καὶ νὰ θαυμάσωμε. Ἡ γελαστὴ ἀνοιξιάτικη μέρα ἐτόνωνε τὶς δυνάμεις μας καὶ μεγάλωνε τὴ χαρὰ μας.

Ἀνοίγαμε τὰ μάτια μας καὶ βλέπαμε τόση ὀμορφὴ ἔκτα-

ση τῆς πατρίδος μας, πὺν κάθε κομμάτι τῆς εἶναι ποτισμένο, τρεῖς χιλιάδες τώρα χρόνια, μὲ δόξα καὶ πολιτισμό. Ἀλλὰ στὸ δρόμο μας σταθήκαμε μὲ εὐλάβεια ἔμπρὸς σὲ δύο δόξες τῆς νεώτερης Ἑλλάδος, μιὰ εἰρηνικὴ καὶ μιὰ πολεμικὴ.

Μόλις φθάσαμε στὴ στενὴ λωρίδα τοῦ φαλακροῦ Ἰσθμοῦ, μὲ περηφάνεια χτυπᾷ ἡ καρδιά μας. Ἐδῶ καὶ ἐξήντα χρόνια ἡ ἐλεύθερη Ἑλλὰς διχοτόμησε μὲ ὑπομονὴ καὶ ἰδρωτὰ τὴν καταξερὴ καὶ σκληρὴ αὐτὴ γῆ, γιὰ νὰ ἐνώση τὶς δυὸ θάλασσες καὶ νὰ διευκολύνῃ τὴ συγχωινωνία.

Μόλις προφθάνομε νὰ δοῦμε σὲ βάθος 50 μέτρων τὴ διώρυγα, πὺν ἤσυχᾳ ἀπλώνει τὰ γαλανὰ νερά της, καὶ νὰ θαυμάσωμε τὸ λαμπρὸ εἰρηνικὸ μεγαλουργημα.

Καὶ ὅταν πάλι φθάσαμε στὰ Δερβενάκια, τὸ μισοάγριο, ἀλλὰ ὠραῖο τοπίο, ξαναχτυπᾷ δυνατὰ ἡ καρδιά μας. Μιὰ ὀλόλαμπρη σελίδα τοῦ εἰκοσιένα προβάλλει ἔμπρὸς μας.

Ὁ καθηγητὴς, πὺν ἦταν στὴ συντροφιά μας, μᾶς εἶπε λίγα λόγια γιὰ τὰ στενά, πὺν ἔγιναν στὰ 1822 ὁ τάφος γιὰ μιὰ ὀλόκληρη τουρκικὴ στρατιά, τὴ φοβερὴ στρατιά τοῦ Δράμα-λη. Κι ἐπάνω ἀπ' ὅλα, κυριαρχεῖ ἡ μορφὴ τοῦ Γέρου τοῦ Μωριᾶ, πὺν πρωτοστάτησε στὴ μάχη.

Τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἀι-Σώστη, ψηλὰ ἀπὸ τὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ, ὑψώνει τὸ Σταυρό του καὶ εὐλογεῖ τοὺς «ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος πεσόντας». Καὶ οἱ καμπανοῦλες του, πὺν ἤχουν στὸν ὄρθρο καὶ τὸν ἑσπερινό, νομίζεις, ὅτι ψάλλουν, καὶ τώρα ἀκόμη, τὸν εὐχαριστήριον ὕμνο στοὺς γενναίους καὶ στὸ λυτρωτὴ τῆς Πελοποννήσου, στρατηλάτη Γέρο.

Μυκῆναι.

Σὲ λίγο περνώντας τὰ στενά, ἀντικρύζομε τὴν ἀργολικὴ πεδιάδα. Ἀνοίγει τώρα ἄλλη σκηνὴ

τοῦ θεάτρου καὶ μᾶς παρουσιάζει τὴν πρώτη πρώτη Ἑλλάδα, τὴν προϊστορική, μὲ τις Μυκῆνες. Μᾶς τὴν ἐμφανίζει ζωντανή ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ ἄλλοι ποιηταί, ποὺ ὕμνησαν τὰ κατορθώματά της, τοὺς θρύλους της καὶ τὸ μεγάλο πολιτισμὸ της.

Ἀπὸ τὸ σταθμὸ, ἓνας ἀσφαλτοστρωμένος δρόμος ἴσιος μᾶς φέρνει ἀνατολικά στὸ μικρὸ χωριὸ Μυκῆναι, ποὺ πρῶτα τὸ ἔλεγαν Χαρβάτι. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐξακολουθεῖ ἀνηφορικὸς γιὰ τὴν πολιτεία τῶν Ἀχαιῶν.

Στὰ πόδια δυὸ βουνῶν, τοῦ Ἀι-Λια καὶ τῆς Σάρας, ἐκεῖ ὅπου ἐνώνονται, ὑψώνεται σὲ ἓνα λόφο ἡ ἀκρόπολις τῶν Μυκηνηνῶν. Ἐδῶ εἶχαν ἄλλοτε οἱ φημισμένοι Ἀτρεΐδαι, οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀχαιῶν, τὴν ἔδρα καὶ τὰ ἀνάκτορά τους.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν πολιτεία ξεκίνησε τὰ παλιὰ τὰ χρόνια καὶ ὁ πανίσχυρος Ἀτρεΐδης Ἀγαμέμνων, ὡς ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων, γιὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ὑπερήφανους καὶ ὕβριστὲς τῆς Ἑλλάδος Τρῶες. Καὶ ἀπὸ τις Μυκῆνες, τὴν προϊστορική πολιτεία κατὰγεται ἡ πρώτη ἐθνικὴ μας ἡρωίδα, ἡ κόρη τοῦ Ἀγαμέμνονος Ἰφιγένεια· δέχθηκε νὰ θυσιάσῃ ἐπάνω στὸ βωμὸ τὰ νιάτα καὶ τὴ ζωὴ της γιὰ τὴ ζωὴ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὴ δική της θυσία ἐξiléωσε τοὺς ὠργισμένους θεοὺς, γιὰ νὰ δώσουν οὐρὶο τὸν ἄνεμο στοὺς Ἕλληνες νὰ πλεύσουν στὴν Τροία. Δακρύζει κανεὶς ἀκούγοντας τὰ λόγια της:

... Καὶ ἂν ἡ Ἀρτεμις τὸ σῶμα τοῦτο θέλῃ γιὰ τιμὴ,
πῶς μπορεῖ θνητὴ κορούλα μιὰ θεὰ νὰ τὴν μپοδίσῃ;
Τὸ ἔχει ἀνάγκη; Τὸ χαρίζω στὴν Ἑλλάδα τὸ κορμί!
Σφάξετέ με καὶ νικᾶτε!...

(Εὐριπίδου «Ἰφιγένεια ἡ ἐν Αὐλίδι». Μετάφρασις Σ. Μενάρδου)

Σήμερα δὲν ζοῦν πιά οἱ Μυκῆνες· εἶναι καὶ αὐτὴ μιὰ νεκρὴ πολιτεία, ἀνάμεσα σὲ τόσες ἄλλες ἐλληνικές. Ὁ χρόνος

καὶ οἱ βαρβαρικὲς ἐπιδρομὲς τὴν μετέβαλαν σὲ ἐρείπια καὶ σω-
ροὺς ἀπὸ χώματα. Καὶ ὅμως ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ θρυλοὶ τῆς δὲν
τὴν ἄφησαν νὰ πεθάνῃ· τῆς ἔδιναν ζωὴ καὶ δύναμι νὰ περι-
μένῃ τὸν τυχερό, γιὰ νὰ τὴν ἀναστήσῃ.

Καὶ βρέθηκαν οἱ τυχεροί· οἱ θανμαστὲς τῆς γῆμης τῆς
καὶ οἱ σοφοὶ τῆς περᾶσμένης γενεᾶς ἐρεῦνησαν μὲ πόθο καὶ
λαχτάρια τὰ ἐρείπια καὶ τὰ χώματα, γιὰ νὰ βροῦν τὰ μυστικὰ
τῆς πεθαμένης ἐποχῆς, πὺ πολλοὶ ἄρχισαν νὰ φωνάζουν, ὅτι
ἦταν ἓνα τερνὸ παραμῦθι. Ἔτσι ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς ἄλα-
λης γῆς φανερώθηκε ἓνας λαμπρὸς πολιτισμὸς, πὺ δόξασε
τὴν εὐλογημένη αὐτὴ χώρα τῶν μεγάλων καὶ ωραίων.

Ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια μόνο τὰ κυκλώπεια τείχη μένουν
ὀρθά, γιὰ νὰ δείχνουν μὲ τὸν ὄγκο τους τὴ φοβερὴ τὴ δύναμι
τῶν Ἀχαιῶν, καὶ ἡ περίφημη πύλη τους, ἡ πύλη τῶν λεόντων,
πὺ σὰν ἀπὸ θαῦμα σώθηκε ἀπὸ τὴν καταστροφὴ. Τὰ δυὸ
τῆς λεοντάρια στέκονται ὀρθωμένα ἐπάνω στὸ τριγωνικὸ ἀ-
νάγλυφὸ τῆς, λὲς καὶ εἶναι ἔτοιμα, ἂν καὶ ἀκέφαλα, νὰ βρυ-
χηθοῦν καὶ νὰ σπαράξουν κάθε ἐχθρὸ τῶν Ἑλλήνων.

Ἀπὸ τὴν ἐλίσημη αὐτὴ πύλη μπαινόβγαιναν ἐπάνω στὰ
ὀλόχρυσα ἄρματα τους οἱ Ἀτρεΐδαι βασιλεῖς μὲ τὰ χρυσὰ τὰ
ὄπλα. Νά, κοιτάξετε! Οἱ τροχοὶ τῶν βαριῶν ἀμαξιῶν εἶναι
χαραγμένοι ἀκόμη στὸ πέτρινο κατώφλι τῆς.

Οἱ τρεῖς πόλεις. Ἀλλὰ τί τοποθεσία ὑπέροχη! Ἀπὸ τίς
Μυκῆνες, σὰν ἀπὸ ψηλὴ σκοπιά, βλέπεις
νὰ ἀσπρίζῃ ἀπέναντι τὸ Ἄργος, πὺ ἡ ἱστορία καὶ ἡ δύναμι
του ζοῦν ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ἕως σήμερα.

Καὶ γύρω του, ἀνάμεσα ἀπὸ βουνὰ—ἀνατολικά καὶ δυ-
τικὰ—ἀπλώνεται ὀλοπράσινη πεδιάδα, χειμῶνα καλοκαίρι,
ὀλόφωτη καὶ καρπερή. Εἶναι ἡ περίφημη ἀργολικὴ πεδιάδα,

ἡμερη, μὲ χῶμα ἀφράτο καὶ παχύ, παραδομένη στὴν καθημερινὴ παραγωγὴ, γιὰ νὰ θρέψῃ μὲ τὰ κηπουρικὰ καὶ τὰ δενδροκομικὰ τῆς τὴν πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλες ἀκόμη πόλεις.

Στὸ βάθος, στὰ νότια, κόβεται ἡ πεδιάδα καὶ λαμποκοπᾷ ἡ γαλανὴ θάλασσα. Ἀπὸ ἐδῶ ἀπέπλεαν τὰ πλοῖα τῶν Ἀχαιῶν, γιὰ νὰ τὴν ὀργώσουν ἕως τὴν Κρήτη καὶ τὴν Ἀσίαν. Ἐφερναν ἕως ἐκεῖ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀχαιῶν καὶ ἔπαιρναν, μὲ τὸ καλὸ ἢ τὴ βία, τὰ φημισμένα ἀγαθὰ τῶν μακρυνῶν αὐτῶν χωρῶν, γιὰ νὰ τὰ φέρουν πίσω στὰ ἀνάκτορα τῶν δυνατῶν καὶ πλούσιων Μυκηνῶν.

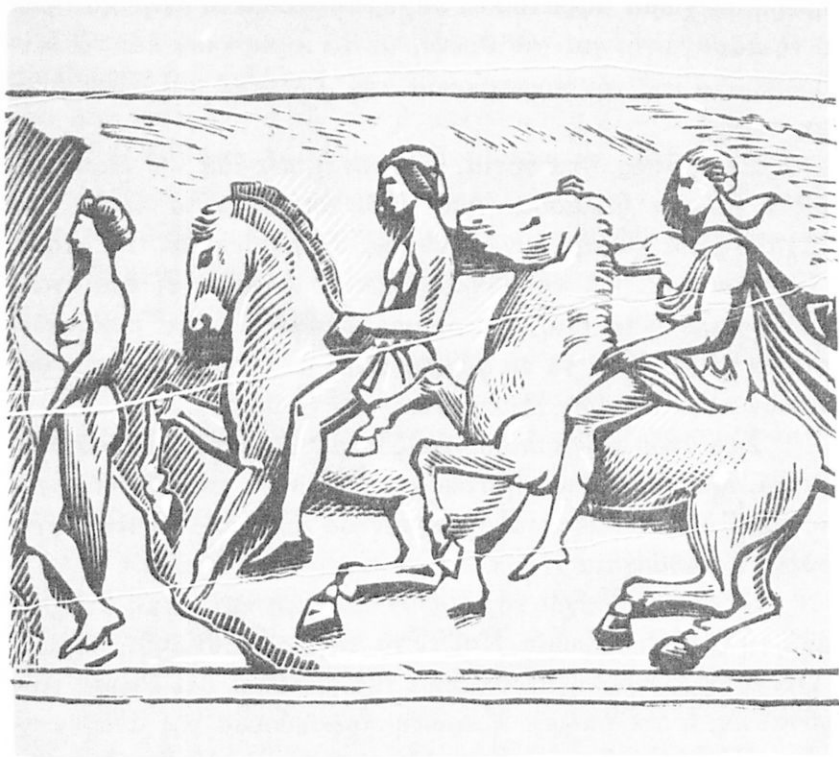
Στὸ ἄκρο τοῦ τοπίου, φράζοντας τὴν πεδιάδα στὰ ἀριστερά, προβαίνει ἀπὸ τὴ στεριά μιὰ γλῶσσα πέτρινη καὶ βουτᾷ μέσα στὴ θάλασσα. Στὴ χερσόνησο αὕτῃ ἐπάνω εἶναι χτισμένη ἡ πανάρχαια Ναυπλία, τὸ σημερινὸ Ναύπλιο.

Οἱ ἄγριοι βράχοι τῆς δίνουν ὁμορφίαν καὶ ρώμη ἀνδρική ἀπὸ τὴ δική τους ρώμη. Καὶ τί νὰ τῆς πρωτοθυμηθῇ κανεὶς! Ὅτι ἐδίδαξε πρώτη τὸ κλάδεμα τῆς ἀμπέλου, ὅτι ἔδωσε Ἀργοναῦτες, ἢ ὅτι ὑπῆρξε ἡ πρώτη πρωτεύουσα τῆς ἀναγεννημένης Ἑλλάδος, ὅπου ὁ Καποδίστριας ἔβαλε τὰ θεμέλια τοῦ νέου κράτους, στερεὰ σὰν τὰ βράχια τῆς;

Πόσο εὐχαριστεῖται καὶ δὲ χορταίνει τὸ μάτι τὸ θέαμα τῆς ἀργολικῆς πεδιάδος! Ἀλλὰ καὶ πόσο ὁ νοῦς μένει θαμβωμένος μὲ τὴ μεγάλη ἱστορία τῶν τριῶν δοξασιμένων πόλεων ποὺ λέγονται: Μυκῆναι, Ἄργος, Ναύπλιον!

Καλότυχῃ Ἑλλάς! Κάθε τόπος σου εἶναι μιὰ ὁμορφιὰ καὶ μιὰ δόξα!

N. A. Κοττόπουλος

ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Ἡ τέχνη του. Ὅταν ἀνεβῇ κανεὶς στὴν Ἀκρόπολη, βλέπει πέρα ἀπὸ τὰ Προπύλαια ν' ἀπλώνωνται ἔρημοι σταχτεροὶ βράχοι· ἀλλὰ δὲν ξέρομε, ἂν δὲν ξεχωρίζη ἔτσι ωραιότερα ἐπάνω τους ὁ Παρθενών.

Οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ παρουσιάζουν ὅλη τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὸ μεγαλεῖο τους στὴν ἐξωτερικὴ τους ὄψη, ἐνῶ οἱ χριστιανικοὶ τὰ παρουσιάζουν στὸ ἐσωτερικό. Ὁ λόγος εἶναι φανερός· οἱ

ἀρχαῖοι συγκεντρώνονταν κι ἐθυσίαζαν ἔξω ἀπὸ τὸ ναό, ἐνῶ οἱ χριστιανοὶ συγκεντρώνονται μέσα σ' αὐτόν, ὅπου τελεῖται ἡ θεία λειτουργία. Τὴν ὁμορφιά λοιπὸν καὶ τὸ μεγαλεῖο τὰ ἐμφανίζουν οἱ ἀρχιτέκτονες καὶ οἱ καλλιτέχνες, ἐκεῖ ὅπου θὰ καταπλήξουν τοὺς πιστοὺς τῆς θρησκείας.

Μόλις λοιπὸν ἀντικρύσης τὸν Παρθενῶνα, νιώθεις ἕνα ἀσυνήθιστο μεγαλεῖο. Νομίζεις, ὅτι δὲν εἶναι ναός, ἀλλὰ ἕνα ἄγαλμα θεοῦ, ποὺ κάθεται στὸ θρόνο του γαλήνιος.

Ὁ Παρθενὼν εἶναι ἕνα ἔργο σοφίας, ἐπιμελείας καὶ συμμετρίας. Καὶ τὸ ἐλάχιστο μέρος τοῦ ναοῦ εἶναι τέλειο καὶ συμμετρικό, ὅχι μόνο μὲ τὸ διπλανό του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σύνολο, ὥστε ὁ ναὸς νὰ εἶναι τὸ τελειότερο ἀριστούργημα τῆς τέχνης.

Πρῶτα ἀπ' ὅλα ἔχει πολλοὺς ἀρχιτεκτονικοὺς ὑπολογισμούς, ὥστε ἡ ματιὰ νὰ γλυστρᾷ ἐπάνω του ἀνεμπόδιση, χωρὶς νὰ προσκρούη πουθενά. Κι ἐνῶ φαίνεται τετράγωνος καὶ ἴσιος, ἐν τούτοις στὴν πραγματικότητα δὲν ἔχει οὔτε μιὰ εὐθεῖα γραμμή!

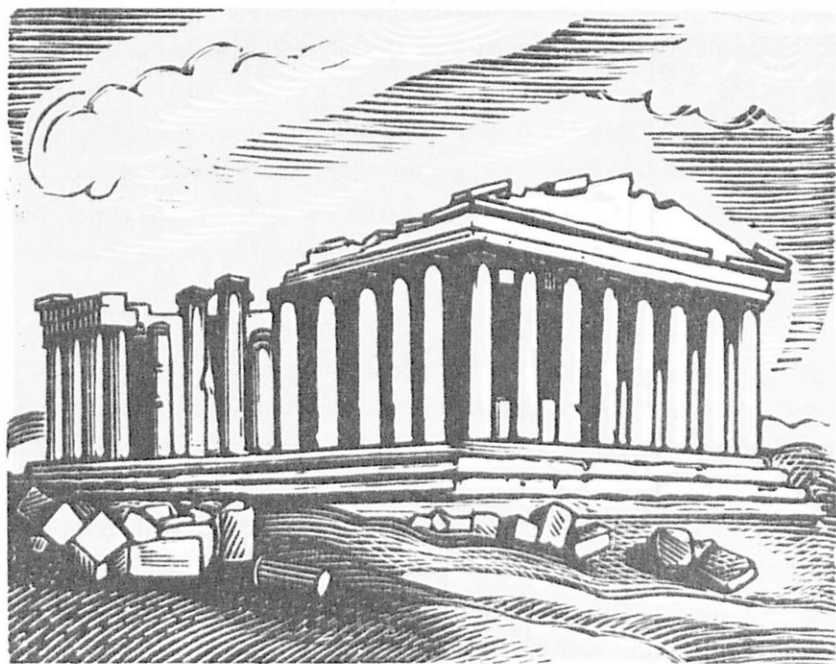
Τὰ σκαλοπάτια, οἱ κίονες καὶ τὰ πλευρά του φουσκώνουν στὴ μέση, ὥστε μὲ τὴν ἐλαφρὰ καμπύλη τους ἀφαιροῦν ὅλο τὸ βάρος τοῦ μαρμάρου καὶ κάνουν τὴν οἰκοδομὴ νὰ φαίνεται ἐλαφρὴ καὶ εὐλύγιστη.

Ἀκόμη οἱ κίονες, ἀναλόγως μὲ τὴ θέση ὅπου βρίσκονται καὶ τὸ φῶς ποὺ δέχονται, ἄλλοι εἶναι παχύτεροι καὶ ἄλλοι λεπτότεροι γιὰ λόγους ὀπτικούς· τὸ πολὺ τὸ φῶς ἐλαττώνει τὸ πάχος, ἐνῶ τὸ λίγο τὸ αὐξάνει· ἔτσι φαίνονται ὅλοι ὅτι ἔχουν τὸ ἴδιο πάχος, ἐνῶ δὲν τὸ ἔχουν!

Οἱ εἴκοσι πάλι ραβδώσεις, ποὺ ἔχει ὁ καθένας τους, ὅπως τὸ δένδρο τὸ φλοιό, σπάζουν τὸ φῶς καὶ τὸ ἀναγκάζουν νὰ

γίνεται άπαλό, για να δείχνη καθαρώτερες τις γραμμές της οίκοδομης.

‘Ο Παρθενών δέν ζητᾶ να καταπλήξη ούτε με τον ὄγκο ούτε με τὰ στολίδια του, αλλά μόνο με την ὁμορφιά του, πού

τή γεννᾶ ή συμμετρία του. Γι’ αυτό μᾶς ἀρέσει και σήμερα και αὔριο και πάντα.

‘Οποιαδήποτε ἄλλη οίκοδομή θά ἔχανε την ὁμορφιά της, ἂν μιὰ ἔκρηξη ἐτίναζε τή μισή στον ἀέρα. ‘Ο ναός ὅμως τῆς Ἀθηνᾶς δέν ἐξημίωσε καθόλου, όταν οἱ βόμβες τοῦ Ἐνετοῦ Μοροζίνη στὰ 1687 ἐτίναξαν στον ἀέρα τή στέγη του κι ἐσώριασαν συντρίμια στή γῆ μεγάλο μέρος του.

Τούναντίον πήρε τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἔκαμε σκεπή του, χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ἀπὸ τὴν ὠραιότητά του. Νομίζεις ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων τὸν ἄφησε ἐπίτηδες ἀσκέπαστο, γιὰ νὰ τὸν στεφανώνῃ ὁ οὐρανός.

Ἀλλὰ ἂν οἱ ἀρχιτέκτονες Καλλικράτης καὶ Ἰκτίνος τοῦ ἔδωσαν τὴ συμμετρία καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια μὲ τὴ σοφὴ τέχνη τους, ὁ μέγας Φειδίας συμπλήρωσε τὴ χάρῃ τοῦ ναοῦ μὲ τὰ θαυμάσια γλυπτικὰ κοσμήματα.

Στὴ ζωφόρο, ποὺ εἶναι μὲ μαρμαρίνη ταινία ὁλόγυρα στὸ ναό, λίγο ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κίονες, εἰκόνισε σὲ ἀνάγλυφα τὴ μεγάλη πομπὴ τῶν Παναθηναίων, τὴν ἐπισημότερη ἐορτὴ τῆς πόλεως, ποὺ εἶχε θρησκευτικὸ καὶ πολιτικὸ χαρακτήρα. Καὶ εἶναι τόσο τέλεια τὰ πρόσωπα καὶ τόσο φυσικῆς οἱ κινήσεις τους, ὥστε ὁ σύγχρονος θεατὴς θὰ ἐνόμιζε, ὅτι βλέπει τοὺς ἴδιους συγγενεῖς καὶ φίλους του νὰ εἰκονίζονται ἐκεῖ ἐπάνω.

Στὰ τριγωνικὰ αἰτώματα πάλι κατασκεύασε ἀγάλματα, ἀπὸ τὰ θαυμαστότερα τῆς τέχνης, ποὺ ἀποτελοῦσαν σύμπλεγμα, τὸ ὁποῖον ἦταν σχετικὸ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως. Στὸ ἀνατολικὸ παρίσταναν τὴ γέννηση τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς καὶ στὸ δυτικὸ τὴν περίφημη ἔριδα Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς γιὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς πόλεως.

Ἄν προσθέσωμε τώρα τὰ ἄλλα γλυπτικὰ κοσμήματα στὰ ὑπόλοιπα μέρη τοῦ ναοῦ, στὶς μετόπες, στὴ στέγη κλπ., καθὼς καὶ τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς Παλλᾶδος μέσα στὸ ναό, θὰ ἔχωμε ἓνα σύνολο τέλει καὶ θαυμαστὸ γλυπτικῆς τέχνης.

Ἡ ἀξία του. Στὸν Παρθενῶνα παρατηροῦμε μιὰ εὐγένεια ἐργασίας, ποὺ δὲν ἀπαντᾶται ἄλλοι καὶ ἡ τελευταία χειρωνακτικὴ ἐργασία, ἀπὸ τὴ φανερὴ ἕως ἐκείνη ποὺ

δὲ φαίνεται καὶ εἶναι κρυμμένη, εἶναι πλήρης καὶ τέλεια. Κα-
νένα μέρος δὲν ἔμεινε, χωρὶς νὰ μὴ τὸ ἔχουν ἐπεξεργασθῇ με-
τὸν ἴδιο πόθο καὶ τὴν ἴδια τελειότητα.

Κάθε ἐργάτης ἐνιωθε καὶ μετέδιδε στὸ μάρμαρο τὴν ἴδια
τὴν ψυχὴ τοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ τοῦ γλύπτου! Καὶ αὐτὸ μᾶς
δείχνει πόσο πολιτισμένος ἦταν ὁ λαός, ποὺ ἔδωσε τόσο εὐсу-
νεΐδητους καὶ τέλειους, τοὺς ἄγνωστους ταπεινοὺς ἐργάτες.

Καὶ ἡ μεγαλύτερη ἀξία του εἶναι τοῦτο· δὲν εἶναι δηλα-
δὴ ἔργο μιᾶς μεγαλοφυΐας, ἀλλὰ δημιουργημα μιᾶς φυλῆς·
ἓνας μόνο ναὸς αὐτὸς ἐκφράζει τὴν ὑψηλόφρονα ψυχὴ καὶ τὸ
μεγάλο πολιτισμὸ ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Γι' αὐτὸ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸν κατασκευάσουν πάλι
ὅλες οἱ ἀπομιμήσεις του, ποὺ ἔγιναν στὴν Εὐρώπῃ καὶ στὴν
Ἀμερικὴ, ἀπέτυχαν· ὁμοιάζουν μὲ ἄψυχα κατασκευάσματα,
ἂν καὶ τὸν ἀντέγραψαν μὲ μεγάλη ἀκρίβεια. Γιατί; Γιατὶ δὲν
ἀντιπροσωπεύουν καὶ δὲν ἐκφράζουν καμιά ψυχὴ καὶ κανένα
πολιτισμό.

Ὁ διανγὴς αἰθέρας τῆς Ἀττικῆς καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ θά-
λασσα καὶ οἱ μακρυνὲς καμπύλες τῶν βουνῶν δημιουργοῦν
ἓνα μοναδικὸ φωτεινὸ πλαίσιο, μέσα στὸ ὁποῖο ὑψώνεται ὁ
ιερός βράχος τῆς Ἀκροπόλεως.

Καὶ ἡ Ἀκρόπολις δέχεται τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ τὰ χρώ-
ματα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ τὴ λάμψη τῆς γαλανῆς
θάλασσας, καὶ τὰ ἐνώνει σὰ μέσα σὲ χωνευτήριον καὶ τὰ κά-
νει ἓνα νέο φῶς. Ἐπειτα, ὅμοια μὲ μαγικὸ καθρέπτη, τὸ ἀν-
τανακλᾷ καὶ φωτίζει τὸν κόσμον ὁλόκληρον μὲ τὸ φῶς τὸ δικό
της, τὸ δικό της τὸν ἥλιο, ποὺ λέγεται Παρθενών.

N. A. Κοττόπουλος

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Α'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΣΗΜΕΡΟΝ κρεμάται ἐπὶ ξύλον, ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆν
κρεμάσας... ».

Τὰ ἤκουσαν καὶ πάλιν με βαθεῖαν κατάνυξιν οἱ καλοὶ

Χριστιανοὶ εἰς τοὺς ναοὺς αὐτὴν τὴν νύκτα τὰ συγκινητικὰ λόγια. Εἶδον εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκκλησίας στηριγμένον τὸν Σταυρὸν καὶ ἤγγισαν μὲ εὐλάβειαν τὰ χεῖλη των ἐπάνω εἰς τὰ πόδια τοῦ Ἑσταυρωμένου.

Ὅλα τὰ ἤκουσαν καὶ τὰ εὐαγγέλια καὶ τὰ ζωντανὰ τροπάρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐβυθίσθησαν εἰς σκέψεις καὶ ἐπῆραν τοὺς δρόμους τῆς φαντασίας καὶ ἔφθασαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔζησαν εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποὺ τὸν συνέλαβον, οὔτε ἔφαγεν, οὔτε ἔπιεν, οὔτε ἐκοιμήθη. Ἐννοοῦν τὴν φοβερὰν ἀγωνίαν Του εἰς τὰς αὐλὰς τῶν ἀρχιερέων, φαντάζονται τὴν συγκίνησιν καὶ τὴν ταραχὴν Του εἰς τὸ πραιτώριον. Ἀκούουν τὰς ὕβρεις, τὰς κατάρας, τοὺς ἐμπαιγμούς· αἰσθάνονται τὸ μαστίγωμα καὶ τοὺς πόνους ἀπὸ τὸν ἀκάνθινον στέφανον. Μανθάνουν τὴν καταδίκην. Βλέπουν νὰ τοῦ φορτώνουν τὸν Σταυρὸν, νὰ ἀναβαίνει τὸν ἀνηφορικὸν δρόμον τοῦ Γολγοθᾶ καὶ νὰ γονατίζει ἀπὸ τὸ βάρος Του.

Ἰδοὺ, μὲ τὰ ἴδια των τὰ μάτια βλέπουν νὰ στήνωνται οἱ σταυροὶ καὶ νὰ περιχύνη ὁ ἰδρὼς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα τοῦ Θεοῦ. Καὶ βλέπουν νὰ Τὸν καρφώνουν εἰς τὸν Σταυρὸν καὶ νὰ μένη κρεμάμενος, σιωπηλὸς καὶ ἄφωνος ἀνάμεσα εἰς τοὺς δύο κακούργους. Ριγοῦν, ὡς νὰ αἰσθάνωνται τὸν πόνον καὶ τὰς πληγὰς Του.

Ἀκούουν τὰ πρῶτα λόγια τοῦ Χριστοῦ πλημμυρισμένα ἀπὸ ἀγάπην καὶ συγγνώμην καὶ πρὸς ἐκείνους ἀκόμη, οἱ ὅποιοι Τὸν σταυρώνουν:

«Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι»...

Καὶ μόλις τώρα ἐννοοῦν οἱ Χριστιανοὶ τὴν ὑψηλὴν καὶ θείαν διδασκαλίαν Του—τὴν ἀγάπην καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀκόμη.

Ἀκούουν ἔπειτα τὸν μετανοημένον ληστήν νὰ λέγῃ :

«Μνήσθητί μου, Κύριε...».

Καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνουν συγκινημένοι καὶ ταπεινωμένοι :

«Μνήσθητί μου, Κύριε...».

Παρακολουθοῦν τὸν σιγηλὸν θρῆνον τῆς Μανούλας Του, τὴν τρυφερὰν στοργὴν τοῦ Ἰωάννου, τὸν σπαραγμὸν τοῦ Χριστοῦ. Ἀκούουν καθαρὰ τὴν λέξιν Του «διψῶ» καὶ αἰσθάνονται οἱ καλοὶ Χριστιανοὶ τὸ μαρτύριον τῆς δίψης Του. ὦ, νὰ ἠμποροῦσαν νὰ σβῆσουν τὴν δίψαν τοῦ Ἑσταυρωμένου!

Αἱ σκηναὶ αὐταὶ περνοῦν ἀπὸ τὴν ψυχὴν των καὶ ὅλα τὰ βλέπουν μὲ συγκίνησιν καθαρὰ καὶ ζωντανά. Ἀλλὰ γνωρίζουν, ὅτι ὁ Σταυρὸς Ἐκείνου εἶναι ὁ φάρος, ποὺ φωτίζει τὸν κόσμον καὶ ἀπομακρύνει τὰ σκοτάδια του· καὶ ὁ θάνατός Του αἰωνία πηγὴ, ποὺ θεραπεύει τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ χαρίζει τὴν ἀληθινὴν ζωὴν καὶ τὸν παράδεισον.

Δι' αὐτὸ μὲ κατάνυξιν ὅλοι ψιθυρίζουν :

«Προσκυνοῦμεν Σου τὰ πάθη, Χριστέ! Δεῖξον ἡμῖν καὶ τὴν ἔνδοξόν Σου ἀνάστασιν! ».

Παντελεήμων Φωστίνης

(Διασκευὴ Ν. Α. Κοντοπούλου)

Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

Καθαρώτατον ἥλιο ἔπρομηνούσε
τῆς αὐγῆς τὸ δροσάτο ὕστερο ἀστέρι,
σύγνεφο, καταχνιά, δὲν ἐπερνοῦσε
τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη.
Καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφυσούσε
τόσο γλυκὸ στὸ πρόσωπο τ' ἀγέρι,
ποὺ λὲς καὶ λέει μὲς στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα:
γλυκειὰ ἡ ζωὴ κι ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστὸς ἀνέστη! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
ὅλοι, μικροί, μεγάλοι, ἐτοιμαστῆτε·
μέσα στὲς ἐκκλησίες τὲς δαφνοφόρες
μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτῆτε·
ἀνοίξτε ἀγκαλιὰς εἰρηνοφόρες
ὀμπροστὰ στοὺς Ἀγίους καὶ φιληθῆτε·
φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μὲ χεῖλη,
πέστε: Χριστὸς ἀνέστη, ἐχθροὶ καὶ φίλοι.

Δωδύσιος Σολωμός

Ο Α·Ι· - ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Στὸ χωριό μας ποὺ δὲν εἶναι κι ὁμορφότερο στὴν πλάση,
μᾶς ἀφῆκαν οἱ γονεῖς μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχομε φτιαγμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι,
τὰ καντήλια τῆς δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσά.
Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους τῆς παπάδες,
ταπεινοὶ κι οἱ δυό τῆς ψάλτες εἶναι πάντα ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια τῆς μεγάλες δὲν ἀνάβουμε λαμπάδες·
στὸν ἀφέντη Ἀϊ-Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ.
Κι ὅμως στὸ μικρὸ τῆς χώρο, ποὺ ὅλους κι ὅλους δὲ μᾶς πιάνει,
τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό!
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένο δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲν σπιθάει πιὸ φωτεινό.
Τὴν καλή μας ἐκκλησιόλα, ὅλοι μας ἐκεῖ στὴ μέση
χριστιανοὶ στὴν κολυμπήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσωμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἴδια θέση,
θὰ σωπάσωμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά...

Γεώργιος Ἀθάνας

ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΤΗΝΙΑΚΙΑ

ΤΑΝ εἰσέλθης εἰς τὸν ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας τῆς Τήνου, ἀμέσως πρὸς τὰ ἀριστερὰ συναντᾷς τὸ εἰκονοστάσιον, ὅπου εἶναι τοποθετημένη ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας τῆς Τηνιακιᾶς, ἡ Μεγαλόχαρη. Εἶναι δύο σπιθαμῶν τὸ μῆκος καὶ μιᾶς τὸ πλάτος.

Τὴν περιβάλλει ἓνα πλαίσιον καλλιτεχνικώτατον ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ εἶναι κατάφορτος ἀπὸ πολύτιμα ἀφιερώματα, ἐνῶ πολλὰ ἄλλα κρέμονται ἐπάνωθεν ἀπὸ τὴν ἀκοίμητον κανδήλαν τῆς.

Εἶναι ταξίματα ὅλων τῶν εἰδῶν: Ὀφθαλμοί, χεῖρες, πόδες, κεφαλαί, ἀνθρωπάκια, καραβάκια, λέμβοι, βόδια, πρόβατα· ὅλα ἀπὸ ἄργυρον ἢ χρυσὸν ἢ ἀσημόχρυσα ἐνθυμίζουσιν ἓνα πόνον θεραπευθέντα, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὰς εὐχαριστίας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εὗρον τὴν βοήθειαν καὶ τὴν προστασίαν τῆς Μεγαλόχαρης.

Ὁ προσκυνητὴς αὐθορμήτως γονατίζει ἀμέσως ἐπὶ τῶν πλακῶν καὶ ἱκετεύει τὴν Δέσποιναν τῶν οἰκτιρμῶν καὶ ἀσπάζεται τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα Της.

Καὶ ὅταν στρέψῃς τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ, μένεις κατάπληκτος ἀπὸ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν πλουσιωτάτην αὐτοῦ διακόσμησιν.

Πολυέλαιοι, πολυκάνδηλα, κανδήλια, τέμπλον, εἰκόνες, ἀπαστράπτουν ἀπὸ ἄργυρον καὶ χρυσόν. Ἀναρίθμητα ἀφιερώματα κρεμάμενα ἀπὸ παντοῦ παρουσιάζουν ἓνα μεγαλεῖον,

τὸ ὅποῖον μόνον εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον δύναται νὰ συναγ-
τήσῃ κανεῖς.

Καὶ ἡ ψυχὴ ταπεινωμένη εὐρίσκεται ὥς εἰς ὄνειρον, εἰς
ἄλλον θεῖον κόσμον.

Ἡ πανήγυρις. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πανηγύρεως τοῦ
ναοῦ, εἴτε κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου εἴτε
κατὰ τὴν 15ην Αὐγούστου, τὸ θέαμα ἔξω τοῦ ναοῦ, εἰς τὴν
αὐλὴν, εἰς τὴν πόλιν, εἰς τὸν λιμένα, δὲν περιγράφεται. Παν-
τοῦ πληθὸς πιστῶν ἀμέτρητον, παντοῦ κυματίζει ἡ γαλανό-
λευκος, παντοῦ θέαμα γραφικόν!

Κατάφορτα ἀπὸ προσκυνητὰς καταπλέουν τὰ ἀτμόπλοια
καὶ τὰ ἰστιοφόρα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Αἱ προκυ-
μαῖαι γεμίζουν ἀπὸ τοὺς προσκυνητὰς, ἄρρενας καὶ θήλειες,
πάσης ἡλικίας, οἱ ὅποιοι ἐκκινοῦν διὰ τῆς μεγάλης λεωφόρου,
διὰ τὸν ἀνέλθουν εἰς τὸν ναόν.

Ἐδῶ συναντῶνται οἱ ἄνθρωποι τῶν πόλεων καὶ οἱ ἄν-
θρωποι τῆς ὑπαίθρου χωρὶς διακρίσεις πλούτου ἢ καταγωγῆς·
τοὺς ἐνώνει καὶ τοὺς κάνει ἴσους ἡ πίστις.

Χωρικοὶ καὶ χωρικαὶ μὲ τὰς γραφικὰς ἑλληνικὰς ἐνδυ-
μασίας ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀποτελοῦν μίαν ὡ-
ραίαν καὶ πολύχρωμον ἀνθοδέσμην. Κινοῦνται βραδέως.
Πόσον χαίρει κανεῖς νὰ τοὺς βλέπῃ ἠνωμένους, ἀγαπημένους,
θεοσεβεῖς!

Ἡ λεωφόρος, σημαιοστόλιστος δεξιὰ καὶ ἀριστερά, πλημ-
μυρίζει ἀπὸ κόσμον. Οἱ προσκυνηταὶ ἀναβαίνουν σεμνοπρε-
πεῖς μὲ τὰ δῶρα των, μὲ τὰ ταξίματά των. Πόση εὐλάβεια
καὶ πόση εὐχαρίστησις εἰς τὰ πρόσωπά των! Πόσους μῆνας
καὶ ἔτη προητοίμαζον τὴν εὐσεβῇ αὐτὴν προσκύνησιν!

Οἱ κῆποι, ἡ πλακόστρωτος αὐλὴ τοῦ ναοῦ ἐπληρώθησαν

ἐντὸς ὀλίγου ἀπὸ κόσμον. Μόλις ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰσχωρή-
σῃ καὶ ἀνέλθῃ ἐπάνω.

Τὸ μεγαλοπρεπέστατον ὅμως πράγματι τῆς μεγίστης αὐ-
τῆς ἑορτῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ Λιτανεία.

Μετὰ τὴν θεϊάν λειτουργίαν ἐκκινεῖ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν
καὶ καταλήγει εἰς τὴν παραλίαν. Τῆς ὅλης πομπῆς προπορεύ-
ονται λάβαρα, ἐξαπτέρυγα καὶ φανοί, καὶ ἀκολουθεῖ ὁ ἀρχιε-
ρεὺς μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τῆς Θαυματουργοῦ εἰκόνης τῆς
Παναγίας, τὴν ὁποίαν σηκώνουν ναῦται τοῦ πολεμικοῦ ναυ-
τικοῦ.

Συνοδεύουν τὴν τελετὴν αἱ ἀρχαί, τὸ χρυσοστόλιστον
ἐπιτελεῖον τῶν πολεμικῶν, τὰ ὁποῖα καταπλέουν εἰς Τῆνον
 χάριν τῆς ἑορτῆς, καὶ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν προσκυνητῶν. Οἱ
κώδωνες τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ δίδουν τὸ σύνθημα μιᾶς
γενικῆς κωδωνοκρουσίας ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως καὶ
τῶν γειτονικῶν χωριῶν.

Τὰ πολεμικά, σημαιοστόλιστα, χαιρετίζουν μὲ κανονιο-
βολισμούς, ἐνῶ τὰ ἄλλα πλοῖα ἀναταράσσουν γῆν καὶ θά-
λασσαν μὲ τὰς σειρῆνάς των πανηγυρίζοντα καὶ ἐκεῖνα τὴν
ἑορτήν.

Ὁ λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου ἀναπέμπει τὰς δεήσεις του
πρὸς τὴν Παναγίαν Θεοτόκον:

... Δέσποινα ἀγαθή, τὰς ἀγίας Σου χειρας, πρὸς τὸν
Υἱόν Σου ἄρον, τὸν φιλόψυχον πλάστην, οἰκτιρῆσαι τοὺς
δούλους Σου...

(Ὑμνος εἰς τὴν 15 Αὐγούστου)

Τὸ θυμίαμα ἀνεβαίνει πρὸς τὸν Οὐρανόν, καὶ οἱ ἄνθρω-
ποι κλίνουν τὰς καρδίας των καὶ ζητοῦν ἀπὸ τοὺς ἀχράντους
πόδας Της τὰ πλήθη τῶν οἰκτιρῶν Της.

Καὶ Ἐχεῖνη δὲν ἀρνεῖται εἰς κανένα τὴν στοργὴν καὶ τὴν παρηγορίαν Της. Αὐτὸ μαρτυροῦν τὰ θαύματά Της, αὐτὸ ὑπόσχεται τὸ στοργικὸν Της βλέμμα ἀπὸ τὴν μικρὰν εἰκόνα Της.

Τὴν μεγάλην Χάριν, τὴν ὁποῖαν ἀφειδῶς σκορπίζει ἡ Παναγία, καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ ναοῦ Της, ἀπηθανάτισεν ἡ λαϊκὴ μοῦσα. Εἰς κάθε λίκνον βρέφους τὰ τρυφερά μητρικὰ χεῖλη τραγουδοῦν ὡς γλυκύτατον νανούρισμα:

ὦ Παναγιά μου Τηνιακιά,
μὲ τὰ πολλὰ καντήλια,
φύλαγε τὸ παιδάκι μου,
νὰ σοῦ τὰ κάμω χίλια!...

*Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης
(Διασκευὴ Ν. Α. Κομπούλου)*

ΠΑΝΑΓΙΑ ΠΑΡΘΕΝΟΣ

Παναγία Παρθένος! Τὴν εἰκόνα της
κρέμασε ψηλὰ στὴν κάμαρά σου
στῆς ζωῆς τοὺς δρόμους ὁδηγήτριά σου
κι ὑπνοδότρα θεία στὰ βλέφαρά σου.

Νὰ σκεπάζῃ ἀνάλαφρα τὸν ὕπνο σου
τῶν λευκῶν χειρῶν της ἡ βοήθεια.
Νὰ σοῦ φέρνῃ τὰ γλυκύτερα ὄνειρα
καὶ τὴ μέρα νὰ στὰ δείχνῃ ἀλήθεια.

Γεώργιος Αρσένιος

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ο Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐγεννήθη εἰς Ἀντιόχειαν τὸ ἔτος 344 μ. Χ. Ὁ πατὴρ του ἐκαλεῖτο Σεκοῦνδος καὶ ἦτο στρατιωτικός. Ἡ μήτηρ του Ἀνθοῦσα, μείνασα χήρα εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν, ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς δεῦτερον γάμον, διὰ νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ Ἰωάννου. Ἦτο εὐσεβεστάτη γυνὴ καὶ μετέδωκεν εἰς τὸν υἱὸν τῆς ὅλην τὴν εὐσέβειαν τῆς ψυχῆς τῆς.

Ὁ Ἰωάννης ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀποκτήσῃ καὶ καλοὺς διδασκάλους, ὅπως ἦτο ὁ περίφημος διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς Λιβάνιος. Οὗτος ἀνεκάλυψε ἀμέσως τὴν φυσικὴν εὐγλωττίαν τοῦ Ἰωάννου καὶ προεῖπε τὸ ἔνδοξον στάδιόν του.

Ἡ θρησκεία ἐγοήτευσεν τὸν Ἰωάννην.

Διὰ τοῦτο ἐπιδίδεται εἰς θρησκευτικὰς μελέτας, μετὰ τοῦ φίλου του Βασιλείου, καὶ ζῇ βίον μοναχοῦ, ἐτοιμαζόμενος νὰ γίνῃ κληρικός. Ὁ Μελέτιος, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, μαθὼν ταῦτα, τὸν ἐνθαρρύνει, τὸν βαπτίζει καὶ τὸν χειροτονεῖ ἀναγνώστην τῆς ἐκκλησίας. Ὁ Ἰωάννης ἐξηκολοῦθει τὰς θρησκευτικὰς μελέτας του καὶ ἔγινε πολὺ γνωστὸς εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν ἐκείνην. Ὅτε ἀπέθανεν ὁ Μελέτιος καὶ ἐχέρυσαν καὶ μερικαὶ ἐπισκοπαὶ εἰς Συρίαν, παρεκλήθησαν καὶ οἱ δύο φίλοι νὰ γίνουν ἐπίσκοποι. Ἀλλ' αὐτοὶ ἐκ μετριοφροσύνης εἶχον ἀποφασίσει ν' ἀποφύγουν πᾶν ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα. Καὶ ὁ μὲν Βασίλειος ἐπέισθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου καὶ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος, αὐτὸς ὅμως ἠρνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο. Καὶ ἡ αἰτία αὐτὴ διετάραξεν ὀλίγον τὰς φιλικὰς σχέσεις των.

Ἀποθανούσης τῆς μητρός του, ὁ Ἰωάννης, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θεολογικὴν σχολὴν Ἀντιοχείας, εὗρισκομένην εἰς ἓν μοναστήριον πλησίον τῆς

πόλεως. Βραδύτερον ὁμως ἀσθενήσας ἐπανήλθεν εἰς Ἀντιόχειαν. Τότε ὁ ἐπίσκοπος Φλαβιανὸς διὰ τῆς βίας σχεδὸν τὸν χειροτονεῖ πρεσβύτερον καὶ ἀναθέτει εἰς αὐτὸν τὸ κήρυγμα εἰς τὴν μητροπολιτικὴν ἐκκλησίαν.

Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο μέγιστος, τὰ δὲ συρρέοντα πλήθη ἀναρίθμητα. Ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος τοῦ ναοῦ τούτου ἔλαμψεν ἡ ρητορικὴ τέχνη τοῦ Ἰωάννου. Καὶ διὰ τὸ χάρισμα αὐτὸ ὠνομάσθη Χρυσόστομος. Ἐδόθη δὲ εἰς αὐτὸν καὶ κατάλληλος ἀφορμή, ὡς ἑξῆς :

Εἰς τὴν ἀγορὰν, πλησίον τῆς ἐκκλησίας, ὑπῆρχον οἱ ἀνδριάντες τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου καὶ ὅλης τῆς οἰκογενείας του. Ὁργισθεὶς ὁ λαὸς ἡμέραν τινά, διότι ἐπεβλήθησαν νέοι φόροι, κατέστρεψε τοὺς ἀνδριάντας αὐτοῦς. Ἡ πρᾶξις ἦτο πολὺ κακὴ καὶ ἡδύνατο νὰ φέρῃ εἰς μεγάλους κινδύνους τὴν πόλιν, διότι ὅλοι ἐγνώριζον πόσον αὐστηρὸς καὶ ὀργίλος ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ. Διὰ τοῦτο, μετὰ τὴν ὀργήν, φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς κατοίκους. Τότε ἀπεφασίσθη νὰ μεταβῇ ὁ ἐπίσκοπος Φλαβιανὸς εἰς τὴν Ρώμην μὲ ἐπιτροπὴν ἐκ σεβασμίων πολιτῶν, ἵνα ἐξευμενίσουν τὸν Θεοδόσιον. Ἀντικαταστάτης τοῦ Φλαβιανοῦ ἔμεινεν ὁ Χρυσόστομος. Εἶπε τότε τοὺς περιφήμες «περὶ ἀνδριάντων» λόγους του, διὰ τῶν ὁποίων ἐκάκιζε μὲν τὴν ἀσέβειαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἔδιδε δὲ θάρρος πρὸς τὸν περίφοβον λαόν.

Τὸ 397 ἀποθνήσκει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νεκτᾶριος. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος ἀποφασίζει νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν πρῶτον θρόνον τῆς Ἐκκλησίας τὸν Ἰωάννην, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη εἶχε διαδοθῇ πανταχοῦ. Διὰ τοῦτο τὸν προσκαλεῖ εἰς Κωνσταντινούπολιν, χωρὶς νὰ δηλώσῃ εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν τῆς προσκλήσεώς του. Καὶ ἐκεῖ, παρὰ τὴν θέλησίν του, τὸν προχειρίζουν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινου-

πόλεως. Τὴν χειροτονίαν ἔκαμε κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, εὐρισκόμενος κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Θεόφιλος ἠθέλε νὰ ἀνυψώσῃ εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἄλλον κληρικόν, Ἰσίδωρον καλούμενον. Ἀλλ' ὑπήκουσεν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐκτοτε ὁμῶς ἐμίσει τὸν Χρυσόστομον.

Καὶ εἰς τὸ νέον του ἀξίωμα ταχέως διεκρίθη ὁ Ἰωάννης. Ἐξῆς βίον λιτότατον, ἐνδεδυμένος ὡς μοναχὸς μὲ πενιχρότατον ἔνδυμα· ἡ τροφή του ἦτο ἀπλουστάτη, διότι ἦτο ἄκρος φίλος τῆς νηστείας· ἀπέφευγε πᾶσαν ἐπίδειξιν. Ἐξερχόμενος εἰς τὰς ὁδοὺς δὲν ἠθέλε νὰ συνοδεύηται ὑπὸ ἀκολουθίας ὑπηρετῶν καὶ ἱερέων. Ἐδείκνυνεν εἰς πάντας τὸ παράδειγμα τῆς λιτότητος, τῆς ἀπλότητος, τῆς ταπεινοφροσύνης.

Ἐνῶ δὲ ἔζη τόσον λιτῶς καὶ οὐδὲν ἐδαπάνη δι' ἑαυτόν, ἐσκόρπιζε τὰ πλουσιώτατα εἰσοδήματα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς του ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ ἐφρόντιζε δι' ὅλους ὡς πατήρ. Τότε ἰδρῦθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν φιλανθρωπικὰ καταστήματα, πτωχοκομεῖα, γηροκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα καὶ νοσοκομεῖα.

Ὁ Χρυσόστομος ἐφρόντιζε πολὺ διὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν σεμνότητα τῶν κληρικῶν. Ἠλεγχεν αὐστηρότατα τοὺς παρεκτρεπομένους. Μαθὼν τότε, ὅτι δέκα τρεῖς ἐπίσκοποι περὶ τὴν Ἐφεσον ἐπώλουν ἀντὶ χρημάτων τὴν ἱερωσύνην, ἦλθεν εἰς Ἐφεσον, καθήρεσε καὶ τοὺς δέκα τρεῖς καὶ ἐχειροτόνησεν ἄλλους ἐπίσκοπους.

Καθὼς δὲ τὸν κληρον, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸν λαὸν συνεβούλευε καὶ καθωδῆγει εἰς τὴν ἀρετὴν. Τὰς νοουθεσίας του δὲ αὐτὰς δὲν ἐδίσταζε νὰ ἀπευθύνῃ καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας. Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρκαδίου ἐγίνοντο τότε πολλὰ ἄτοπα, ἐξ

αιτίας τῆς αὐτοκρατείας Εὐδοξίας. Ὁ Χρυσόστομος ἐκάκιζε καὶ ταύτην ἀφόβως.

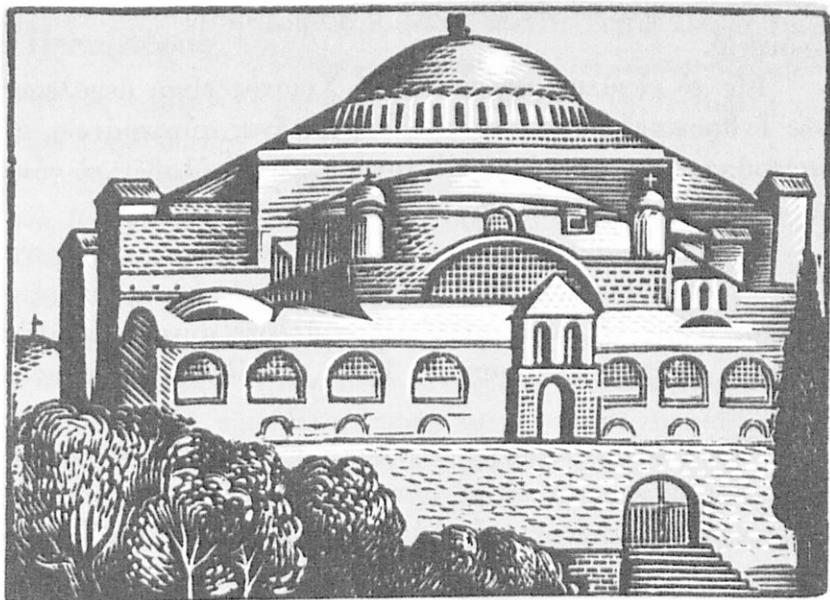
Ἡ τολμηρὰ ὁμως γλῶσσα τοῦ Ἰωάννου ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγέννησε πολλοὺς ἐχθροὺς. Περισσότερον πάντων ἐμίσει αὐτὸν ἡ Εὐδοξία. Μὲ τοὺς ἐχθροὺς τούτους ἠνώθη καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος. Καὶ ραδιουργήσαντες ποικιλοτρόπως τὸν Ἰωάννην, ἐπέτυχον νὰ καταδικασθῇ εἰς ἔξορίαν.

Ὁ λαὸς ὁμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ἐσέβετο καὶ ἐτίμα καὶ ἐλάτρευε τὸν Ἰωάννην, εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς ἔξορίας του ἐστασίασεν. Ἀνήρπασεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν στρατιωτῶν τὸν ἀπαγόμενον ἱεράρχην καὶ τὸν ἐγκατέστησε καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ θρόνου του.

Τὸ μῖσος ὁμως τῆς Εὐδοξίας κατὰ τοῦ Ἰωάννου δὲν ἐσβέσθη. Κατορθώνει αὕτη νὰ ἐξορισθῇ οὗτος κρυφίως εἰς Ἀρμενίαν, χωρὶς νὰ μάθῃ τίποτε ὁ λαός. Πολλὰς ταλαιπωρίας ὑπέστη κατὰ τὴν ἔξορίαν του αὐτὴν ὁ Ἰωάννης. Ἀλλ' ὥς νὰ μὴ ἔφθανον αὐταί, ἐξορίζεται μετ' ὀλίγον ἀκόμη μακρὰν, εἰς τὸν Πόντον. Καὶ καθ' ὁδόν, ταλαιπωρούμενος καὶ βασανιζόμενος, παρέδωκε τὸ πνεῦμα τῷ 407 μ. Χ.

Α. Κυριακὸς

Β'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Τὰ μαρτύρια. Ματαίως ἀφῆρεσαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸ με-
γαλοφάνταστον κτίσμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ
τὰ μαρτύρια τῆς βυζαντινῆς του καταγωγῆς. Ματαίως τὸ ἐ-
στόλισαν μὲ τὴν ἰσλαμικὴν διακόσμησιν.

Κάτω ἀπὸ τὸ ἀσβεστόχρῳσμα, τὸ ὅποῖον τοῦ ἔκαμαν, μι-
σοφαίνονται πάντοτε τὰ παλαιὰ ψηφιδωτά, ποὺ ἐσκόρπιζον
ἄλλοτε γλυκεῖαν λάμψιν. Κάτω ἀπὸ τὰ στηρίγματα τοῦ θό-
λου, εἰς τὰς καμπύλας τῶν τόξων καὶ τῶν ἀψίδων, ὡσὰν μέσα

ἀπὸ λευκὴν ὁμίχλην, προβάλλουν μορφαὶ ἀρχαγγέλων, ἁγίων, χερουβείμ.

Εἰς τὸ μέγαλον ψηφιδωτὸν ὁ Χριστὸς εἶναι μεγαλειωδῶς ἐνθρονισμένος· εἰς τοὺς πόδας του ἕνας αὐτοκράτωρ, ἀπαστραπτὼν ἐκ πορφύρας καὶ χρυσοῦ, κλίνει εὐλαβῶς τὸ γόνυ καὶ τὸ μέτωπον εἰς τὴν γῆν.

Ἀπὸ τὸ ὄραμα αὐτό, ποὺ μόλις γλυκοφαίνεται, ἀναγεννῶνται δέκα αἰῶνες ἱστορίας σβησμένης, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἱστορία δόξης. Οἱ θόλοι αὐτοὶ εἶδαν ἄλλοτε αὐτοκρατορικὰς στέψεις, στέψεις πατριαρχῶν, ἱερὰς συνόδους, δοξολογίας θριάμβων.

Εἶδαν τὸν πατριάρχην καὶ τὸν αὐτοκράτορα νὰ προχωροῦν τελετικῶς μέσα εἰς τὰ σύννεφα τοῦ λιβανωτοῦ καὶ τὰς φλόγας τῶν λαμπάδων, τὴν λάμπιν ἀτελειώτων παρελάσεων εἰς τὰς μεγάλας ἐορτὰς τῆς Χριστιανοσύνης.

Εἶδαν τὰς μεγαλοπρεπεῖς βυζαντινὰς λειτουργίας, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ ἱεροὶ ψαλμοί, τὰ πολυάριθμα φῶτα καὶ αἱ τελετικαὶ κινήσεις τοῦ κλήρου ἐξέπληττον τοὺς βαρβάρους, ποὺ ἤρχοντο εἰς τὸ Βυζάντιον...

Εἰς τὴν βυζαντινὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Θεός, ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Λαὸς εἶχον τὰς κατοικίας των: τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὸ Παλάτιον, τὸν Ἱπλόδρομον. Εἶναι τὰ τρία κέντρα τοῦ Βυζαντίου.

Ἀπὸ τὸ Παλάτιον δὲν σώζεται πλέον τίποτε· ἀπὸ τὸν Ἱπλόδρομον ὀλίγιστα ἔχνη. Ἡ Ἁγία Σοφία μόνον, καλλιτέχνημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ θρησκευτικὸν κέντρον τῆς αὐτοκρατορίας, σώζεται ὁλόκληρος.

Οἱ αἰῶνες τὴν ἐφύλαξαν, καὶ σήμερον ἀκόμη παραμένει ὁ ὡραιότερος τύπος τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησίας καὶ τέχνης.

Ἡ παράδοσις. Ἀπὸ τοῦ 1453, ποὺ ἡ Ἁγία Σοφία ἔγινε Τουρκικὸν τζαμί, δὲν ἔχει βέβαια τὴν πρῶτην τῆς λάμπιν. Ἔχει ὅμως τὸ θέλγητρον τῆς ἱστορίας καὶ τῶν παραδόσεων.

Ὅταν αἱ θύραι τῆς Ἁγίας Σοφίας παρεβιάσθησαν ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ὀρδὰς, ἓνας λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου, καθὼς λέγει ἡ παράδοσις, ἐλειτούργει ἀκόμη ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ. Εἰς τὸν κάλπασμόν τῶν ἵππων τοῦ βαρβάρου, εἰς τοὺς ἀπειραγίθιμους κατακτητὰς, εἰς τὰς φωνὰς τοῦ τρόμου τῶν πιστῶν, ὁ ἱερεὺς διέκοψε τὴν λειτουργίαν· ἔλαβε τὸ δισκοπότηρον μετὰ τὰ ἱερὰ σκεύη τῆς Μεταλήψεως καὶ μετὰ σταθερὸν καὶ τελετικὸν βῆμα κατηυθύνθη εἰς τὰ πλάγια τοῦ θυσιαστηρίου.

Οἱ στρατιῶται κραδαίνοντες τὰ ξίφη των ὥρμησαν ἐναντίον του· ὁ ἱερεὺς ὅμως ἐξηφανίσθη εἰς ἓν αἰφνίδιον ἄνοιγμα τοῦ τοίχου, ὁ ὁποῖος ἔκλεισεν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐξαφάνισίν του. Ἐνόμισαν οἱ Τούρκοι, ὅτι ἦτο μυστικὴ θύρα καὶ ἔτρεξαν νὰ τὴν ἀνοίξουν. Τίποτε... Εἶδαν τὸν τοῖχον στερεὸν καὶ συμπαγῆ.

Ἀπὸ τὸν τοῖχον αὐτὸν τώρα ἀκούεται κάποτε, λέγουν, ἀόριστος ψαλμωδία. Ὁ κρυμμένος λειτουργὸς ὑποψιθυρίζει τοὺς ψαλμούς. Ὅταν ἡ Ἁγία Σοφία γίνῃ πάλιν χριστιανικὴ, θὰ βαδίσῃ πάλιν πρὸς τὸ ἱερὸν καὶ θὰ συνεχίσῃ τὴν λειτουργίαν, ἡ ὁποία διεκόπη τὴν 29ην Μαΐου τοῦ 1453.

(Ἀνέκδοτον)

Χάρις Ἡμερινὸς (Ζαχαρίας Παπαντωνίου)

Ο ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ

(Ἡ ἀκόλουθος παράδοσις τοῦ λαοῦ γιὰ τὸ δικέφαλο αἰετό, τὸ σύμβολο τῶν Βυζαντινῶν, δείχνει τὴν ἀκλόνητη πίστιν του γιὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους.)

Στὴν πόρτα τῆς Ἁγίας Σοφιάς, ποὺ σφάλισεν
ἐνὸς ἀγγέλου χέρι,

διπλοσφαγμένος ἔπεσε ὁ δικέφαλος
ἀπ' τ' ἄπιστο μαχαίρι.

Στὴν πόρτα τῆς Ἁγίας Σοφιάς, σπαράζοντας
μὲ ματωμένα στήθη,
τὶς δὺὸ φτεροῦγες ἄπλωσε ὁ δικέφαλος
καὶ πάλι ὀρθὸς ἐστήθη.

Καὶ στοίχειωσε καὶ θέριεψε καὶ πλήθυνεν
ὁ νεκραναστημένος
κι ἔγινε ὁ ἓνας μύριοι Ἀἰτοὶ Δικέφαλοι
στὸ δουλωμένο γένος.

Καὶ πέταξε στὰ πέρατα καὶ φώλιασεν,
ὅπου σκεπὴ τὸν κρύβει:
Σὲ Μοναστήρι, σ' Ἐκκλησιὰ καὶ στ' ἄρχοντα
καὶ σὲ φτωχοῦ καλύβι...

Τέσσερα μαῦρ' ἀτέλειωτα ἑκατόχρονα
βουβὸς κι ἀποκρυμμένος,
κλωσσοῦσε τὴν Ἐκδίκηση ὁ δικέφαλος
στὸ δουλωμένο Γένος.

Ξάφνω μιὰ μέρα βρόντης' ὁ ἀντίλαλος:
«Ὡς πότε, παλληκάρια!»
Καὶ μύριοι Ἀἰτοὶ Δικέφαλοι φτερούγισαν
ἀπὸ σπαθιῶν θηκάρια!

(Πύρινη Ρομφαία)

Γεώργιος Δροσίνης

ΡΗΓΑΣ Ο ΦΕΡΑΙΟΣ

ΡΗΓΑΣ ἐγεννήθη εἰς Βελεστῖνον τῆς Θεσσαλίας, εἰς τὰς ἀρχαίας Φεράς, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Φεραῖος. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ζαγοράς. Περὶ τὸ 1780

ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου συνεπλήρωσε τὴν ἐκπαίδευσίν του εἰς τὰ ἐκεῖ λαμπρὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα.

Ὁ Ρήγας ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς δούλης πατρίδος του. Εἰς τὸ Βουκουρέστιον εὐρισκόμενος ἐγνωρίσθη μὲ πολλοὺς πατριώτας καὶ ξένους δυναμένους νὰ τὸν βοηθήσουν εἰς τὸ ἔργον του. Εἶχε συχνὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ ἀρματολῶν καὶ ἐπισκόπων καὶ ἄλλων προϋχόντων τῆς Ἑλλάδος. Συνέγραψε χάρτην τῆς Ἑλλάδος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐν βιβλίον πολεμικόν, ὀνομαζόμενον «Ἐγκόλπιον στρατιωτικόν»· ἔγραψε τὸν ὕμνον: «Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά, μονάχοι σὰ λιοντάρια, στὶς ράχες, στὰ βουνά;».

Διὰ νὰ τυπώσῃ τὰ βιβλία του, μετέβη εἰς Βιέννην καὶ ἐνεθουσίασεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας μεγαλεμπόρους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖ μετέβη καὶ ὁ Περραιβὸς διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν ἰατρικὴν. Ἦσαν φίλοι ἀπὸ τὸ Βουκουρέστιον. Ὁ Ρήγας τὸν ἐδέχθη εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ τοῦ ἐξήγησε τοὺς σκοποὺς του ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Οὗτος δὲ ἀπεφάσισε νὰ συναγωνισθῇ μετ' αὐτοῦ.

Ὁ Ρήγας ἤνοιξεν ἀλληλογραφίαν καὶ μὲ τὸν Ναπολέοντα καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειάν του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Βραδύτερον ἀπεφάσισε ν' ἀφήσῃ τὴν Βιέννην καὶ νὰ διαβῇ εἰς Βενετίαν πρὸς συνάντησιν τοῦ Ναπολέοντος. Δέκα ἡμέρας πρὶν ἀναχωρήσῃ ἔστειλεν ὅλα τὰ πράγματά του πρὸς τὸν ἐν Τεργέστη φίλον του Ἀντώνιον Κορωνιόν, δώδεκα κιβώτια πλήρη ἐκ τῶν ποιημάτων του καὶ ἕνα φράκελλον γραμμάτων, διευθυνόμενον πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Κατὰ δυστυχίαν ὁ Κορωνιὸς ἔλειπεν εἰς ταξίδιον καὶ τὰ γράμματα τοῦ Ρήγα ἔπλεσαν εἰς χεῖρας τῆς Αὐστριακῆς ἀστυνομίας.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔφθασεν εἰς Τεργέστην ὁ Ρήγας καὶ

ὁ Περραιβός. Εἰς τὸ ξενοδοχεῖον των ὁμως κατέφθασαν τὸ μεσονύκτιον Αὐστριακοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ τοὺς ἀνακρίνουν. Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ ἀνάκρισις τοῦ Ρήγα καὶ ἐστράφησαν πρὸς τὸν Περραιβόν, ὁ Ρήγας εἶπεν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς :

—Ὁ νέος αὐτὸς δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μαζί μου· εἶναι ἀπλοῦς συνοδοιπὸρος μου· μεταβαίνει εἰς Παρισίους διὰ νὰ σπουδάσῃ ἰατρικὴν.

Πιστεύσαντες τοὺς λόγους τοῦ Ρήγα οἱ ἀξιωματικοί, τὸν μὲν Περραιβὸν ἀφῆκαν ἐλεύθερον, τὸν δὲ Ρήγαν ἐφυλάκισαν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας συνελήφθη καὶ ὁ Κορωνιδὸς καὶ ἐστάλησαν καὶ οἱ δύο εἰς Βιέννην, ὅπου εἶχον συλληφθῇ καὶ ἄλλοι πέντε Ἕλληνες ἔμποροι. Πρὶν ἀναχωρήσουν ἐκ Τεργέστης ὁ Ρήγας προσεπάθησε ν' αὐτοκτονήσῃ μὲ ἓν μικρὸν μαχαιρίδιον. Ἀλλὰ τὰ τραύματά του δὲν εἶχον πολὺ βάθος καὶ δὲν ἀπέθανεν. Οἱ φύλακες ἰδόντες τὸν Ρήγαν αἰμόφυρτον ἔτρεξαν, ἀφῆρεσαν τὸ μαχαιρίδιον καὶ ἀνέφεραν τὸ συμβὰν εἰς τὸν διοικητήν, ὅστις ἀμέσως ἔστειλεν ἰατροὺς νὰ περιποιηθοῦν τὰς πληγὰς του.

Εἰς τὸ τέλος ἐστάλη εἰς Βιέννην καὶ ἐφυλακίσθη μαζί μὲ τοὺς ἄλλους. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς Τούρκους, διέταξε νὰ σταλοῦν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ μόλις παρεδόθησαν εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου, ἐφυλακίσθησαν καὶ ἔμειναν ἐκεῖ, διότι εἰς φίλος τοῦ Ρήγα, ὁ ἡγεμὼν τοῦ Βιδινίου Πασβάνογλους, κατέλαβεν ὅλας τὰς διαβάσεις τῶν δρόμων, διὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ. Ἐπράξε δὲ τοῦτο, διότι καὶ ὁ Ρήγας ἄλλοτε εἰς Βλαχίαν εἶχε σώσει τὴν ζωὴν τοῦ Πασβάνογλου, ἐχθροῦ τοῦ Σουλτάνου.

Βλέπων ὁ πασᾶς τοῦ Βελιγραδίου, ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ρήγα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἦτο δύσκολος, ἀπεφάσισε νὰ

πνίξη καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του εἰς τὸν Ἰστρον ποταμόν. Διέταξε νὰ τοὺς ἐξαγάγωσιν ἀπὸ τὴν φυλακὴν ἕνα ἕνα, λέγοντες ὅτι ἐδόθη διαταγὴ νὰ εἰσέλθουν εἰς πλοῖον καὶ νὰ πλεύσωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἐκεῖνοι τοὺς ἐπνίξαν εἰς τὸν ποταμόν. Ἐμείνε λοιπὸν ἔσχατος ὁ δυστυχὴς Ρήγας, ὅστις ἀπὸ τὰ κινήματα τῶν στρατιωτῶν ἐνόησεν ὅτι οἱ σύντροφοί του δὲν εἰσῆλθον εἰς πλοῖον, ἀλλ' εἰς τὸν Ἀδην· ἐνῶ δὲ εἰς στρατιώτης ἐπλησίασε νὰ σύρῃ τὸν ἴδιον, ὁ Ρήγας τὸν ἐκτύπησε μὲ τὴν πυγμὴν εἰς τὸ στήθος τόσον δυνατὰ, ὥστε τὸν ἔρριψε κάτω ἡμιθανῆ. Ἀνήγγειλαν τὰ διατρέξαντα εἰς τὸν πασᾶν, ὅστις διέταξε νὰ τὸν φονεύσουν μὲ ὄπλον. Ὁθεν εἰσελθόντες δύο Τοῦρκοι εἰς τὴν φυλακὴν, ἔσυραν τὰ πιστόλια των ἀπὸ τὴν ζώνην των καὶ τὰ διηύθυναν εἰς τὸ στήθος του. Προτοῦ πέσῃ ὅμως ὁ Ρήγας εἶπε τουρκιστὶ πρὸς τοὺς δολοφόνους του :

—Ἐτσι ἀποθνήσκουν τὰ παλληκάρια. Ἀρκετὸν σπόρον ἐσκόρπισα· ἔρχεται ἡ ὥρα νὰ συνάξῃ τὸ ἔθνος μου τὸν γλυκὺν καρπὸν.

Ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς εὐγνωμονοῦσα ὕψωσε τὸν μαρμάρινον ἀνδριάντα τοῦ Ρήγα πρὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Χ. Πετραιβός

Ο ΚΛΗΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1821

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ οὐ μόνον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἕθνος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐπρωτοστάτησεν.

Ἄπειροι εἶναι οἱ κληρικοί, οἱ ὅποιοι ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος. Μόλις διεδίδετο ἡ φήμη περὶ μελετωμένης ἐξεγέρσεως, ἡ μανία τῶν Τούρκων ἐξέσπα κατὰ τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Πρῶτον θῦμα τῆς Τουρκικῆς θηριωδίας ἔπεσε κατὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου 1821, ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ὁ σεπτὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄. Μετ' αὐτοῦ συνεμαρτύρησαν καὶ οἱ Μητροπολίται Ἐφέσου Διονύσιος, Νικομηδείας Ἀ-

θανάσιος καὶ Ἀγχιάλου Εὐγένιος. Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐμαρτύρησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ Ἐπίσκοποι Ἀδριανουπόλεως, Θεσσαλονίκης, Δέρκων, ὁ ὑπερεκατοντούτης Ἀρχιερεὺς Μυριουπόλεως καὶ ὁ Ἀρχιδιάκονος τοῦ Πατριαρχοῦ Νικηφόρος.

Ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπηγχονίσθη ὁ πρῶν Πατριαρχὴς Κύριλλος μετὰ πολλῶν ἱερέων. Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐθανατώθη ὁ Ἐπίσκοπος Κίτρους Μελέτιος. Ἐν Κρήτῃ ὁ Μητροπολίτης Γεράσιμος μετὰ τεσσάρων Ἐπισκόπων. Ἐν Λευκωσίᾳ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς μετὰ 3 Μητροπολιτῶν καὶ 36 ἄλλων κληρικῶν καὶ μοναχῶν.

Ἐμαρτύρησαν πρὸς τοῦτοις οἱ ἀρχιερεῖς Σωζουπόλεως, Σερῶν, Ἀρτης, Λαρίσης, Ἰωαννίνων, Γρεβενῶν καὶ ἄλλοι. Ἐν τῇ μονῇ τῆς Χίου διηλθον ἐν στόματι ρομφαίας 200 κληρικοί.

Καὶ βραδύτερον ἐν Κορώνῃ οἱ Τοῦρκοι, διὰ νὰ πανηγυρίσουν τὴν ἄφιξιν τοῦ Καπετὰν πασᾶ, ἐβασάνισαν καὶ ἀπηγχόνισαν τὸν ἐπίσκοπον καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς πόλεως. Ἐν Μεθώνῃ ὁ Ἐπίσκοπος Γρηγόριος, φυλακισθεὶς, ἀπέθανεν ἐκ τῶν κακουχιῶν.

Εἶναι ἀμέτρητα τὰ μαρτύρια τῶν κληρικῶν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν Ἡ ἱστορία ἀναβιβάζει τοὺς μάρτυρας αὐτοὺς εἰς ἑξακισχιλίους. Ἀλλὰ πόσων ἄρᾳ γε τὴν θυσίαν δὲν ἐμάθομέν ποτε καὶ πόσων τὸ φρικτὸν μαρτύριον δὲν ἐκάλυψε τὸ χῶμα τοῦ τάφου; Διὰ τοὺς ἀγνώστους αὐτοὺς μάρτυρας τί ἄλλο ἀρμόζει περισσότερον ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ Κάλβου;

Ἄς μὴ βρέξῃ ποτὲ
τὸ σύννεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
σκληρὸς ἅς μὴ σκορπίσῃ
τὸ χῶμα τὸ μακάριον
πὺρ σᾶς σκεπάζει.

Ἡ Ἐκκλησία ὁμως δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ μόνον θύματα κατὰ τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ἐχει νὰ παρουσιάσῃ καὶ πληθὸς κληρικῶν, οἱ ὅποιοι μὲ τὰ στρατιωτικὰ σώματα ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν.

Οὕτως ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Ἐπίσκοπος Κερτέζης Προκόπιος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἡλείαν, Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ἀνταλλάξας τὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος μὲ τὸ ξίφος τοῦ πολεμιστοῦ, ἔλαβε μαρτυρικώτατον θάνατον ἐν Θερμοπύλαις, ὡς ἄλλος Λεωνίδας. Ὁ Ἐπίσκοπος Σαλῶνων Ἡσαΐας κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀλαμάνας. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ ἐπικληθεὶς Παπαφλέσσας, ἀπτόητος εἰς τοὺς κινδύνους, ἔπεσεν ἡρωικῶς εἰς τὸ Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας.

Ὁ Νεόφυτος Καρύστου, ὁ Νεόφυτος Ταλαντίου, ὁ Ἐπίσκοπος Σάμου ἐπολέμησαν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Ὁ μακάριος Ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ προσέφερεν ἑαυτὸν ὀλοκαύτωμα κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ Βρεσθένης Θεοδώρητος, ἐπὶ κεφαλῇ 808 περίπου πολεμιστῶν, ἐπολέμησεν ἡρωικῶς εἰς τὸ Βαλτέτσι.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους οἱ κληρικοὶ προσέφερον μεγάλας ὑπηρεσίας. Ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος ἐγένετο Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ μετέσχε τῶν Ἐθνικῶν Συνελεύσεων. Ὁ Προύσης Ἰωσήφ ἦτο ὁ πρῶτος Ὑπουργὸς τῶν Θρησκευτικῶν καὶ τῆς Δικαιοσύνης.

Τοιοιουτρόπως καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἐν δουλείᾳ ὁ Κληρὸς ἐστάθη προστάτης καὶ προμαχος τοῦ ἔθνους.

Λημ. Μπαλάνος

ΗΡΩΙΔΕΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Ἄγνωστοι. Τὴν 23ην Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1803 ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία ἔχει νὰ παρουσιάσῃ μοναδικὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον γεγονός.

Ἄγριος καὶ παγερὸς βορρᾶς μὲ ἄφθονον χιόνα ἐμάστιζε τὰ ἡπειρωτικὰ βουνά· ψυχὴ δὲν ἐτόλμα νὰ ἐξέλθῃ τῆς θύρας. Καὶ ὅμως ὀλίγοι ἄνδρεῖοι Σουλιῶται μὲ τὰς οἰκογενεῖας των

ἐμάχοντο ἀπληπισμένοι εἰς τὸ Ζάλογγον τῆς Ἑπείρου ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀλῆ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των. Φεύγοντες ἀπὸ τὴν ἥρωικὴν πατρίδα των, κατόπιν συνθήκης, δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἀσφαλισθῶσιν εἰς ἔδαφος φιλικὸν καὶ δολίως καταδιώκονται. Κλεισμένοι λοιπὸν εἰς τὴν ὁμώνυμον μονὴν τοῦ ἀποτόμου ἡπειρωτικοῦ ὄρους Ζαλόγγου προσπαθοῦν νὰ ἀντιστοῦν. Ὀλίγοι μόνον ἐσώθησαν κατόπιν ἥρωικῆς ἐξόδου.

Ἐξήκοντα γυναῖκες ἐξ αὐτῶν εἶχον ἀποχωρισθῇ τῶν ἄλλων καὶ εἶχον ἀποκλεισθῇ εἰς ἓνα ἀπότομον βράχον, ὁ ὁποῖος σήμερον καλεῖται «Στεφάνι». Τὰ ὀνόματά των δὲν τὰ γνωρίζομεν, ἀλλ' εἶναι ὅλαι ἀπὸ ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἐπολέμησαν καὶ μὲ λίθους ἀκόμη εἰς τὸ Σούλι τοὺς Τούρκους. Δὲν ἐδείλίαςαν λοιπὸν· μὲ ξύλα καὶ μὲ λίθους προσεπάθουν νὰ ἀναχαιτίσουν τὴν ὁρμὴν τῶν ἀγρίων Τουρκαλβανῶν. Οἱ ἄνδρες των ἦσαν μακρὰν καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ τὰς βοηθήσουν.

Οἱ ἄπιστοι μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας ὁρμοῦν σχεδὸν ἔχουν ἀνέλθει ἐπὶ τοῦ βράχου.

Αἱ ἄγνωστοι ἥρωίδες τῆς ἐλευθερίας δὲν ἔχουν πλέον οὐδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας· ἡ σκλαβιὰ καὶ ἡ ἀτίμωσις θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν παράδοσίν των. Ἀλλ' ὅχι! Εἰς τὰ στόματα ὅλων ἀναβαίνει φωνὴ ἀπελπισίας: «Καλύτερα νὰ πεθάνωμε καὶ ὅχι νὰ σκλαβωθοῦμε».

Ἔχουν ἤδη σχεδιάσει τὸ παράτολμον σχέδιόν των. Καὶ αἱ ἐξήκοντα Σουλιώτισσαι, ἄλλαι παρθένοι νεαραί, ἄλλαι τρυφεραὶ μητέρες, μὲ τὰ τέκνα εἰς τὴν ἀγκάλην, ἄλλαι γυναῖκες ὄρμιμοι καὶ ἄλλαι γερόντισσαι σεβασταί, συμπλέκουν τὰς χεῖράς των εἰς πρωτάκουστον ἥρωικὸν χορόν. Αἱ Σουλιώτισσαι

γνωρίζουν νὰ ἀποθνήσκουν χαρούμεναι καὶ ὄχι λυπημέναι.

Ἡ πρώτη ἔχει φθάσει ἤδη εἰς τὴν ἄκρην τοῦ βράχου· φιλεῖ τὴν δευτέραν καὶ μὲ τὸ τέκνον εἰς τὴν ἀγκάλῃν ρίπτεται εἰς τὴν ἄβυσσον, ἐνῶ τὸ τραγούδι ἀντηχεῖ εἰς τοὺς γύρω βράχους.

Μὲ τὸ φίλημα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συγγνώμης ἐκρημνίσθησαν ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην κατὰ τὴν σειρὰν τοῦ χοροῦ ὅλαι κάτω εἰς τὸ βάραθρον. Ὁ κρότος τοῦ πίπτοντος σώματος τῆς τελευταίας ἐσφράγισε τὸν χορὸν τοῦ θανάτου τῶν ἡρώιδων. Ἡ ἱστορία δὲν μᾶς παρέδωσε τὰ ὀνόματά των. Κρῖμα νὰ μὴ τὰ ἔχωμεν.

Ἡ Δέσπω. Ἀλλ' ἂν ἡ ἱστορία δὲν μᾶς διέσωσε τὰ ὀνόματα τῶν ἡρώιδων τοῦ Ζαλόγγου, ἡ δημοτικὴ ὅμως Μοῦσα μᾶς ἀπηθανάτισε μίαν ἄλλην Σουλιώτισσαν, τὴν Δέσπω:

- Ἀχὸς βαρὺς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.
— Μῆνα σὲ γάμο ρίχνονται, μῆνα σὲ χαροκόπι;
— Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται κι οὐδὲ σὲ χαροκόπι·
ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.
Ἀρβανιτιὰ τὴν πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τὸν πύργο.
— Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα· δὲν εἶναι ἐδῶ τὸ Σούλι·
ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.
— Τὸ Σούλι κι ἂν προσκύνησε κι ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκανε, δὲν κάνει.
Δαυλὶ στὸ χέρι ν' ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κρᾶζει:
— Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιά μου, ἀγκαλιαστήτε.
Καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε—κι ὅλες φωτιά γινῆκαν.

N. A. Κοτιόπουλος

ΕΙΣ τὸ ταπεινὸν χωρίον Πιάδα, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἐπί-
δαυρον, ἔγινεν ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλή-
νων. Αἱ ἐργασίαι τῆς ἤρχισαν τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου 1821.
Ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα εἶχον ἔλθει ἀντι-
πρόσωποι, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο «παραστάται».

Ἡ συνάθροισις αὐτὴ τόσων ἐκλεκτῶν πατριωτῶν ἀπὸ
ὅλην τὴν Ἑλλάδα, πρώτην φορὰν μετὰ τόσους αἰῶνας δου-
λείας, ἐπροκάλει βαθὺ αἰσθημα συγκινήσεως. Δάκρυα χαρᾶς
ἔρρεον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν πάντων, ἀντηλλάσσοντο δὲ χαρμό-
συνοι ἀσπασμοὶ ὡς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως.

Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸς ὁ τόπος τῆς συγκεντρώσεως.
Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς τὸ μικρὸν χωρίον δὲν ὑπῆρχεν οἶκημα κατάλ-
ληλον νὰ περιλάβῃ τόσα ἄτομα, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν,
ὅτι ἡ συνεδρίασις ἐγένετο ἐντὸς ναοῦ τινος ἢ ἐν ὑπαίθρῳ,
κατὰ τὸ ἀρχαῖον σύστημα.

Ὁ ὄρκος τῶν πληρεξουσίων ἦτο ὁ ἑξῆς:

«Ὁρκίζομαι εἰς τὸ ὄνομα τῆς Τρισυποστάτου Θεότητος
καὶ εἰς τὸ σεβαστὸν ὄνομα τῆς Πατρίδος νὰ συσχεπτώμεθα
ἐν εἰλικρινεῖα καθαρᾷ καὶ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ, ἀδιαφοροῦντες
περὶ τῶν προσωπικῶν συμφερόντων μας καὶ φροντίζοντες
μόνον περὶ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος συμφέροντος».

Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ἐξελέγη ὁ Ἀλέξανδρος Μαυ-
ροκορδατός. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ Συνέλευσις ἐψήφισε τὸ πρῶ-
τον Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀκόλουθος εἰσαγωγή του
εἶναι ὑπέρροχος:

«Ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη Ὀθωμανι-
κὴν δυναστείαν, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βαρύτετον καὶ

ἀπαρδειγμάτιστον ζυγὸν τῆς τυραννίας καὶ ἀποσεισαν αὐτὸν μὲ μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων Παραστατῶν του, εἰς Ἑθνικὴν συνηγμένων Συνέλευσιν, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν.

Ἐν Ἐπιδαύρῳ τῇ 1 Ἰανουαρίου 1822 καὶ Α' τῆς Ἀνεξαρτησίας».

Εἰς τὸ Σύνταγμα ὁρίζεται τὸ κυανοῦν καὶ λευκὸν ὡς τὰ ἐπίσημα χρώματα τῆς Σημαίας μας. Ὅταν ἐτελείωσαν αἱ ἐργασίαι τῆς Συνελεύσεως, αὕτη τὸ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Ἕλληνικὸν λαὸν μὲ τὰς ἐξῆς συμβουλάς:

«Τῆς μὲν Ἑθνικῆς συνελεύσεως ἐπερατώθη τὸ ἔργον καὶ διαλύεται σήμερον ἔργον δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι νὰ φανῇ εὐπειθὴς καὶ ὑπάκοος εἰς τοὺς Νόμους καὶ τοὺς ἐκτελεστὰς τῶν Νόμων Ἑλλήνας!

Εἶπατε πρὸ ὀλίγου, ὅτι δὲν θέλετε δουλείας... Ἀλλὰ μόνη ἡ μεταξὺ σας ὁμόνοια καὶ ἀκριβὴς ὑποταγὴ εἰς τὴν Διοίκησιν ἡμπορεῖ νὰ στερεώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν σας... ».

ΚΑΤΑ τὸ 1826 ὁ Γεννάδιος, εὐρισκόμενος εἰς Ναύπλιον, εἶδε συγκεντρωμένους, πειναλέους καὶ δυστυχεῖς, τοὺς ἥρωας τοῦ Μεσολογγίου· ἐζήτουν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, ὡς μόνην ἀμοιβὴν τῆς θυσίας των, ξηρὸν ἄρτον διὰ νὰ τραφοῦν καὶ πυρίτιδα διὰ νὰ πολεμήσουν. Ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις ἐστερεῖτο τῶν πάντων.

Περίλυπος καὶ περίτρομος συνέρρεεν ὁ λαὸς εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα καὶ οὐδεὶς ἤξευρε τί νὰ προτείνῃ.

Τότε ὁ Γεννάδιος ἀνεπήδησεν εἰς τὴν ρίζαν μεγάλης πλατάνου, εὐρισκομένης εἰς τὸ κέντρον τῆς πλατείας, ἔρριψε φλογερὸν βλέμμα ἐπὶ τοῦ πλήθους καὶ ἀνέκραξε μεγαλοφώνως :

— Ἡ Πατρίς καταστρέφεται, ὁ πόλεμος χάνεται, ἡ ἐλευθερία ἀποθνήσκει. Ἀπαιτεῖται βοήθεια ταχεῖα. Πρέπει οἱ ἀνδρεῖοι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι μᾶς περιστοιχίζουσιν, νὰ σπεύσουν ἐκεῖ, ὅπου νέος κίνδυνος τοὺς καλεῖ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται χρήματα καὶ χρήματα δὲν ἔχομεν. Ἀλλ' ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν πατρίδα, ἂν εἴμεθα ἄξιοι νὰ ζῶμεν ἐλεύθεροι, εὐρίσκομεν χρήματα. Ἄς μὲ μιμηθῇ, ὅστις θέλει.

Καὶ ἐνῶ τὸ πλῆθος τὸν χειροκροτοῖ, ἐκένωσε κατὰ γῆς τὸ πτωχὸν διδασκαλικόν του βαλάντιον. Τὰ ὀλίγα χρυσᾶ νομίσματα ἦσαν ἡ μόνη περιουσία του, ἦσαν αἱ οἰκονομίαι του πολυετῶν κόπων. Καὶ ὁ κρότος τῶν νομισμάτων αὐτῶν ἀντήχησεν ὡς μελωδία εἰς τὸν οὐρανόν. Ὁ κρότος αὐτὸς συνεχίησεν μέχρι δακρύων ὅλους τοὺς ἐκεῖ παρισταμένους.

— Ἀλλ' ὅχι! ἐπανέλαβεν ὁ Γεννάδιος. Ἡ συνεισφορὰ αὕτη δὲν ἀξίζει τίποτε! Χρήματα ἄλλα δὲν ἔχω οὔτε ὀβολόν! Ἐχω ὅμως τὸν ἑαυτόν μου καὶ τὸν πωλῶ. Τίς θέλει διδάσκα-

λον διὰ τὰ τέκνα του ἐπὶ τέσσαρα ἔτη; Ἄς καταβάλῃ τοὺς μισθοὺς μου.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἠϋξήσαν τὴν συγκίνησιν τοῦ λαοῦ· ὅλοι ἔκλαιον. Ὅλοι προσέφερον, ἄλλος χρήματα, ἄλλος κόσμημα, ἄλλος ὄπλον. Εἰς ὀλίγον διάστημα συνελέγησαν ἀρκετὰ χρήματα διὰ τὰς σπουδαιοτάτας ἀνάγκας. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ συνέλθουν καὶ αὐριον εἰς τὰς ἐκκλησίας, διὰ νὰ προσφέρουν καὶ αἱ κυραὶ ὅ,τι ἠδύναντο.

Ἀπὸ βαθυτάτης πρωΐας ὁ Γεννάδιος ἐπερίμενεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου· ἡ λειτουργία ὅμως ἐτελείωσε καὶ αἱ κυραὶ δὲν ἐφάνησαν, πλὴν ἐλαχίστων. Πλήρης ὁργῆς ὁ Γεννάδιος ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τοὺς παρισταμένους μαθητὰς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ εἶπε μὲ φωνὴν συνταράξασαν τοὺς θύλους τῆς ἐκκλησίας:

— Δυστυχισμένα παιδιά, σᾶς ἐγκατέλειψαν αἱ μητέρες σας! Ξεύρουν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς σφάζει καὶ αἰχμαλωτίζει· ὅτι αὐριον θὰ ἔλθῃ νὰ σύρῃ καὶ σᾶς αἰχμαλώτους· ἀλλ' ἀδιαφοροῦν, λυπούμεναι ὀλίγον χρυσόν. Ἄλλος προστάτης δὲν σᾶς μένει ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τὸν Θεόν. Γονατίσατε νὰ τὸν παρακαλέσητε διὰ τὴν σωτηρίαν σας.

Τὰ παιδιά ἐγονάτισαν ὅλα.

Ἀποκαλύψας τότε τὴν κεφαλὴν του ὁ Γεννάδιος καὶ ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς του πρὸς τὸν οὐρανόν, εἶπε:

— Ὑψιστε Θεέ! Σὺ ὁ προστάτης τῶν ἀνθρώπων καὶ ὀρφανῶν μὴ ἐγκαταλείψῃς τὰ παιδιά ταῦτα. Σῶσον αὐτὰ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας. Αἱ μητέρες των τὰ ἐγκατέλειψαν. Ἐπίβλεψον ἐπ' αὐτὰ καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Χάρισον εἰς αὐτὰ τὸν ἥλιον τῆς ἐλευθερίας. Βοήθησον τὰ παιδιά ταῦτα νὰ γίνουν ἐλεύθεροι πολῖται καὶ καλοὶ χριστιανοί. Ἄν ὅμως

εἶναι πεπρωμένον νὰ βλάψουν τὴν πατρίδα των, παράδωσε καὶ αὐτὰ καὶ ἐμὲ εἰς τὴν μάχαιραν τοῦ ἐχθροῦ, πρὶν ἰδω ἕκ νέου τῆς Ἑλλάδος τὴν ταπείνωσιν!

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐρρίφθη ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ἀφήσας τὸν λαὸν κατὰπληκτον καὶ χύνοντα ἄφθονα δάκρυα. Αἱ συνεισφοραὶ ἐπανελήφθησαν ἀμέσως ἀφθονώτεραι. Αἱ κυρίαὶ ἔστελλον μετὰ πάσης προθυμίας ὄχι μόνον χρήματα, ἀλλὰ καὶ κοσμήματα καὶ αὐτοὺς τοὺς νυμφικοὺς δακτυλίους των.

Μὲ τοὺς ἐράνους αὐτοὺς ἐξωπλίσθη στρατὸς ὑπὸ τὸν ἔνδοξον Καραϊσκάκην, ὅστις ἔδωκε νέαν ζωὴν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν. Ἦτο ὅμως μεγάλη ἀνάγκη ἱππικοῦ. Καὶ ἱππικὸν δὲν ὑπῆρχεν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ Γεννάδιος ἐπενέβη.

Διὰ κηρύκων ἐκάλεσε τὸν λαὸν τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ τὴν ἱστορικὴν πλάτανον. Ἀνυπόμονος νὰ ἀκούσῃ τὸν ἀγαπητὸν ρήτορα, συνεκεντρώθη ὅλος ὁ λαὸς ἐκεῖ. Ὁ Γεννάδιος, ἀφοῦ παρέστησε τὴν ἀνάγκην τοῦ ἱππικοῦ, ἐπρόσθεσεν:

— Ἀλλὰ ποῦ θέλομεν εὔρει τοὺς ἵππους; Ἐδῶ βλέπω πολλοὺς προὔχοντας καὶ ὀπλαρχηγοὺς τρέφοντας ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς ἵππους χάριν διασκεδάσεως. Ὅστις ἔχει ἵππον μόνον δι' ἐπίδειξιν καὶ δὲν τὸν προσφέρει εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος εἶναι ἀνάξιος νὰ λέγεται προὔχων ἢ ὀπλαρχηγός. Διὰ τῶν ἵππων αὐτῶν δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν ἱππικόν· τοὺς λαμβάνομεν;

— Τοὺς λαμβάνομεν, ἀπεκρίθη ὁ λαός.

— Καὶ ἂν δὲν μᾶς τοὺς δώσουν, τοὺς λαμβάνομεν διὰ τῆς βίας;

— Τοὺς λαμβάνομεν διὰ τῆς βίας, ἀπεκρίθη ὁ λαός.

— Ἐμπρὸς λοιπόν! διέταξεν ὁ Γεννάδιος.

Ἀλλὰ πρὶν προφθάσῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλὴν του, τριακόσιοι πεντήκοντα ἵπποι εἶχον ὀδηγηθῇ εἰς τὴν πλατεῖαν.

Τότε ἐκάλεσεν ὁ Γεννάδιος τὸν Χατζῆ-Μιχάλην καὶ τοῦ εἶπεν:

— Σὺ εἶσαι ἄξιος νὰ διευθύνῃς τὸ ἱππικόν. Λάβε τοὺς ἵππους τούτους, ὀργάνωσον τὸ ἱππικόν καὶ ἀναχώρησον τάχιστα.

Ὁ ἐχθρὸς ἐνίκηθη καὶ ἡ Πατρίς ἐσώθη.

(Διασκευὴ Δ. Κομπογιάννη)

Κ. Σάθας

Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Γεωργός. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστρίου ἐξελέγη
βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ὁ Ὅθων, ὁ ὁποῖος ἔφθα-

σεν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐγκατεστάθη. Σιγὰ σιγὰ μὲ τὴν βοήθειαν ὅλων ἐπεκράτησεν εἰς τὸ μικρὸν βασίλειον ἡ τάξις καὶ ὁ λαὸς ἐπεδόθη εἰς τὰς εἰρηνικὰς τοῦ ἐργασίας.

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶδε τώρα νὰ ἐκπληρώνεται καὶ ἡ τελευταία τοῦ ἐπιθυμία διὰ τὴν πατρίδα: Νὰ ἐπικρατῇ τάξις καὶ νὰ πειθαρχοῦν οἱ πολῖται εἰς τοὺς νόμους. Ἀπεσύρθη λοιπόν, εὐχαριστημένος πλέον, εἰς ἓν μικρὸν κτῆμα, πού εἶχε πλησίον τῆς πρωτευούσης, καὶ ἐκεῖ παρέμενεν ἐργαζόμενος ὡς ὁ τελευταῖος γεωργός.

«...Ὅσον ἡμπόρεσα — λέγει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του — ἔκαμα τὸ χρέος μου εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐγὼ καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά μου. Εἶδα τὴν πατρίδα μου ἐλευθέραν, εἶδα ἐκεῖνο πού ἐποθοῦσα καὶ ἐγὼ καὶ ὁ πατέρας μου καὶ ὁ πάππος μου καὶ ὅλη ἡ γενεά μου καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες... Εἶδα τὰς τάξεις... Δὲν ἔχανε ὁ καθένας ὅ,τι ἤθελε...

» Ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω εἰς ἓνα περιβόλι, ὅπου εἶχα ἔξω ἀπὸ τὸ Ναύπλιον ἐπὶ γὰρ, ἐκάθισα καὶ ἐπερνοῦσα τὸν καιρὸν μου καλλιεργῶν εὐχαριστούμην νὰ βλέπω νὰ προοδεύουν τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ μικρὰ δένδρα, ὅπου ἐφύτευα μὲ τὰ χέρια μου... ».

Μέσα ἀπὸ τὰ ἀπλᾶ αὐτὰ λόγια δύο πράγματα φαίνονται καθαρά: Τὸ χρέος καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, πού τὰ θεωρεῖ ὡς πρώτην καὶ κυρίαν ὑποχρέωσιν τοῦ πολίτου καὶ δευτέρον ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν γεωργίαν καὶ ἡ χαρά, πού δοκιμάζει ὁ γεωργός, ὅταν βλέπῃ νὰ καρποφοροῦν οἱ κόποι του.

Δὲν ἐγνώριζε βεβαίως ἀρχαίαν ἱστορίαν, ἀφοῦ δὲν ἤξευρε γράμματα. Καὶ ὅμως ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ Μωριᾶ δὲν ἔκαμνε παρὰ ὅ,τι ὁ πρόγονός του ὁ Φιλοποίμην, ὁ παλαιὸς στρατηγός — ἀρχιστράτηγος σημερινός — τῆς Ἀχαϊκῆς συμπο-

λιτείας. Ἀντήλλασεν εὐχαρίστως τὴν πάλαν καὶ τὸ καριοφίλι μὲ τὴν ἀξίνην, ὅπως ἐκεῖνος τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα μὲ τὴν σκαπάνην. Διότι καὶ τὰ δύο μεγάλα τέκνα τῆς Πελοποννήσου ἐπίστευον, ὅτι τὰ ἐντιμότερα χρήματα τὰ κερδίζει κανεὶς μόνον μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς.

Δι' αὐτό, ἀφοῦ ἐξετέλεσε τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον, χωρὶς νὰ τὸ θεωρῇ ὡς προσβολὴν διὰ τὸ μέγαλον ἀξίωμα του, ἤρχισε τώρα εἰς τὰ γηρατεῖά του, πού ἦτο ἡσυχος καὶ ἐλεύθερος, νὰ καλλιεργῇ τὸ κτῆμά του, διὰ νὰ ζῇ, ἀντὶ νὰ ζητῇ ἀποζημιώσεις καὶ ἀμοιβὰς ἀπὸ τὴν πατρίδα.

Ἡ διαθήκη του. Ὅταν αἱ Ἀθηναὶ ἐγίναν ἡ ὀριστικὴ πρωτεύουσα τοῦ νεαροῦ βασιλείου, ὁ Κολοκοτρώνης, ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι ἐκλεκτοὶ τοῦ Ἑθνους, ἐγκατεστάθη ἐδῶ. Φυσικὸν εἶναι νὰ φαντασθῇ κανεὶς, ὅτι, κουρασμένος πλέον ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὰ βάσανα τοῦ πολέμου, θὰ ἐζήτησε νὰ ἀναπαυθῇ καὶ νὰ ἡσυχάσῃ.

Κάθε ἄλλο ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ἀεικίνητος καὶ ἀκούραστος, χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ἀπὸ τὴν παλαιὰν ζωτικότητά του. Πότε ἐπεστάτει κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Πανεπιστημίου, πού ἦτο ἴσως ἡ μεγαλυτέρα χαρὰ τῆς ζωῆς του, καὶ πότε ἔτρεχεν εἰς ὅλην τὴν πόλιν νὰ τὴν περιεργασθῇ. Ἦτο ἐξαιρετικὰ εὐχαριστημένος νὰ βλέπῃ καὶ νὰ χαίρεται τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τὰ ἡσθάνετο ὡς ζωντανὰ πλάσματα νὰ τοῦ ὁμιλοῦν διὰ τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὰ 1838, τὸν Νοέμβριον, εἶχον ἐκδράμει εἰς τὴν βραχὴ Πνύκα οἱ μαθηταὶ τοῦ μοναδικοῦ Γυμνασίου τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἔτυχε νὰ κάμῃ καὶ ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ τὸν συνηθισμένον του περίπατον εἰς τὸν αὐτὸν χώρον, πού ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὡς ἐκκλησία τοῦ

δήμου. Οἱ μαθηταὶ—οἱ περισσότεροι ἦσαν ἄνδρες μὲ μουστάκια—τὸν ἐκύκλωσαν μὲ σεβασμόν, διὰ νὰ ἴδουν καὶ νὰ χαροῦν ἀπὸ πλησίον τὸν ἀνίκητον στρατηγὸν καὶ φημισμένον σοφὸν γέροντα.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἠὲχαριστήθη πολὺ μὲ τοὺς μαθητάς, οἱ ὅποιοι τοῦ ἐδείκνυνον τόσην ἀγάπην, καὶ ἠθέλησε νὰ ἀνταποδώσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τοὺς φιλοτίμους νέους τὴν στοργὴν μὲ κάτι ὠφέλιμον. Ἀνέβη λοιπὸν εἰς ἓνα βράχον καὶ τοὺς ὠμίλησεν:

—Ἐγώ, παιδιά μου, εἶπε, κατὰ κακὴν μου τύχην ἔμεινα ἀγράμματος καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἠμπορῶ νὰ τὰ εἰπῶ ὥραϊα, ὅπως οἱ σοφοὶ καθηγηταὶ σας. Αὐτὸ μονάχα ἠμπορῶ νὰ σᾶς εἰπῶ: Αἱ γνώσεις σας νὰ μὴ γίνουν ποτὲ ὄργανον διὰ τὰ ἀτομικά σας συμφέροντα· νὰ ἀποβλέπετε πάντοτε εἰς τὸ συμφέρον ὅλων, μέσα εἰς τὸ ὅποῖον ὑπάρχει καὶ τὸ ἀτομικὸν τοῦ καθενός...

Ἐμεῖς ἠλευθερώσαμεν τὴν πατρίδα ἀπὸ τὸν τύραννον, καὶ σεῖς τώρα μὲ τὴν σειρὰν σας νὰ τὴν κάμετε πολιτισμένην μὲ τὰ ἔργα σας καὶ μεγάλην μὲ τὰ φῶτά σας. Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως αὐτό, πρέπει νὰ ἔχετε πάντοτε ὁμόνοιαν, ν' ἀγαπᾶτε τὴν θρησκείαν μας καὶ νὰ λατρεύετε τὴν ἐλευθερίαν!

Οἱ μαθηταὶ ἤκουσαν μὲ προσοχὴν τὸν σοφὸν Νέστορα τοῦ ἀγῶνος καὶ δακρυσμένοι τοῦ ἐφίλησαν ἀποχωροῦντες τὴν χεῖρα. Εἶχον χαράξαι εἰς τὰς καρδίας των τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια, ποὺ ἦσαν ἡ διαθήκη τοῦ Γέρου τοῦ Μωριᾶ πρὸς τὸ Ἕθνος καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς νέους.

Ν. Α. Κοντόπουλος

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΣΤΙΓΜΑΙ ΤΟΥ ΜΙΑΟΥΛΗ

ΤΟΝ Μιαούλη βαρέως ἀσθενοῦντα ἐπεσκέφθη ὁ Βασιλεὺς Ὁθων. Ὁ ψυχorroαγὼν θαλασσομάχος ἀνακαθίσας ἐπὶ τῆς κλίνης εἶπε πρὸς τὸν Βασιλέα :

— Δὲν μοῦ μένουν πλέον εἰμὴ μόνον ὀλίγαι στιγμαὶ ζωῆς. Βλέπω τὸν θάνατον ἔμπροσθέν μου, ἀλλὰ τὸν βλέπω μὲ πλήρη ἀταραξίαν ψυχῆς καὶ ἀποχαιρετῶ τὸν κόσμον εὐχαριστημένος. Ὅσα ἐπεθύμησα εἰς τὴν ζωὴν μου τὰ ἀπῆλυσσα. Εἶδον τὴν πατρίδα ἐλευθερωμένην ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ τὴν βαρβαρότητα. Εἶδον τὸν Ἑλληνικὸν Θρόνον ἀνεγειρόμενον ἐν μέσῳ τῶν ῥεπιπίων τῆς πατρίδος. Εἶδον τέλος τὴν Μεγαλειότητά Σου ἀναβαίνουσιν εἰς τὸν θρόνον, τὸν ὅποιον ἡ Θεία Πρόνοια τῆς εἶχε προωρισμένον. Ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος ἠσφαλίσθη διὰ πάντα· δὲν μοῦ μένει τίποτε πλέον νὰ ἐπιθυμήσω εἰς τὴν ζωὴν.

Αἱ τιμαί, μὲ τὰς ὁποίας ἡ Μεγαλειότης Σου μὲ ἀντήμειψε διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ αἱ τιμαὶ τὰς ὁποίας ἀπῆλυσσα ἐν Βαυαρίᾳ παρὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας καὶ σεβαστοῦ πατρὸς Σου, ἐπεσφράγισαν τὴν εὐτυχίαν τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ζωῆς μου.

Σοῦ συνιστῶ, Μεγαλειότατε, τοὺς συναγωνιστάς μου· δὲν ἐπολέμησαν μόνον μὲ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πείναν καὶ μὲ τὴν δίψαν καὶ παντὸς εἶδους στερήσεις, ἕως οὗ νὰ ἴδουν τὴν ἡμέραν τῆς ἐλευθερίας.

Σοῦ συνιστῶ ὁμοίως, Μεγαλειότατε, τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας μου. Τοὺς ἀφίνω κληρονομίαν τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν θρόνον Σου καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Πατρίδα.

Οἱ Ἕλληνες, Μεγαλειότατε, ἦσαν προωρισμένοι καὶ εἰς

τοὺς παλαιοὺς καὶ εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους νὰ κατορθώ-
σωσι μὲ μικρὰ μέσα μεγάλα ἀποτελέσματα· ἦσαν ὅπως πάντο-
τε χωρισμένοι, ἄλλοτε ἀπὸ τὰ μικρὰ σύνορα τῶν χωριστῶν βα-
σιλείων καὶ ἄλλοτε ἀπὸ ἐμφυλίου διαφοράς καὶ φιλονικίας.
Σήμερον ὁμως εἶναι ἠνωμένοι ὅλοι ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν Σου.

Λέξου, ὦ Βασιλεῦ, καὶ τελευταίαν φορὰν τὰς θερμὰς εὐ-
χάς, τὰς ὁποίας ἀναπέμπω πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν κραταίω-
σιν τοῦ θρόνου Σου καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ Σου.

Εἰς ταῦτα πολὺ συγκινημένος ἀπήντησεν ὁ Βασιλεὺς:

— Δὲν δύναμαι νὰ σοῦ ἐκφράσω πόσον ἐπιθυμῶ νὰ διατη-
ρηθῇ ἐπὶ πολὺν ἀκόμη καιρὸν ἡ ζωὴ σου διὰ τὴν εὐτυχίαν
τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ νὰ σὲ βλέπω πλησίον μου καὶ νὰ ἀκούω
τὰς φρονίμους συμβουλὰς σου.

Θὰ ἐκτελέσω μὲ πολλὴν προθυμίαν τὰς ἐπιθυμίας σου.
Ἡ ζωὴ σου ἐστάθη σωτήριος διὰ τὴν Πατρίδα καὶ ἔνδοξος
διὰ σὲ καὶ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου ἐνὸς τοιοῦτου πολεμιστοῦ εἶναι πο-
λὺ θλιβερὰ καὶ διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ διὰ τὸν Βασιλέα
του. Καὶ ὁ πατήρ μου θὰ αἰσθανθῇ τὴν ἰδίαν μὲ ἐμὲ λύπην.

Μὲ εὐχαρίστησιν ἐκφράζω τὴν βαθυτάτην μου εὐγνωμο-
σύνην διὰ τὰς ἐξόχους ὑπηρεσίας σου πρὸς τὴν ἀγαπητὴν μας
Πατρίδα.

ΕΥΑΓΓΕΛΗΣ ΖΑΠΠΑΣ

Στρατιώτης. Εἰς ἓν μικρὸν χωρίον τῆς Ἡπείρου, τὸ Λάμποβον, ἐγεννήθη τὸ 1800 ἀπὸ γονεῖς πτωχοὺς ἓνα ἀγόρι, τὸ ὁποῖον ἐβάπτισαν Βαγγέλην. Τὸ παιδί ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐμεγάλωνε καὶ ἦτο ἔξυπνον, ζωηρόν, φιλότιμον. Γράμματα ὁ Βαγγέλης Ζάππας δὲν ἔμαθε πολλά, διότι τὸ μικρὸν χωρίον του δὲν εἶχε σχολεῖον. Ὅσα ἔμαθε, τὰ ἔμαθε μόνος του ἢ ἐρωτῶν τὸν ἱερέα, ὁ ὁποῖος τὰ ἤξευρε καὶ αὐτὸς ὀλίγα.

Ἀλλὰ περισσότερον καὶ ἀπὸ τὰ γράμματα ἡγάπα ὁ Βαγγέλης τὰ ὅπλα· ἀπὸ μικρὸς ἦτο λαμπρὸς σκοπευτής. Δὲν θὰ εἶχεν ὑπερβῇ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὅταν τὸν ἐστρατολόγησεν ὁ Ἀλῆ-πασᾶς καὶ τὸν ἔστειλε φρουρὸν εἰς ἓν φρούριον, πλησίον τῶν Ἰωαννίνων. Ἐκεῖ ἔμεινεν ὁ Βαγγέλης ἀκριβῶς ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη· ἔγινεν εἴκοσι ἐτῶν καὶ ἦτο ὁ πρῶτος εἰς τὴν τόλμην καὶ τὴν εὐφυΐαν.

Τὸ 1820 ὁ Ἀλῆ-πασᾶς ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Σουλτάνος ἀρχιστράτηγον ἔστειλε τὸν Πασόμπην. Τότε ὁ Πασόμπης ἐκάλεσεν ἐξ ὀνόματος τοῦ Σουλτάνου τοὺς ἀνδρείους Σουλιώτας· ἐξ αἰτίας τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ἐστέναν οἱ ἄμειροι εἰς τὴν ξενιτειὰν καὶ μὲ λαχτάραν ἐκοίταζαν ἀπὸ τὴν Λευκάδα τὰ βουνὰ τῆς ἀγαπημένης πατρίδος των. Ὑπεσχέθη νὰ τοῖς ἀποδώσῃ ἐλευθέραν τὴν ἡρωικὴν των πατρίδα, ἂν τὸν βοηθήσουν. Οἱ Σουλιῶται ἔτρεξαν προθύμως, ἠνώθησαν μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Σουλτάνου, ἐπολέμησαν, ὅπως πάντοτε, ἡρωικὰ καὶ ἐκυρίευσαν ἀρκετὰς πόλεις.

Ἀλλ' ὁ Πασόμπης δὲν παρέδιδε τὸ ποθητὸν Σούλι εἰς τοὺς Σουλιώτας· καὶ οἱ Σουλιῶται δυσηρεστημένοι ἐστρατοπέδευαν χωριστὰ ἀπὸ τὸ σουλτανικὸν στράτευμα. Τότε ὁ Ἀ-

λῆς ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ τὴν δυσαρέσκειαν αὐτὴν καὶ νὰ ἐλκύσῃ τοὺς Σουλιώτας μὲ τὸ μέρος του.

Ἐκάλεσε λοιπὸν τὸν ἀρχηγὸν των νὰ συνεννοηθοῦν· καὶ μίαν νύκτα ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης ἐπέρασε μὲ ἓν μονόξυλον εἰς τὴν μικρὰν νῆσον τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου τότε εἶχε τὴν κατοικίαν του ὁ Ἀλῆς. Ἡ συμφωνία ἐγένετο εὐκόλως, διότι οἱ Σουλιῶται ἄλλο τι δὲν ἐζήτουν ἢ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος των. Τὴν 6ην δὲ Δεκεμβρίου 1820, ἡμέραν τοῦ Ἀγίου Νικολάου, μία συμπυρσοκρότησις τριακοσίων σουλιωτικῶν ὅπλων ἐδόνησε τὸν ἀέρα καὶ τὴν βροντὴν των ἐπανελάβον τὰ πέριξ βουνά. Ταυτοχρόνως μία δυνατὴ φωνὴ ἐβροντοφώνησε πρὸς τὸ σουλτανικὸν στρατόπεδον:

—Ἔ, σεῖς! Ἀπὸ τώρα καὶ ἐδῶ ἔχομεν πόλεμον! Σᾶς τὸ λέγω ἐγώ, ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, διὰ νὰ μὴ μὲ νομίζετε ἄπιστον.

Τὴν συμπυρσοκρότησιν ἐκείνην καὶ τὴν φωνὴν ἤκουσεν ὁ Βαγγέλης· ἔμαθεν, ὅτι οἱ Σουλιῶται πολεμοῦν διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τοῦ Ἀλῆ, ἀλλὰ προπάντων διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ φρούριον· τρέχει πρὸς τὸν Μπότσαρη, ὁ ὁποῖος τὸν δέχεται εἰς τὸ ὀνομαστὸν σουλιωτικὸν σῶμα του.

Ὁ Βαγγέλης ἦτο τώρα ὠραῖος καὶ ὑψηλὸς νέος, μὲ μύστακα λεπτὸν καὶ ξωηροὺς ὀφθαλμούς, μὲ σῶμα εὐκίνητον, ἀληθινὸς λεβέντης. Τόσῃν ἀνδρείᾳ ἐδειξεν ἀμέσως, ὥστε ὁ Μπότσαρης τὸν ἔκαμε πρωτοπαλλήκαρόν του. Εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους, εἰς ὅλα τὰ τολμηρὰ κατορθώματα τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ὁ Βαγγέλης ἦτο «τὸ δεξιὸν χεῖρ». Τέλος μαζί του τὸν ἐπῆρεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

Ὅταν ὁ καπετὰν Ζέρβας ἠτοιμάσθῃ νὰ ἐκστρατεύσῃ μὲ

διακόσια παλληκάρια εἰς τὴν Ἑπειρον, ὁ Βαγγέλης ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν του τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς καὶ ἐπῆγε.

Οἱ Ἕλληνες ἔφθασαν εἰς τὴν Σπλάντζαν. Τὸ Σούλι τώρα τὸ κατεῖχον οἱ Σουλιῶται, ἀλλὰ πολυάριθμος ἐχθρικός στρατὸς τὸ ἐπολιόρκει ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ἦτο ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τοὺς πολιορκουμένους, διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐκ συμφώνου κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς βράχους τοῦ Σουλίου καὶ οὗτοι ἀπὸ τὴν κοιλάδα.

Ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ διασχίσῃ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἐκινδύνευε νὰ εὕρῃ σκληρὸν καὶ μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐν τούτοις ἔπρεπε νὰ εἰδοποιηθοῦν οἱ Σουλιῶται.

— Παιδιά, λέγει ὁ καπετὰν Ζέρβας, ποίος πηγαίνει στὸ Σούλι;

Βαρεῖα σιωπὴ ἐπεκράτησε μερικὰς στιγμὰς· οὔτε ἀναπνοὴ δὲν ἤκουετο. Ἐξαφνα ἐτινάχθη ἐπάνω ἓνα παλληκάρι.

— Ἐγὼ πηγαίνω, εἶπε μὲ ἀπόφασιν.

Ἦτο ὁ Βαγγέλης.

— Ἄν πάῃ ὁ Βαγγέλης, πηγαίνω καὶ ἐγὼ μαζί του, λέγει ἄλλος ἀνδρεῖος.

Ὁ Βαγγέλης δὲν ἦτο μόνον ἀτρόμητος, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἔξυπνος. Ἐγνώριζεν ὅτι οἱ πολιορκηταὶ εἶχον ραμαζάνι καὶ ὅτι μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, πεινασμένοι καὶ ἐξηντλημένοι, ἐρρίπτοντο ὅλοι εἰς τὴν τροφὴν μετὰ τὴν νηστείαν τῆς ἡμέρας.

Ἐκείνην τὴν ὥραν ἐξέλεξεν ὁ Βαγγέλης διὰ τὸ τολμηρὸν σχέδιόν του. Ἐπροχώρησε μὲ τὸν σύντροφόν του, χωρὶς νὰ τὸν ἐννοήσουν, πλησίον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου· ἔπειτα ἐσκεπάσθη ὁλόκληρος μὲ χόρτα καὶ φύλλα δένδρων, ἔπεσε κάτω καὶ συρόμενος μὲ τὴν κοιλίαν διέσχισε τὸ ἐχθρικὸν στρα-

τόπεδον καὶ κατόπιν του ὁ σύντροφός του. Οἱ ἐχθροὶ ἀνύποπτοι κατ' ἀρχὰς δὲν ἐνόησαν τίποτε. Ἀλλ' ὅταν εἶδον νὰ προχωροῦν τὰ ζωντανὰ ἐκεῖνα δένδρα, τὰ πράσινα φαντάσματα, ἐτινάχθησαν ἐπάνω φωνάζοντες :

— Σουλιῶται ! Σουλιῶται ! Καὶ ἤρχισαν νὰ πυροβολοῦν.

Ἀλλ' οἱ δύο ἀνδρεῖοι εἶχον ἤδη ἀπομακρυνθῇ. Ἀνωρθώθησαν, ἐπέταξαν τὰ χόρτα καὶ τὰ φύλλα καὶ ταχεῖς ὡς ἀστραπὴ εἰσώρμησαν εἰς τὸ δάσος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀνέβησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Κιάφας.

Φαντάζεσθε μὲ ποῖον ἐνθουσιασμόν τοὺς ὑπεδέχθησαν οἱ πολιορκούμενοι.

Ἡ φήμη τοῦ Βαγγέλη ἔφθασε παντοῦ. Καὶ ἡ ἐξουσία, πρὸς ἐκδίκησιν, συνέλαβε τὴν γραῖαν μητέρα του.

— Πές, πὼς δὲν τὸν ἔχεις παιδί πιά τὸν Βαγγέλη, ξέγραψέ τον, διὰ νὰ σωθῇς, τὴν συνεβούλευαν μερικοὶ συγγενεῖς της.

Ἀλλ' ἐκεῖνη, ἀληθινὴ μήτηρ ἥρωος, ἀπεκρίνετο :

— Ὁ Βαγγέλης εἶναι παιδί μου, τὸ καλύτερο παιδί μου, τὸ παιδί τῆς καρδιάς μου· δὲν τὴν φοβοῦμαι τὴν ἐξορία, μηδὲ τὴν φυλακή· δὲν τ' ἀπαρνοῦμαι τὸ παιδί μου.

Καὶ τὴν ἐφυλάκισαν εἰς τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὴν μικρὰν νῆσον τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων.

Ὅταν ἔμαθε τὴν θλιβερὰν εἶδησιν ὁ Βαγγέλης, ἐλυπήθη κατάκαρδα· ἐστέναξε καὶ εἶπεν :

— Ἡ μάνα μου στὴ φυλακὴ γιὰ μένα. Ὅλον τὸ αἷμα μου τὸ χύνω, νὰ μὴ πάθῃ μία τρίχα της. Ἀλλὰ τί ὠφελεῖ αὐτὴ ἡ θυσία ; ἡ μάνα μου γνωρίζει, πὼς τὴν ζωὴ μου τὴν χρεωστῶ στὴν πατρίδα· καὶ στὰ βασανιστήρια νὰ τὴν βάλουν καὶ ζωντανὴ νὰ τὴν ψήσουν, δὲν θὰ παραπονεθῇ.

Καὶ ὁ Βαγγέλης ἐξηκολούθησε νὰ ρίπτεται εἰς τοὺς κιν-

δύνους, ἕως οὗτου ἡ Ἑλλάς ἔγινεν ἐλευθέρα. Ἡ πατρίς ἐτίμησε τὸ ἥρωικὸν τέκνον της, τὸ ἀνύψωσεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ταξίαρχου, τοῦ ἐχάρισεν ἐθνικὰς γαίας.

Ἀγρότης. Τώρα, ποὺ ἐπέρασεν ἡ λαχτάρα τῶν κινδύνων, ἐπερίσσευε μέσα του δύναμις, ποὺ δὲν εὗρισκεν εἰς τί νὰ τὴν μεταχειρισθῇ· ἤθελε νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς κάτι πολὺ μέγαλον. Ὁ Βαγγέλης ἤθελεν ἐνέργειαν, ζωὴν, κίνησιν.

Τὸ 1832 ἀφῆκε καὶ βαθμὸν καὶ ἐθνικὰς γαίας καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ χωρίον του, διὰ ν' ἀποχαιρετήσῃ τοὺς ἰδικούς του. Ἡσθάνθη τὴν καρδίαν του νὰ αἵματώνῃ, βλέπων τὸ χωρίον του σκλαβωμένον. Ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας εἶχαν ἀφήσει ἐλευθέραν ἀπὸ τὰς φυλακὰς τὴν γραῖαν μητέρα του. Ὁ Βαγγέλης ἐφίλησε μὲ δάκρυα τὴν χεῖρά της, ἐπῆρε τὴν εὐχὴν της, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν ξενιτειάν, εἰς τὴν Βλαχίαν. Ἐφθασεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον.

Χρήματα δὲν εἶχεν, ἀλλ' εἶχε μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν καὶ εἰς τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις. Ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κατ' ἀρχὰς ἐνοικίασε τὰ κτήματα τῶν ἐκεῖ ἐλληνικῶν μοναστηρίων.

«Ἐδῶ εἰς τὴν Βλαχίαν, ἐσκέπτετο ὁ Βαγγέλης, ἡ γῆ ἔχει πρωτάκουστον εὐφορίαν, δίδει ἄφθονον καρπὸν καὶ ὅταν ἀκόμη τὴν καλλιεργοῦν ἐλεεινά· διατὶ νὰ μὴ δώσῃ πολὺ περισσότερον εἰς ἐμέ, ὅταν τὴν καλλιεργήσω μὲ σύστημα καὶ μὲ μέθοδον; »

Καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς φλογερᾶς ψυχῆς του.

Οἱ ἐνοικιασταὶ τῶν πλησίων κτημάτων καὶ οἱ μεγαλοκτηματῖαι ἐνέπαιζον τὸν Βαγγέλην διὰ τοὺς νεωτερισμούς του καὶ τὴν «περιττὴν του δραστηριότητα». Ἀλλ' ὅταν ἦλθεν

ἡ ὥρα τοῦ θερισμοῦ, ὅλοι τὸν ἐξήλευον· κανὲν κτῆμα δὲν εἶχε δώσει τόσον ἀφθονον καρπόν.

Τότε ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ ἐξαδελφός του Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ πολὺ νέος, — ἦτο δεκατέσσαρα ἔτη μικρότερος τοῦ Βαγγέλη — μὲ τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν δραστηριότητά του ἐγίνε πολῦτιμος βοηθὸς τοῦ ἐξαδέλφου του.

Αἱ ἐργασίαι προώδευον θαυμάσια. Ὁ Βαγγέλης ἐνοικίασε καὶ ἄλλα κτήματα. Τὸ ὄνομά του ἤρχισε νὰ φημίζεται. Τοὺς ἐντολίους, ποὺ εἰργάζοντο τὰ κτήματά του, δὲν μετεχειρίζετο σκληρῶς ὡς σκλάβους, ὅπως ἄλλοι, ἀλλὰ μὲ φιλάνθρωπίαν. Ἦτο πολὺ τίμιος εἰς τὰς δοσοληψίας του καὶ δίκαιος. Ἐπειδὴ μὲ τὴν ἰδικήν του καλλιέργειαν ἡ γῆ ἔδιδε περισσότερον καρπόν, οἱ ἐντόλιοι μεγαλοκτηματῖαι ἤρχοντο καὶ παρακάλουν τὸν Βαγγέλην νὰ ἐνοικιάσῃ τὰ κτήματά των· διότι ἐγνώριζον, ὅτι μὲ τὸν καιρὸν ἡ ἀξία των θὰ γίνῃ δέκα, εἴκοσι φορὰς μεγαλυτέρα.

Τὸ χρῆμα ἐγέμιζε τὸ χρηματοφυλάκιον τοῦ Βαγγέλη. Καὶ ὁ μεγαλουργὸς Ἡπειρώτης ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐνοικιάζῃ μόνον ξένα κτήματα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀγοράζῃ ἰδικά του.

Τὸ Βροσθένι ἦτο ἐκτεταμένον καὶ ὀνομαστὸν κτῆμα διὰ τὰς πολὺς εὐφόρους γαίας του, ἀλλ' ὁ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ, ἀντὶ νὰ πλουτίσῃ, κατεστράφη καὶ ἀπέθανε· διότι ὁ ποταμός, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται ἐκεῖ πλησίον, μὲ τὰς συχνὰς πλημμύρας κατέστρεφε τὰ σπαρτὰ καὶ κατεπόντιζε τοὺς ὑδρομύλους.

Ὁ Βαγγέλης ἠγόρασε τὸ Βροσθένι ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀτυχοῦς ἰδιοκτήτου καὶ μὲ τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν ὑπομονήν του τὸ μετέβαλε μετ' ὀλίγον εἰς ἐξόχως προσοδοφόρον. Ἔστρεψεν εἰς ἄλλο μέρος τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἥνοι-

ξε νέαν διέξοδον εἰς τὰ νερά, κατεσκεύασε μὲ κορμούς δένδρων,— διότι αἱ πέτραι εἶναι σπάνιαι εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο — προχώματα.

Τοιουτρόπως τὸ ἀτίθασον νερόν, τὸ ὁποῖον συχνὰ ἐγίνετο ἄγριον ὡς θηρίον, τὸ ἡμέρωσε καὶ ἀπὸ φοβερόν ἐχθρόν τὸ μετέβαλεν εἰς πολύτιμον φίλον. Εἰρηνικὸν τώρα καὶ εὐεργετικὸν ἐπότιζε τοὺς ἀπεράντους ἀγρούς καὶ ἔστρεφε τοὺς τροχοὺς τῶν μύλων καὶ ἐσκόρπιζε τὴν εὐτυχίαν καὶ τὸν πλοῦτον. Οἱ ὑδρομύλοι οὗτοι ἔσωσαν μίαν φορὰν τὴν Βλαχίαν ἀπὸ τὴν πεῖναν· οἱ ἄλλοι εἶχον καταστραφῇ ἀπὸ μεγάλας πλημμύρας καὶ οἱ μύλοι τοῦ Ἑπειρώτου Βαγγέλη ἤλεθον νύκτα καὶ ἡμέραν δωρεὰν δι' ὅλην τὴν Βλαχίαν!

Πατριώτης. Ὁ Βαγγέλης ἠγόρασε καὶ ἄλλα μεγάλα κτήματα καὶ ἔγινεν ἑκατομμυριοῦχος.

Ἀλλὰ μέσα εἰς τὸν πλοῦτον καὶ εἰς τὴν εὐτυχίαν, δὲν ἐλησμόνησε τὴν πατρίδα του. Ἡ ἀγάπη του ἦτο καὶ τώρα τὸσον μεγάλη, ὅσον εἰς τὴν νεότητά του. Τότε τῆς εἶχεν ἀφιερώσει τὴν ζωὴν του, τώρα ἤλθεν ἡ ὥρα νὰ τῆς ἀφιερώσει τὴν περιουσίαν του.

Ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχεν ἀκόμη συνέλθει ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἐρήμωσιν τῆς μακρᾶς σκλαβιάς καὶ τοῦ καταστρεπτικοῦ πολέμου. Ὁ Βαγγέλης, ὅστις ἐγνώριζεν ἐξ ἰδίας πείρας τὰ ἀγαθὰ τῆς γεωργίας, ἀπεφάσισε νὰ τὴν βοηθήσῃ. Ἔδωκεν ἀρκετὸν ποσὸν καὶ διωργανώθη τὸ 1859 ἡ πρώτη ἔκθεσις—τὰ «Ὀλύμπια»—εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος χίλιοι περίπου ἐκθέται ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος· διὰ πρώτην φορὰν ἐξετέθησαν ἐκεῖ διάφορα προϊόντα γεωργίας, κτηνοτροφίας καὶ βιομηχανίας.

Ὁ Βαγγέλης ἐνεθαρρύνθη ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν καὶ ἀπε-

φάσισε νὰ ἰδρῦσῃ καὶ ὥραϊον μεγαλοπρεπὲς κτίριον διὰ τὰ «Ὀλύμπια», ὥρισε δὲ νὰ γίνεταί κατὰ τετραετίαν ἔκθεσις ὅλων τῶν προϊόντων τῆς ἑλληνικῆς δραστηριότητος καὶ νὰ βραβεύωνται τὰ καλύτερα.

Τὸ 1865 ἀπέθανεν ὁ Βαγγέλης. Ὅταν ἠνοιχθῇ ἡ ἰδιόχειρος διαθήκη του, τότε ὁ κόσμος εἶδε μὲ θαυμασμόν ποίαν ἀγάπην εἶχεν ὁ Ζάππας πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ὅλην τὴν ἀκίνητον περιουσίαν του ἐδῶρσεν εἰς τὸ Ἕθνος. Ἐκαμε καὶ ἄλλας δωρεάς· δὲν ἐλησμόνησεν ὅμως καὶ τὸ πτωχὸν χωρίον του.

Ἀλλ' ἀπὸ ὅλας τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης του μία πρὸ πάντων φανερῶνει τὴν μεγαλουργὸν ψυχὴν του:

«Ὅταν φανῇ Ἕλλην, λέγει ἡ διαθήκη, ὁ ὅποιος νὰ ἐφεύρῃ μίαν μεγάλην ἐφεύρεσιν ἢ νὰ πράξῃ μεγάλον κατόρθωμα διὰ τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα, νὰ στεφανώνεται μὲ χρυσοῦν στέφανον καὶ νὰ λαμβάνῃ καὶ μέγα βραβεῖον πρὸς χαρὰν του καὶ ἀφοσίωσιν τῶν ὁμοίων του ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ μεγαλείου».

Συμφώνως πρὸς τὴν διαθήκην του, τὰ ὁστὰ τοῦ Ζάππα, μετεκομίσθησαν ἐκ Βλαχίας καὶ ἐτάφησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου τοῦ χωρίου του, ἢ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ εἰς ἓνα τοῖχον τοῦ Ζαπείου.

Κάθε ἐπισκέπτης τοῦ ὥραίου μεγάρου, ἀφοῦ διέλθῃ τὰ μαρμάρινα προπύλαια καὶ προχωρήσῃ εἰς τὴν ὥραϊαν στρογγύλην στοὰν μὲ τοὺς ὑψηλοὺς κίονας, εἰς ἓνα τοῖχον δεξιὰ, εἰς ὕψος δύο περίπου μέτρων, ἐπὶ ἐρυθρᾷ πλακῷ, τὴν ὁποίαν περιβάλλει μαρμάρινον πλαίσιον, κάτωθεν χρυσοῦ στεφάνου ἀναγινώσκει:

ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΤΑΙ Ἡ ΚΕΦΑΛΗ
ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΗ ΖΑΠΠΑ

(Διασκευὴ Ν. Α. Κομπούλου)

Ἀριστοτέλης Κουρτίδης

Εἶναι Μεγάλη Ἑβδομάς τοῦ 1941 καὶ οἱ Ἅγιον χῶμα. Γερμανοὶ σπεύδουν πρὸς τὴν πρωτεύουσαν.

Εἰς τὸν Ναύσταθμον τῆς Σαλαμῖνος ἐπικρατεῖ ἡσυχία καὶ μόνον ὁ ῥόχθος τῶν κυμάτων ἀκούεται. Τὰ πολεμικά μας τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἔχουν ἀναχθῆ μακρὰν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, διὰ νὰ ἀποφύγουν νὰ δώσουν συγκεντρωμένον στόχον εἰς τὰς καθέτους ἐφορμήσεις τῶν γερμανικῶν «Στούκας», τὰ ὅποια βομβαρδίζουν, χωρὶς διακοπὴν, κάθε πλοῖον καὶ κάθε συγκέντρωσιν. Ὁ σκοπὸς τῶν εἶναι ὅχι μόνον νὰ βυθίσουν τὰ πλοῖα, ἀλλὰ καὶ νὰ παραλύσουν κάθε ἐνέργειαν καὶ νὰ ἀνακόψουν τὸν ἀπόπλουν τοῦ στόλου διὰ τὴν Κρήτην ἢ τὴν Αἴγυπτον.

Καὶ ὅμως δὲν τὸ κατορθώνουν· διότι τὰ πλοῖα, μόλις ἐτοιμασθοῦν, ἀποπλέουν τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο μὲ ὅλον τὸ πλήρωμά των, διὰ νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα τῆς πατρίδος. Εἶναι βεβαίως πληγωμένη ἡ Ἑλλὰς θανάσιμως ἀπὸ τὰς δύο αὐτοπρατορίας, ἀλλὰ δὲν ἀπέθανε. Ζοῦν, διὰ νὰ ἐπουλώσουν τὰς πληγὰς τῆς καὶ νὰ τῆς ἀποδώσουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς, οἱ Ἕλληνες, αἱ Ἑλληνίδες, τὰ Ἑλληνόπουλα.

Ἀλλὰ ἂν τὰ ἄλλα πολεμικά ἔχουν ἀναχθῆ εἰς τὰ ἀνοικτὰ νερά, ἐν τούτοις παραμένει ἀκόμη εἰς τὸν Ναύσταθμον ὁ «Ἀβέρωφ», ὁ θρυλικὸς «γέρος», ἀτάραχος. Αἱ ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρικῶν ἀεροπλάνων δὲν τὸν τρομάζουν καὶ εἶναι ἕτοιμος νὰ μετρηθῇ μαζί των ὡς γηραιός, ἀλλὰ ἐξηγριωμένος λέων, κατὰ πλήθους τίγρεων, αἱ ὅποιοι τοῦ ἐπιτίθενται. Θὰ παλαίσῃ καὶ θὰ νικήσῃ ἢ θ' ἀφήσῃ τὸν τελευταῖον βρυχηθμὸν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Καὶ τώρα εὐρίσκεται ὑπὸ ἀτμὸν ἀνα-

μένων τὸν κυβερνήτην του, ὁ ὁποῖος ἀνῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ λάβῃ διαταγὰς.

Ἐνας ἀνθυποπλοίαρχος τοῦ πληρώματος τοῦ «Ἀβέρωφ», πὺν εἶχε καθυστερήσει εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἀποχαιρετήσῃ τὴν οἰκογένειάν του, πλησιάζει βιαστικός, εἰς μίαν στιγμὴν, τὸ θωρηκτὸν μὲ μίαν μικρὰν λέμβον προερχόμενος ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν.

— Γειά σου, Γιώργη, καὶ καλὴ ἀντάμωσῃ! εἶπεν εἰς τὸν λεμβοῦχον· καὶ ἐπῆδησε γρήγορος γρήγορος εἰς τὴν κλίμακα τοῦ πλοίου κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα μίαν χαρτοσακκούλαν.

— Γειά σου, καπετάνιο, καὶ γρήγορα νὰ μᾶς φέρετε τὴν Ἐλευθερίαν! εἶπε καὶ αὐτὸς καὶ ἀπεμακρύνθη.

Ὅταν ἀνέβῃ ὁ ἀνθυποπλοίαρχος, ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ὑπηρεσίας τὸν ἠρώτησε:

— Τί καλὰ μᾶς φέρνεις στὴ σακκούλα;

— Χῶμα!

— Χῶμα; Καὶ τί τὸ θέλεις;

— Ναί, χῶμα! Τὸ ἐπῆρα ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν, πρὶν πηδήσω εἰς τὴν βάρκαν. Θέλω νὰ μοῦ θυμίσῃ τὴν Ἑλλάδα, τοὺς δικούς μου, τὸ παιδί μου! Ἐκατάλαβες; ἀπήντησεν ὁ νεαρὸς ἀνθυποπλοίαρχος, ἐνῶ δάκρυα ἔβρεχον τὸ πρόσωπόν του.

— Ἀ, τώρα ἐνόησα! εἶπε συγκινημένος καὶ ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ὑπηρεσίας.

Πράγματι ἡ μικρὰ χαρτοσακκούλα περιεῖχεν ὀλίγον χῶμα ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν Ἀττικὴν γῆν, πρὶν τὴν μολύνουν μὲ τὰ πόδια των οἱ κατακτηταί. Ἦτο τιμημένον χῶμα ἀπὸ τὸ Αἰγάλεων, πὺν ἤκουσεν ἄλλοτε τὸν παιᾶνα τῶν Σαλαμινομάχων.

Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ὁ κυβερνήτης τοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ ἐπληροφορήθη διὰ τὸ ἅγιον χῶμα τῆς πατρίδος.

—Ὡραῖα! Θὰ εἶναι τὸ φυλακτό μας, εἶπε, ποὺ θὰ μᾶς προστατεύη ἀπὸ τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου. Εἶναι ἡ ἁγία ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ διέταξε νὰ τὸ φυλάξουν πλησίον εἰς τὸ εἰκόνισμα τοῦ πλοίου.

Εἰς τὰ ξένα. Ὁ σφριγηλὸς νικητὴς τῆς Ἑλλης, καὶ τώρα συνταξιούχος «γέρος», γίνεται νέος. Ὁ πόλεμος, νομίζει κανεῖς, τοῦ ἔδωσε νεανικὴν ὁρμήν. Φεύγει φανερὰ ἀψηφῶν τὰ Στούκας καὶ εἶναι ἔτοιμος μὲ τὰς ὁμοβροντίας τῶν ἀντιαεροπορικῶν πυροβόλων του νὰ πείσῃ τοὺς Γερμανοὺς πιλότους, ὅτι αὐτὸς δὲν ἀστειεύεται. Ἡ ἑλὶξ τοῦ πλοίου ἀναποδογυρίζει τὰ γαλανὰ νερὰ καὶ ὁ «Ἀβέρωφ» ἀφήνει ὀπίσω του τὴν δοξασμένην νῆσον. Τὰ μάτια ὅλων εἶναι βουρκωμένα.

—Σοῦ ἀφήνομε γειά, πατρίδα, μάνα μας! Μὴν πικραίνεσαι· θὰ ξαναρθοῦμε γρήγορα ἐλευθερωταί.

—Στὸ καλὸ, στὸ καλὸ! Μὲ τὴν εὐχή μου!

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, κυβερνήτης, ἀξιωματικοὶ καὶ πλήρωμα ἐνόμισαν, ὅτι τὸ χῶμα τοῦτο ἦτο πολὺ βαρὺ καὶ ὁ «Ἀβέρωφ» δὲν ἠδύνατο νὰ βαστάσῃ τὸ φορτίον του. Τὸ παρέδωσαν λοιπὸν πρὸς φύλαξιν εἰς τὸν ἐλληνικὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἐτοποθετήθη μὲ εὐλάβειαν ὡς ἱερὸν κειμήλιον ἐπάνω εἰς τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν μέσα εἰς μίαν χρυσὴν λήκυθον.

Οἱ χρόνοι ἐπερνοῦσαν σκληροί. Εἰς τὰς πόλεις, εἰς τὴν ὑπαιθρον, εἰς τὰ βουνά, εἰς τὴν ξενιτειάν, ὅλοι οἱ Ἕλληνες, καθεὶς μὲ τὴν δύναμίν του καὶ μὲ τὸν τρόπον του, εἰργάζοντο,

ἐσαμπούταραν ἢ ἐπολέμουν μὲ θάρρος καὶ μὲ ἐπιμονὴν μὲ ἓνα μόνον σκοπόν: Νὰ γίνουν αἱ σφῦραι, ποὺ θὰ ἔσπαζαν τὰ βάρβαρα δεσμά, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχον ἀλυσοδέσει τὴν Ἑλλάδα οἱ τύραννοι.

Καὶ ὁ «Ἀβέρωφ» ἔκαμε τὸ καθήκον του· παρὰ τὰ γηρατειά του ἠυλάκωνε τοὺς ὠκεανούς καὶ τὰς θαλάσσας, ὑπερήφανος καὶ νέος, καταφρονῶν τὸν ἐχθρόν. Εἰργάζετο καὶ αὐτὸς νυχθημερόν, διὰ νὰ γίνουν αἱ ποθηταὶ σφῦραι.

Καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἦλθε, Αἱ σφῦραι ἔγιναν καὶ αἱ ἀλύσεις ἔσπασαν. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1944 διετάχθη τὸ τιμημένον θωρηκτὸν νὰ εἶναι ἔτοιμον, διὰ νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν ἐλευθέραν πλέον Ἑλλάδα.

Ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας μεταφέρει τώρα τὴν χρυσοῦν λήκυθον μὲ τὸ ἐλληνικὸν χῶμα εἰς τὸν «Ἀβέρωφ». Μὲ κατάνυξιν ἀνέπεμψεν ἐπὶ τοῦ πλοίου θερμὴν δέξιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔπειτα τὸ παρέδωσε, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ καὶ αὐτὸ τὸ ἐξόριστον εἰς τὴν ἀγκάλῃ τῆς στοργικῆς μητρικῆς γῆς. Πλήρωμα, ἀξιωματικοὶ καὶ κυβερνήτης τὸ παραλαμβάνουν δακρυσμένοι. Τί συγκίνησις ἦτο ἐκεῖνη!

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἡ ἐκκλησία ὑπῆρξε τὸ μόνον καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων· ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς ἰδικούς μας χρόνους τῆς σκλαβιάς ἡ ἐκκλησία τοῦ Αἰγυπτιώτου ἐλληνισμοῦ εἶχε φυλάξῃ μὲ στοργὴν τὸ ἅγιον χῶμα τῆς πατρίδος, ποὺ τῆς ἐνεπιστεύθησαν τὰ ἐλληνόπουλα. Καὶ τώρα τὰ ἴδια ἐλληνόπουλα τὸ παραλαμβάνουν μὲ σεβασμὸν ἀπὸ τὰ εὐλογημένα χέρια τῆς καὶ τὸ ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ἐλευθέραν πλέον Ἑλλάδα.

Μὲ τὴν ἀκατανίκητον δυνάμιν του καὶ τὴν εὐεργετικὴν εὐλογίαν του ἔσπασαν οἱ Ἕλληνες τὰ δεσμά τῆς δουλείας.

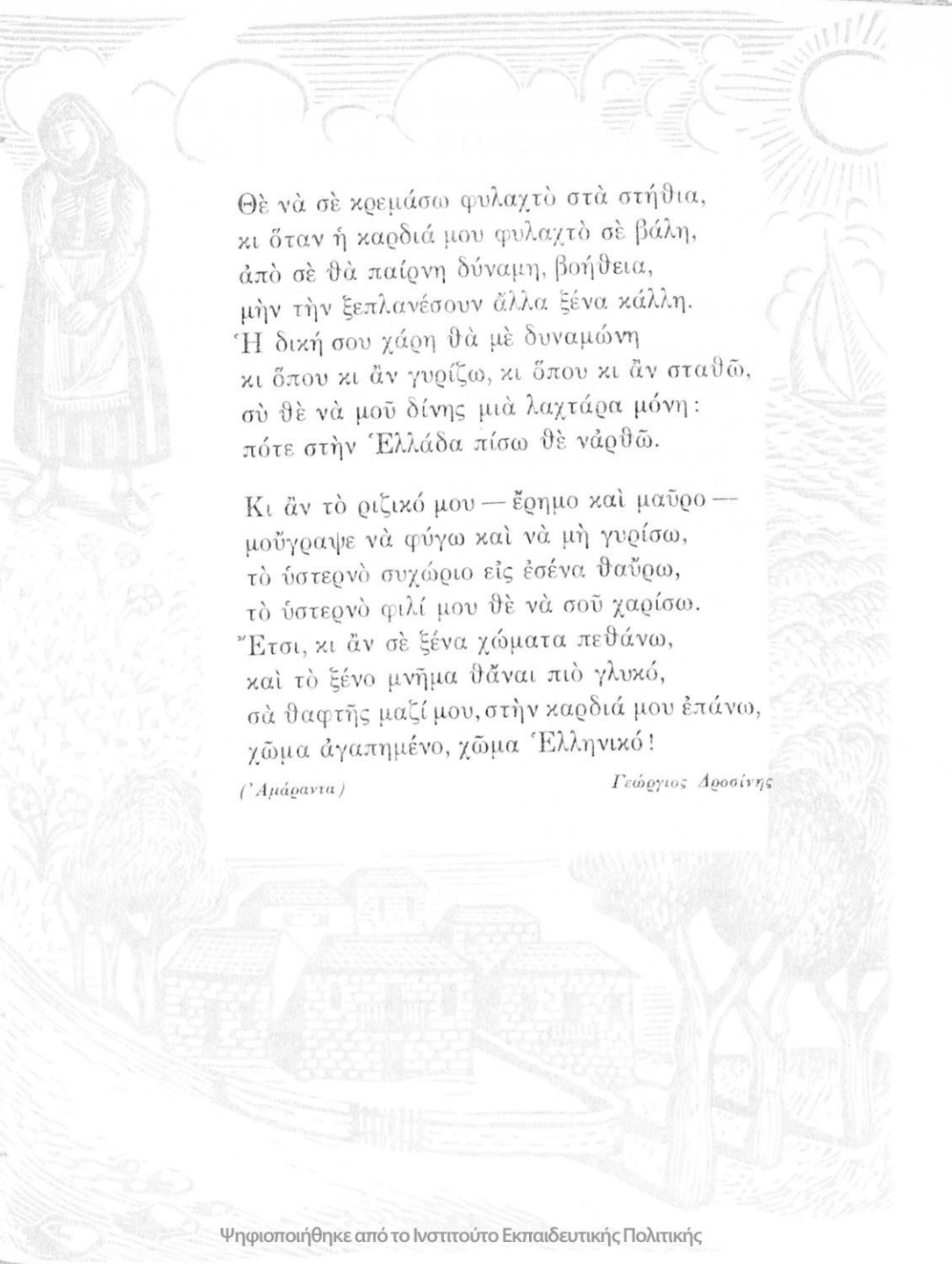
N. A. Κοιτόπουλος

ΧΩΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟ

Τώρα πού θὰ φύγω καὶ θὰ πάω στὰ ξένα
καὶ θὰ ζοῦμε μῆνες, χρόνους χωρισμένοι,
ἄφησε νὰ πάρω κάτι κι ἀπὸ σένα,
γαλανὴ πατρίς μου, πολυαγαπημένη.
Ἄφησε μαζί μου φυλαχτὸ νὰ πάρω
γιὰ τὴν κάθε λύπη, κάθε τι κακό,
φυλαχτὸ ἀπ' ἄρρώστια, φυλαχτὸ ἀπὸ χάρο,
μόνο λίγο χῶμα, χῶμα Ἑλληνικό.

Χῶμα δροσισμένο μὲ νυχτιᾶς ἀγέρι·
χῶμα βαπτισμένο μὲ βροχὴ τοῦ Μάη·
χῶμα μυρισμένο ἀπ' τὸ καλοκαίρι·
χῶμα εὐλογημένο, χῶμα πού γεννάει
μόνο μὲ τῆς πούλιας τὴν οὐράνια χάρη,
μόνο μὲ τοῦ ἥλιου τὰ θερμὰ φιλιά,
τὸ μοσχάτο κλῆμα, τὸ ξανθὸ σιτάρι,
τὴ γλῶρὴ τὴ δάφνη, τὴν πικρὴ ἐλιά.

Χῶμα τιμημένο, ὅπου τῶχουν σκάψει
γιὰ νὰ θεμελιώσουν ἓνα Παρθενῶνα,
χῶμα δοξασμένο, ὅπου τῶχουν βάψει
αἵματα στὸ Σούλι καὶ στὸ Μαραθῶνα·
χῶμα πῶχει θάψει λείψανα ἁγιασμένα
ἀπ' τὸ Μεσολόγγι κι ἀπὸ τὰ Ψαρά,
χῶμα ὅπου φέρνει στὸ μικρὸν ἔμένα,
θάρος, περηφάνεια, δόξα καὶ χαρά.

Θὲ νὰ σὲ κρεμάσω φυλαχτὸ στὰ στήθια,
κι ὅταν ἡ καρδιά μου φυλαχτὸ σὲ βάλῃ,
ἀπὸ σὲ θὰ παίρνῃ δύναμη, βοήθεια,
μὴν τὴν ξεπλάνεσούν ἄλλα ξένα κάλλη.
Ἡ δική σου χάρη θὰ μὲ δυναμώνῃ
κι ὅπου κι ἂν γυρίζω, κι ὅπου κι ἂν σταθῶ,
σὺ θὲ νὰ μοῦ δίνῃς μιὰ λαχτάρρα μόνη:
πότε στὴν Ἑλλάδα πίσω θὲ νὰρθῶ.

Κι ἂν τὸ ριζικό μου — ἔρημο καὶ μαῦρο —
μοῦ᾽γραφε νὰ φύγω καὶ νὰ μὴ γυρίσω,
τὸ ὕστερνὸ συχώριο εἰς ἐσένα θαῦρω,
τὸ ὕστερνὸ φιλί μου θὲ νὰ σοῦ χαρίσω.
Ἔτσι, κι ἂν σὲ ξένα χώματα πεθάνω,
καὶ τὸ ξένο μνήμα θ᾽ἔναι πιὸ γλυκό,
σὰ θαφτῆς μαζί μου, στὴν καρδιά μου ἐπάνω,
χῶμα ἀγαπημένο, χῶμα Ἑλληνικό!

(Ἀμάραντα)

Γεώργιος Δροσίνης

Γ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ

Τὰ πρῶτα ἔργα του. — Ἴσως νὰ ἔχετε ἀκούσει, παιδιά, διὰ τὸν Ἀρχιμήδη, τὸν μεγάλον σοφὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εἶπεν ὁ κ. Φωτεινὸς εἰς τὰ τέκνα του. Σήμερον θὰ σᾶς εἰπῶ καὶ ἐγὼ ὀλίγα λόγια δι' αὐτόν, ὁ ὁποῖος εἶναι φημισμένος εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ὁ Ἀρχιμήδης ἐγεννήθη εἰς τὰ 287 π. Χ. εἰς τὰς Συρακούσας, ἑλληνικὴν ἀποικίαν τῆς Σικελίας, ἀπὸ οἰκογένειαν ἀριστοκρατικὴν. Τίποτε δὲν γνωρίζομεν οὔτε διὰ τὴν νεότητά του οὔτε διὰ τὴν παιδείαν του.

Τὸ μόνον ποὺ γνωρίζομεν περὶ αὐτοῦ εἶναι, ὅτι νέος μετέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἡ πολιτισμένη ἐκείνη χώρα μὲ τοὺς σοφοὺς τῆς, τὴν μεγάλην πρόοδον καὶ τὴν εὐφορον γῆν τῆς ὡς μαγνήτης εἴλκυσε τὸν νέον, ὁ ὁποῖος ἐφλέγετο διὰ μάθησιν καὶ ἐνέργειαν. Ἡ εὐγένεια, τὰ πλούτη καὶ τὰ ἀξιώματα εἰς τὴν πατρίδα δὲν εἶχον δι' αὐτὸν καμμίαν ἀξίαν. Φαίνεται ὅμως, ὅτι ὁ Ἀρχιμήδης ἦτο σπουδαῖος μαθηματικός, ὅταν ἐφθασεν εἰς τὴν χώραν τῶν Φαραώ.

Ἡ γόνιμος γῆ τῆς Αἰγύπτου μὲ τὰ ἀφθονα νερὰ τοῦ Νεῖλου τοῦ ἔδωκε τὴν πρώτην εὐκαιρίαν νὰ χρησιμοποίησῃ τὴν ἐπιστήμην του διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ ἐπλημμύριζον πολλάκις, κατέστρεφον τοὺς ἀγροὺς καὶ ἐσχημάτιζον θανατηφόρα ἔλη. Αὐτὸς ὅμως τὰ ἐτιθάσευσεν πρῶτον μὲ διάφορα ὑδραυλικά ἔργα — προχώματα κλπ. — διὰ νὰ μὴ ἐκχειλίζουσιν. Ἐπειτα τὰ μετέ-

βαλεν ἀπὸ φοβερόν ἐχθρόν εἰς πολύτιμον φίλον καὶ συνεργάτην μὲ ἐν εὐφρέστατον μηχανήμα, τὸ ὁποῖον μέχρι σήμερον φέρει τὸ ὄνομά του: «ἔλιξ Ἀρχιμήδους».

Μὲ τὴν ἀντλίαν αὐτὴν, ποὺ εἶναι εἰς σωλὴν περιστραμμένος, ὅπως τὰ ἐλατήρια, ἐκανόνιζε μὲ ἀνάλογον κλίσιν καὶ ἀνεβίβαζεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν μόνον ὅσα ὕδατα ἐχρειάζοντο, διὰ νὰ ποτίσῃ τὰ χωράφια καὶ νὰ κινήσῃ τὰ ἐργαστήρια.

Τοιοιουτρόπως ἡ ἀπέραντος χώρα ἥλλαξεν ὅψιν μὲ τὰ δημιουργικὰ ἔργα τοῦ Ἑλληνος σοφοῦ. Ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ἦσαν χέρσοι ἀγροί, κατεστραμμένοι ἀπὸ τὰς πλημμύρας, ἐξεφύτρωσαν γόνιμοι κῆποι· καὶ ἐκεῖ ὅπου ἦτο ἐν ἔλῳ, ποὺ ἐσκόρπιζε τὴν ἀσθενεῖαν καὶ τὸν θάνατον, ἐβούιζεν ὥς κυφέλῃ ἐν παραγωγικὸν ἐργαστήριον. Διὰ πρώτην φορὰν ὁ ἀνθρώπινος κόπος εὗρισκε μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ἐπιστήμης τὴν δικαίαν ἀμοιβὴν του.

Ἄλλαι ἀνακαλύψεις. Ὁ Ἀρχιμήδης, ἀφοῦ παρέμεινεν ἀρκετὰ χρόνια εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του. Πρὶν ὅμως φθάσῃ ὁ ἴδιος, εἶχε προτρέξει ἡ φήμη του· ὅλα τὰ θαυμάσια, τὰ ὁποῖα ἔκαμε ἐκεῖ κάτω, εἶχον γίνει γνωστὰ εἰς τὰς Συρακούσας καὶ τὸ ξενιτεμένον τέκνον των ἦτο πλέον ὀνομαστόν.

Ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Ἰέρων, ὁ ὁποῖος ἦτο συγγενὴς του, τὸν προσεκάλεσε νὰ μείνῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα, διὰ νὰ ἔχῃ τὰς ἀνέσεις καὶ τὰς τιμὰς, ποὺ τοῦ ἤρμοζον. Αὐτὸς ὅμως τὰ κατεφρόνησεν ὅλα καὶ δὲν ἐδέχθη. Ἐπροτίμησε νὰ ζῇ μόνος καὶ ἡσυχος. Ἡ μόνη τιμὴ καὶ ἡ χαρὰ δι' αὐτὸν ἦτο ἡ ἐπιστήμη.

Ὡρμιμος τώρα πλέον ἀφιερώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μελέτην καὶ ἔλυσε πλεῖστα, ἄλυτα ἕως τότε, προβλήματα τῆς ἐπιστήμης, — μαθηματικά, μηχανικά, φυσικά, ἀστρονομικά. Δι'

αὐτὸ ὀρθῶς θεωρεῖται ἀπὸ ὅλους ὡς ὁ μεγαλύτερος μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς τῆς ἀρχαιότητος, καὶ δὲν εἶναι κατώτερος ἀπὸ τοὺς νεωτέρους σοφοὺς τοῦ κόσμου.

Παραλείπω τὰ πολλὰ καὶ θαυμαστά, πὺν ἀνεκάλυψεν ἡ ἐπενόησεν, καὶ θὰ σᾶς ἀναφέρω ἐν μόνον, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ὁλόκληρον ἐπιστημονικὸν κλάδον εἰς τὴν φυσικὴν: Τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀρχιμήδους εἰς τὴν ὑδροστατικὴν ἀπ' αὐτὴν, ὅπως θὰ γνωρίζετε, διδασκόμεθα ὅτι: Πᾶν σῶμα ἐμβαπτιζόμενον εἰς ὑγρὸν χάνει τόσον βάρος, ὅσον εἶναι τὸ βάρος τοῦ ὑγροῦ, τὸ ὁποῖον ἐκτοπίζεται.

Ὁ τύραννος Ἰέρων παρέδωκεν εἰς αὐτὸν ἓνα στέφανον νὰ τὸν ἐξετάσῃ, ἂν ἦτο ἀπὸ καθαρὸν χρυσόν· εἶχε τὴν ὑποψίαν, ὅτι ὁ χρυσοχόος, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε κατασκευάσει, ἐνόθευσε αὐτὸν μὲ ἀργυρον κρατήσας μέρος τοῦ χρυσοῦ. Τὸν παρεκάλεσεν ὅμως ν' ἀνακαλύψῃ τὸν δόλον, χωρὶς νὰ καταστρέψῃ καὶ τὸν ὥραϊον στέφανον.

Ἡ λύσις τοῦ δυσκόλου προβλήματος ἐβασάνιζε νυχθημερὸν τὸν σοφὸν ἐπιστήμονα, ἀλλὰ δὲν κατώρθωνε νὰ τὴν εὔρῃ. Μίαν ὅμως ἡμέραν, ἐνῶ εὐρίσκετο εἰς τὸ λουτρόν, τὴν ἀνεκάλυψεν. Ὅπως ἦτο παρατηρητικὸς, ἀντελήφθη ὅτι τὸ σῶμά του ἐγίνετο ἐλαφρότερον ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Τὸ αἰνίγμα ἐλύθη. Συνέλεξε καὶ ἐζύγισε τὸ χυμένον ὕδωρ καὶ ἐβεβαιώθη διὰ τὴν ἀρχὴν του.

Ὁ ἐνθουσιασμός του ἀπὸ τὴν εὐτυχὴ ἀνακάλυψιν ὑπῆρξε πολὺ μεγάλος. Λέγεται ὅτι τόση ἦτο ἡ χαρὰ του, ὥστε ἐξηλθεν ἀπὸ τὸ λουτρόν, ὅπως ἦτο, καὶ ἐντελῶς ἀφηρημένος ἐπέρρασε ὅλους τοὺς δρόμους τῆς πόλεως κραυγάζων: Εὖρηκα! Εὖρηκα!

Μὲ τὴν βοήθειαν τώρα τῆς ἀρχῆς αὐτῆς ἀνεκάλυψε τὴν νοθείαν τοῦ στεφάνου καὶ τὸ μέγεθος αὐτῆς Ἡ ἐπιστήμη ἤλθε βοηθὸς εἰς τὴν εὐρεσιν τῆς ἀληθείας πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀπάτης!

Κάτι παρόμοιον γίνεται σήμερον με τοὺς νοθευτὰς τῶν τροφίμων, τοὺς ὁποίους ἀνακαλύπτει τὸ ἐργαστήριον τοῦ χημικοῦ.

Ὁ μέγας νοῦς τοῦ Ἀρχιμήδους δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἐπιστήμης. Ἐζήτησε νὰ ἐλαφρώσῃ με τὰς μηχανὰς τοὺς κόπους τοῦ ἀνθρώπου καὶ συγχρόνως νὰ πολλαπλασιάσῃ τὴν ἀπόδοσίν του.

Κατεσκεύασε λοιπὸν πλῆθος ὄργανα καὶ με τὴν βοήθειαν μοχλῶν, τροχῶν, τροχαλιῶν καὶ σχοινίων κατώρθωσε με μικρὰν μόνον ἐνέργειαν νὰ νικᾷ πολὺ μεγάλας ἀντιστάσεις. Δηλαδή με τὰ ἔξυπνα αὐτὰ μηχανήματα, τὰ ὁποῖα σήμερον λέγονται «ἀπλᾷ μηχαναί», ἐπέτυχε νὰ γίνεται ἐργασία, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐχρειάζοντο ἑκατοντάδες καὶ χιλιάδες χέρια.

Ὑπῆρξε πράγματι ἓνας μέγας εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος, χωρὶς θόρυβον, χωρὶς διαφημίσεις, χωρὶς κέρδη!

Ὁ Ἀρχιμήδης δὲν ἦτο μόνον ἐπιτήδευτος ἐργῶν. Δημιουργὸς ἔργων. δειος εἰς μηχανικὰ ἀνακαλύψεις, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Φωτεινὸς μετὰ μικρὰν διακοπὴν, ἦτο ἀκόμη καὶ ἔσχατος δημιουργὸς μηχανικῶν ἔργων. Συνεδύαξε τὴν θεωρίαν τῆς ἐπιστήμης μὲ τὴν ὠφέλιμον πρᾶξιν.

Πρῶτον μηχανικὸν τοῦ ἔργου ἀναφέρεται ἡ «Συρακουσία». Ἦτο ἐν πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἐναυπηγήσῃ χάριν τοῦ Ἰέρωνος. Μὲ αὐτὸ ὁ τύραννος ἠθέλει νὰ βεβαιωθῇ διὰ τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐπιστήμης τοῦ σοφοῦ συγγενοῦς του.

Τὸ μέγεθος καὶ ἡ πολυτέλεια τοῦ πλοίου ἦσαν διὰ τὴν ἐποχὴν μυθικά. Εἶχε 30 κύρια δωμάτια· ἰδιαίτερον διαμέρισμα ὑποδοχῆς με 4 αἰθούσας, στολισμένας με ψηφιδωτὰ καὶ μάρμαρα πολύχρωμα. Εἶχεν ἐπίσης ναδὸν ἀπὸ πολύτιμα μάρμαρα, βιβλιοθήκην, ἀναγνωστήριον, ὥρολόγιον καὶ κῆπον!

Θαυμάζομεν σήμερον, καὶ δικαίως βέβαια, τὰ μεγάλα καὶ πολυτελέστατα ὑπερωκεάνεια καὶ μένομεν κατάπληκτοι ἀπὸ τὴν σοφὴν μηχανικὴν δεξιότητα τῶν ναυπηγῶν των. Καὶ ὅμως τὰ σημερινὰ πλοῖα τὰ ναυπηγοῦν μὲ τὰ ὑλικά καὶ μηχανικά μέσα πλουσίων βιομηχανικῶν χωρῶν, ποὺ παρέχουν κάθε εὐκολίαν εἰς τοὺς σχεδιαστὰς καὶ ἐκτελεστὰς μηχανικοὺς.

Ἀλλὰ τί νὰ εἰπῶμεν διὰ τὸν δαιμόνιον Ἀρχιμήδην;

Ἐσχεδίασεν, ἐξετέλεσε καὶ καθείλκυσεν ὁ ἴδιος, μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια, μὲ τὴν βοήθειαν μόνον τῶν ἀπλῶν μηχανῶν του, τὸ μεγαλουργημα αὐτὸ τῆς ἀρχαίας μηχανικῆς· καὶ δὲν εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του παρὰ τὰ περιορισμένα μέσα μιᾶς μόνον πόλεως!

Μὲ τόσῃν ἀκρίβειαν τεχνικὴν τὰ εἶχεν ὅλα ὑπολογίσει, ὥστε ἡ «Συρακουσία» ἀπέπλευσεν ἀμέσως διὰ τὴν Αἴγυπτον, χωρὶς καμμίαν, μὰ καμμίαν ἐπισκευήν! Ποῖος ἤμποροῦσε πλέον ἢ ποῖος δύναται, καὶ σήμερον ἀκόμη, νὰ ἀμφιβάλλῃ διὰ τὴν ἐπιστήμην τοῦ σοφοῦ Ἑλλήνος καὶ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς τῆς; Καὶ ποῖα χώρα, ἂν ἦτο τέκνον τῆς, δὲν θὰ ἦτο ὑπερήφανος δι' αὐτό;

**Ὑπερασπιστὴς
τῆς πατρίδος.**

Ἀλλὰ τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ νοῦ του τὴν ἔδειξεν ὁ Ἀρχιμήδης, ὅταν ἡ Ρωμαῖοι ἐπολιορκήσαν τὴν γενέτειράν του. Σπανίως ἡ διάνοια ἑνὸς ἀνθρώπου προσέφερε τόσον σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα, ἢ ὅποια ἐκινδύνευε, ὅσας ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ σοφοῦ μηχανικοῦ.

Ὁ Ἀρχιμήδης, λέγουν οἱ ἱστορικοί, ἔβαλεν ἀμέσως εἰς κίνησιν τὰς μηχανάς του. Μὲ ἄλλας ἀπεδεκάτιζε τὸν στρατὸν τῶν Ρωμαίων, ρίπτων κατ' αὐτοῦ χάλαζαν βελῶν καὶ λίθων. Ἴσως αἱ μηχαναὶ του αὐταί, λέγουν σήμερον πολλοὶ εἰδικοί,

νά ἦσαν πυροβόλα, ποὺ ἔβαλλον μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ αἵμοῦ. Καὶ μὲ ἄλλας, ποὺ ἐκίνουν γερανοὺς, ἀρπάγας καὶ καταπέλτας, ἐβύθιζεν ἢ συνέτριβεν εἰς τοὺς βράχους τὰ πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ.

Τόσον τρομερὰ ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα, ὥστε οἱ Ρωμαῖοι, μόλις ἔβλεπον εἰς τὰ τείχη καὶ τὸ παραμικρὸν σχοινίον ἢ μηχανήμα, ἐσκόρπιζον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὥσάν τὰ κυνηγημένα πουλιά, κραυγάζοντες :

— Ρωμαῖοι, σωθῆτε ! Αὐτὸς ὁ Ἀρχιμήδης μᾶς ἐτοιμάζει πάλιν νέαν μηχανήν !

Ἄλλοι πάλιν ἱστορικοὶ γράφουν, ὅτι κατώρθωσε νὰ πυρπολήσῃ τὰ Ρωμαϊκὰ πλοῖα, ὅσα ἦσαν ἀγκυροβολημένα εἰς ἀπόστασιν μικροτέραν βολῆς τόξου ἀπὸ τὰ τείχη. Τὰ ἔκαυσε μὲ κάτοπτρα συγκεντρώνων εἰς αὐτὰ ἐναντίον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου τὴν θερμότητα τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου.

— Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν αὐτὸ πατέρα ; ἠρώτησεν ὁ δευτερότοκος Λεωνίδας.

— Ἴσως αὐτό, παιδί μου, μᾶς φαίνεται ὑπερβολικόν, διότι ἡ ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ τὸ βεβαιώσῃ· ἀλλὰ δὲν δύναται καὶ ἀπολύτως νὰ τὸ ἀρνηθῇ. Ἄν ὅμως ἀναλογισθῶμεν τί ἀνακαλύψεις καὶ ἐπινοήσεις ἔκαμεν ὁ ἐξαιρετος Συρακούσιος, δὲν θὰ ἦτο παράλογον νὰ πιστεύσωμεν ὅλα τὰ παράδοξα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει δι' αὐτὸν ἡ ἱστορία.

Τρία ὁλόκληρα χρόνια ἀντεστάθησαν αἱ Συρακούσαι εἰς τὴν σκληρὰν πολιορκίαν, χάρις εἰς τὰς μηχανὰς τοῦ τέκνου τῶν, ἀλλὰ οἱ Ρωμαῖοι κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν μὲ αἰφνιδιασμὸν τὴν πόλιν, πρὶν προλάβουν αἱ μηχαναὶ τοῦ Ἀρχιμήδους νὰ τοὺς ἐμποδίσουν.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας Μάρκελλος, ποὺ εἶχε δοκι-

μάσει τὰς συνεπείας τῆς σοφίας του, εἶχε δώσει ρητὴν διαταγὴν νὰ μὴ φονεύσῃ κανεὶς τὸν ἔξοχον μηχανικόν· κάποιος ὅμως στρατιώτης ἀπὸ ἄγνοιαν ἢ βαρβαρότητα τὸν ἐφόνευσεν.

Ὁ Ρωμαῖος ἱστορικός, ποὺ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ πολέμου, ἀναφέρει, ὅτι ὁ σοφὸς μαθηματικὸς ἐκάθητο εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως καὶ ἐμελέτα μερικὰ σχήματα, τὰ ὁποῖα εἶχε χαράξῃ εἰς τὴν ἄμμου τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὥρμησεν ἐπάνω του μὲ ὑψωμένον τὸ ξίφος ὁ στρατιώτης.

Ὁ Ἀρχιμήδης ἦτο τόσον προσηλωμένος εἰς τὰ σχέδιά του, ὥστε τοῦ ἐφώναξεν ἀδιαφορῶν διὰ τὴν ζωὴν του:

— Μὴ μου τοὺς κύκλους τάραιτε.

Ἄλλοι πάλιν ἱστορικοὶ λέγουν, ὅτι εἶπεν:

— Παρὰ κεφαλάν καὶ μὴ παρὰ γραμμάν· δηλαδὴ κτύπα με εἰς τὸ κεφάλι, ἀλλὰ μὴ μοῦ καταστρέφῃς τὰ σχέδια.

Ποῖος γνωρίζει, ἂν μὲ τὰ σχήματα ἐκεῖνα δὲν θὰ ἀνεκάλυπτεν ὁ φημισμένος ἐπιστήμων κάτι καλὸν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀφοῦ τὰ ἐθεώρει πολυτιμότερα καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν του ἀκόμη!

Ὁ βάρβαρος ὅμως στρατιώτης ἐξηγριώθη περισσότερον ἀπὸ τὰ ψυχραῖμα λόγια τοῦ Ἀρχιμήδους καὶ τὸν ἐφόνευσεν.

Ἀπέθανε τοιοῦτοτρόπως τὸ 212 π.Χ. ὁ διάσημος σοφός, τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν εἰργάζετο διὰ τὸ καλὸν τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὁ πρῶτος «μάρτυς» εἰς τὴν ἱστορίαν, ὁ ὁποῖος ἐμαρτύρησε χάριν τῆς ἐπιστήμης· καὶ αὐτὸς ὁ μάρτυς εἶναι Ἕλληνας.

Ἀπέθανεν αὐτός, ἀλλὰ ζοῦν μέχρι σήμερον ἡ φήμη του καὶ αἱ σοφαί του ἀνακαλύψεις, αἱ ὁποῖαι ἐξακολουθοῦν νὰ εὐεργετοῦν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ νὰ τιμοῦν τὴν πατρίδα του, Ἑλλάδα.

N. A. Κοινόπουλος

Δ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟΝ

ΤΟ τραῖνον Πατρῶν — Ἀθηνῶν διήλθε τὴν γέφυραν τοῦ Ἴσθμοῦ, ἀνῆλθεν ἀσθμαῖνον πρὸς τοὺς Ἁγίους Θεοδώρους καὶ ἔτρεχε διὰ μέσου τῶν πυκνῶν πεύκων τοῦ δάσους τῆς

Κινέττας. Αἰφνιδίως, ἔνεκα βλάβης τῆς μηχανῆς του, ἔσταμάτησε· καὶ οἱ ἐπιβάται διεσπάρησαν εἰς τὰ πέριξ, ἀναμένοντες μὲ ἀγωνίαν τὴν ἐπισκευὴν τῆς μηχανῆς.

Ἦτο μία νεφελώδης φθινοπωρινὴ ἡμέρα. Ἄνεμος ἰσχυρὸς συνετάρασσε τὸ δάσος. Οἱ κλάδοι τῶν πεύκων, ἀπὸ τῶν χαμηλοτέρων μέχρι τῆς κορυφῆς, ἔκλινον πρὸς τὴν γῆν, ὥς νὰ ἐζήτουν τὴν βοήθειαν τῶν ἐπιβατῶν.

Ἐν μέσῳ τοῦ σάλου αὐτοῦ οἱ ταξιδιωταὶ ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των πρὸς ἓνα ἰσχυρὸν κρότον, ὅστις ἠκούσθη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν. Ἐν μεμονωμένον καὶ ὑπερύψηλον πεῦκον κατέπεσεν εἰς τὴν γῆν ὑπὸ τὴν ὁρμὴν τοῦ ἀνέμου. Ἐκεῖνος ὁ κρότος ἦτο ἡ θανάσιμος ἀγωνία, ἀλλὰ καὶ ἡ κατάρα τοῦ πεύκου· ἡ κατάρα του πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Ὅλοι οἱ ταξιδιωταὶ μὲ πονεμένην καρδίαν ἤκουσαν τὴν ἀγωνίαν τοῦ πεύκου.

—Ὁ θάνατός μου ὀφείλεται εἰς τὴν μοναξιάν μου, ἔλεγε τὸ ταλαίπωρον δένδρον. Ἄλλ' ἐγὼ δὲν ἤμην πάντοτε μεμονωμένον. Ἐξῆσα καὶ ἐμεγάλωσα ἐν μέσῳ πολλῶν ἀδελφῶν μου. Ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης ἐσχηματίζομεν τὸ ὀνομαστὸν δάσος τῆς Κινέττας, τόσον πυκνόν, ὥστε μόνον λαγοὶ καὶ ἄλλα ἄγρια ζῶα ἠδύναντο νὰ διασχίσουν τοὺς ἀδιαβάτους θάμνους, οἵτινες ἀνεπτύσσοντο μεταξὺ τῶν πεύκων.

Ἐκάστην ἀνοιξὶν ἐδεχόμεθα τὴν ἐπίσκεψιν χιλιάδων ὠδικῶν πτηνῶν, τὰ ὅποια μᾶς διεσκέδαζον μὲ τὴν μουσικὴν των. Ἡ αὖρα τῆς θαλάσσης μᾶς ἐδρόσιζε καὶ τὸ βουνὸν μᾶς ἔστελνε τὴν νύκτα τὴν ζωογόνον πνοήν του.

Χιλιάδες ζώων κατέφευγον τὸ θέρος ὑπὸ τὴν πυκνὴν σκιάν μας καὶ τὸν χειμῶνα εἰς τὴν θερμὴν ἀγκάλην τῶν θάμνων μας.

Παχύτατον στρώμα ἀπὸ τὰ ξηρὰ φύλλα μας ἐσκέπαζε τὴν γῆν καὶ συνεκράτει τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν· καὶ ἡ μανία τῶν δυνατῶν ἀνέμων μᾶς εὗρισκεν ἡνωμένα καὶ ἰσχυρά.

Καὶ εἵμεθα τόσον εὐτυχισμένα!...

Ἀλλὰ τὴν εὐτυχίαν μας αὐτὴν, ἐξηκολούθησε τὸ κατάκοιτον πεῦκον, κατέστρεψεν ὁ ἄνθρωπος. Κατ' ἀρχὰς ἐπετέθη ἐναντίον τῶν συντρόφων μας. Τὴν ἡσυχίαν μας ἐτάρασσαν οἱ πυροβολισμοὶ τῶν κυνηγῶν· ἤρχοντο μὲ κενὰ σακκίδια καὶ ἔφευγον ἀποκομίζοντες νεκρὰ τὰ ἀγαπημένα μας πτηνὰ καὶ τὰ ἄκακα τετράποδα...

— Γκάπ! Γκούπ! ἀκούομεν μίαν ἡμέραν· ἤλθον οἱ ἄνθρωποι μὲ τοὺς πελέκεις των. Κατ' ἀρχὰς ἐνομίσαμεν, ὅτι θὰ ἀπέκοπτον τοὺς χαμηλοὺς κλάδους μας, ὥστε καὶ ἡμεῖς νὰ δυναμώσωμεν καὶ αὐτοὶ νὰ προμηθευθοῦν καυσόξυλα. Μὲ λύπην μας ὅμως εἶδομεν πολλοὺς ἀδελφούς μας νὰ κόπτονται ἀπὸ τὴν ρίζαν. Καὶ ὥς νὰ μὴ ἔφθανεν αὐτό, οἱ χωρικοὶ ἐξερρίζωναν ὅλους τοὺς θάμνους, οἱ ὅποιοι συνεκράτουν τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν καὶ ἐφιλοξένουν τὰ ζῶα τοῦ δάσους.

Ἄλλη συμφορὰ μᾶς εὗρίσκει, ὅταν πλησιάζῃ τὸ φθινόπωρον· οἱ γείτονες χωρικοὶ μαζὶ μὲ τὸν μούστον συνηθίζουν νὰ ρίπτουν εἰς τὰ βαρέλια καὶ ὀλίγην ρητίνην. Ἀνοίγουν λοιπὸν τὸν κορμόν μας μὲ κοπτερὰ ἐργαλεῖα καὶ ἀπὸ τὴν πληγὴν αὐτὴν ἐξέρχεται κατὰ σταγόνας ἡ ρητίνη μας. Καὶ ὅχι μόνον δὲν μᾶς συμπονοῦν διὰ τὸ κακὸν αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πλεονεξίαν τρυποῦν εἰς πολὺν βάθος τὸν κορμόν μας· καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν πολλὰ ἀπὸ ἡμᾶς ξηραίνονται. Βλέπετε πῶς χάσκουν εἰς τὸν κορμόν μας αἱ πληγαὶ αὐταί; Ἄν ἐγνωρίζομεν γράμματα, θὰ εἴχομεν δίκαιον πλησίον τῶν πληγῶν αὐτῶν, νὰ κρεμάσωμεν μίαν ἐπιγραφὴν:

«Ἐδῶ ἐπέρασεν ὁ ἄνθρωπος».

Τὰ βάσανά μας ὅμως εἶναι ἀτελείωτα, συνεχίζει μὲ βαθὺ παράπονον τὸ πεῦκον. Διὰ νὰ κατασκευάσουν οἱ ἄνθρωποι τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν, ἐχρειάσθη νὰ κόψουν πολλὰ πεῦκα· ἐπονέσαμεν πολὺ διὰ τοὺς ἀδελφούς μας· εὗρομεν ὅμως δικαιολογημένην τὴν θυσίαν, χάριν ἐνὸς ἔργου ἐκπολιτιστικοῦ. Ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐδῶ ἔδειξαν τὴν ἀδιαφορίαν των διὰ τὸ δάσος. Ἀπὸ τὴν ἀτμομηχανὴν ἔπесαν μίαν ἡμέραν ἀναμμένα κάρβουνα καὶ χιλιάδες ἀδελφῶν μας ἀπετεφρώθησαν. Τότε ἀπεμονώθη καὶ ἐγὼ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μου.

Ἄλλ' ἡ πυρκαϊὰ αὕτῃ δὲν ἦτο μοναδική· πολλοὶ χωρικοὶ καίουν τὰ δάση ἢ διὰ νὰ σχηματίσουν ἀγρούς εἰς τὸ ἀπεψιλωμένον ἔδαφος ἢ διὰ νὰ βλαστήσῃ ἄφθονον χόρτον εἰς αὐτό, χρήσιμον διὰ τὰ ποίμνιά των. Ὅπως βλέπετε ὅμως καὶ μόνοι σας κατὰ τὸ ταξιδίόν σας, οἱ ἀγροὶ αὐτοὶ ἔμειναν καὶ πάλιν χέρσοι· τὰ νερὰ τῶν βροχῶν δὲν συγκρατοῦνται πλέον ἀπὸ τὸ δάσος· παρασύρουν λοιπὸν καὶ τὸ χῶμα τῶν ἀγρῶν αὐτῶν καὶ τὸ φέρουν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὅξυς σφυριγμὸς τῆς ἀτμομηχανῆς ἐκάλεσε τοὺς ταξιδιώτας νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς θέσεις των. Καὶ ὅταν ἡ ἀμαξοστοιχία ἐξεκίνησεν, ὅλοι οἱ ἐπιβάται ἔβλεπον πρὸς τὴν θάλασσαν· ἤσθάνοντο μεγάλην ἐντροπὴν νὰ ἀντικρύσουν τὸ δάσος. Μὲ μεγάλην ἐντροπὴν ἀνεγνώριζον ὡς δικαιοτάτον τοῦ δάσους τὸ παράπονον.

Δημ. Κοντογιάννης

Τ Ο Μ Π Α Ρ Μ Π Ο Υ Ν Ι

ΤΟ μπαρμπούνι ἤ, ἂν προτιμᾶτε, ἡ τριγλή τῶν ζωολογῶν ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν χρυσερύθρων ἰχθύων καὶ εἶναι διάσημον καὶ ὠραῖον. Ὁ θαυμάσιος χρωματισμός του, ἡ εὐωδία του, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ εὐγεστότατον κρέας του εἶναι μοναδικά.

Οἱ ἄλιεῖς ἐν τούτοις τὸ περιφρονοῦν, διότι ζῇ μέσα εἰς τὸν βοῦρκον. Καὶ πράγματι. Μόνον μίαν μικρὰν περίοδον κατὰ τὸ θέρος πλησιάζει τὰς ἀβαθεῖς καὶ ἀμμώδεις ἀκτᾶς,

διὰ νὰ ἀφήσῃ τὰ ῥά του. Ὅλον τὸν ἄλλον καιρὸν δὲν ἐγκαταλείπει τὸν βυθὸν οὔτε στιγμὴν.

Ἐκεῖ κάτω τὸ μπαρμποῦνι ἔχει διαρκῶς ἄφθονον φαγητόν.

Ἀπὸ βαθέος ὄρθρου μέχρι βαθείας νυκτὸς δὲν ἀσχολεῖται εἰς τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ γεμίζει τὴν κοιλίαν του. Ὅλος ὁ βυθὸς εἶναι διὰ τὸ μπαρμποῦνι ἓνα τεράστιον στρωμένον τραπέζι. Ἐπ' αὐτοῦ λαμβάνει τὰ πλούσια γεύματά του ἐν μέσφ' ἐκρήξεων, ἀνατροπῶν καὶ καπνῶν.

Ὅταν γευματίζει ἓνα μπαρμποῦνι, ὁ βυθὸς μεταβάλλεται εἰς πεδῖον μάχης. Νομίζεις ὅτι γίνεται ἔκρηξις ὀβίδων εἰς κάθε σημεῖον τῆς περιοχῆς. Ὁ βυθὸς ἀνασκάπτεται βαθέως. Νέφη ἄμμου ἐγείρονται καὶ ἀναστατώνεται τὸ πᾶν.

Ὁ λόγος εἶναι ἀπλούστατος, Τὸ μπαρμποῦνι τρέφεται ἀπὸ σκώληκας καὶ ἄλλα μαλάκια, τὰ ὅποια ζοῦν εἰς τὴν λάσπην τοῦ βυθοῦ. Διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ λοιπὸν τὴν τροφὴν του, ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐνεργῇ ἀνασκαφάς. Καὶ τὰς ἐνεργεῖ μὲ τρομερὰν δραστηριότητα. Οὐδεὶς ἀρχαιολόγος εἰργάσθη ποτὲ μὲ τὸν ζῆλον, τὸν ὁποῖον ἀναπτύσσει τὸ μπαρμποῦνι εἰς τὴν ἐρευναν τοῦ βυθοῦ.

Ὡς ὄργανον τῶν ἀνασκαφῶν, ὡς ἀρχαιολογικὴν σκαπάνην, ἔχει τὸ ρύγχος του, ἀλλὰ πρὸ πάντων τοὺς μύστακάς του. Εἶναι μύστακες, οἱ ὁποῖοι κυριολεκτικῶς χαλοῦν κόσμον. Εἶναι ἄλλωστε οἱ μόνοι μύστακες οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς τὸν βυθόν. Εἶναι λευκοί, κατάλευκοι, ὅπως οἱ μύστακες σεβασμίων γερόντων.

Θὰ ἐρωτήσετε ἴσως: Δὲν ὑπάρχουν λοιπὸν μπαρμποῦνια νεαρᾶς ἡλικίας; Πῶς! ὑπάρχουν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἔχουν λευκὸν μύστακα. Εἶναι ἀπαίτησις τῆς φύσεως, πρὸς τὴν ὁποίαν τὸ μπαρμποῦνι συμμορφώνεται εὐπειθῶς. Οὐδέποτε ἐσκέφθη νὰ

καταφύγη εἰς τὴν βαφὴν, καίτοι τὴν ἔχει τόσον πρόχειρον εἰς τοὺς βυθούς. Μία σηπία εἶναι ἀρκετὴ νὰ τοῦ προμηθεύσῃ ὅσην βαφὴν θέλει.

Δὲν εἶναι γνωστόν, ἂν τὸ μπαρμποῦνι στρίβῃ τοὺς μύστακας του. Ὅλοι ὁμῶς γνωρίζουν, ὅτι εἶναι ὑπερήφανον δι' αὐτούς. Τοὺς περιφέρει εἰς τὸν βυθὸν κατὰ τρόπον ἐπιδεικτικώτατον. Τοὺς κινεῖ διαρκῶς ἐπάνω-κάτω καὶ φροντίζει πάντοτε νὰ τοὺς ἔχῃ καθαρούς.

Διότι τὸ μπαρμποῦνι παρουσιάζει τὸ ἐξῆς περίεργον φαινόμενον. Ἐνῶ ζῇ εἰς τὸν βυθὸν καὶ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰς ἀκαθαρσίας του, κατορθώνει μολαταῦτα νὰ εἶναι πάντοτε καθαρώτατον. Ἀσφαλῶς δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἀξιομίμητον παράδειγμα διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Θέμος Ποταμιᾶνος

ΤΟ ΜΕΛΤΕΜΙ

Ἦρθες νὰ δροσίσης
τὴ φρυγμένη γῆ
καὶ ζωὴ νὰ χύσης
στὴ νεκρὴ σιγή,
π' ὅλα τὰ βαραίνει,
ὅλα τὰ μαραίνει.

Πνέεις, λούξεις, ραίνεις
τὰ χρυσὰ νησιὰ
κι ὅλα τ' ἀνασταίνεις
μέσα στὴ δροσιά.
Σὺ τὴ φλόγα παίρνεις,
τὴ χαρὰ σὺ φέρνεις.

Μελτεμάκι, τρέχε
πέλαγα, νησιὰ,
τὰ φτερά σου βρέχε
μέσα στὴ δροσιά,
χύνε φύκιον ἀλμύρα
καὶ βουνίσια μύρα.

Τὸ μουρμούρισμά σου
μὲς στὴ σιγαλιὰ
καὶ τὸ φύσημά σου
στὴν ἀκρογιαλιὰ
εἶναι ὅλο ὑγεία,
δρόσος κι εὐλογία.

Ἀριστομένης Προβελέγγιος

ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΚΑΤΟΙΚΙΔΙΩΝ

Ἐκλογὴ Προεδρείου. Ὀλίγα βήματα ἔξω ἀπὸ τὸ χωρίον Μεγαχώρα, εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κ. Χορτίδου, ἐγίνε μίαν πρωίαν τοῦ Ἰουνίου μία μεγάλη συγκέντρωσις ἀπὸ τὰ κατοικίδια τῆς περιοχῆς.

Οἱ κάτοικοι τῆς Μεγαχώρας, ἐπειδὴ ἐκοιμῶντο ἀκόμη, δὲν ἀντελήφθησαν τὴν εἰρηνικὴν συνάθροισιν τοῦ λαοῦ τῶν ζώων. Τοιοῦτοτρόπως ἀνενόχλητα καὶ ἡσυχᾷ ἔκαμαν τὸ συνέδριόν των χωρὶς τὴν παρουσίαν ἀνθρώπων.

Πρόεδρος ἐξελέγη ὁμοφώνως ὁ κ. Ἴππος, ὡς τὸ ὡραιότερον καὶ μὲ τὰ περισσότερα προτερήματα ζῶον, καὶ γραμματεὺς ἡ κ. Ὄρνις, ὡς ἡ περισσότερον γραμματισμένη, ὅπως τὸ φανερῶνουν καὶ τὰ ὀρνιθοσκαλίσματά της.

Ὁ κ. Ἴππος, ἀφοῦ ἀνέβη εἰς τὴν ἔδραν του, ηὐχαρίστησε τοὺς συνέδρους διὰ τὴν τιμητικὴν ἐκλογὴν του. Ἐπειτα ἐκήρυξε τὴν ἑναρξιν τοῦ συνεδρίου καὶ ἔδωσε τὸν λόγον εἰς τὸν κ. Ὄνον, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε νὰ ὁμιλήσῃ πρῶτος. Ἡ κ. Ὄρνις ἔγραφε σκυμμένη τὰ πρακτικά.

Ὁ Ὄνος. — Λυποῦμαι πολὺ, κ. συνάδελφοι, διότι ἐγώ, τὸ ὑπομονητικώτερον ἀπὸ τὰ ζῶα, εὐρίσκομαι εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν, τώρα εἰς τὰ γηρατεῖά μου, νὰ διαμαρτυρηθῶ ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων. Ὁ καλὸς Θεὸς θὰ μὲ συγχωρήσῃ, ἐλπίζω, διὰ τὴν δικαίαν ἀγανάκτησίν μου.

Τὸ ποτήριον τῆς πικρίας ἐξεχείλισεν ἡ ζωὴ δι' ἡμᾶς εἶναι ἀνυπόφορος πλέον. Δὲν θὰ μεταχειρισθῶ οὔτε ὕβρεις οὔτε ἀπεραντολογίαν. Τοιαῦται συνήθειαι εἶναι ξέναι πρὸς τὰ ζῶα. (Χειροκροτήματα). Θὰ ἐκθέσω τὰ πράγματα ἀπλῶς καὶ συντόμως.

Οἱ κ. κ. ἄνθρωποι μᾶς ἐξημέρωσαν μὲ τὴν δικαιολογίαν, ὅτι μὲ τὴν βοήθειάν μας θὰ βελτιώσουν τὸν πολιτισμόν. Τὸ ἐδέχθημεν χωρὶς γογγυσμόν, ἂν καὶ ἐφόρτωσαν εἰς τὴν ράχιν μας δυσβάστακτον φορτίον. Τί νὰ γίνῃ· οἰαδήποτε θυσία διὰ τὸν ἱερόν αὐτὸν σκοπὸν εἶναι ἀναγκαῖα! ἐσχέφθημεν.

Χωρὶς πικρίαν ἐλησμονήσαμεν τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἀπὸ σκοποῦ λησμονοῦν τὴν ταπεινὴν μας συνεισφορὰν εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. Εἶχομεν ὅμως τὴν κρυφίαν ἐλπίδα, ὅτι, βοηθοῦντες τὸν λογικὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἔργον του, θὰ ἐκαλυτερεύομεν τουλάχιστον τὴν θέσιν μας, ὡς μίαν ἀμοιβὴν διὰ τὰς ὑπηρεσίας μας· ἀλλὰ καὶ ἐδῶ δυστυχῶς ἡπατήθημεν.

Γνωρίζετε ὅλοι ὅτι τοὺς παρέχομεν τὸ σῶμά μας, τὴν δύναμίν μας, τὴν ὑπομονήν μας — «γαῖδουρινὴ ὑπομονή», σοῦ λέγουν — πὺν τὰ ἐκμεταλλεύονται μὲ κάθε τρόπον. Μᾶς φορτώνουν μὲ δυσανάλογα πρὸς τὰς δυνάμεις μας φορτία· μᾶς ξευγνύουν εἰς τὰς ἀμάξας καὶ τὰ ἄροτρα, μίαν πιθαμὴν ζῶα· μᾶς βάζουν εἰς τὰ μαγγανοπήγαδα, ὅπου ἐρχόμεθα γύρω ἡμέραν καὶ νύκτα, διὰ νὰ ἀντλήσουν νερὸν νὰ ποτίσουν τὰ περιβόλια τῶν... μᾶς... μᾶς...

Μὲ ὀλίγας λέξεις εἵμεθα οἱ κύριοι ἐργάται τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς οἰκοτροφίας τῶν. Ὁ κ. Πρόεδρος, ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν ἵππων, γνωρίζει νὰ σᾶς εἴπῃ περισσότερα ἀπὸ ἐμὲ δι' ὅλα αὐτά.

— Μάλιστα! λέγει ἀπὸ τὴν ἔδραν του ὁ κ. Πρόεδρος.

— Εἰς θεῖος ἄγραφος νόμος, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Ὄνος, διατάσσει νὰ ἀμείβεται ὁ ἐργαζόμενος. Δὲν ζητοῦμεν λοιπόν, κ.κ. συνάδελφοι, παρὰ τὴν ἀμοιβὴν μας: Ὀλίγην τροφήν, δηλαδή, ὀλίγον ἄχυρον καὶ ὀλίγην κριθὴν ἢ βρώμην· γνωρίζετε ἄλλως τε πόσον εἵμεθα λιτοδίαιτοι. Στοργή, καθαρὸν νερὸν

καὶ πτωχὴ στέγη ἀκόμη εἶναι ὅλαι ὅλαι αἱ ἀπαιτήσεις μας. Τοιουτοτρόπως θὰ εἴμεθα εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν ν' ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὸ βαρὺ ἔργον μας.

Ἀλλὰ πῶς μᾶς ἀνταμείβουν; Κατὰ πρῶτον μᾶς ξυλοφορτώνουν ἀγρίως, ὥσάν νὰ μὴ πονῶμεν καὶ ἡμεῖς τὰ δυστυχῆ ζῶα. Ἡ τροφή μας εἶναι τόσον ὀλίγη, ὥστε κοιμώμεθα πολλάκις μὲ στόμαχον σχεδὸν κενόν. Ποτὲ δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει, ἂν τὸ νερόν, πὺν πίνομεν, εἶναι ἀκάθαρτον, ἢ ἂν ὁ οὐρανὸς χρησιμεύῃ, θέρος καὶ χειμῶνα, ὡς στέγη μας.

Τί νὰ εἴπω διὰ τὰ πράγματά μας, τὰ ὁποῖα κατασκευάζει ὁ πρῶτος ἀνίδεος σαγματοποιός; Τὸ σκέπτομαι καὶ ἀνατριχιάζω! Πόσον μᾶς πληγώνουν! Κάθε βῆμά μας ποτίζεται μὲ δάκρυα!

Εἰς τὰ παράπονά μας θὰ μᾶς ἀπαντήσουν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι αὐτοὶ ἔχουν περισσοτέραν ἀπὸ τὰ ζῶα νοημοσύνην καὶ γνωρίζουν τί κάμνουν. Ναί, τὸ γνωρίζω. Ἀλλὰ εἰπέτε μου, κ. κ. ἄνθρωποι, σᾶς ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὴν νοημοσύνην, διὰ νὰ κακομεταχειρίζεσθε τὰ πλάσματά του; Δὲν φοβεῖσθε, ὅτι θὰ δώσετε κάποτε λόγον εἰς τὸν Δημιουργὸν διὰ τὴν διαγωγὴν σας! Εἰσθε ἀνεύθυνοι καὶ ἀσύδοτοι, διότι εἰσθε εὐφρέστεροι;

Ποῖος ἐργάτης κάμνει τόσην παραγωγικὴν ἐργασίαν, ὅπως εἶναι ἡ ἰδική μας, χωρὶς καμμίαν ἄλλην ἀμοιβὴν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν λιτὴν τροφήν, πὺν ζητοῦμεν ἡμεῖς; Καὶ ὅμως οὔτε ἀπρηγῆσαμεν ποτὲ οὔτε πρόκειται ν' ἀπεργῆσωμεν.

Πιστεύω, ὅτι ὅταν μάθουν οἱ κ. κ. ἄνθρωποι τὰ δίκαια παράπονά μας, θὰ τὰ θεραπεύσουν· οὔτε ἀνόητοι οὔτε κακοὶ εἶναι. Ἡ στοργὴ καὶ ἡ περιποίησις πρὸς τὰ ζῶα θὰ ὠφελήσῃ περισσότερο αὐτοὺς καὶ ὀλιγώτερον ἡμᾶς. Ἄς φανοῦν ἀκόμη ὀλίγον γενναιόδωροι· ὅταν γηράσωμεν ἢ ὅταν ἀρρωστήσωμεν, ἃς μᾶς χορηγήσουν μίαν μικρὰν σύνταξιν νὰ περάσωμεν

ἦσυχά τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς μας. Μᾶς εἶναι τόσον προσφιλὴς ἡ πτωχὴ καλύβη καὶ ἡ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου! Πλησίον των ὁ θάνατος θὰ μᾶς εἶναι γλυκὺς! (*Παρατεταμένα χειροκροτήματα*).

— Ὁ κ. Βοῦς ἔχει τὸν λόγον, εἶπεν ὁ κ. Πρόεδρος.
Ὁ Βοῦς. Τὸ ἥρεμον ζῶον ἀνέβη εἰς τὸ βῆμα ἀργὰ ἀργὰ καὶ μὲ μεγαλοπρέπειαν· ἀλλὰ τί μεγαλοπρέπειαν! Μόνον ὁ Ζεὺς ἐνεφανίζετο ἐνώπιον τῶν ἄλλων θεῶν εἰς τὸν Ὀλυμπον μὲ τόσῃν ἡγεμονικότητι. Μὲ ὀφθαλμοὺς γεμάτους καλωσύνης καὶ ὑπομονῆς, χωρὶς ρητορείαν ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ:

— Κυρίαι καὶ Κύριοι! Ἦκούσαμεν τὰ δίκαια παράπονα τοῦ συναδέλφου, τὰ ὁποῖα ὀλίγον ἢ πολὺ εἶναι καὶ παράπονα ὅλων μας. Εἶναι λοιπὸν περιττὸν νὰ μακρολογῶμεν καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν γνωστὰ πράγματα. Ὁ καλὸς ἐργάτης δὲν εἶναι ποτὲ φλύαρος.

Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ εἵμεθα ἐγωισταὶ δι' ὅσα προσφέρομεν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν πολιτισμόν, μὲ τὴν δύναμιν καὶ τὰ χαρίσματα, ποὺ μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός. Ἡ ζωὴ ἔχει πράγματι ἀξίαν, ἃν θυσιάζωμεν ὅ,τι ἔχομεν καλὸν καὶ πολύτιμον διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων, χωρὶς θόρυβον, χωρὶς διαμαρτυρίας. Ὅσον περισσότερα ἔχει κανεὶς χαρίσματα, τόσον περισσότερον πρέπει νὰ προσφέρῃ. (*Αἰσθητοὶς καὶ χειροκροτήματα*).

Δι' αὐτὸ προτείνω νὰ ἐξουσιοδοτήσωμεν τὸν κ. Πρόεδρον καὶ τὴν κ. Γραμματέα νὰ συντάξουν ἐν σεμνὸν ὑπόμνημα καὶ νὰ τὸ στείλουν εἰς τὸν σύλλογον «Οἱ Φίλοι τῶν Ζώων». Αὐτοί, ὡς φίλοι μας, θὰ φροντίσουν νὰ κηρύξουν εἰς ὅλον τὸ ἔθνος τὰ δίκαιά μας, διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ.

Κάμνω ὅμως ἰδιαιτέραν σύστασιν εἰς τὴν κ. Γραμματέα νὰ καθαρογραφῇ καλὰ τὸ κείμενον, διότι τὰ ὀρνιθοσκαλισματὰ τῆς εἶναι πολὺ δυσανάγνωστα, ὅπως εἶναι δυστυχῶς καὶ πολλῶν μαθητῶν. Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ βάλωμεν τοὺς φίλους μας εἰς τόσους κόπους καὶ συγχρόνως νὰ τοὺς ἀναγκάζωμεν νὰ ἀναγνώσουν τὰ ἱερογλυφικὰ τῆς κ. Ὅρνιθος.

Ἡ Νῆσσα (Πάπια). — Κύριοι συνάδελφοι! Εἶμαι σύμφωνος νὰ στείλωμεν ὑπόμνημα, ὅπως ἐπρότεινεν ὁ κ. Βουῆς. Ἀλλά, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ τὸ στείλωμεν εἰς τοὺς «Φίλους τῶν Ζώων». Πά, πά, πά!

Ἀμφιβάλλω ἂν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι εἰλικρινεῖς φίλοι μας. Σπεύδουν βεβαίως νὰ σώσουν τοὺς σκύλους ἀπὸ «τὴν κλούβαν τοῦ μπόγια», κάνουν διαλέξεις ὑπὲρ τῶν ζώων, φωνασκοῦν εἰς τὰς ἐφημερίδας· ποτὲ ὅμως δὲν κάθηνται εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ φαγητοῦ, ἂν δὲν πληρωθοῦν δι' ὅ,τι ὑπὲρ ἡμῶν ἔκαμαν. Διὰ νὰ μὴ ἔχουν φόβον δυσπεψίας, καταβροχθίζουν μόνον ἄμνον τοῦ γάλακτος, ὀρνίθια, χηνόπουλα, παπάκια καὶ λοιπὰ ἀνήλικα. Ἄν ἔχωμεν τέτοιους φίλους, δὲν χρειαζόμεθα ἐχθρούς.

Ἀμνός, Μόσχος, Ὅρνίθιον κλπ. (ἀπὸ τὴν θέσιν των): Μάλιστα! Εἶναι ἀλήθεια!

Πάπια: Εὐχαριστῶ τοὺς μάρτυρας, οἱ ὅποιοι αὐτοβούλως ἐπιβεβαιώνουν τὴν γνώμην μου. Καὶ ἐπειδὴ μοῦ ἀρέσουν τὰ ἔργα καὶ ὄχι τὰ λόγια, πρέπει νὰ στείλωμεν τὸ ὑπόμνημα εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι πραγματικὰ μᾶς ἀγαποῦν....

Ἐπειτα ἀπὸ μικρὰν σιωπὴν ἡ Πάπια ἐξηκολούθησεν:

Προτείνω λοιπόν, κ.κ. σύνεδροι, νὰ τὸ δώσωμεν εἰς τὸν διδάσκαλον τῆς Μεγαχώρας καὶ τοὺς μαθητάς του, οἱ ὅποιοι ἔχουν πονετικὴν καρδίαν. Οἷονδήποτε ζῶον περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ

τὸ θωπεύουν, τὸ περιποιοῦνται, τοῦ δίδουν ψωμάκι ἀπὸ τὴν σάκκαν των.

Πρὸ μηνὸς καὶ πλέον ἤϋσαν οἱ μαθηταὶ ἓνα γατάκι πεταμένον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου· τὸ ἐπῆσαν καὶ τὸ ἐπῆγαν εἰς τὸν διδάσκαλόν των. Πῶς τὸ ἐδέχθη ὁ πτωχός! Ἔδωσεν ἀμέσως εἰς ἓνα μαθητὴν ἓν χαρτονόμισμα — καὶ νομίζω, ὅτι ἦτο τὸ μοναδικόν του—νὰ ὑπάγῃ ν' ἀγοράσῃ γάλα.

Ὁ μικρὸς ἔφερε τὸ γάλα, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδωσε μία εὐσπλαγχνικὴ γειτόνισσα, ἔφερεν ὀπίσω καὶ τὸ χαρτονόμισμα. Ἔβαλαν τὸ γατάκι εἰς ἓν μικρὸν χάρτινον κιβώτιον τῆς Οὐνρα καὶ ἤρχισαν νὰ τὸ φροντίζουν. Τὸ ἀνέθρεψαν «μὴ στάξῃ καὶ μὴ βρέξῃ» μὲ χίλια καλά.

Τώρα τὸ παραρριμένον προσφυγόπουλον εἶναι τὸ χαϊδεμένον τοῦ σχολείου. Ἀλλὰ καὶ αὐτό, ὅταν μεγαλώσῃ, δὲν θὰ λησμονήσῃ τὴν εὐεργεσίαν. Θὰ καταδιώκῃ τοὺς ποντικούς καὶ θὰ εἶναι ὁ πιστὸς φύλαξ τῶν τροφίμων τοῦ σχολείου, ποὺ στέλλει ἡ Οὐνρα καὶ τὸ Κράτος διὰ τοὺς μαθητάς.

Νά, λοιπὸν ἄνθρωποι διὰ νὰ ἐμπιστευθῶμεν τὸ ὑπόμνημά μας! Ὁ δάσκαλος καὶ οἱ μαθηταὶ θὰ μᾶς συμπονέσουν διὰ τὰ βάσανά μας καὶ θὰ ὑποστηρίξουν τὰ δίκαια παράπονά μας. Θὰ τὰ γράψουν καὶ εἰς τὰ βιβλία ἀκόμη!

Φωναὶ ἀπὸ παντοῦ: Μάλιστα! Μάλιστα! Ἐγκρίνεται!

(Ἀντίγραφον ἀπὸ τὰ πρακτικά).

Ν. Α. Κονιόπουλος

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Τὸ βόδι βαριά στὸ χωράφι
τὰ πόδια ἀργοκίνητο σέρνει,
ἀνοίγει φυσώντας τὰ μαῦρα ρουθούνια
κι ὁλόγυρα στέλνει βραχνὸ μουγκρητό.

Ἀνάφτει τὸ χόρτο, τὸ χῶμα,
ἡ θάλασσα ὀλόστρωτη ἀστράφτει,
στὴ γῇ ξαπλωμένο θωρεῖς τὸ μοσχάρι
νὰ εὐρίσκη στὸν ἥλιο δροσιὰ καὶ ζωή.

Στοὺς λόφους, στὶς ράχες, στοὺς κάμπους,
ἀστράφτουν χιλιάδες δρεπάνια
κι ὀλόπυκνα ἀσκέρια στ' ἀπόμεστα στάχυα
ἀδάμαστα κάλλη γυρμένα κινοῦν.

Τριγύρω στὰ μέτωπα λάμπουν
οἱ ἀμέτρητοι κόποι τ' ἀνθρώπου
κι ἐμπρός σου ξανοίγει τ' ὀλόχαρο βλέμμα
χρυσάφι γεμάτη τὴν κάθε ἀγκαλιά.

(Ποιήματα)

Στέφανος Μαρξιώκης

Η ΚΥΠΡΟ Η ΑΛΥΤΡΩΤΗ

‘Η Κύπρο μου ή αλύτρωτη σύγκορμα σφιγμένη
σ’ άλλης Μάνας άγκαλιὰ λιγοθυμάει καὶ κλαίει!
Μὰ κι αὐτὴ τὴ συμπονᾷ καὶ τὴ ρωτᾷ τί θέλει:

- Κύπρο μου, τί ὄλο δέρνεσαι καὶ βαργομᾷς καὶ κλαῖς;
Εἶσαι μαζί μου ἐλεύθερη καὶ πρέπει νὰ τὸ λές!
“Έχεις, Κύπρο, λευτεριά! ἔχεις Βουλὴ! ἔχεις χάρες!
ἔχεις καὶ τὰ πρεπούμενα! ἔχεις κι ἐμᾶς προστάτες!
- Μαζί σου χρόνια πολέμῳ κι αλύτρωτ’ ἀπομένω,
’τι ἀκόμα δὲ μοῦ χάρισεσ ἐκεῖνο, πού προσμένω.
Πρώτη στοὺς ἀγῶνες σου, αἰώνια τὸ αἶμα στάζω.
Τὴ Λευτεριά δὲ μοῦδωκες! Γιὰ τοῦτ’ ὄλο στενάζω!

- Στὴν ἀγκαλιά μου, Κύπρο, εἶσαι πάντ' ἀσφαλισμένη!
Εἶσαι πάντ' ἀγαπητή, στὴν ψυχὴ μου θρονιασμένη.
ΠΑίρνεις κι ἀπ' τὴ δόξα μου, σὰν κόρη ἀγαπημένη!
- Ναί! Τὸ ξέρω! Μ' ἀγαπᾷς, καλή μου, πέρα ὡς πέρα!
Μά, ἓνα ἔγὼ προσμένω κάθε νύχτα, κάθε μέρα!
Μόνο ἓνα τὰ μάτια μου θὰ λαχταροῦν, θὰ κλαῖνε!
Τ' ἀτίμητο στ' ἀτίμητα, πὺν Ἐ ν ω σ η τὸ λένε!

Χ. Δημητρακόπουλος

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,
ποὺ μὲ βία μετράει τὴ γῇ.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερὰ
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
«ἔλα πάλι», νὰ σοῦ εἰπῇ.

Ἄργειε νᾶλθῃ ἐκείνῃ ἡ μέρα
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τᾶσκιαζε ἡ φοβέρα,
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λὲς
περασμένα μεγαλεῖα,
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπασε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες: «Πότε; ἅ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές;»
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές!

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάηματα θολὸ
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζε αἷμα,
πληθὸς αἷμα ἐλληνικό.

Μὲ τὰ ροῦχα αἱματωμένα,
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά,
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχή.
Δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρταλῇ.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἀλλ' ἀνάσασε καμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια,
καὶ σὲ γέλασε φριχτά.

Ἄλλοι, ὦϊμέ! στὴ συμφορὰ σου,
ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
«σύρε ναῦρης τὰ παιδιὰ σου,
σύρε!», ἔλέγαν οἱ σκληροί...

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὁρμή,
πὺ ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανή.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Διονύσιος Σολωμός

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

I. Ἐκ τῆς συλλογῆς Ν. Α. Κοντοπούλου

	Σελίς
1. Ἡ καμπάνα (ποίημα), Ἀλέκου Φωτιάδης	7
2. Χριστούγεννα στό μέτωπο, Χαρ. Βασιλογιώργη	8
3. Χριστούγεννα (ποίημα), Κ. Παλαμά	16
4. Πάσχα τῶν σκλάβων, Ν. Α. Κοντοπούλου	20
5. Εὐσέβεια, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	27
6. Τό τάμα τοῦ Κανάρη (ποίημα), Γ. Δροσίνη	29
7. Σιτάρι — Κριθάρι, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	41
8. Τό Τσοπανάκι, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	46
9. Τό Ἔθνος μας θά πληρώσῃ, Ν. Α. Κοντοπούλου	48
10. Ἡ Δόξα τῶν Ψαρῶν (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	52
11. Τό νερό τῶν διψασμένων, Ἀντ. Τραυλιαντῶν	53
12. Στόν Ἀγνωστο, Ν. Α. Κοντοπούλου	98
13. Ξανανθίσαν οἱ δάφνες (ποίημα), Σ. Παναγιωτοπούλου	106
14. Τό σπίτι (ποίημα), Γ. Στρατήγη	107
15. Ὁ πλοῦτος καί ἡ εὐτυχία, Γρ. Ξενοπούλου	109
16. Νά τά κουνούμε τά χέρια μας, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	117
17. Ἐργασία (ποίημα), Γερ. Μαρκορά	119
18. Ἀλησμόνητη χρονιά, Ν. Α. Κοντοπούλου	138
19. Ἡ Ἑλιά (ποίημα), Κ. Παλαμά	146
20. Ἀνοιξη, Γρ. Ξενοπούλου	147
21. Εὐλογημένη χώρα, Ν. Α. Κοντοπούλου	169
22. Παρθενῶν, Ν. Α. Κοντοπούλου	174
23. Μεγάλη Παρασκευή, Παντελεήμονος Φωστήνη (διασκευή)	181
24. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	184
25. Ὁ Ἀῖ-Δημήτρης (ποίημα), Γ. Αθάνα	185
26. Παναγία ἡ Τηνιακιά, Ἀλεξ. Μωραϊτίδου (διασκευή)	186
27. Παναγία Παρθένος (ποίημα), Γ. Δροσίνη	190
28. Ἡ Ἀγία Σοφία, Χάρη Ἡμερινοῦ (Ζαχ. Παπαντωνίου)	195
29. Ὁ Δικέφαλος (ποίημα), Γ. Δροσίνη	198
30. Ἡρωίδες τῆς ἐλευθερίας, Ν. Α. Κοντοπούλου	207

31. Ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, Ν. Α. Κοντοπούλου . . .	216
32. Ἐθαγγέλης Ζάππας, Ἀρ. Κουρτίδου (διασκευὴ Ν. Α. Κοντοπούλου) . . .	222
33. Ἡ χαρτοσακκούλα, Ν. Α. Κοντοπούλου . . .	230
34. Χῶμα Ἑλληνικὸ (ποίημα), Γ. Δροσίνη . . .	234
35. Ἀρχιμήδης, Ν. Α. Κοντοπούλου . . .	236
36. Τὸ μελίτεμν (ποίημα), Ἀρ. Προβελεγγίου . . .	250
37. Συνέδριον κατοικιδίων, Ν. Α. Κοντοπούλου . . .	251
38. Καλοκαίρι (ποίημα), Στ. Μαρτζώκη . . .	257
39. Ἡ Κύπρος ἡ ἀλύτρωτη (ποίημα), Χ. Δημητρακοπούλου . . .	259
40. Ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ . . .	261

II. Ἐκ τῆς συλλογῆς Δημ. Κοντογιάννη

1. Στὸ δρόμο τοῦ Γολγοθᾶ, Π. Παναγοπούλου . . .	17
2. Τὸ κυπάρισσι τοῦ Μυστρά (διασκευὴ) . . .	31
3. Τὸ Σουλιοτόπουλο, Γιάννη Βλαχογιάννη . . .	33
4. Τὸ μεγάλο κήρυγμα, Γιάννη Βλαχογιάννη . . .	35
5. Ὁ Πατριάρχης δὲ φεύγει . . .	38
6. Εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' (ποίημα), Ἀρ. Βαλαω- ρίτου . . .	40
7. Τὸ δαυλὶ τοῦ Καψάλη (ποίημα), Κώστα Κρυστάλλη . . .	57
8. Ὕμνος στὸν ἥλιο τῆς Ἑλλάδας (ποίημα), Λ. Μαβίλη . . .	64
9. Ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος, Δημ. Κοντογιάννη . . .	65
10. Στὸ Μητροπολίτη Χρυσόστομο (ποίημα), Γ. Σουρῆ . . .	74
11. Ἡ Ἑθνικὴ περιπέτεια καὶ ἡ ἑθνικὴ δόξα τοῦ 1940—1944, Δημ. Κοντογιάννη . . .	75
12. Στὴ σημαίᾳ τῆς Ἀκροπόλεως (ποίημα), Γ. Ρουμάνη . . .	92
13. Τ' ἄλλογο, Ζαχαρία Παπαντωνίου . . .	132
14. Ὁ πράσινος θησαυρὸς, Δημ. Κοντογιάννη . . .	150
15. Στὰ Γιάννενα, Δημ. Κοντογιάννη . . .	157
16. Γρεβενά, Δημ. Κοντογιάννη . . .	166
17. Ἰωάννης Χρυσόστομος, Δ. Κυριακοῦ . . .	191
18. Ρήγας ὁ Φεραίος, Χ. Περραιβοῦ . . .	200
19. Ὁ κλῆρος κατὰ τὸ 1821, Δ. Μπαλάνου . . .	204
20. Ἡ πρώτη Ἑθνικὴ Συνέλευσις . . .	210
21. Γεώργιος Γεννάδιος, Κ. Σάθα (διασκευὴ Δ. Κοντογιάννη) . . .	212
22. Τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Μιαοῦλη . . .	220
23. Τοῦ δάσους τὸ παράπονον, Δημ. Κοντογιάννη . . .	243

III. Ἐκ τῆς συλλογῆς Γ. Καλαματιανοῦ-Θ. Γιαννοπούλου

	Σελίς
1. Στὴν Ἑλληνίδα τοῦ 1940—1941, Θ. Γιαννοπούλου	94
2. Ἡ Δόξα τῆς Ἑλλάδος (ποίημα), Λ. Μαβίλη	104
3. Ἡ ἑλληνικὴ μεγαλοφυΐα, Γ. Καλαματιανοῦ	128
4. Τὸ μπαρμποῦνι, Θέμου Ποταμιάνου	247

IV. Ἐκ τῆς συλλογῆς Θ. Μακροπούλου

1. Στὸ «ἔθνιζόν ἄδυτον», Θ. Μακροπούλου	58
2. Ὁ μικρὸς σιδηρουργός, Θ. Μακροπούλου	120

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Α'. ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Σελίς

1. Ἡ καμπάνα (ποίημα), Ἀλέκου Φωτιάδῃ	7
2. Χριστούγεννα στὸ μέτωπο, Χαρ. Βασιλογιώργῃ	8
3. Χριστούγεννα (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	16
4. Στὸ δρόμο τοῦ Γολγοθᾶ, Π. Παναγοπούλου	17
5. Πάσχα τῶν σκλάβων, Ν. Α. Κοντοπούλου	20
6. Εὐσέβεια, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	27
7. Τὸ τάμα τοῦ Κανάρη (ποίημα), Γ. Δροσίνῃ	29

Β'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

1. Τὸ κυπαρίσσι τοῦ Μυστρά (διασκευή)	31
2. Τὸ Σουλιωτόπουλο, Γιάννη Βλαχογιάννη	33
3. Τὸ μεγάλο κήρυγμα, Γιάννη Βλαχογιάννη	35
4. Ὁ Πατριάρχης δὲ φεύγει	38
5. Εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' (ποίημα), Ἀρ. Βαλαω- ρίτου	40
6. Σιτάρι — Κριθάρι, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	41
7. Τὸ Τσοπανάκι, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	46
8. Τὸ Ἔθνος μας θὰ πληρώσῃ, Ν. Α. Κοντοπούλου	48
9. Ἡ Δόξα τῶν Ψαρῶν (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	52
10. Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων, Ἀντ. Τραυλαντώνῃ	53
11. Τὸ δαυλὶ τοῦ Καψάλη (ποίημα), Κώστα Κρυστάλλῃ	57
12. Στὸ «ἐθνικὸν ἄδυντο», Θ. Μακροπούλου	58
13. Ὕμνος στὸν ἥλιο τῆς Ἑλλάδας (ποίημα), Λ. Μαβίλῃ	64
14. Ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομο (ποίημα), Γ. Σουρῇ	65
15. Στὸ Μητροπολίτη Χρυσόστομο (ποίημα), Γ. Σουρῇ	74
16. Ἡ Ἐθνικὴ περιπέτεια καὶ ἡ ἐθνικὴ δόξα τοῦ 1940—1944, Δημ. Κοντογιάννη	75
17. Στὴ σημαία τῆς Ἀκροπόλεως (ποίημα), Γ. Ρουμάνῃ	92

18. Στὴν Ἑλληνίδα τοῦ 1940—1941, Θ. Γιαννοπούλου	94
19. Στὸν Ἀγνώστο, Ν. Α. Κοντοπούλου	98
20. Ἡ Δόξα τῆς Ἑλλάδος (ποίημα), Λ. Μαβίλη	104
21. Ξανανθίσαν οἱ δάφνες (ποίημα), Σ. Παναγιωτοπούλου	106

Γ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

1. Τὸ σπίτι (ποίημα), Γ. Στρατήγη	107
2. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία, Γρ. Ξενοπούλου	109
3. Νὰ τὰ κουνοῦμε τὰ χέρια μας, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευὴ Ν. Α. Κοντοπούλου)	117
4. Ἔργασία (ποίημα), Γερ. Μακροῦ	119
5. Ὁ μικρὸς σιδηρουργός, Θ. Μακροπούλου	120
6. Ἡ ἑλληνικὴ μεγαλοφυχία, Γ. Καλαματιανοῦ	128
7. Τ' ἄλογο, Ζαχαρία Παπαντωνίου	132
8. Ἀλησιμόνητη χρονιά, Ν. Α. Κοντοπούλου	138
9. Ἡ Ἑλιά (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	146
10. Ἀνοιξη, Γρ. Ξενοπούλου	147

Δ'. ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ, ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

1. Ὁ πράσινος θησαυρός, Δημ. Κοντογιάννη	150
2. Στὰ Γιάννενα, Δημ. Κοντογιάννη	157
3. Γρεβενά, Δημ. Κοντογιάννη	166
4. Εὐλογημένη χώρα, Ν. Α. Κοντοπούλου	169
5. Παρθενών, Ν. Α. Κοντοπούλου	174

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Α'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Μεγάλη Παρασκευή, Παντελεήμονος Φωστίνη (διασκευὴ Ν. Α. Κοντοπούλου)	181
2. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	184
3. Ὁ Ἀϊ-Δημήτρης (ποίημα), Γ. Αθάνα	185
4. Παναχία ἡ Τηνιασιά, Ἀλεξ. Μωραϊτίδου (διασκευὴ Ν. Α. Κοντοπούλου)	186

5. Παναγία Παρθένος (ποίημα), Γ. Δροσίνη	190
6. Ίωάννης Χρυσόστομος, Δ. Κυριακού	191

Β'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

1. Ἡ Ἀγία Σοφία, Χάρη Ἡμερινοῦ (Ζαχ. Παπαντωνίου)	195
2. Ὁ Δικέφαλος (ποίημα), Γ. Δροσίνη	198
3. Ρήγας ὁ Φεραῖος, Χ. Περραιβοῦ	200
4. Ὁ κλῆρος κατὰ τὸ 1821, Δ. Μπαλάνου	204
5. Ἡρωίδες τῆς ἐλευθερίας, Ν. Α. Κοντοπούλου	207
6. Ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις	210
7. Γεώργιος Γεννάδιος, Κ. Σάθα (διασκευὴ Δ. Κοντογιάννη)	212
8. Ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, Ν. Α. Κοντοπούλου	216
9. Τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Μιαοῦλη	220
10. Εὐαγγέλης Ζάππας, Ἀρ. Κουρτίδου (διασκευὴ Ν. Α. Κοντοπούλου)	222
11. Ἡ χαρτοσακούλα, Ν. Α. Κοντοπούλου	230
12. Χῶμα Ἑλληνικὸ (ποίημα), Γ. Δροσίνη	234

Γ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Ἀρχιμήδης, Ν. Α. Κοντοπούλου	236
---	-----

Δ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Τοῦ δάσους τὸ παράπονον, Δημ. Κοντογιάννη	243
2. Τὸ μπαρμπούνι, Θέμου Ποταμιάνου	247
3. Τὸ μελτέμι (ποίημα), Ἀρ. Προβελεγγίου	250
4. Συνέδριον κατοικιδίων, Ν. Α. Κοντοπούλου	251
5. Καλοκαίρι (ποίημα), Στ. Μαρτζώκη	257
1. Ἡ Κύπρο ἡ ἀλύτρωτη (ποίημα), Χ. Δημητρακοπούλου	259
2. Ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	261

ΕΚΔΟΣΙΣ Β'-ΣΕΙΡΑ Α' 1950 (VI) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 150.000
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΙΣ - ΕΥΛΟΓΡΑΦΙΑΙ Α. ΤΑΣΣΟΥ
ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ «ΑΣΠΙΩΤΗ-ΕΛΚΑ» Α.Ε.

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσήμον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς τιμῆς λιανικῆς πωλήσεως ἑκάστου ἀντιτύπου.

Ἄντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἑφ. Κυβ. 1946 Α 108).

